Javier Marías

ÎNDRĂGOSTIRILE

Traducere din limba spaniolă și note
de
LAVINIA SIMILARU

UNIVERS

Pentru Mercedes López-Ballesteros,
pentru că mă vizitează și îmi povestește atâtea

Și pentru Carme López Mercader,
întrucât continuă să râdă la urechea mea și să mă asculte

I

Ultima oară când l-am văzut pe Miguel Desvern sau Deverne a fost și ultima oară când l-a văzut soția lui, Luisa, lucru ciudat și poate nedrept, întrucât ea era nevastă-sa, în vreme ce eu nu eram decât o necunoscută și nu schimbasem niciodată o vorbă cu el. Nici măcar nu-i știam numele, l-am aflat prea târziu, când i-a apărut fotografia în ziar, înjunghiat și cu cămașa descheiată, gata să moară, dacă nu cumva murise deja pentru conștiința-i absentă, care nu s-a mai manifestat niciodată: cel din urmă lucru de care trebuie să-și fi dat seama a fost faptul că i se înfige cuțitul în carne din greșeală și fără motiv, în mod stupid, iar și iar, fără scăpare, nu doar o dată, ci cu înverșunarea de a-l elimina din lume și de a-l izgoni fără întârziere de pe pământ, atunci și acolo. Târziu pentru ce, mă întreb. Adevărul este că habar n-am. Doar că după ce moare cineva ne gândim că e târziu pentru orice, pentru tot, cu atât mai mult pentru a-l aștepta, și ne limităm să-l ștergem de pe listă. Chiar și pe apropiați, chiar dacă ne este mult mai greu și-i plângem, iar imaginea lor ne însoțește în minte când mergem pe stradă sau prin casă și chiar dacă mult timp credem că nu ne vom obișnui. Dar știm de la bun început, de când mor, că nu ne mai putem baza pe ei, nici măcar pentru lucrurile cele mai nesemnificative; un banal telefon sau o întrebare prostească („Mi-am lăsat acolo cheile mașinii?", „La ce oră termină azi copiii?"), pentru nimic. Nimic înseamnă nimic. În realitate, este de neînțeles, căci presupune să ai certitudini și natura noastră nu o îngăduie: certitudinea că cineva n-are să mai

vină, n-are să mai spună, n-are să mai facă un pas niciodată, nici ca să se apropie, nici ca să se retragă, n-are să ne mai privească, n-are să-şi mai ferească privirea. Nu ştiu cum rezistăm, nici cum ne revenim. Nu ştiu cum uităm uneori, când timpul a trecut şi ne-a îndepărtat de ei, care au rămas încremeniţi.

Dar îl văzusem în multe dimineţi şi îl auzisem vorbind sau râzând, mereu de-a lungul anilor, devreme, dar nu prea mult, de fapt eu întârziam puţin la lucru numai ca să mă întâlnesc un moment cu perechea aceea, nu cu el – nu mă înţelegeţi greşit –, ci cu amândoi, amândoi mă liniştea şi mă făceau să-mi tihnească, înainte de a-mi începe ziua de muncă. Aproape că deveniseră o obligaţie. Nu, cuvântul nu este potrivit pentru ceea ce ne produce plăcere şi pace. Poate că deveniseră o superstiţie, deşi nici asta: nu credeam nicidecum că are să-mi meargă rău în ziua aceea dacă nu-mi luam micul dejun cu ei, vreau să spun la distanţă; doar că mi-o începeam cu mai puţină însufleţire sau cu mai puţin optimism fără imaginea pe care mi-o ofereau zilnic şi care era a lumii în ordine sau, dacă preferaţi, în armonie. Mă rog, a unui fragment minuscul din lume, pe care îl contemplam foarte puţini, aşa cum se întâmplă cu orice fragment sau viaţă, fie ea cea mai publică sau expusă. Nu-mi plăcea să mă închid într-o încăpere preţ de atâtea ore fără a-i fi văzut şi scrutat, nu pe furiş, ci cu discreţie, nu doream câtuşi de puţin să-i fac să se simtă stânjeniţi sau să-i deranjez. Iar să-i pun pe fugă ar fi fost de neiertat, pe lângă faptul că ar fi fost în paguba mea. Îmi ridica moralul să respir acelaşi aer cu ei sau să fac parte din peisajul lor dimineaţa – o parte neobservată –, înainte să se despartă până la masa următoare, pesemne cina, în multe zile. În cea din urmă zi când l-am văzut eu şi nevastă-sa, n-au putut să cineze împreună. Nici măcar n-au prânzit. Ea l-a aşteptat douăzeci de minute aşezată la o masă dintr-un restaurant, surprinsă, dar fără a se teme de nimic, până când a sunat telefonul şi lumea i s-a sfârşit, apoi nu l-a mai aşteptat niciodată.

Din prima zi mi-a atras atenţia faptul că erau căsătoriţi, el avea aproape cincizeci de ani, iar ea câţiva mai puţin, probabil că nu împlinise patruzeci. Cel mai plăcut la ei era să vezi ce bine se simţeau împreună. La o oră când nimeni n-are chef de nimic şi cu atât mai puţin de petreceri şi de râs, ei vorbeau fără încetare şi se distrau, se îndemnau unul pe altul, de parcă abia se întâlniseră ori abia se cunoscuseră, de parcă nu ieşiseră împreună din casă şi lăsaseră copiii la şcoală, nu se aranjaseră în acelaşi timp, poate în aceeaşi baie, şi nu se treziseră în acelaşi pat, iar primul lucru pe care îl văzuse fiecare nu fusese binecunoscuta figură a soţului sau soţiei, aidoma în fiecare zi, de atâţia ani, căci copiii, care i-au însoţit de vreo două ori, trebuie să fi avut vreo opt fetiţa şi vreo patru băieţelul, care semăna izbitor cu taică-său.

El era îmbrăcat cu o eleganţă uşor învechită, dar fără a părea câtuşi de puţin ridicol sau anacronic. Vreau să spun că purta mereu costum şi era asortat, cu cămăşi pe măsură, cravate scumpe şi sobre, batistă ivindu-i-se din buzunarul hainei, butoni, pantofi lustruiţi, cu şireturi, negri sau de piele întoarsă, dar aceştia din urmă doar la sfârşitul primăverii, când îşi punea costumele de culoare deschisă, mâni cu unghii îngrijite. Cu toate acestea, nu dădea impresia de director afectat şi nici de snob înverşunat. Avea mai degrabă aerul unui bărbat a cărui educaţie nu-i permitea să iasă pe stradă înveşmântat altfel, cel puţin într-o zi de lucru; felul acela de a se îmbrăca îi era natural, ca şi cum tatăl lui l-ar fi învăţat că de la o anumită

vârstă aşa se cuvine, independent de modele ce se nasc deja perimate şi de zdrenţăroasele vremuri actuale, care pe el n-aveau de ce să-l atingă. Stilul îi era atât de clasic, încât nu i-am descoperit niciodată vreun detaliu extravagant: nu voia să facă pe originalul, deşi aşa ajungea să pară astfel în ambianţa cafenelei unde l-am văzut eu mereu şi chiar în cea a neglijentului nostru oraş. Efectul de naturaleţe era accentuat de caracterul său neîndoielnic cordial şi vesel, dacă nu mucalit (nu era astfel cu chelnerii, de exemplu, cărora le vorbea cu dumneavoastră şi îi trata cu o amabilitate desuetă, dar fără a-i flata peste măsură): de fapt, nu puteau trece neobservate hohotele sale frecvente, aproape scandaloase, deşi în nici un caz supărătoare. Ştia să râdă, o făcea cu putere, dar cu sinceritate şi cu farmec, niciodată linguşind sau încuviinţând, ci de parcă ar fi reacţionat întotdeauna la lucruri care îl distrau cu adevărat şi ar fi existat destule lucruri care să-l distreze. Era un om generos, gata să perceapă comicul situaţiilor şi să aplaude glumele, cel puţin cele verbale. Poate că soţia lui îl amuza, în ansamblu, sunt persoane care ne fac să râdem chiar dacă nu-şi propun, izbutesc mai ales pentru că ne fac fericiţi prin prezenţa lor şi ne este de ajuns, ca să zâmbim din orice, doar să le vedem, să ne aflăm în compania lor şi să le auzim, chiar dacă nu spun nimic neobişnuit, ba chiar înşiră dinadins prostii şi ironii, care totuşi ne desfată. Păreau să fie astfel de persoane unul pentru celălalt şi, cu toate că se vedea că sunt căsătoriţi, n-am surprins niciodată la ei un gest căutat sau ipocrit, nici măcar studiat, ca ale unor cupluri care sunt împreună de mulţi ani şi fac paradă arătând cât de îndrăgostiţi sunt încă, de parcă ar fi un merit care îi revalorizează sau un ornament care-i înfrumuseţează. Păreau mai curând doritori să-şi placă unul altuia şi să-şi pară simpatici, înainte de a flirta; sau păreau să nutrească unul faţă de celălalt atâta preţuire şi atâta afecţiune dinainte de căsătorie sau de convieţuire, că în orice împrejurări s-ar fi ales în mod spontan, nu din datorie conjugală, nici din comoditate, nici din obişnuinţă, nici măcar din

fidelitate, ca tovarăş sau însoţitor, prieten, interlocutor sau complice, cu siguranţa că, dincolo de ceea ce s-ar fi întâmplat ori s-ar fi spus, ori ce ar fi trebuit povestit sau ascultat, ar fi fost mereu mai puţin interesant sau distractiv cu altcineva de faţă. Fără ea în cazul lui, fără el în cazul ei. Era camaraderie şi mai ales convingere.

Miguel Desvern sau Deverne avea nişte trăsături foarte plăcute şi o expresie bărbătească şi afectuoasă, ceea ce îl făcea atrăgător de departe şi mă făcea să-l presupun irezistibil cu cunoscuţii. Pesemne că m-am uitat la el înainte de a mă uita la Luisa sau că el m-a obligat să mă uit şi la ea, căci, dacă pe femeie am văzut-o fără bărbat adesea (el pleca înainte din cafenea, iar ea mai rămânea aproape întotdeauna câteva minute, uneori singură, fumând, alteori cu o colegă sau două, ori poate mame de la şcoală, dacă nu prietene, care în câte o dimineaţă li se alăturau în ultimul moment, când el era gata să-şi ia rămas-bun), pe bărbat n-am ajuns niciodată să-l văd fără nevastă-sa. Pentru mine imaginea lui singură nu există, ci doar cu ea (a fost unul dintre motivele pentru care nu l-am recunoscut numaidecât în ziar, pentru că acolo nu era Luisa). Dar au început să mă intereseze imediat amândoi, dacă acesta este verbul.

Desvern avea părul scurt, des şi foarte negru, cu fire albe doar pe tâmplele ce i se ghiceau mai creţe decât restul (dacă şi-ar fi lăsat să-i crească favoriţii, cine ştie dacă nu i s-ar fi ivit acolo nişte inele nelalocul lor). Privirea îi era vie, liniştită şi veselă, cu o sclipire de ingenuitate sau de naivitate când asculta, era privirea unui individ pe care viaţa în general îl distrează sau care nu e dispus să treacă prin ea fără a se bucura de miile de aspecte amuzante pe care le conţine, chiar în toiul necazurilor şi nenorocirilor. Este adevărat, însă, că el cunoscuse prea puţine în comparaţie cu destinul obişnuit al oamenilor, ceea ce l-ar ajuta să-şi păstreze ochii aceia încrezători şi zâmbitori. Erau

cenuşii şi păreau să cerceteze totul de parcă totul ar fi fost nou, până şi ce se repeta în faţa lor nesemnificativ zi de zi, cafeneaua aceea de pe partea înaltă a străzii Príncipe de Vergara şi chelnerii, figura mea mută. Avea gropiţă în bărbie. Îmi aducea aminte de un dialog dintr-un film, în care o actriţă îl întreba pe Robert Mitchum, pe Cary Grant sau pe Kirk Douglas, nu mai ştiu, cum reuşeşte să se bărbierească acolo, în timp ce-i atingea uşor gropiţa cu degetul arătător. Pe mine mă năpădea în fiecare dimineaţă dorinţa de a mă ridica de la masa mea ca să mă duc la a lui Deverne şi să-l întreb acelaşi lucru, atingându-i-o la rândul meu uşor pe a lui, cu degetul mare sau cu arătătorul. Era întotdeauna bărbierit foarte bine, inclusiv gropiţa.

Ei s-au uitat la mine mult mai puţin, infinit mai puţin decât eu la ei. Cereau micul dejun la tejghea şi, odată serviţi, şi-l duceau la o masă de lângă fereastra care dădea spre stradă, în vreme ce eu mă aşezam la una situată mai în spate. Primăvara şi vara stăteam cu toţii pe terasă, iar chelnerii ne treceau consumaţiile printr-o fereastră deschisă la înălţimea tejghelei lor, ceea ce provoca multe drumuri într-un sens şi în altul ale unora şi ale celorlalţi şi mai mult contact vizual, căci de alt tip nu a existat. Atât Desvern cât şi Luisa au schimbat cu mine vreo privire, din simplă curiozitate, fără intenţie şi niciodată prelungită. El nu m-a privit niciodată insinuant, cu reproş sau cu îngâmfare, ar fi fost îngrozitor, iar ea nu mi-a arătat niciodată suspiciune, superioritate sau morocăneală, ceea ce m-ar fi umplut de amărăciune. Îmi erau simpatici amândoi, amândoi împreună. Nu-i scrutam cu invidie, nicidecum, ci cu alinarea de a constata că în viaţa reală poate exista ceea ce după părerea mea trebuia să fie o pereche perfectă. Îmi păreau şi mai mult o pereche perfectă, mai ales că înfăţişarea Luisei nu se potrivea cu a lui Deverne, în privinţa stilului şi a hainelor. Lângă un bărbat în costume ca ale lui te-ai fi aşteptat să vezi o femeie cu aceleaşi caracteristici, clasică şi elegantă, deşi nu neapărat previzibilă, cu fuste şi pantofi cu toc de cele mai multe ori, cu haine de Céline, de exemplu, cu cercei şi brăţări care să atragă atenţia,

dar de bun gust. În schimb, ea alterna un stil sportiv cu altul pe care nu știu dacă să-l definesc drept rebel sau nepăsător, în orice caz deloc înzorzonat. Înaltă cât el, era oacheșă, cu părul de lungime medie, castaniu închis, aproape negru, și se farda imperceptibil. Când purta pantaloni, adesea blugi, își punea o geacă obișnuită și cizme sau pantofi plați; când purta fustă, pantofii erau cu toc mediu și lipsiți de originalitate, aproape identici cu ai multor femei din anii cincizeci, iar vara sandale fine care lăsau să se vadă picioarele mici pentru statura ei și delicate. N-a avut niciodată bijuterii, iar poșetele le ținea în bandulieră. Părea la fel de simpatică și de veselă ca el, deși râsul îi era mai puțin zgomotos; dar la fel de frecvent și poate mai cald, cu dantura strălucitoare, ce îi conferea o expresie copilărească (pesemne că râsese în felul acela de la patru ani, fără să se poată abține), sau poate din pricina obrajilor, care se rotunjeau. Păreau să-și îngăduie un răgaz împreună, înainte de a se duce la locurile lor de muncă, după ce încheiau corvoada matinală a familiilor cu copii mici. Un moment pentru ei, ca să nu se despartă unul de celălalt în toiul forfotei și să stea de vorbă cu însuflețire. Mă întrebam despre ce vorbeau sau ce își povesteau, cum aveau atâtea să-și povestească, dacă se culcau și se trezeau împreună, punându-se reciproc la curent cu gândurile și peripețiile zilei. Din discuția lor nu ajungeau până la mine decât frânturi sau cuvinte răzlețe. Odată l-am auzit pe el numind-o „prințesă".

Ca să spun așa, le doream tot binele din lume, ca personajelor dintr-un roman sau dintr-un film, cărora le știi partea de la început, știind că li se va întâmpla ceva rău, că la un moment dat ceva se va nărui, altfel n-ar exista romanul sau filmul. Totuși, în viața reală nu avea de ce să fie astfel și eu nădăjduiam să-i văd în fiecare dimineață așa cum erau, fără a observa într-o bună zi la ei răceală din partea unuia sau a amândurora, fără a băga de seamă că nu știu ce să-și spună, sunt nerăbdători să nu se mai vadă, au un gest de iritare reciprocă sau de indiferență. Erau scurtul și modestul spectacol care mă umplea de bună dispoziție înainte de a intra la editură și de a lupta cu megalomanul

meu şef şi cu insuportabilii lui autori. Dacă Luisa şi Desvern lipseau câteva zile, mi se făcea dor de ei şi îmi începeam ziua de lucru mâhnită. Într-o oarecare măsură simţeam că le sunt datoare, întrucât, fără a şti şi fără a o pretinde, mă ajutau zilnic şi îmi permiteau să dau frâu liber fanteziei, imaginându-mi viaţa lor fără pată, încât mă bucuram că îmi este cu neputinţă să mă încredinţez şi nici să cercetez ceva în această privinţă, ca să nu-mi revin din fermecarea mea trecătoare (a mea era plină de pete şi adevărul e că nu-mi aduceam aminte de ei până în dimineaţa următoare, când blestemam în autobuz pentru că mă trezisem devreme, asta mă ucide). Mi-aş fi dorit să le ofer ceva asemănător, dar nu era cazul. Ei nu aveau nevoie de mine, probabil că nu aveau nevoie de nimeni, eu eram aproape invizibilă, suprimată de fericirea lor. Doar de vreo două ori, când pleca el şi după ce îi dăduse Luisei obişnuitul sărut pe buze (ea nu aştepta niciodată sărutul acela aşezată, ci se ridica pentru a i-l întoarce), mi-a adresat o vagă mişcare a capului, aproape o înclinare, după ce îşi întinsese gulerul şi îşi înălţase puţin mâna pentru a-şi lua rămas-bun de la chelneri, ca şi cum eu aş fi fost una dintre ei, dar feminină. Nevastă-sa, cu spirit de observaţie, a schiţat un gest asemănător când am plecat eu – întotdeauna după el şi înaintea ei –, în aceleaşi două zile când bărbatul îmi arătase respect. Dar când eu am vrut să le răspund înclinând la rândul meu capul şi mai vag, atât el cât şi ea îşi îndreptaseră privirea în altă parte şi nu m-au văzut. Atât de rapizi au fost sau atât de prudenţi.

Pe când îi vedeam, n-am ştiut niciodată cine sunt şi nici cu ce se ocupă, deşi erau fără îndoială oameni cu bani. Poate că nu putred de bogaţi, dar înstăriţi. Vreau să spun că, dacă ar fi fost bogaţi, nu şi-ar fi dus personal copiii la şcoală, aşa cum eram sigură că fac înainte de pauza din cafenea, probabil că la Estilo, care e foarte aproape, cu toate că sunt multe şcoli în zonă, clădiri din cartierul El Viso refăcute, sau hotelaşe, cum se numeau pe vremuri. Eu însămi am fost la unul în grupa mică, pe strada Oquendo, nu prea departe. Nici nu şi-ar fi luat micul dejun aproape zilnic în localul acela de cartier, nici nu s-ar fi dus la lucru către nouă, el puţin înainte, ea puţin după această oră, după cum au confirmat chelnerii când am iscodit şi o colegă de la editură cu care am discutat mai târziu întâmplarea macabră şi care, cu toate că nu-i cunoştea mai bine decât mine, găsise mijlocul de a afla câte ceva, presupun că bârfitorii şi bănuitorii găsesc întotdeauna modul de a cerceta ce vor, mai ales dacă e negativ sau dacă e la mijloc o nenorocire, deşi nu îi atinge câtuşi de puţin.

Într-o dimineaţă de sfârşit de iunie n-au apărut, ceea ce nu era deloc surprinzător, căci se mai întâmpla, eu mă gândeam că sunt plecaţi în călătorie sau prea ocupaţi ca să-şi ia pauza de care trebuie să se fi bucurat atât de mult. Apoi am plecat eu aproape o săptămână, trimisă de şeful meu la un stupid Târg de Carte în străinătate, să mă ocup de relaţii publice sau să fac pe proasta în numele lui, în primul rând. La întoarcere tot nu se arătau, în nici o zi, iar asta m-a neliniştit, mai degrabă pentru

mine însămi decât pentru ei, căci îmi pierdeam dintr-odată imboldul matinal. „Ce uşor e să dispară cineva", cumpăneam. „E de ajuns să-şi schimbe locul de muncă sau să se mute în altă casă şi nu mai ştii nimic despre el, nici nu-l mai vezi în viaţa ta. Sau să i se modifice orarul. Ce fragile sunt legăturile doar din vedere." Asta m-a făcut să mă întreb dacă n-ar fi fost bine să schimb cu ei câteva cuvinte la un moment dat, după ce le atribuisem atâta vreme o semnificaţie amuzantă. Nu cu intenţia de a-i bate la cap sau de a le strica un moment de companie reciprocă, sau de a stabili o relaţie în afara cafenelei, se înţelege, asta nu s-ar fi cuvenit, ci doar ca să le dovedesc simpatia şi aprecierea mea, să le dau bună ziua de atunci înainte şi să mă simt obligată să-mi iau rămas-bun dacă aş fi plecat eu într-o zi de la editură şi nu aş mai fi călcat prin zona aceea, obligându-i oarecum pe ei să procedeze la fel dacă s-ar fi mutat sau îşi schimbau obiceiurile, aşa cum un comerciant din cartier ne avertizează că închide sau că îşi transferă magazinul, sau cum îi anunţăm noi pe toţi când suntem gata să ne mutăm. Măcar să fim conştienţi că nu-i vom mai vedea pe oamenii de fiecare zi, cu toate că mereu i-am văzut la distanţă şi în mod pragmatic, abia băgându-le de seamă chipurile. Da, asta se obişnuieşte.

Astfel că am sfârşit prin a-i întreba pe chelneri. Mi-au răspuns că, după câte înţeleseseră ei, cuplul plecase în concediu. Mi-a sunat mai degrabă a presupunere decât a informaţie certă. Era cam devreme, dar unii preferă să nu-şi petreacă luna iulie la Madrid, când este o căldură arzătoare, sau poate Luisa şi Deverne îşi puteau permite să plece pentru două luni, păreau destul de înstăriţi şi de liberi (poate că salariile le depindeau de ei înşişi). Deşi am regretat că nu-mi voi putea avea până în septembrie impulsul matinal, m-a liniştit să aflu că se vor întoarce atunci şi că nu dispăruseră pentru totdeauna de pe faţa pământului meu.

Îmi aduc aminte că în zilele acelea am dat peste un titlu din ziar care vorbea despre un om de afaceri madrilen mort înjunghiat şi am întors repede pagina, fără a citi textul complet,

tocmai din cauza imaginii ce ilustra știrea: fotografia unui bărbat trântit pe pământ în mijlocul străzii, pe caldarâm, fără haină, fără cravată și fără cămașă sau cu ea descheiată și cu poalele afară, în vreme ce încercau să-l reanimeze, să-l salveze cei de la ambulanță. O baltă de sânge în jur și cămașa albă îmbibată și pătată, sau asta mi-am imaginat când l-am întrezărit. Din unghiul adoptat nu i se vedea bine chipul și oricum nu am zăbovit privindu-i-l, detest mania actuală a presei de a nu-l scuti pe cititor sau pe spectator de imaginile cele mai brutale (ori poate că aceștia le cer, ființe perturbate în ansamblu, dar nu pretinde nimeni niciodată mai mult decât cunoaște deja și i s-a dat), de parcă descrierea în cuvinte n-ar fi de ajuns și fără nici un pic de considerație față de individul agresat, care nu mai poate să se apere și nici să se ferească de privirile la care nicicând nu s-ar fi supus pe deplin conștient, așa cum nu s-ar fi arătat necunoscuților și cunoscuților în halat de baie sau în pijama, considerând că nu este prezentabil. Și cum să fotografiezi un om mort sau în agonie, cu atât mai mult când a fost răpus violent, mi se pare un abuz și culmea lipsei de respect față de cel care a devenit victimă sau cadavru (dacă mai poate fi văzut, este ca și cum n-ar fi murit pe de-a-ntregul și nu ar fi devenit întru totul trecut, iar atunci trebuie să-l lăsăm să moară cu adevărat și să iasă din timp fără martori inoportuni și fără public). Nu sunt dispusă să adopt obiceiul ce ni se impune, n-am chef să privesc ce insistă unii să privim, sau aproape ne obligă, alăturându-mi ochii curioși și îngroziți sutelor de mii de ochi care privesc. În vreme ce observă, capetele acelea gândesc, cu un fel de fascinație reprimată sau de ușurare sigură: „Nu sunt eu, ci altul, cel pe care îl am în față. Nu sunt eu pentru că îi văd fața și nu e a mea. Îi citesc numele în presă și nu e al meu, nu coincide, nu așa mă cheamă. I s-a întâmplat altuia, ce-o fi făcut, în ce încurcături s-o fi băgat, ce datorii o fi contractat sau ce prejudicii o fi cauzat ca să-l ciuruiască. Eu nu mă bag în nimic și nu-mi fac dușmani, eu mă abțin. Sau mă bag și cauzez prejudicii, dar nu m-au prins. Din fericire, e altul, nu

sunt eu mortul ce ni se arată aici şi despre care se vorbeşte, deci sunt mai în siguranţă decât ieri, ieri am scăpat. Pe amărâtul ăsta, în schimb, l-au dovedit". Nici o clipă nu mi-a trecut prin cap să asociez ştirea căreia nu i-am acordat atenţie cu bărbatul agreabil şi zâmbitor pe care îl vedeam în fiecare zi luându-şi micul dejun şi, împreună cu soţia lui, fără să-şi dea seama, avea amabilitatea infinită de a-mi ridica moralul.

Câteva zile, după ce m-am întors din călătorie, am simțit lipsa cuplului, cu toate că știam că nu va veni. Acum soseam punctuală la editură (îmi luam micul dejun și gata, nu mai aveam motive de trândăveală), dar cu o oarecare sfârșeală și lehamite, este ciudat cât de greu acceptă rutinele noastre variațiile, până și pe cele care sunt spre bine, cum nu era cazul acesteia. Îmi era și mai lene să-mi înfrunt sarcinile de serviciu, să-mi văd șeful îngâmfându-se și să răspund la plictisitoarele telefoane ori să primesc vizitele scriitorilor, ceea ce, nu se știa de ce, devenise una dintre îndatoririle mele, pesemne pentru că aveam tendința de a-i lua în seamă mai mult decât colegii mei, care îi evitau fără să disimuleze, mai ales pe cei mai încrezuți și exigenți, pe de o parte, iar pe de altă parte pe cei mai sâcâitori și dezorientați, pe cei care locuiau singuri, pe cei mai nefericiți, pe cei care flirtau neverosimil, pe cei care ne formau numărul de telefon ca să-și înceapă ziua și să comunice cuiva că mai există, folosind orice pretext. Sunt oameni ciudați, cei mai mulți. Se trezesc la fel cum s-au culcat, gândindu-se la lucrurile lor imaginare care le ocupă, totuși, atâta timp. Cei care trăiesc din literatură și domenii apropiate, neavând loc de muncă (și sunt destui, în afacerea aceasta sunt bani, în ciuda celor ce se proclamă, în special pentru editori și distribuitori), nu se mișcă din casele lor și nu trebuie decât să se așeze în fața calculatorului sau a mașinii de scris (mai e și astăzi câte un smintit care continuă s-o utilizeze pe aceasta din urmă și căruia după aceea trebuie să-i scanăm textele, când le predă) cu o autodisciplină de neînțeles: trebuie să fii puțin anormal ca să

lucrezi la ceva fără să ţi-o ceară nimeni. Şi, astfel, aveam mult mai puţin chef şi răbdare ca să-l ajut să se îmbrace, cum făceam aproape zilnic, pe un romancier pe nume Cortezo, care mă suna cu vreo scuză absurdă, ca să mă întrebe numaidecât, „profitând de faptul că vorbesc cu tine la telefon", dacă cred că e bine asortat cu vechiturile şi zorzoanele pe care şi le pusese sau avea de gând să şi le pună şi pe care mi le descria.

„Crezi că la pantalonii ăştia în dungi şi cu mocasinii cu ciucure, ştii tu, în chip de ornament, merg nişte şosete cu romburi?"

Mă feream să-i spun că am oroare de şosetele cu romburi, de pantalonii în dungi şi de mocasinii cu ciucure, pentru că asta l-ar fi preocupat prea mult şi discuţia nu s-ar mai fi isprăvit niciodată.

„De ce culoare sunt romburile?", îl întrebam.

„Maro cu portocaliu. Dar am şi roşu cu albastru sau verde şi bej, ce zici?"

„Mai bine maro cu albastru, după cum mi-ai spus că te îmbraci", îi răspundeam.

„Combinaţia asta n-o am. Crezi că ar trebui să mă duc să mi-o cumpăr?"

Mi se făcea milă, chiar dacă mă călca pe nervi să-şi permită să mă consulte asupra acestor lucruri, de parcă aş fi fost viitoarea lui văduvă sau maică-sa, iar tipul mai era şi înfumurat în privinţa propriilor sale scrieri, pe care critica le lăuda, iar mie mi se păreau nişte porcării. Însă nu voim să-l trimit să caute prin oraş alte şosete umilitoare care, oricum, nu aveau să repare nimic.

„Nu merită osteneala, Cortezo. De ce nu decupezi romburile albastre ale unora şi pe cele maro ale celorlalte şi nu le uneşti? Fă un *patchwork*, cum se spune acum în limba noastră. O operă de artă a cârpelii."

Îi trebuia timp ca să priceapă că glumesc.

„Dar eu nu sunt în stare să fac asta, María, nici măcar nu ştiu să-mi cos un nasture, iar pe deasupra am întâlnirea peste o oră şi jumătate. Ah, da. Tu râzi de mine."

„Eu? Câtuşi de puţin. Dar atunci e mai bine să recurgi la unele uni. Bleumarin, dacă ai, iar în cazul ăsta te sfătuiesc să-ţi pui pantofi negri." În cele din urmă îl ajutam puţin, cât era cu putinţă.

Acum eram mai prost dispusă şi îl expediam numaidecât, cu dezgust şi cu capcane răutăcioase: dacă îmi spunea că se duce la un *cocktail* la Ambasada Franceză într-un costum gri închis, îi recomandam fără să şovăi nişte şosete verde smarald, asigurându-l că era de o mare îndrăzneală şi că toată lumea va rămâne cu gura căscată, ceea ce nu era întru totul fals.

Nu-mi venea să fiu amabilă nici cu alt romancier, care semna Garay Fontina (aşa, două nume de familie, fără nume de botez, pesemne că se credea original şi enigmatic, dar suna a arbitru de fotbal) şi care considera că editura trebuie să-i rezolve orice problemă sau obstacol, deşi nu avea nici cea mai vagă legătură cu cărţile lui. Ne cerea să ne ducem să luăm de acasă de la el un palton şi să i-l ducem la curăţătorie, să-i trimitem un specialist în informatică, nişte zugravi, să-i căutăm cazare la Trincomalee sau Batticaloa şi să-i pregătim o călătorie particulară acolo, concediul cu tiranica lui doamnă, care din când în când ne suna sau apărea personal, iar ea nu cerea, ci ordona. Şeful meu îl stima mult pe Garay Fontina şi îi făcea voile prin intermediul nostru, nu atât pentru că vindea numeroase exemplare, cât pentru că îl făcuse să creadă că e invitat adesea la Stockholm (eu aflasem, din întâmplare, că se ducea întotdeauna pe cont propriu, să tragă sforile în gol şi să respire aerul) şi că i se va acorda Nobelul, deşi nimeni nu-l propusese pe el public, nici în Spania, nici în altă parte. Nici măcar în oraşul său natal, cum se întâmplă cu atâţia. El îl considera cert, în faţa şefului meu şi a subordonaţilor săi, care ne îmbujoram auzindu-l rostind fraze ca acestea: „Îmi spun iscoadele mele nordice că pică anul ăsta sau la anul" ori „Am învăţat pe dinafară în suedeză ce am să-i zic lui Carl Gustaf la ceremonie. Am să-l fac praf, n-a mai auzit ceva atât de dur în viaţa lui şi pe deasupra în limba lui, pe care n-o studiază nimeni". „Şi ce-ai să-i spui, ce-ai să-i spui?", îl întreba şeful meu cu nerăbdare anticipată. „Ai să

citeşti în presa mondială în ziua următoare", îi răspundea Garay Fontina înfumurat. „Nu va exista ziar care să nu-l transcrie şi vor trebui cu toţii să-l traducă din suedeză, până şi cei de aici, nu e amuzant?" (Îl invidiam pentru că trăia cu o asemenea convingere că îşi va atinge ţinta, deşi ambele erau fictive, atât ţinta cât şi convingerea.) Eu mă străduiam să fiu cât mai diplomată cu el, nu cumva să-mi pierd slujba, dar acum îmi era nespus de greu, când mă suna devreme cu pretenţiile lui exagerate.

„María", mi-a spus la telefon într-o dimineaţă, „am nevoie să-mi faceţi rost de vreo două grame de cocaină, pentru o scenă din cartea cea nouă. Să mi le aducă cineva acasă cât mai repede posibil, dar înainte de lăsarea serii. Vreau să-i văd culoarea la lumina zilei, nu cumva să greşesc".

„Dar, domnule Garay..."

„Garay Fontina, dragă, ţi-am mai spus; Garay simplu e oricine, în Ţara Bascilor, în Mexic sau în Argentina. Ar putea să fie şi un fotbalist." Insista atâta, iar eu eram sigură că al doilea nume de familie e inventat (m-am uitat în cartea de telefoane a Madridului şi nu figura nici un Fontina, doar un oarecare Laurence Fontinoy, nume şi mai neverosimil, ca din *La răscruce de vânturi*) sau poate că era vorba de o coincidenţă şi se numea în realitate Gómez Gómez, García García sau orice altă redundanţă supărătoare. Dacă era un pseudonim, când l-a ales nu avea habar că Fontina e un tip de brânză italiană, nu ştiu dacă de vacă sau de capră, care se face în Val d'Aosta, mi se pare, şi pe care oamenii au grijă s-o topească mai mult decât orice. Dar, în sfârşit, la urma urmelor sunt şi nişte arahide care se numesc Borges, nu cred că asta l-ar fi tulburat.

„Da, domnule Garay Fontina, scuzaţi-mă, voiam să prescurtez puţin. Dar, ştiţi", nu m-am putut abţine să-i spun, chiar dacă nu era lucrul cel mai important, nici pe departe, „pentru culoare nu vă faceţi griji. Vă pot asigura că e albă, la lumina soarelui şi la lumină electrică, o ştie aproape toată lumea. Apare adesea în filme, nu le-aţi văzut pe ale lui Tarantino la vremea lor? Sau pe al lui Al Pacino în care făcea movilițe?"

„Până aici, dragă María", mi-a răspuns îmbufnat. „Trăiesc pe planeta asta mizerabilă, chiar dacă poate să nu pară așa când creez. Dar fii amabilă și nu te subestima, tu care nu te limitezi să fabrici cărți, cum fac colega ta Beatriz și atâția alții, ci le citești și pe deasupra ai bun gust". Îmi spunea din când în când astfel de lucruri, presupun că pentru a-mi câștiga bunăvoința: eu nu-mi exprimasem niciodată părerea despre vreun roman scris de el, nu mă plăteau pentru asta. „Mă tem că nu voi fi exact cu adjectivele. Să vedem, tu poți să-mi precizezi dacă e alb lăptos sau alb calcaros? Și structura. E mai degrabă asemănătoare cretei mărunțite sau zahărului? Ca sarea, ca făina sau ca pudra de talc? Să vedem, spune-mi."

M-am trezit implicată într-o discuție absurdă și periculoasă, dată fiind susceptibilitatea iminentului premiat. Eu însămi mă băgasem în asta.

„E cum e cocaina, domnule Garay Fontina. În zilele noastre nu e nevoie să o descrieți, pentru că cine nu a gustat-o a văzut-o. În afară de oamenii bătrâni, poate, care au văzut-o, oricum, la televizor de atâtea ori."

„Îmi spui cum trebuie să scriu, María? Dacă trebuie să pun sau nu adjective? Ce e bine să descriu și ce e superfluu? Îi dai lecții lui Garay Fontina?"

„Nu, domnule Fontina..." Eram incapabilă să-i rostesc de fiecare dată cele două nume de familie, aș fi zăbovit câteva secole, iar combinația nu era sonoră și nici nu-mi plăcea. Să omit Garay părea să nu-l deranjeze atât de mult.

„Dacă eu vă cer două grame de cocaină pentru astăzi, probabil că am motivele mele. Poate că în seara asta are nevoie de ele cartea, iar pe voi vă interesează să existe o carte nouă și să fie fără greșeli, nu? Nu trebuie decât să-mi faceți rost de ele și să mi le trimiteți, nu să-mi faceți morală. Sau trebuie să vorbesc personal cu Eugeni?"

Atunci m-am revoltat, cu un oarecare risc, și mi-a scăpat un cuvânt în catalană. Le deprindeam de la șeful meu, care era catalan de origine și le pronunța cu grămada, deși locuia la Madrid

de o viaţă întreagă. Dacă îi ajungea la urechi pretenţia lui Garay, era în stare să ne lanseze pe toţi în stradă să facem rost de droguri (prin cartierele rău famate şi prin coclauri unde taxiurile refuză să intre), ca să-i facă pe plac. Îşi lua prea în serios autorul cel mai afectat, este de neconceput felul cum oamenii aceştia îi conving pe mulţi de valoarea lor, e un fenomen universal enigmatic.

„Ne luaţi drept dealeri, domnule Fontina?", i-am zis. „Ne cereţi să încălcăm legea, nu ştiu dacă vă daţi seama. Cocaina nu se cumpără de la tutungerie, asta ştiţi, nici de la barul de la colţul străzii. Şi, în plus, două grame, de ce le vreţi? Înţelegeţi ce înseamnă două grame, câte linii ies din ele? Poate exageraţi cu doza şi suferim o mare pierdere. Pentru soţia dumneavoastră şi pentru literatură. Aţi putea să faceţi ictus. Sau să deveniţi dependent şi să nu vă mai luaţi gândul de la droguri, să nu mai scrieţi, aţi fi o umbră umană incapabilă să călătorească, nu se pot trece graniţele cu droguri. Ce spuneţi, se duc pe apa sâmbetei ceremonia suedeză şi impertinenţa adresată lui Carl Gustaf."

Garay Fontina a rămas un moment în tăcere, ca şi cum ar fi cumpănit dacă depăşise limitele în cererea lui sau nu. Dar eu cred că îl durea mai mult ameninţarea că în cele din urmă nu va mai călca pe covoarele de la Stockholm.

„Măi să fie, dealeri nu", a spus într-un târziu. „Voi doar le-aţi cumpăra, nu le-aţi vinde."

Am profitat de şovăirea lui ca să clarific în trecere un amănunt important al operaţiunii pe care o pretindea:

„Ah, păi pe urmă, când vi le-am aduce? V-am înmâna cele două grame şi dumneavoastră ne-aţi da banii, nu? Şi asta ce e? Nu e trafic de droguri? Pentru sticleţi aşa ar fi, să nu vă îndoiţi." Nu era o chestiune lipsită de importanţă, întrucât Garay Fontina nu ne restituia întotdeauna sumele plătite la curăţătorie, nici retribuţiile zugravilor, nici cheltuielile presupuse de rezervarea la Batticaloa, sau în cel mai bun caz întârzia, iar şeful meu era buimăcit şi se agita când trebuia să-i cerem banii. Mai lipsea să-i finanţăm viciile noului roman incomplet şi, prin urmare, încă necontractat.

Am băgat de seamă că ezită şi mai mult. Poate că nu se gândise la risipă, învăţat prost cum era. Aidoma altor scriitori, era fripturist, zgârcit şi lipsit de orgoliu. Lăsa datorii îngrozitoare la hoteluri când se ducea să ţină conferinţe prin lumile acelea sau, mai bine zis, prin provinciile acelea. Pretindea *suites* şi toate cheltuielile suplimentare achitate. Se zvonea că îşi ia cu el în călătorie lenjeriile de pat şi rufele murdare, dar nu din excentricitate sau manie, ci ca să profite de ocazie ca să-i fie spălate în hoteluri, până şi şosetele în privinţa cărora nu mă consulta. Trebuie să fi fost fals (să te deplasezi cu o asemenea povară ar fi incredibil), dar nu-şi explica nimeni cum se făcuse că, la una dintre conferinţele lui, organizatorii fuseseră siliţi să achite o nemaipomenită factură de spălătorie (cam o mie două sute de euro, se povestise din gură în gură).

„Tu ştii cât costă acum cocaina, María?"

Nu cunoşteam prea bine preţul, îmi închipuiam că vreo şaizeci de euro, dar am supralicitat, ca să-l sperii şi să-l conving să renunţe. Începeam să cred că izbutesc sau măcar că scap de corvoada de a mă duce să-i caut cocaina, cine ştie prin ce spelunci sau văgăuni.

„Mi se pare că vreo optzeci de euro gramul."

„Ia te uită." Apoi a căzut pe gânduri. Am bănuit că face calcule meschine. „Înţeleg. Poate că ai dreptate. Poate că îmi ajunge unul sau o jumătate. Se poate cumpăra o jumătate?"

„Habar n-am, domnule Garay Fontina. Eu nu folosesc. Dar aş zice că nu." Era bine să nu vadă vreo posibilitate de a economisi. „Aşa cum nu se poate cumpăra o jumătate de sticlă de parfum, presupun. Nici o jumătate de pară." Îndată ce am rostit aceste fraze mi-am dat seama cât de absurde erau comparaţiile. „Sau o jumătate de tub de pastă de dinţi." Asta mi s-a părut mai adecvat. Dar trebuia să-i scot ideea din cap pe de-a-ntregul sau să-l fac să-şi cumpere el drogul pe cont propriu, fără a ne face să comitem delicte şi fără să dăm bani anticipat. Cu el era posibil să nu-i mai vedem, iar editura nu-şi permitea să-i arunce pe fereastră. „Dar daţi-mi voie

să vă întreb, o vreţi ca să trageţi sau numai ca s-o vedeţi şi s-o atingeţi?"

„Nu ştiu încă. Depinde ce îmi cere cartea în noaptea asta."

Mie mi se părea ridicol ca o carte să ceară ceva, ziua sau noaptea, cu atât mai puţin când nu era scrisă şi tocmai celui care o scrie. Am luat-o drept o expresie poetică, am lăsat-o să treacă fără comentarii.

„Vedeţi, dacă e al doilea caz, adică doriţi doar s-o descrieţi, nu ştiu cum să vă explic. Dumneavoastră aspiraţi să fiţi universal, sunteţi deja şi prin urmare aveţi cititori de toate vârstele. Nu doriţi nicidecum ca tinerii să creadă că pentru dumneavoastră este o noutate drogul acela şi că vă loviţi, în sfârşit, de pragul de sus, dacă începeţi să povestiţi cum e şi ce efecte are. Şi drept consecinţă să vă ia la mişto. Să descrii astăzi cocaina este ca şi cum ai descrie un semafor. Vă imaginaţi adjectivele? Verde, chihlimbariu, roşu? Static, drept, metalic? Ar stârni râsul."

„Vrei să spui un semafor, din cele de pe stradă?", m-a întrebat alarmat.

„Acelea." Nu ştiam ce mai poate să însemne „semafor", cel puţin în limbaj colocvial.

A rămas tăcut câteva secunde.

„M-ar lua la mişto, eh? Să mă lovesc de pragul de sus", a repetat. Mi-am dat seama că utilizarea acestor cuvinte fusese foarte nimerită, îl dăduseră gata.

„Dar numai la partea aceea, domnule Fontina, cu siguranţă."

Perspectiva ca nişte tineri să ironizeze un singur rând al său trebuie să-i fi părut insuportabilă.

„Bine, lasă-mă să mă gândesc. Nu-i nimic dacă întârzii o zi. Am să-ţi spun mâine ce hotărăsc."

Am ştiut că nu-mi va spune nimic, că va renunţa la experimente şi verificări idioate şi că niciodată nu va mai pomeni de discuţia aceea la telefon. Îşi dădea aere de anticonvenţional şi transcontemporan, dar în fond era ca Zola şi ca alţi câţiva: făcea orice pentru a trăi ce îşi imagina şi de aceea totul suna în cărţile lui artificial şi căutat.

Când am închis, am fost surprinsă că îi refuzasem ceva lui Garay Fontina, iar pe deasupra fără să-mi consult şeful, pe cont propriu. Fusese din pricina proastei mele dispoziţii şi a imensei descurajări, a faptului că nu mă mai bucuram de micul dejun cu perechea perfectă, ei nu erau acolo ca să mă contamineze cu optimism. Am găsit măcar un avantaj al pierderii: deveneam mai intolerantă cu slăbiciunile, înfumurarea şi prostiile.

A fost singurul avantaj şi nu a meritat osteneala. Chelnerii se înşelau, iar când au aflat adevărul nu mi l-au comunicat. Desvern nu avea să se mai întoarcă niciodată, iar perechea jovială fusese suprimată din lume. În schimb, colega mea Beatriz, care îşi lua uneori micul dejun singură la cafenea şi căreia îi atrăsesem atenţia asupra extraordinarului cuplu, a făcut într-o dimineaţă aluzie la cele întâmplate, crezând fără îndoială că sunt la curent, că aflasem la rândul meu, din ziare sau de la angajaţii barului, şi că pe deasupra vorbiserăm despre asta, uitând că eu fusesem plecată în zilele următoare tragediei. Beam o cafea rapidă pe terasă, când a rămas deodată pe gânduri, învârtind zadarnic linguriţa în ceaşcă, şi a murmurat uitându-se spre celelalte mese, toate pline:

– Ce groaznic e să păţeşti una ca asta, cum a păţit perechea ta. Să începi o zi ca pe oricare alta, fără a avea habar că ţi se sfârşeşte viaţa, iar pe deasupra în mod cumplit. Fiindcă, deşi altfel, presupun că şi ei i s-a sfârşit viaţa. Cel puţin pentru o perioadă îndelungată, ani întregi, şi nu cred că are să-şi revină vreodată pe deplin. O moarte atât de stupidă, atât de nefastă, din alea despre care îţi petreci existenţa întrebându-te: de ce a trebuit să i se întâmple lui, de ce mie, dacă în oraş sunt mii de oameni? Nu ştiu. Gândeşte-te că eu nu-l mai iubesc pe Saverio, dar, dacă i s-ar întâmpla una ca asta, nu cred că aş putea să trăiesc mai departe. Nu doar pentru pierdere, dar m-aş simţi ca însemnată, de parcă m-ar avea cineva necontenit în bătaia puştii şi nu s-ar mai isprăvi, înţelegi?

Era căsătorită cu un italian şmecher şi trântor pe care abia îl suporta, dar mergea înainte pentru copii şi pentru că avea un

amant care îi umplea zilele cu telefoane lascive şi perspectiva vreunei întâlniri sporadice, nu aveau prea multe ocazii de a se vedea, având amândoi partener şi copii. Iar un autor de la editură îi popula imaginaţia nocturnă, dar nu grăsanul Cortezo, nici respingătorul Garay Fontina, la fel de puţin atrăgător.

– Dar despre ce vorbeşti?

Atunci mi-a povestit sau mai degrabă a început să-mi povestească, surprinsă de neştiinţa mea, prea exclamativă şi prea buimăcită, pentru că se făcea târziu, iar postul ei la editură era mai nesigur decât al meu şi nu voia să-şi asume riscuri, îi era de-ajuns că Fontina îi purta pică şi se plângea adesea de ea la Eugeni.

– Dar nici măcar n-ai văzut ziarul? Era şi fotografia bietului om, plin de sânge şi trântit la pământ. Nu-mi amintesc data exactă, dar caută pe Internet, sigur găseşti. Îl cheamă Deverne, era de la firma distribuitoare de filme, ştii: „Deverne Films prezintă", am văzut cu toţii de o mie de ori la cinema. Acolo o să dai de toate informaţiile. Îngrozitor. Îţi vine să te zgârii pe ochi de atâta ghinion. Dacă aş fi nevastă-sa, nu mi-aş reveni. Mi-aş pierde minţile.

Atunci i-am aflat numele sau, ca să zic aşa, numele artistic.

În seara aceea am tastat „Moarte Deverne" la calculator şi a apărut într-adevăr ştirea, la rubrica locală din două sau trei ziare din Madrid. Numele lui adevărat era Desvern şi mi-a trecut prin cap că familia lui ar fi putut să-l schimbe la un moment dat, în afacerile care implicau publicul, ca să uşureze pronunţia vorbitorilor de spaniolă şi poate pentru ca vorbitorii de catalană să nu-l asocieze cu oraşul Sant Just Desvern, cu care eu eram familiarizată, căci acolo îşi aveau depozitele câteva edituri din Barcelona. Sau poate pentru ca firma distribuitoare să pară franceză: nu încape îndoială că la înfiinţare, în anii şaizeci sau chiar înainte, toată lumea îl cunoştea încă pe Jules Verne şi francez însemna prestigios, nu ca acum, când Franţa îl are ca preşedinte pe acel Louis de Funès cu păr. Am aflat că familia Deverne deţinea câteva cinematografe din centru unde se proiectau filme în premieră şi că, pesemne din pricina dispariţiei acestora şi a transformării în mari centre comerciale, firma se

diversificase şi acum se ocupa mai ales cu operaţiunile imobiliare, nu doar în capitală, ci peste tot. Astfel că Miguel Desvern trebuie să fi fost şi mai bogat decât îmi închipuiam. Mi s-a părut şi mai incredibil să-şi ia aproape în fiecare dimineaţă micul dejun într-o cafenea ce îmi era şi mie accesibilă. Tragedia avusese loc în ultima zi când îl văzusem acolo şi am conchis că eu şi soţia lui ne-am luat rămas-bun de la el în acelaşi timp, ea cu buzele, eu doar cu ochii. Ironia sorţii a fost să se întâmple chiar de ziua lui, încât murise mai bătrân cu un an decât în ziua anterioară, la cincizeci de ani.

Versiunile presei erau diferite în privinţa unor amănunte (depinzând, cu siguranţă, de vecinii sau trecătorii cu care stătuse de vorbă fiecare reporter), dar în mare coincideau. Deverne îşi parcase maşina, cum obişnuia pasămite, la un colţ de stradă de pe Paseo de la Castellana spre două după-amiază (e limpede că se ducea să se întâlnească cu Luisa ca să ia prânzul la restaurant), destul de aproape de casa lui şi lângă o parcare în aer liber, de capacitate mică, depinzând de Şcoala Tehnică Superioară de Ingineri Industriali. Când a ieşit din maşină, l-a abordat un sărăntoc care se ocupa cu parcarea maşinilor în zonă, în schimbul bunăvoinţei şoferilor, un aşa-zis parcagiu, şi a început să se răţoiască la el cu cuvinte incoerente şi cu acuzaţii absurde. După cum povestesc martorii, deşi toţi au înţeles foarte puţin, i-a reproşat că i-a băgat fiicele într-o reţea străină de prostituţie. După alţii, i-a strigat un şir de fraze de neînţeles, din care au izbutit să desluşească doar două: „Vrei să mă laşi fără moştenire!" şi „Îmi iei pâinea copiilor mei!". Desvern a încercat câteva secunde să scape de el şi să-l determine să-şi vină în fire, spunându-i că el nu are nici o legătură cu fetele lui, că nici nu le cunoaşte şi că îl confundă. Dar nevoiaşul, Luis Felipe Vázquez Canella, conform jurnalelor, de treizeci şi nouă de ani, cu barbă deasă şi foarte înalt, se înfuriase şi mai rău, continuând să-l insulte şi să-l blesteme fără noimă. Portarul de la o casă îl auzise urlându-i, turbat: „Să mori azi şi nevastă-ta să te uite până mâine!". Alt ziar reproducea o variaţie şi mai dureroasă: „Să mori chiar azi şi nevastă-ta să se culce

cu altul mâine!". Deverne schițase un gest de lehamite și pornise spre la Castellana, renunțând la orice tentativă de a-l calma, dar atunci parcagiul, ca și cum s-ar fi hotărât să nu mai aștepte împlinirea blestemului și s-ar fi transformat în făuritor, scosese un briceag-fluture, cu lamă de șapte centimetri, se năpustise asupra lui pe la spate și îi dăduse câteva lovituri, înjunghiindu-l în torace și în coaste, după cum asigura un ziar; în spate și în abdomen, după cum asigura altul, și în spate, torace și hemitorace, după cum asigura al treilea. Se contraziceau și în privința numărului de lovituri de cuțit primite de omul de afaceri: nouă, zece, șaisprezece, iar cel care dădea ultima cifră – poate cel mai demn de încredere, întrucât redactorul cita „dezvăluirile autopsiei" – lămurea că „toate loviturile au afectat organe vitale" și că „cinci erau mortale, după cum a dedus medicul legist".

În primul moment, Desvern încercase să se elibereze și să fugă, dar loviturile fuseseră atât de brutale, atât de înverșunate și de neîncetate (și, după cum se vedea, răniseră în plin), încât nu avusese posibilitatea de a se salva și se prăbușise curând, vlăguit. Abia atunci se oprise asasinul. Un paznic de la o firmă apropiată „a observat cele întâmplate și a reușit să-l rețină până la sosirea Poliției Municipale", spunându-i: „Nu te mișca de aici până nu vine Poliția!". Nu-și explica nici el cum izbutise să imobilizeze printr-un simplu ordin un individ înarmat, scos din sărite și care vărsase mult sânge. Poate că îl amenințase cu pistolul, dar nici o versiune nu-i menționa arma de foc și nici faptul că o scosese din teacă sau că îl țintise cu ea, dat fiind că, după cum susțin mai multe surse, parcagiul ținea încă briceagul în mână când au făcut act de prezență polițiștii, care l-au somat să-l lase. Nevoiașul l-a aruncat atunci pe jos, i s-au pus cătușele și a fost dus la comisariatul districtului. „Conform Comisariatului General al Poliției din Madrid", asta sau ceva similar apărea în toate ziarele, „presupusul criminal a fost deferit justiției, dar a refuzat să dea declarații".

Luis Felipe Vázquez Canella locuia într-o mașină abandonată de multă vreme în zonă, iar mărturiile vecinilor erau din

nou contradictorii, cum se întâmplă întotdeauna când se cere sau se încredinţează o relatare mai multor persoane. Pentru unii, era un tip foarte liniştit şi corect, care nu se băga niciodată în bucluc: căuta locuri libere pentru automobile şi le călăuzea spre ele, cu obişnuitele gesturi teatrale, imperioase sau îndatoritoare - uneori în mod inutil şi nedorit, dar aşa lucrează toţi parcagiii -, ca să facă rost de câte un bacşiş. Venea pe la amiază, îşi depozita cele două rucsacuri albastre la poalele unui copac şi îşi începea interminabila treabă. Totuşi, alţi locatari au semnalat că erau sătui „de pornirile lui violente şi de tulburările mintale" şi de multe ori încercaseră să-l alunge din căminul său locomotor imobil şi să-l gonească din cartier, dar fără succes până atunci. Vázquez Canella nu avea antecedente penale. Victima uneia dintre aceste ciondăneli fusese chiar şoferul lui Deverne în urmă cu o lună. Cerşetorul i se adresase necuviincios şi, profitând că avea geamul coborât, îi trăsese un pumn în faţă. Odată anunţată poliţia, îl reţinuseră momentan pentru agresiune, dar în cele din urmă şoferul, deşi „rănit", nu voise să-i facă rău şi nu depusese plângere. Iar în ajunul morţii omului de afaceri, victima şi călăul avuseseră o primă altercaţie. Parcagiul îl luase la rost cu aiurelile lui. „Vorbea de fete şi de banii lui, zicea că vor să i-i ia", povestise un portar de la colţul străzii la Castellana, unde se produsese crima, cu siguranţă cel mai vorbăreţ. „Decedatul i-a explicat că îl confundă şi că el nu are nici o legătură cu problemele lui", continua una dintre versiuni. „Nevoiaşul, orbit, s-a îndepărtat vorbind singur, printre dinţi." Şi, cu anumite înfloriturі narative şi cu familiaritate faţă de cei implicaţi, adăuga: „Miguel nu şi-a putut închipui niciodată că tulburarea lui Luis Felipe are să-l coste viaţa peste douăzeci şi patru de ore. Scenariul, care fusese scris pentru el, a început să se înfiripeze cu o lună în urmă, în mod indirect", ultimele cuvinte făcând aluzie la incidentul cu şoferul, pe care unii vecini îl vedeau ca pe adevăratul obiect al furiilor: „Cine ştie, poate a făcut o obsesie pentru şofer", se punea în gura unuia dintre ei, „şi l-a confundat cu patronul". Se sugera că parcagiul era prost dispus de o lună, căci

nu mai putea să facă rost de bani cu activitatea lui sporadică, din pricina instalării parcometrelor în zonă. Unul dintre ziare menţiona, în trecere, un amănunt tulburător, de care nu pomeneau celelalte: „Presupusul criminal refuzând să dea declaraţie, nu a fost posibil să se stabilească dacă acesta şi victima sa erau rude prin alianţă, cum se spunea în cartier".

O ambulanţă de reanimare Samur se deplasase cu toată viteza la locul faptelor. Personalul ei îi dăduse lui Desvern „primul ajutor", dar, dată fiind gravitatea extremă a cazului, după ce l-au „stabilizat", l-au transportat de urgenţă la Hospital de la Luz – dar, după cum susţin vreo două ziare, l-au dus la Hospital de la Princesa, nici măcar în această privinţă nu convergeau –, unde a intrat imediat în operaţie, cu stop cardiorespirator şi în stare critică. S-a zbătut cinci ore între viaţă şi moarte, fără să-şi recapete nici o clipă cunoştinţa, iar în cele din urmă „s-a stins la căderea serii, fără ca medicii să poată face ceva ca să-l salveze".

Toate aceste informaţii erau împărţite în două zile, următoare crimei. Apoi ştirea dispăruse complet din presă, cum se întâmplă acum cu toate lucrurile: cititorii nu vor să ştie de ce s-a petrecut, ci că s-a petrecut şi că lumea este plină de imprudenţe, pericole, ameninţări şi ghinion care pe noi ne ating, iar pe semenii noştri neglijenţi, sau poate nealeşi, îi ajung şi îi ucid. Putem convieţui fără probleme cu mii de mistere nerezolvate ce ne ocupă zece minute dimineaţa, ca să le uităm numaidecât. Nu lasă urme şi nu ne mai chinuiesc. Avem nevoie să nu aprofundăm nimic şi să nu zăbovim îndelung plecaţi asupra vreunui fapt sau vreunei poveşti, avem nevoie să ni se reînnoiască mereu nenorocirile altora, de parcă după fiecare am gândi: „Da, ce sperietură. Şi ce altceva. De ce alte grozăvii am scăpat? Avem nevoie să ne simţim zilnic supravieţuitori şi nemuritori, prin contrast, aşa că povestiţi-ne grozăvii noi, fiindcă pe cele de ieri le-am epuizat".

În mod ciudat, în cele două zile se spuneau puţine despre mort, doar că era fiul unuia dintre fondatorii cunoscutei firme distribuitoare de filme şi că lucra la întreprinderea familială,

aproape transformată într-o corporație datorită creșterii constante și multiplelor ramificații, incluzând până și companii aeriene *low cost*. În zilele următoare nu părea să se fi publicat undeva vreun necrolog al lui Deverne, nici vreo rememorare sau evocare scrisă de un coleg sau prieten, nici o scurtă biografie care să vorbească de caracterul și de reușitele lui personale, ceea ce era destul de straniu. Orice om de afaceri cu bani, mai ales dacă e în legătură cu cinematografia și chiar dacă nu e celebru, are contacte cu presa sau prieteni care să le aibă și nu e greu ca unul dintre ei, cu toată bunăvoința, să publice în obituar un anunț plin de simțire, ca un omagiu sau un elogiu, încercând să-l compenseze puțin pe defunct sau de parcă lipsa lui ar fi o ofensă suplimentară (de atâtea ori aflăm de existența cuiva abia când aceasta a încetat și, de fapt, pentru că a încetat).

Astfel că singura fotografie disponibilă era cea pe care i-o făcuse un reporter ager când era întins pe caldarâm, înainte să-l ia, în timp ce îi dădeau primul ajutor sub cerul liber. Din fericire se vedea îngrozitor pe Internet, era o reproducere de proastă calitate și foarte mică, întrucât fotografia aceea mi-a părut o mârșăvie pentru un bărbat ca el, mereu atât de vesel și de impecabil în viață. Abia îi aruncasem o privire, n-am vrut să o fac și azvârlisem ziarul în care o zărisem la vremea ei, mai mare, fără a băga de seamă cine e și fără să vreau să o contemplu pe îndelete. Dacă aș fi știut atunci că nu e un complet necunoscut, ci o persoană pe care o vedeam zilnic cu bucurie și cu un fel de recunoștință, tentația de a mă uita cu atenție ar fi fost prea mare ca să rezist, dar apoi mi-aș fi întors privirea cu și mai multă indignare și cu mai multă spaimă decât am simțit fără să-l recunosc. Nu doar că te omoară pe stradă în modul cel mai cumplit și prin surprindere, fără măcar să te temi, ci, pe deasupra, tocmai pentru că se întâmplă pe stradă – „într-un loc public", cum se spune în mod reverențios și stupid –, își permit să arate lumii nedemnele rămășițe în care te-ai prefăcut. Acum, în fotografia de dimensiuni reduse de pe Internet, era greu de recunoscut sau putea fi recunoscut numai pentru

că textul mă asigura că mortul acela sau viitorul mort era Desvern. Pe el l-ar fi îngrozit, în orice caz, să se vadă sau să se ştie expus în felul acesta, fără haină şi fără cravată, neavând nici măcar cămaşă sau având-o descheiată (nu se distingea bine, iar butonii cine ştie unde i-au ajuns, dacă îi fuseseră scoşi), plin de tuburi şi înconjurat de personal sanitar manipulându-l, cu rănile la vedere, în mijlocul străzii, într-o baltă de sânge, atrăgând atenţia pietonilor şi automobiliştilor, inconştient şi sleit. Pesemne că a cutremurat-o şi pe soţia lui, dacă o văzuse: nu avusese timp şi nici chef să citească ziarele din ziua următoare, era cel mai probabil. Când plângi şi stai la priveghi, înmormântezi şi nu înţelegi, iar pe deasupra trebuie să dai explicaţii unor copii, nu-ţi mai pasă de nimic altceva, restul nu există. Dar poate că o văzuse mai târziu, poate că avusese aceeaşi curiozitate ca mine la o săptămână după aceea şi intrase pe Internet ca să vadă ce ştiuseră celelalte persoane în momentul acela, nu doar apropiaţii, ci şi necunoscuţii ca mine. Ce impresie le făcuse. Prietenii mai îndepărtaţi aflaseră din presă, din ştirea aceea locală din Madrid sau din anunţul mortuar, trebuie să fi apărut vreunul în vreun ziar, sau mai multe, cum este norma când moare cineva cu bani. Fotografia aceea, în orice caz, mai ales fotografia aceea – dar şi modul de a muri, deplorabil şi absurd ori, cum s-ar spune, jalnic – îi permisese lui Beatriz să se refere la el ca la „bietul om". Nimănui nu-i trecuse prin cap să-l numească astfel când trăia, nici măcar cu un minut înainte de a coborî din maşină într-o zonă liniştită şi fermecătoare, lângă grădinile Şcolii de Ingineri Industriali, acolo sunt copaci stufoşi şi un chioşc cu băuturi răcoritoare, cu nişte mese şi scaune unde m-am aşezat de atâtea ori cu nepoţii mei când erau copii. Nici măcar cu o secundă înainte ca Vázquez Canella să-şi deschidă briceagul-fluture, trebuie să fii expert ca să-l deschizi, cu mânerul acela dublu, înţeleg că nu se vând oriunde sau că ar fi interzise. Iar acum rămânea ca atare pentru totdeauna, fără alternativă: bietul Miguel Deverne, fără noroc. Bietul om.

– Da, era ziua lui de naştere, îţi vine să crezi? Soarta lasă să intre şi să iasă oamenii prea în dezordine ca să se nască cineva şi să moară la aceeaşi dată, cu cincizeci de ani între ele, exact cincizeci. N-are nici un sens, tocmai pentru că pare să-l aibă. Ar fi putut să nu fie aşa, era atât de uşor să nu se întâmple. Ar fi putut surveni în orice altă zi sau în nici una. Ar fi trebuit să nu se întâmple. Deloc. Să nu se întâmple.

Au trecut câteva luni până când am revăzut-o pe ea, pe Luisa Alday, şi încă o lună până când i-am aflat numele, numele acela, şi mi-a spus cuvintele acelea, împreună cu multe altele. Atunci n-am ştiut dacă vorbeşte mereu despre ce i se întâmplase, cu oricine era dispus s-o asculte, sau găsise în mine o persoană cu care îi era comod să-şi uşureze sufletul, o necunoscută, care să nu povestească nimănui din preajma ei ce aude şi cu care să poată rupe relaţia în orice moment, fără explicaţii şi fără consecinţe. O necunoscută compătimitoare, leală, curioasă şi al cărei chip era nou pentru ea, iar în acelaşi timp oarecum familiar şi asociat cu vremurile fără ceaţă, cu toate că eu crezusem în multe dimineţi că ea abia dacă mă văzuse, mă observase mai puţin decât bărbatul ei.

Luisa a reapărut într-o zi la întoarcerea din vacanţă, în septembrie, la ora obişnuită, însoţită de două prietene sau colege de serviciu, era încă instalată terasa, iar eu am văzut-o de la masa mea sosind şi aşezându-se sau, mai bine zis, lăsându-se să cadă pe un scaun. Una dintre prietene a apucat-o cu bunăvoinţă maşinală de antebraţ, ca şi cum ar fi considerat-o fragilă şi

s-ar fi temut că își pierde echilibrul. Era foarte slabă și sleită, cu o paloare profundă, vitală, care sfârșește prin a voala toate trăsăturile, de parcă nu numai pielea și-ar fi pierdut culoarea și strălucirea, ci și părul, sprâncenele, genele, ochii, dantura și buzele, totul mat și estompat. Părea să fie acolo împrumutată, vreau să spun aici, în viață. Nu mai vorbea cu vioiciune, cum o făcea cu soțul ei, ci cu o naturalețe falsă care-i dovedea simțul datoriei și delăsarea. M-am gândit că poate luase medicamente. Se așezaseră destul de aproape de mine, era doar o masă goală la mijloc, astfel că am putut deslușI frânturi din discuție, le auzeam mai mult pe prietenele ei decât pe ea, a cărei voce era stinsă. Ele o consultau și îi puneau întrebări despre o slujbă de veșnică pomenire, a lui Desvern fără îndoială, n-am știut dacă se va celebra una pentru a comemora trei luni de la moartea lui (am calculat că aveau să se împlinească în curând) sau poate că era prima, nu fusese celebrată la vremea ei, după o săptămână sau două, cum este tradiția, cel puțin la Madrid. Poate că ea nu avusese putere atunci sau din pricina circumstanțelor brutale nu fusese recomandabilă - lumea nu se abține niciodată să iscodească la astfel de evenimente sociale, nici să răspândească zvonuri - și trebuia organizată, dacă familia respecta datina. Poate cineva protector (de exemplu, un frate, părinții sau o prietenă) o luase din Madrid imediat după înmormântare, ca să se obișnuiască la distanță cu absența, fără să i-o sublinieze sau să i-o facă și mai amară scenariile conjugale. În realitate, era doar o amânare zadarnică a grozăviei ce o aștepta. Pe ea o auzeam cel mai adesea spunând: „Da, așa e bine" sau „Cum spuneți voi, că aveți mintea mai limpede" sau „Preotul să nu se lungească, lui Miguel nu-i plăceau prea mult, îl cam enervau" sau „Nu, Schubert nu, e prea posedat de moarte și ne ajunge a noastră".

Am băgat de seamă că toți chelnerii, după ce s-au sfătuit un moment la tejghea, s-au dus la masa ei cu pas mai degrabă rigid decât solemn și, cu toate că i s-au adresat cu timiditate și încet, am auzit că îi exprimă condoleanțele. „Voiam să vă spunem că ne-a părut foarte rău de cele întâmplate cu soțul

dumneavoastră, a fost întotdeauna atât de amabil", i-a spus unul. Iar altul a adăugat formula învechită şi lipsită de conţinut: „Suntem alături de dumneavoastră. O nenorocire". Ea le-a mulţumit cu zâmbetul ei mohorât şi atâta tot, mi-a părut de înţeles că nu voia să intre în detalii, nici să comenteze ori să se întindă la vorbă. Când m-am ridicat am simţit impulsul de a face acelaşi lucru, dar n-am îndrăznit să provoc altă întrerupere în apatica ei discuţie cu prietenele. În plus, era târziu şi nu voiam să ajung la lucru cu o întârziere prea mare, acum când mă îndreptasem şi obişnuiam să sosesc punctuală la slujbă.

A trecut încă o lună până să o văd din nou şi, cu toate că frunzele cădeau şi aerul începea să fie răcoros, tot mai eram din cei care preferau micul dejun afară – mic dejun rapid, de oameni grăbiţi care aveau să se închidă multe ore în birouri şi care nu aveau timp să li se facă frig; cei mai mulţi în tăcere şi somnoroşi, la fel ca mine –, astfel că nu se retrăseseră mesele de pe trotuar. Luisa Alday a venit de data aceasta cu cei doi copii şi a cerut câte o îngheţată pentru fiecare. Mi-am imaginat – o amintire îndepărtată din propria-mi copilărie – că îi dusese pe nemâncate să le facă nişte analize de sânge şi apoi îi despăgubea cu un capriciu pentru foame şi pentru înţepătură, iar pe deasupra le dădea voie să lipsească la prima oră. Fetiţa era foarte atentă la fratele ei, cu vreo patru ani mai mic decât ea, şi mi-a făcut impresia că are grijă şi de Luisa în felul ei, de parcă uneori s-ar fi schimbat rolurile, sau, dacă nu ajungeau până acolo, amândouă îşi disputau rolul de mamă, pe rarele terenuri unde era cu putinţă. Vreau să spun că, în vreme ce fetiţa îşi mânca îngheţata dintr-o cupă, cu minuţiozitate infantilă în mânuirea linguriţei, veghea ca Luisei să nu i se răcească prea mult cafeaua şi o ruga stăruitor să şi-o bea. O privea cu coada ochiului, ca şi cum i-ar fi pândit gesturile şi expresiile, iar dacă o vedea cu privirea prea rătăcită, cufundându-se în gânduri, i se adresa numaidecât, spunându-i ceva, punându-i o întrebare sau povestindu-i vreo întâmplare, ca şi cum ar fi vrut s-o smulgă din cugetările ei, care îi trezeau mila. Când a apărut o

mașină care s-a așezat în linie paralelă și a claxonat ușor, iar copiii s-au sculat în picioare, și-au luat ghiozdanele, și-au sărutat repede mama și au pornit luați de mână spre mașină, cu certitudinea că venise după ei, am avut senzația că fata se desparte cu mai multă îngrijorare de Luisa decât invers (ea și-a mângâiat mama în pripă pe obraz, ca și cum i-ar recomanda să se poarte frumos și să nu intre în bucluc, încercând să-i lase o consolare tactilă până când se vor reîntâlni). Mașina sosise, fără îndoială, să-i ia ca să-i ducă la școală. M-am uitat cine o conduce, nu m-am putut abține și mi-am simțit pulsul accelerându-mi-se deodată, căci, cu toate că nu mă pricep la mașini și mi se par toate la fel, pe aceasta am recunoscut-o dintr-o privire: era cea în care urca Deverne când pleca la locul lui de muncă, lăsându-și soția încă puțin la cafenea, singură sau cu vreo prietenă. Era cu siguranță cea pe care o condusese și o parcase personal lângă Școala de Ingineri Industriali și din care coborâse într-un ceas atât de rău chiar în ziua aniversării lui. Era un bărbat la volan, m-am gândit că era șoferul cu care alterna și care l-ar fi putut înlocui în ziua funestă, care ar fi putut să moară pentru el, cel pe care poate voia cu adevărat să-l omoare nevoiașul, și drept urmare scăpase ca prin minune; din întâmplare, cine știe, poate trebuise să se ducă la medic în ziua aceea. Dacă era el, nu purta uniformă. Nu l-am văzut bine, era pe jumătate acoperit de mașinile din primul rând; totuși, mi s-a părut un bărbat atrăgător. Nu semăna cu Miguel Desvern, dar aveau ceva în comun sau cel puțin nu erau două tipuri opuse, o confuzie era explicabilă, mai ales din partea unui om cu mintea tulburată. Luisa, de la masa ei, și-a luat rămas-bun cu mâna sau au fost bună ziua și la revedere fără răgaz între ele, de la sosire până la plecare. Și-a înălțat și și-a coborât mâna de trei sau patru ori, în mod absurd, cât a stat mașina oprită. A repetat gestul cu ochii absorbiți, care poate nu vedeau decât fantoma. Sau își lua rămas-bun de la copii. N-am izbutit să văd dacă șoferul îi răspunde la salut.

Atunci m-am hotărât să mă duc la ea. Copiii dispăruseră în vechea maşină a tatălui, rămăsese singură, nu era cu nici o colegă de serviciu şi nici cu vreo mamă de la şcoală sau prietenă. Învârtea iar şi iar linguriţa lungă şi unsuroasă în resturile de îngheţată lăsate de copilul cel mic în cupă, ca şi cum ar fi vrut să le prefacă numaidecât în lichid, fără să se gândească la ce face, accelerându-le în neştire destinul implacabil. „Câte momente eterne petrece oare fără a şti cum să ajute timpul să treacă mai repede", am cumpănit, dacă e vorba despre asta, ceea ce nu cred. Aşteptăm să se scurgă timpul în absenţa efemeră a celuilalt – a soţului, a amantului – şi în cea indefinită şi care nu este definitivă, chiar dacă pare şi chiar dacă ne-o şopteşte necontenit instinctul, căruia îi spunem: „Taci, taci, coboară vocea aceea, încă nu vreau să te aud, încă nu am putere, nu sunt gata". Când am fost părăsite, putem să dăm frâu liber fanteziei şi să visăm la o întoarcere, să ne închipuim că aceluia ce ne-a părăsit îi va veni mintea la cap într-o zi şi se va întoarce pe perna noastră, chiar dacă ştim că ne-a înlocuit şi că e implicat într-o relaţie cu altă femeie, în altă poveste, şi că îşi va aduce aminte de noi doar dacă îi merge rău noua idilă sau dacă stăruim şi devenim prezente împotriva voinţei sale şi încercăm să-l îngrijorăm sau să-l înduplecăm, să-i trezim mila sau să ne răzbunăm, să-l facem să simtă că nu se va elibera niciodată de noi pe de-a-ntregul, că nu vrem să fim o amintire descrescătoare, ci o umbră inamovibilă care îi va da târcoale şi îl va pândi mereu, îi va preface viaţa într-un infern şi în realitate îl

va face să ne urască. În schimb, nu putem să visăm la un mort, dacă nu ne pierdem mințile. Unele aleg să și le piardă, măcar temporar, acceptă până izbutesc să se convingă de faptul că s-a întâmplat cu adevărat asta, neverosimilul și chiar imposibilul, ceea ce nici nu era inclus în calculul probabilităților după care ne conducem ca să ne sculăm în fiecare dimineață fără ca un nor plumburiu și sinistru să ne îndemne să închidem ochii la loc, gândind: „Păi suntem cu toții condamnați. În realitate, nu merită osteneala. Indiferent ce am face, nu vom putea decât să așteptăm; ca niște morți în permisie, cum a spus cândva cineva". Nu cred, însă, că Luisa și-a pierdut astfel mințile. Nu e decât o intuiție, nu o cunosc. Iar dacă nu și le-a pierdut, atunci ce așteaptă și cum își petrece orele, zilele, săptămânile și lunile, cu ce scop poate să împingă timpul sau fuge de el și se sustrage, în ce fel îl îndepărtează chiar acum, în clipa aceasta. Nu știe că eu am să mă duc la ea și am să-i vorbesc, așa cum au făcut chelnerii ultima oară când am văzut-o în locul acesta, n-am văzut-o niciodată în altă parte. Nu știe că am să-i dau o mână de ajutor și am să-i suprim câteva minute cu cuvintele mele convenționale, poate trei sau patru cel mult, dacă îmi răspunde și altceva în afară de „Mulțumesc". Poate că mai are câteva sute până să îi sară în ajutor somnul ca să-i încețoșeze conștiința care numără fără încetare, conștiința numără mereu: unu, doi, trei și patru; cinci, șase și șapte și opt și tot așa la nesfârșit, fără pauză până când nu mai este conștiință.

– Scuzați-mi deranjul, i-am spus în picioare, iar ea nu s-a ridicat imediat. Mă numesc María Dolz și nu mă cunoașteți. Dar v-am văzut mereu aici cu soțul dumneavoastră la ora micului dejun. Aș vrea să vă spun doar că mi-a părut foarte rău pentru cele întâmplate, ceea ce i s-a întâmplat lui și ce vi se întâmplă cu siguranță dumneavoastră de atunci. Am citit în presă, cu întârziere, după ce mi-a fost dor de dumneavoastră în multe dimineți. Cu toate că vă cunoșteam doar din vedere, se vedea că vă înțelegeți foarte bine și îmi erați foarte simpatici. Mi-a părut foarte rău.

Mi-am dat seama că rostind penultima frază o ucisesem şi pe ea, folosisem timpul trecut ca să mă refer la amândoi, nu doar la cel decedat. Am căutat să îndrept lucrurile, dar nu mi-a trecut prin cap nici un mod de a nu complica totul zadarnic sau de a nu fi foarte stângace. Am presupus că mă înţelesese: amândoi îmi păreau drăguţi, mă refeream la cuplu, iar ca atare nu mai existau. Atunci m-am gândit că poate îi subliniasem ce se străduia ea clipă de clipă să suspende sau să surghiunească într-un fel de limb, căci probabil îi era cu neputinţă să uite sau să-şi tăgăduiască: în nici un caz nu erau doi, iar ea nu mai făcea parte din nici un cuplu. Aveam de gând să adaug: „Asta e tot. Nu vă mai reţin, atâta voiam să vă spun", să fac stânga împrejur şi să plec, dar Luisa Alday s-a ridicat în picioare zâmbind (era un zâmbet deschis, nu se putea stăpâni, femeia aceea era lipsită de ipocrizie şi de răutate, ba chiar putea să fie ingenuă) şi m-a luat cu afecţiune de umăr ca să-mi spună:

– Da, bineînţeles, şi noi te cunoaştem din vedere.

M-a tutuit fără şovăire, în ciuda modului meu iniţial de a mă adresa, eram cam de aceeaşi vârstă, poate că era mai mare decât mine cu vreo doi ani. A vorbit la plural şi la indicativ prezent, ca şi cum nu s-ar fi obişnuit încă să fie una în viaţă sau poate ca şi cum s-ar fi considerat deja de cealaltă parte. La fel de moartă ca bărbatul ei şi prin urmare pe aceeaşi dimensiune sau teritoriu: ca şi cum nu s-ar fi despărţit de el şi nu ar vedea nici un motiv să renunţe la acel „noi", care cu siguranţă o făcuse fericită aproape un deceniu şi de care nu avea să se desprindă în trei luni nenorocite. Cu toate că după aceea a trecut la imperfect, poate că verbul i-o cerea.

– Te numeam Tânăra Prudentă. Vezi, aveai şi nume pentru noi. Mulţumesc pentru ce mi-ai spus. Nu vrei să iei loc?

Şi mi-a arătat unul dintre scaunele pe care le ocupaseră copiii ei, zăbovind cu mâna pe umărul meu şi dându-mi senzaţia că îi este un fel de sprijin sau mâner. Am fost sigură că, dacă eu aş fi schiţat cel mai vag gest de apropiere, m-ar fi îmbrăţişat cât

se poate de natural. Părea fragilă, ca un spectru recent, care șovăie și încă nu și-a acceptat noua condiție.

M-am uitat la ceas, era târziu. Voiam s-o întreb de porecla mea, eram surprinsă și puțin măgulită. Mă văzuseră, se refereau la mine, mă identificaseră. Am zâmbit fără să vreau, zâmbeam amândouă cu bucurie sfioasă, bucuria a două persoane care se recunosc în toiul împrejurărilor nefericite.

– Tânăra Prudentă? am zis.

– Da, așa ne pari.

A revenit la indicativul prezent, ca și cum Deverne ar fi acasă, ar trăi sau ca și cum ea n-ar fi putut să se smulgă de lângă el decât în unele concepte.

– Sper că nu te-a deranjat. Te rog... Dar ia loc.

– Nu, cum să mă deranjeze, și eu vă pusesem un nume, în minte.

Nu că n-aș fi vrut s-o tutuiesc la rândul meu, dar nu îndrăzneam s-o fac și cu soțul ei, iar în fraza aceea îl inclusesem iarăși. Nu poți să folosești numele de botez al unui mort pe care nu l-ai cunoscut. Sau nu se cuvine, astăzi nimeni nu mai e atent la nuanțele acestea, toată lumea vorbește familiar.

– Acum nu pot să rămân, ce rău îmi pare, trebuie să intru la serviciu.

M-am uitat încă o dată la ceas, mașinal sau ca să-mi coroborez graba, știam foarte bine cât e ceasul.

– Firește. Dacă vrei, ne întâlnim mai târziu, treci pe acasă, la ce oră ieși? În ce domeniu lucrezi? Și cum ne spuneai?

Avea încă mâna pe umărul meu, n-am simțit vreo constrângere, ci mai degrabă rugăminte. O rugăminte superficială, de moment. Dacă îi ziceam că nu, probabil că după-amiaza nici nu-și mai aducea aminte de întâlnirea noastră.

Nu i-am răspuns la penultima întrebare, nu era timp și cu atât mai puțin la ultima: să-i spun că pentru mine erau Perechea Perfectă ar fi putut să-i agraveze durerea și amărăciunea, la urma urmelor avea să rămână din nou singură, când aveam să plec. Dar i-am zis că da, că am să trec după ce voi ieși de la

lucru, dacă îi convenea, după-amiaza, pe la şase şi jumătate sau şapte. I-am cerut adresa şi mi-a dat-o, era destul de aproape. Mi-am luat rămas-bun punându-mi mâna o clipă în a ei, cea de pe umărul meu, şi am profitat de atingere ca să i-o strâng şi să i-o îndepărtez apoi, ambele lucruri cu delicateţe. Părea recunoscătoare pentru atingere. Mă pregăteam să traversez strada când mi-am dat seama. A trebuit să mă întorc.

– Ce proastă sunt, uitasem, i-am spus. Nu ştiu cum te numeşti.

Abia atunci am aflat, numele nu îi apăruse în nici un ziar, iar eu nu văzusem anunţurile mortuare.

– Luisa Alday, mi-a răspuns. Luisa Desvern, s-a corectat.

În Spania femeia nu-şi pierde numele de familie când se căsătoreşte, m-am întrebat dacă se hotărâse acum să se numească astfel, ca un gest de lealitate sau ca un omagiu.

– Bine, da, Luisa Alday, a rectificat, a repetat.

Cu siguranţă se simţise aşa mereu.

– Ai făcut foarte bine că ţi-ai amintit, pentru că la poartă nu figurează Miguel, ci numai eu.

A rămas câteva secunde pe gânduri, apoi a adăugat:

– Era o măsură de precauţie din partea lui, numele lui e asociat cu afacerile. Uită la ce a servit.

– Cel mai ciudat e faptul că mi s-a schimbat modul de a gândi, mi-a spus Luisa în după-amiaza aceea sau când se înserase, în sufrageria casei ei, aşezată pe sofa, iar eu pe un fotoliu apropiat.

Acceptasem un pahar de vin de Porto, din cel pe care hotărâse ea să-l bea; îl sorbea cu înghiţituri mici şi dese, îşi turna mereu şi terminase trei pahare, dacă nu mă înşelam. Ştia cum să-şi aşeze picioarele unul peste altul cu naturaleţe, păreau mereu elegante, le alterna, când dreptul, când stângul deasupra, în ziua aceea era îmbrăcată în fustă şi era încălţată în pantofi decupaţi, de lac negru, cu toc scund, dar foarte fin, îi dădeau un aer de americană educată, iar tălpile făceau contrast, fiind foarte deschise la culoare, aproape albe, ca şi cum pantofii n-ar fi fost purtaţi niciodată. Din când în când intrau copiii sau unul dintre ei să întrebe ceva sau să-şi aplaneze conflictele, se uitau la televizor într-o cameră alăturată, era un fel de prelungire a sufrageriei lipsite de uşă. Luisa îmi explicase că mai au un aparat în dormitorul fetei, dar ea prefera să nu se ducă atât de departe şi să-i audă, dacă se întâmpla ceva sau dacă se certau, dar şi pentru companie, adică îi obliga să stea alături, căci, dacă nu-i vedea, putea măcar să-i audă. La urma urmelor, nu o împiedicau să se concentreze, căci îi era cu neputinţă să se concentreze la ceva, la asta renunţase pentru totdeauna, credea că va fi pentru totdeauna, era incapabilă să citească o carte sau să vadă un film întreg, să pregătească un curs altfel decât pe fugă sau în taxi spre facultate şi nu izbutea să asculte muzică decât câteodată, piese scurte, cântece sau o singură parte din vreo sonată, orice activitate îndelungată o istovea şi o agasa; se mai uita la câte un serial,

episoadele nu durau mult, acum şi le cumpăra pe DVD ca să poată derula când era absorbită, îi era greu să fie atentă, gândul îi zbura în alte locuri sau mereu în acelaşi, la Miguel, la ultima oară când îl văzuse în viaţă, care era şi ultima oară când îl văzusem eu, la părculeţul liniştit de la Şcoala de Ingineri de pe la Castellana, unde fusese înjunghiat cu înverşunare cu un briceag-fluture, din acelea care sunt pasămite interzise.

– Nu ştiu, e ca şi cum aş avea alt cap, îmi vin necontenit în minte lucruri pe care niciodată până acum nu mi le-aş fi imaginat, spunea cu uimire sinceră, cu ochii mari deschişi, scărpinându-se la un genunchi cu buricele degetelor de parcă ar fi mâncat-o, era cu siguranţă doar zbucium. Ca şi cum de atunci aş fi altă persoană sau alt tip de persoană, cu o configuraţie mentală necunoscută şi străină, cineva înclinat să facă asociaţii şi să se sperie din pricina lor. Aud sirena unei ambulanţe, a poliţiei sau a pompierilor şi mă întreb cine e oare pe moarte, arde sau poate se asfixiază şi numaidecât mă gândesc la câţi dintre cei ce au auzit-o pe a poliţiştilor care au venit să-l reţină pe parcagiu sau a ambulanţei, care i-a acordat primul ajutor şi l-a luat pe Miguel de pe stradă, n-au făcut-o distraţi sau enervaţi de sâcâială, în ce hal claxonează, ştii tu, ce vacarm, ceea ce spunem de obicei, cât de mult exagerăm, cu siguranţă nu e atât de grav. Aproape niciodată nu ne întrebăm cărei nenorociri concrete îi corespund, sunt un zgomot familiar în oraş şi, în plus, un zgomot fără conţinut specific, o simplă cicăleală goală sau abstractă. Înainte, când nu erau prea multe, nu claxonau atât de tare şi nici nu se bănuia nicidecum că şoferii folosesc sirenele fără motiv, ca să meargă mai repede şi ca să fie lăsaţi să treacă, lumea ieşea pe balcon ca să vadă ce se întâmplă, ba chiar era încredinţată că ziarele din ziua următoare au să povestească. Acum nu mai iese nimeni, aşteptăm să se îndepărteze şi să scoată din câmpul nostru auditiv bolnavul, accidentatul, rănitul, muribundul, pentru ca astfel să nu avem legătură şi să nu ne mai întindă nervii la maximum. Acum nu mai ies nici eu pe balcon, dar în primele săptămâni după moartea lui Miguel nu mă puteam opri să mă năpustesc pe balcon sau la o fereastră,

încercând să zăresc maşina de poliţie sau ambulanţa, ca să-i urmăresc drumul cu privirea până unde îmi este cu putinţă, dar de cele mai multe ori nici nu le vedem de acasă, doar le auzim, astfel că am renunţat curând şi, totuşi, de fiecare dată când sună una, îmi întrerup lucrul, îmi întind gâtul şi ascult până când dispare, ascult de parcă ar fi lamentări şi rugăminţi, ca şi cum fiecare ar spune: „Vă rog, sunt un om în stare foarte gravă, mă zbat între viaţă şi moarte, iar pe deasupra nu am nici o vină, n-am făcut nimic ca să fiu înjunghiat, am coborât din maşină ca în atâtea zile şi deodată am simţit o înţepătură în spate, încă una şi încă una, în alte părţi ale corpului, şi nici măcar nu ştiu câte, mi-am dat seama că sângerez din toate părţile şi că am să mor fără să mă fi obişnuit cu ideea şi fără să fi făcut nimic ca să-mi provoc moartea. Lăsaţi-mă să trec, vă implor, dumneavoastră nu vă grăbiţi nicăieri, iar dacă există vreo posibilitate să fiu salvat, depinde dacă ajung sau nu la timp. Azi e ziua mea de naştere, iar nevastă-mea nu ştie nimic, pesemne că mă aşteaptă încă aşezată la o masă de restaurant şi gata să sărbătorească, trebuie să-mi fi pregătit un cadou, o surpriză, nu permiteţi să mă vadă deja mort".

Luisa s-a oprit şi a mai băut din pahar, a fost un gest mai degrabă maşinal, de fapt mai avea doar o picătură. Nu avea privirea pierdută, ci aprinsă, ca şi cum închipuirile, departe de a o fi adâncit în gânduri, i-ar fi trezit vigilenţa, dându-i putere momentană şi făcând-o să se simtă mai mult în lumea reală, chiar dacă într-o lume reală trecută. Abia o cunoşteam, dar aveam senzaţia că prezentul o descumpănea în asemenea măsură, că în el era mult mai vulnerabilă şi lâncedă decât când se instala în trecut, fie şi în momentul cel mai dureros şi final din trecut, cum tocmai făcuse acum. Ochii ei căprui erau frumoşi cu strălucirea aceea, migdalaţi, unul vizibil mai mare decât celălalt fără ca asta să-i urâţească în vreun fel, aveau intensitate şi vioiciune în vreme ce se punea în locul lui Desvern muribund. Era o femeie aproape frumoasă, fără putinţă de tăgadă, chiar şi în toiul necazurilor; cu atât mai mult când era veselă, cum o văzusem eu în atâtea dimineţi.

– Dar el n-a putut gândi nimic din toate astea, dacă am înţeles bine ce spunea ziarul, am îndrăznit să observ.

Nu ştiam ce să spun sau nu era nimic de spus, dar nici nu mi s-a părut potrivit să tac.

– Nu, firește că nu, mi-a răspuns cu iuţeală şi cu o urmă de provocare. N-a putut gândi toate astea în drum spre spital, pentru că era deja inconştient şi nu şi-a mai revenit. Dar poate ceva asemănător, anticipând, când era înjunghiat. Îmi închipui necontenit momentul acela, secundele acelea, cât a durat atacul până când el n-a mai avut putere să se apere şi nu şi-a mai dat seama de nimic, până a leşinat şi n-a mai simţit nimic, nici desperare, nici durere, nici...

A cumpănit o clipă ce ar mai fi putut simţi înainte de a se prăbuşi pe jumătate mort.

– Nici despărţire. Eu niciodată nu gândisem gândurile nimănui, nu mi-am imaginat nicicând ce poate gândi celălalt, nici măcar el, nu e stilul meu, n-am imaginaţie, nu-mi merge mintea la chestiile astea. Acum, în schimb, o fac mereu. Ţi-am spus, mi s-a perturbat creierul, nu mă recunosc; sau, cine ştie, poate că nu m-am cunoscut în toată viaţa anterioară şi nici Miguel nu m-a cunoscut atunci: în realitate, n-ar fi putut şi i-aş fi fost inaccesibilă, nu e ciudat? Dacă cea adevărată e asta care asociază întruna lucruri, lucruri ce acum câteva luni mi-ar fi părut divergente şi cu neputinţă de asociat. Dacă sunt cea care sunt ca urmare a morţii lui, pentru el am fost mereu alta diferită şi aş fi continuat să fiu cea care nu sunt, la nesfârşit, dacă el ar fi fost în viaţă. Nu ştiu dacă mă înţelegi, a adăugat sesizând că explicaţia ei era neclară.

Pentru mine era aproape un complicat joc de cuvinte, dar se înţelegea destul de bine. Am cumpănit: „Femeia asta se simte foarte rău şi era inevitabil. Tristeţea trebuie să-i fie fără margini, pesemne că îşi petrece ziua şi noaptea întorcând pe toate feţele cele întâmplate, imaginându-şi ultimele clipe conştiente ale soţului ei, întrebându-se la ce putea să se gândească, în vreme ce el n-a avut timp decât ca să încerce să se ferească de primele

lovituri şi să încerce să fugă şi să scape. Nu mi se pare probabil să se fi gândit la ea, în nici un caz, se concentra cu siguranţă asupra morţii pe care o întrezărise şi se sforţa din răsputeri să o evite, iar dacă i-a mai trecut ceva prin cap, au fost stupefacţia şi neputinţa de a înţelege ce se întâmplă şi cum e posibil, ce face bărbatul ăsta şi de ce mă înjunghie. de ce m-a ales pe mine dintre atâtea milioane şi cu cine dracu' mă confundă, nu-şi dă seama că nu eu sunt cauza necazurilor lui şi ce ridicol, ce jenant şi ce stupid să mor aşa, dintr-o greşeală sau orbire a altuia, cu brutalitatea asta şi în mâinile unui necunoscut sau ale unui personaj atât de secundar în viaţa mea, că abia dacă i-aş fi acordat atenţie şi numai la insistenţele lui, din pricina imixtiunilor şi agasărilor, pentru că ne devenise supărător şi îl agresase pe Pablo într-o zi, un tip mai puţin important decât farmacistul de la colţul străzii sau chelnerul de la cafeneaua unde îmi iau micul dejun, cineva anecdotic, nesemnificativ, ca şi cum m-ar ucide deodată Tânăra Prudentă, care e acolo în fiecare dimineaţă şi cu care n-am schimbat niciodată o vorbă, persoane care nu sunt decât figuranţi înceţoşaţi sau prezenţe marginale, locuind într-un cotlon sau în fundalul întunecat al tabloului, iar dacă dispar nu ne este dor de ei şi nici nu băgăm de seamă. Asta nu se poate întâmpla, pentru că e prea absurd şi presupune un ghinion de neconceput, iar pe deasupra n-am să pot povesti nimănui, singurul lucru care ne compensează puţin nenorocirile. Nu ştim niciodată ce sau cine are să adopte masca sau forma morţii noastre individuale şi unice, mereu unice, chiar dacă părăsim lumea odată cu mulţi alţii, într-o catastrofă masivă, dar avem anumite pronosticuri, o boală moştenită, o epidemie, un accident de maşină, unul de avion, erodarea unui organ, un atentat terorist, o prăbuşire, o deraiere, un infarct, un incendiu, nişte hoţi violenţi care năvălesc noaptea în casă, după ce şi-au plănuit atacul, sau chiar cineva de care hazardul ne apropie într-un cartier periculos unde ne-am dus din neglijenţă, îndată ce am ajuns într-un oraş neexplorat, în astfel de locuri am fost în timpul călătoriilor mele, mai ales când eram mai tânăr şi mă deplasam mult asumându-mi riscuri, am băgat

de seamă că mi s-ar fi putut întâmpla ceva din imprudență sau necunoaștere la Caracas, la Buenos Aires și la Ciudad de Mexico, la New York sau la Moscova, la Hamburg, ba chiar la Madrid, dar nu aici, ci pe alte străzi, unde sunt mai frecvente încăierările, străzi mai umile sau mai sumbre, nu în zona asta liniștită, luminoasă și, în plus, cu locuințe de oameni înstăriți, care este mai mult sau mai puțin a mea și pe care o cunosc ca pe apă, nu când cobor din mașină ca în atâtea alte zile. De ce azi, și nu ieri sau mâine, de ce azi și de ce eu, ar fi putut să fie oricare altul, de exemplu Pablo, care avusese o altercație mult mai serioasă decât a mea. Dacă l-ar fi denunțat când bestia asta i-a tras un pumn, eu l-am sfătuit s-o lase baltă, ce tâmpit am fost, îmi era milă de omul ăsta pe care habar n-am cum îl cheamă și am fi scăpat de el. Iar eu, dacă mă gândesc bine, am fost avertizat chiar ieri, ieri când s-a rățoit la mine și am refuzat să dau importanță faptului, m-am grăbit să uit, ar fi trebuit să mă tem și să fiu mai precaut, să nu fi apărut pe teritoriul lui câteva zile sau până când n-aș mai fi fost o țintă pentru el, să nu mă fi așezat astăzi în fața pumnalului unui dement furios, căruia i s-a năzărit să-mi înfigă cuțitul, care pesemne că e foarte murdar, dar nu mai contează, n-o să fie nevoie de o infecție ca să mor, mă omoară mai repede vârful și tăișul care scormonesc și se răsucesc în trupul meu, omul ăsta miroase urât cu totul, e atât de aproape, probabil că nu se spală de secole, n-o avea unde, stând mereu în mașina părăsită, nu vreau să mor cu miasma asta, dar nu alegi, de ce trebuie să fie ultima cu care mă învăluie pământul înainte de a-și lua adio, asta și mirosul de sânge care mă năpădește, miros de fier și de copilărie, că atunci sângerezi cel mai mult, e al meu, nu poate fi altul, al lui, eu nu l-am rănit pe nebunul ăsta, e foarte puternic și îndârjit, eu n-am putut cu el, n-am cu ce să-l tai, iar el mi-a deschis și mi-a străpuns pielea și carnea, prin găurile astea mi se duce viața și mi se scurge sângele, câte sunt, nu se mai poate face nimic, câte sunt, s-a sfârșit". Iar după aceea mi-am zis: „Dar el n-a putut gândi nimic din toate astea. Sau poate că da, concentrat".

– N-am nici un drept să dau sfaturi nimănui, i-am spus atunci Luisei, după îndelungata mea tăcere, dar cred că n-ar trebui să-ţi baţi atâta capul cu ce i-a trecut prin minte în momentele acelea. La urma urmelor, au fost foarte scurte, iar în ansamblul vieţii lui, aproape inexistente, poate că n-a avut timp să se gândească la nimic. N-are sens ca pentru tine să dureze, te-ai chinuit în toate lunile astea şi cine ştie câte din cele viitoare, ce câştigi cu asta? Şi nici el nu are nimic de câştigat. Oricât ai întoarce lucrurile pe toate părţile, n-ai să izbuteşti să dai timpul înapoi şi să-i fii alături în momentele acelea, nici să mori odată cu el, nici în locul lui, nici să-l salvezi. Tu nu erai acolo, tu nu ştiai, asta nu poţi să schimbi, oricât ai încerca.

Mi-am dat seama că eu mă întinsesem mai mult în gândurile de împrumut, deşi e adevărat că incitată sau contaminată de ea, e foarte riscant să intri în mintea cuiva în mod imaginar, apoi îţi e greu să ieşi, presupun că de aceea o fac foarte puţini oameni şi aproape toată lumea o evită, preferând să-şi spună: „Nu sunt eu acolo, nu eu trebuie să trăiesc ce i se întâmplă ăstuia şi de ce să mă încarc eu cu suferinţele lui? Momentul ăsta de nenorocire nu e al meu, fiecare să-şi bea paharul lui".

– Pe de altă parte, oricum ar fi, a trecut, nu mai e, nu mai contează. El nu mai gândeşte şi nu se mai întâmplă.

Luisa şi-a umplut din nou paharul, erau foarte mici, şi şi-a îngropat obrajii în mâini, un gest pe jumătate meditativ şi pe jumătate înspăimântat. Avea mâini puternice şi lungi, fără altă bijuterie în afară de verighetă. Cu coatele sprijinite pe coapse,

părea să se strângă sau să se micşoreze. A vorbit mai degrabă pentru ea, ca şi cum ar fi gândit cu voce tare.

– Da, asta gândeşte lumea de obicei. Că ce a încetat e mai puţin grav decât ce se întâmplă şi că întreruperea trebuie să ne uşureze. Că ce s-a întâmplat trebuie să ne doară mai puţin decât ce se întâmplă sau că lucrurile sunt mai suportabile când s-au terminat, oricât de îngrozitoare au fost. Dar asta e acelaşi lucru cu a crede că e mai puţin grav cineva mort decât cineva care e pe moarte, ceea ce n-are prea mult sens, nu ţi se pare? Iremediabilul şi cel mai dureros e că a murit; iar faptul că momentul cumplit s-a încheiat nu înseamnă că persoana nu trece prin el. Cum să nu ai în minte clipa aceea, dacă a fost cea din urmă pe care a împărţit-o cu noi, cu cei ce continuăm să trăim. Ce a urmat acestui moment al lui nu e la îndemâna noastră, dar când a avut loc eram încă aici cu toţii, în aceeaşi dimensiune, el şi noi, respirând acelaşi aer. Ne întâlneam încă în timp sau în lume. Nu ştiu, nu ştiu să explic.

A făcut o pauză şi şi-a aprins o ţigară, era prima; le avea lângă ea, de la început, dar nu aprinsese nici una până atunci, ca şi cum şi-ar fi pierdut obişnuinţa de a fuma, poate renunţase o perioadă şi acum reîncepea sau fuma doar din când în când: le cumpăra, dar încerca să le evite.

– În plus, nimic nu se întâmplă pe de-a-ntregul, avem visele, morţii apar vii în ele şi cei vii câteodată mor. Eu visez în multe nopţi momentul acela, iar atunci sunt martoră, sunt acolo, ştiu, sunt în maşină cu el şi coborâm amândoi, iar eu îl avertizez, pentru că ştiu ce are să i se întâmple, dar nici aşa nu izbuteşte să scape. Bine, ştii şi tu cum e, visele sunt în acelaşi timp încâlcite şi precise. Mă scutur de ele îndată ce mă trezesc şi în câteva minute mi se destramă, uit detaliile; dar îmi dau seama numaidecât că faptul dăinuie, că e adevărat, că s-a întâmplat, că Miguel e mort şi că a fost ucis într-un mod asemănător celui visat, chiar dacă scena visului mi s-a diluat imediat.

A rămas în picioare, şi-a stins ţigara fumată pe jumătate, ca şi cum ar fi fost uimită să se vadă cu una în mână.

– Ştii care e unul dintre cele mai rele lucruri? Să nu pot să mă supăr şi să dau vina pe nimeni. Să nu pot să urăsc pe nimeni, deşi Miguel a avut o moarte violentă, a fost asasinat în plină stradă. Dacă ar fi fost omorât cu un motiv, pentru că voiau să pună mâna pe el, ştiind cine e, pentru că cineva îl considera un obstacol sau voia să se răzbune, ce ştiu eu, măcar ca să-l fure. Dacă ar fi fost o victimă a ETA, aş putea să mă alătur celorlalte rude ale victimelor şi să-i urâm cu toţii împreună pe teroriştii sau pe toţi bascii, în măsura în care se poate împărtăşi şi împărţi ura cel mai bine, nu-i aşa? Cu cât mai vastă este, cu atât mai bine. Îmi aduc aminte că în urmă cu mult timp, când eram foarte tânără, un iubit m-a părăsit pentru o fată din Canare. Nu doar că am detestat-o pe ea, ci am hotărât să detest toţi locuitorii din Canare. Un lucru absurd, o manie. Dacă la televizor era un meci în care jucau Tenerife sau Las Palmas, doream să piardă împotriva oricui ar fi fost, deşi mie nu-mi păsa prea mult de fotbal şi nu mă uitam la meciuri, fratele meu sau tata se uitau. Dacă era vreun concurs din acelea idioate de *miss*, doream să nu câştige reprezentantele Insulelor Canare şi mă înfuriam pentru că de obicei câştigau, multe dintre ele sunt foarte frumoase.

Şi a râs din toată inima de ea însăşi, fără să se poată abţine. Ceea ce o amuza o amuza de-a binelea, chiar în toiul zbuciumului.

– Ba chiar mi-am promis să nu-l mai citesc pe Galdós: oricât s-ar fi dat drept madrilen, se trăgea din Canare şi mi l-am interzis categoric o perioadă îndelungată.

Şi a râs din nou, acum râsul i-a fost contagios, încât am râs şi eu de ideea inchizitorială.

– Sunt reacţii iraţionale, puerile, dar ajută momentan, aduc puţină variaţie în suflet. Acum nu mai sunt tânără, nici măcar nu mai am mijlocul acesta de a-mi petrece o parte din zi furioasă, în loc să fiu tristă neîncetat.

– Şi parcagiul? am zis. Nu poţi să-l urăşti? Sau să-i urăşti pe toţi vagabonzii?

– Nu, a răspuns fără să se gândească, de parcă ar fi cumpănit deja posibilitatea. N-am vrut să mai ştiu nimic despre bărbatul acela, cred că a refuzat să dea declaraţie, s-a închis în muţenie din primul moment şi o ţine tot aşa, dar e limpede că s-a înşelat şi că nu e zdravăn la cap. Se pare că are două fete băgate în prostituţie, două fete tinere, şi i s-a năzărit că Miguel şi Pablo, şoferul, aveau legătură cu asta. O gogomănie. L-a omorât pe Miguel cum ar fi putut să-l omoare pe Pablo sau pe orice locuitor din zonă care i-ar fi ieşit în cale. Bănuiesc că şi el avea nevoie de duşmani, de cineva pe care să dea vina pentru nenorocirea lui. Ce face toată lumea, pe de altă parte, clasele sociale umile, aidoma celor mijlocii şi celor înstărite, ca şi declasaţii: nimeni nu mai acceptă că lucrurile se întâmplă fără să existe un vinovat sau că există ghinionul sau că persoanele o apucă pe căi greşite şi se distrug, îşi caută singure nefericirea sau ruina.

„Tu singur ţi-ai croit soarta"[1], am gândit amintindu-mi, citându-l pe Cervantes, ale cărui cuvinte, într-adevăr, nu mai sunt luate în seamă.

– Nu, nu pot să mă înfurii pe cineva care l-a omorât fără motiv, pe cineva care l-a semnalat din întâmplare, să zicem, asta este problema; pe un nebun, pe un tulburat, care în realitate nu-l desconsidera pe el pentru că era el şi nici măcar nu-i ştia numele, ci l-a văzut ca pe încarnarea necazurilor lui sau ca pe provocatorul amarei lui situaţii. În sfârşit, ce ştiu eu ce a văzut, nu-mi pasă, nici nu sunt în capul lui, nici nu vreau să fiu. Uneori încearcă să-mi vorbească despre asta frate-meu, avocatul sau Javier, unul dintre cei mai buni prieteni ai lui Miguel, dar eu îi opresc şi le spun că nu doresc alte explicaţii ipotetice, nici investigaţii pe bâjbâite, ce s-a întâmplat e atât de grav, că motivul îmi e indiferent, mai ales dacă e un motiv de neînţeles, nu există şi nici nu poate exista dincolo de mintea aceea plină de halucinaţii sau bolnavă, în care n-am de ce să mă infiltrez.

Luisa vorbea destul de bine, cu un vocabular bogat şi cu verbe care în vorbirea curentă sunt rare, ca „a desconsidera"

---

1. Cervantes, *Călătoria în Parnas*.

sau „a se infiltra"; la urma urmelor, era profesoară universitară, de filologie engleză, îmi spusese, preda limba engleză; inevitabil citea şi traducea mult.

– Exagerând puţin, omul acela are pentru mine aceeaşi valoare ca o cornişă care se desprinde şi îţi cade în cap exact când treci pe dedesubt, ai fi putut să nu treci în clipa aceea: cu un minut mai devreme nici n-ai fi aflat. Sau ca un glonţ rătăcit, provenit de la o partidă de vânătoare, tras de un inexpert sau de un tâmpit, ai fi putut să nu te duci în ziua aceea la ţară. Sau ca un cutremur care te prinde într-o călătorie, ai fi putut să nu te duci în locul acela. Nu, să-l urăsc nu serveşte la nimic, nu mă consolează şi nici nu-mi dă putere, nu mă reconfortează să aştept să-l condamne sau să doresc să putrezească în închisoare. Nu mi-e milă de el, firește, nu poate să-mi fie. Îmi e indiferent ce destin o să aibă, pe Miguel n-are să mi-l dea înapoi nimic şi nimeni. Bănuiesc că o să sfârşească într-un institut psihiatric, dacă mai există, habar n-am unde ajung dezechilibraţii care comit crime. Presupun că au să-l scoată din circulaţie pentru că e un pericol şi ca să nu mai poată repeta ce a făcut. Dar nu-i caut pedeapsa, ar însemna să cad în imbecilitatea armatelor de odinioară, care arestau sau chiar executau un cal pentru că trântea un ofiţer la pământ provocându-i moartea, când lumea era mai ingenuă. Nici nu pot să mă înfurii pe toţi cerşetorii şi pe toţi oamenii fără adăpost. Acum îmi e frică de ei, e adevărat. Când văd unul încerc să mă îndepărtez sau să trec pe partea cealaltă a străzii, e un act reflex justificat, care are să dureze o veşnicie. Dar asta e altceva. Nu pot să-i urăsc în mod activ, cum aş putea urî nişte oameni de afaceri rivali care i-ar fi trimis un ucigaş plătit, nu ştiu dacă eşti la curent, e din ce în ce mai obişnuit, chiar şi în Spania, indivizi care aduc un criminal de afară, un columbian, un sârb, un mexican, ca să elimine pe cine le face prea multă concurenţă şi îi împiedică să se extindă sau le barează o afacere. Aduc un tip, îşi face treaba, îl plătesc şi o şterge, totul într-o zi sau două, nu sunt descoperiţi niciodată, sunt discreţi şi profesionişti, sunt aseptici şi nu lasă urme, când e ridicat

cadavrul ei sunt deja în aeroport sau zboară spre țara lor. Nu se poate dovedi nimic, aproape niciodată, cu atât mai puțin cine i-a angajat, cine i-a instigat sau le-a dat ordinul. Dacă s-ar fi întâmplat așa, nici măcar n-aș putea să-l urăsc din tot sufletul pe ucigașul acela abstract, i-a căzut lui năpasta pe cap, cum ar fi putut să-i cadă altuia, celui ce era liber; nu l-ar fi cunoscut pe Miguel și n-ar fi avut nimic împotriva lui, personal. Dar i-aș urî pe cei ce l-au instigat, aș avea posibilitatea să-i bănuiesc pe unii și pe ceilalți, pe orice rival care-i purta pică sau căruia îi pricinuise daune, orice om de afaceri provoacă victime, cu voie sau fără voie; ba chiar și pe colegii prieteni, cum am citit alaltăieri din nou în Covarrubias.

Luisa mi-a observat expresia de vagă nedumerire.

– Nu-l cunoști? *Tezaurul limbii spaniole sau castiliene* a fost primul dicționar, din 1611, l-a scris Sebastián de Covarrubias.

S-a ridicat și a adus o voluminoasă carte verde, pe care o avea la îndemână, și a căutat între paginile ei.

– A trebuit să-l consult pentru cuvântul „invidie", ca să compar cu definiția engleză și uite cum se încheie a lui.

Mi-a citit cu voce tare:

– „Cel mai rău este că veninul acesta se zămislește în piepturile celor ce ne sunt cei mai buni prieteni și noi îi socotim ca atare, încrezându-ne în ei; și sunt mai neprielnici decât vrăjmașii pe față." Iar înțelepciunea asta venea din vechime, căci iată ce adaugă: „Materia aceasta este lucru știut și dezbătut de mulți: nu am de gând să pun aici ce au adunat alții".

A închis cartea și s-a așezat din nou, cu ea în poală, dintre pagini se ivea o mulțime de hârtiuțe.

– Mintea mi-ar fi ocupată de altceva, nu doar de lamentări și de nostalgie. Îmi e dor de el neîncetat, știi? Îmi e dor de el când mă trezesc și când mă culc, când visez și cât e ziua de lungă, de parcă l-aș purta cu mine mereu, ca și cum l-aș avea încorporat, în trupul meu.

Și-a privit brațele, ca și cum capul bărbatului s-ar fi odihnit pe ele.

– Sunt oameni care-mi spun: „Păstrează amintirile frumoase, şi nu pe ultima, gândeşte-te la cât de mult v-aţi iubit, gândeşte-te la atâtea momente fantastice pe care alţii nici nu le-au cunoscut". Sunt oameni binevoitori, care nu reuşesc să priceapă că toate amintirile sunt acum mânjite de sfârşitul trist şi însângerat. De fiecare dată când îmi amintesc de ceva bun, îmi apare numaidecât imaginea din urmă, cea a morţii gratuite şi crude, atât de uşor de evitat, atât de stupidă. Da, asta îmi face cel mai rău: fără vinovat şi atât de stupidă. Iar amintirea se înceţoşează şi devine urâtă. În realitate, nu mai am nici una frumoasă. Toate îmi par amăgiri. Toate s-au contaminat.

A rămas tăcută şi s-a uitat spre camera alăturată, unde erau copiii. Se auzea televizorul ca zgomot de fond, deci totul trebuia să fie în ordine. Erau copii educaţi, după câte văzusem, mult mai educaţi decât se obişnuieşte în zilele noastre. În mod curios, nu mă surprindea şi nici nu mă înspăimânta faptul că Luisa îmi vorbea cu atâta familiaritate, de parcă i-aş fi fost prietenă. Pesemne că nu era în stare să vorbească despre altceva, iar în lunile scurse de la moartea lui Deverne epuizase toţi apropiaţii cu uluirea şi cu necazurile ei sau îi era ruşine să stăruie asupra aceluiaşi subiect cu ei şi, ca să-şi uşureze sufletul, profita de noutatea pe care o presupuneam eu. Poate că îi era indiferent cine eram, îi era de ajuns să mă aibă ca interlocutor neuzat, cu care să o poată lua de la început. Este un alt inconvenient după ce trecem printr-o nenorocire: cel ce îndură efectele ei suferă vreme mai îndelungată decât ţine răbdarea celor ce se arată dispuşi să-l asculte şi să-i fie alături. Sprijinul necondiţionat nu durează mult dacă se îmbibă cu monotonie. Astfel, mai devreme sau mai târziu, persoana tristă rămâne singură când încă nu şi-a încheiat doliul sau nu i se mai îngăduie să vorbească despre ceea ce îi este încă unica lume, întrucât lumea aceasta de amărăciune devine insuportabilă şi îi alungă pe cei din jur. Bagă de seamă că pentru ceilalţi orice nefericire are o dată a expirării sociale, că nimeni nu are chef să contemple suferinţa, că un asemenea spectacol poate fi tolerat o scurtă perioadă, atâta timp cât încă există cutremurare şi sfâşiere, alături de posibilitatea de a deveni protagonişti pentru

cei ce privesc şi asistă, ca să se simtă de neînlocuit, salvatori, folositori. Dar, constatând că nu se schimbă nimic şi că persoana afectată nu avansează şi nu iese la liman, se simt subapreciaţi şi zadarnici, o iau ca pe o ofensă şi se îndepărtează: „Nu-i sunt oare de ajuns? Cum nu iese din abis, avându-mă lângă ea? De ce se înverşunează în durerea ei, dacă a trecut ceva timp şi eu i-am oferit detaşare şi consolare? Dacă nu e în stare să-şi revină, n-are decât să se prăbuşească sau să dispară". Şi atunci celui abătut nu-i rămâne decât să se retragă, să lipsească, să se ascundă. Poate că Luisa s-a agăţat de mine în după-amiaza aceea pentru că alături de mine putea fi cea care era încă, fără să disimuleze: o văduvă neconsolată, conform exprimării consacrate. Obsedată, plictisită, îndurerată.

Am aruncat o privire către camera copiilor, am arătat cu capul în direcţia aceea.

– Trebuie să-ţi fie de mare ajutor, în împrejurările astea, am zis. Să trebuiască să te ocupi de ei probabil că te obligă să te scoli în fiecare dimineaţă cu o oarecare însufleţire, să fii puternică şi să înduri, bănuiesc. Să ştii că depind de tine pe de-a-ntregul, mai mult decât înainte. Poate că sunt o povară, dar şi un colac de salvare forţată, probabil că sunt motivul de a începe fiecare zi. Nu? Sau nu? am adăugat observând că i se întunecă şi mai mult chipul, iar ochiul mare i se contractă, devenind egal cu celălalt.

– Nu, dimpotrivă, a răspuns respirând adânc, ca şi cum ar fi trebuit să-şi adune toată seninătatea ca să spună ce a spus mai departe. Aş da orice ca să nu mai fie acum, să nu-i am. Înţelege-mă bine: nu mă căiesc deodată, existenţa lor îmi este vitală şi sunt tot ce iubesc mai mult, mai mult decât pe Miguel probabil, sau măcar îmi dau seama că pierderea lor ar fi fost şi mai rea, a oricăruia dintre ei, aş fi murit. Dar acum nu pot cu ei, îmi este prea greu. Ce bine ar fi să-i pot pune în paranteză sau să-i fac să hiberneze, nu ştiu, să-i pun să doarmă şi să nu se trezească până la noi ordine. Aş vrea să mă lase în pace, să nu mă întrebe şi să nu-mi ceară nimic, să nu tragă de mine, să nu mă ia de gât cum fac, bieţii de ei. Aş avea nevoie să

fiu singură, să nu am responsabilităţi, nici să nu fac un efort supraomenesc de care nu sunt capabilă, să nu mă gândesc dacă au mâncat ori s-au îmbrăcat, au răcit sau au febră. Aş vrea să pot zăbovi în pat toată ziua sau să stau în voia mea, fără să mă îngrijesc de nimic sau numai de mine însămi şi aşa să mă întremez încetul cu încetul, fără interferenţe şi fără obligaţii. Dacă vreodată mă întremez, sper că da, deşi nu văd cum. Dar sunt atât de slăbită, încât asta-mi mai lipsea, două persoane şi mai slabe decât mine alături, care nu pot să se descurce singure şi care înţeleg şi mai puţin decât mine ce s-a întâmplat. Iar pe deasupra îmi e milă de ei, o milă de nestrămutat şi constantă, ce trece dincolo de circumstanţe. Circumstanţele o accentuează, dar era acolo dintotdeauna.

– Cum adică constantă? Cum adică dincolo? Cum adică dintotdeauna?

– Tu nu ai copii? m-a întrebat.

Am negat din cap.

– Copiii îţi aduc multă bucurie şi tot ce se spune, dar îţi aduc şi multă suferinţă, permanent, şi mă tem că asta nu se schimbă nici măcar când sunt mari, iar asta se spune mai rar. Le vezi perplexitatea şi asta te face să suferi. Le vezi bunăvoinţa, când vor să ajute şi să contribuie, dar nu pot, iar asta te face să suferi. Suferinţa ţi-o provoacă seriozitatea lor şi glumele elementare, minciunile transparente, decepţiile şi iluziile, aşteptările şi micile surprize neplăcute, ingenuitatea, lipsa de înţelegere, întrebările lor atât de logice, până şi ideile greşite pe care le au uneori. Suferi când te gândeşti cât mai au de învăţat şi ce drum lung au de străbătut, fără ca nimeni să-l poată străbate pentru ei, cu toate că o facem de atâtea veacuri şi nu vedem necesitatea ca toţi cei ce se nasc să o ia din nou de la început. Ce sens are să treacă fiecare prin acelaşi zbucium şi aceleaşi descoperiri, mai mult sau mai puţin, la nesfârşit? Şi, firește, pe capul lor a căzut o năpastă neobişnuită şi de care ar fi putut fi scutiţi, o mare nenorocire ce nu era prevăzută. Nu e normal ca în societăţile noastre să-i fie ucis cuiva tatăl şi tristeţea simţită de ei

îmi este o nouă suferință. Nu sunt eu singura care a suferit o pierdere, ce bine ar fi să fiu singura. Eu trebuie să le explic și nici măcar nu am o explicație să le dau. Toate astea îmi depășesc puterile. Nu le pot spune că bărbatul acela îl ura pe tatăl lor, nici că era un dușman de-al lui, iar dacă le spun că a înnebunit în asemenea măsură că l-a omorât, cu greu vor înțelege. Carolina, da, mai mult, dar Nicolás deloc.

– Mda. Și ce le-ai spus? Cum au reacționat?

– Adevărul, în fond, mai mult sau mai puțin, adaptat. Am șovăit dacă să-i spun ceva băiatului, e foarte mic, dar am fost avertizată că ar fi și mai rău dacă i-ar dezvălui totul colegii la grădiniță. Cum a apărut în presă, toată lumea care ne cunoaște a aflat imediat, imaginează-ți versiunile unor copii de patru ani, ar putea fi și mai îngrozitoare și mai nesăbuite decât ce s-a întâmplat cu adevărat. De aceea le-am spus că bărbatul acela era foarte furios pentru că îi luaseră fetele și că l-a confundat, l-a atacat pe tatăl lor în locul celui ce i le luase. Atunci m-au întrebat cine i le luase și le-am răspuns că nu știu și că nici omul acela nu știa, de aceea era așa, căuta pe cine să se supere. Că nu distingea bine persoanele și bănuia pe toată lumea, de aceea îl lovise pe Pablo cu câteva zile în urmă, crezând că e vinovatul. E ciudat, asta au înțeles foarte repede, au înțeles că cineva s-a înfuriat pentru că îi luaseră fiicele, ba chiar mă mai întreabă și acum dacă se știe ceva despre ele sau dacă au apărut, ca și cum ar fi o poveste neterminată, presupun că și le imaginează fetițe. Le-am spus că fusese ghinion. Că era ca un accident, ca atunci când o mașină calcă un pieton sau cade un zidar din cei care lucrează la clădiri. Că tatăl lor nu avea nici o vină și nu făcuse nimic nimănui. Băiatul m-a întrebat dacă se mai întoarce. I-am spus că nu, că acum e foarte departe, ca atunci când pleca în călătorie sau și mai departe, încât nu îi era cu putință să revină, dar de acolo de unde este îi vede și are grijă de ei. Mi-a trecut prin cap să le mai spun, ca să nu fie totul atât de definitiv deodată, și că eu am să pot vorbi cu el din când în când și că, dacă vor ceva de la el, ceva important, să-mi

spună şi îi transmit eu. Fata n-a crezut partea asta, mi se pare, căci nu-mi comunică nici un mesaj, însă băiatul da, astfel că acum îmi cere uneori să-i povestesc tatălui lui cutare sau cutare lucru, prostii de la grădiniţă, pe care el le trăieşte ca pe nişte evenimente, iar în ziua următoare mă întreabă dacă i-am spus şi ce a zis sau dacă s-a bucurat aflând că acum joacă fotbal. Eu îi răspund că încă n-am vorbit, că trebuie să aşteptăm, că nu e uşor să stabilim contactul, las să se scurgă câteva zile şi, dacă îşi aminteşte şi insistă, inventez ceva. Am să las din ce în ce mai mult timp, până se dezobişnuieşte şi uită, până la urmă abia are să-şi mai aducă aminte. Are să creadă că îşi aminteşte, mai ales, ceea ce îi vom povesti eu şi sora lui. Carolina mă îngrijorează mai mult. Aproape că nu pomeneşte de el, e mai serioasă şi mai tăcută, iar când îi povestesc fratelui ei că tatăl lor a râs auzind ce le-a trecut prin cap, de exemplu, sau că m-a pus să-i spun să nu mai dea cu piciorul în ceilalţi copii, ci numai în minge, mă priveşte cu un fel de tristeţe asemănătoare celei pe care mi-o inspiră ei, încât sunt momente când tuturor ne e milă, mie de ei şi lor de mine, sau cel puţin fetiţei. Mă văd tristă, mă văd cum nu m-au mai văzut niciodată, deşi fac eforturi, să nu crezi că nu, ca să nu plâng sau ca să nu mi se observe prea mult tristeţea când sunt cu ei. Dar mi-o observă, sunt sigură. Am plâns o singură dată în prezenţa lor.

Mi-am amintit impresia pe care mi-o făcuse fetiţa când îi scrutasem pe toţi trei dimineaţa, pe terasă: cât de atentă era la mama ei şi aproape că veghea asupra ei, după posibilităţile ei; mângâierea fugară pe obraz când şi-au luat rămas-bun.

– Iar pe de altă parte se tem pentru mine, a adăugat Luisa turnându-şi alt pahar şi oftând.

Nu mai băuse de ceva timp, se înfrânase, poate că era una dintre persoanele care ştiu să se oprească la timp sau îşi dozează până şi excesele, care ajung până la limita pericolelor, dar nu cad niciodată în ele, nici măcar când simt că nu mai au ce să piardă şi totul le e indiferent. Nu încape îndoială că era foarte desperată, dar nu reuşeam să mi-o închipui într-o deplină

abdicare, de nici un fel: nici îmbătându-se îngrozitor, nici neglijându-şi copiii, nici drogându-se, nici lipsind de la lucru, nici dăruindu-se nu ştiu câtor bărbaţi (asta mai încolo) ca să-l uite pe cel de care îi păsa; parcă ar fi existat în ea un ultim resort de cumpătare sau de simţ al datoriei, de seninătate, de prezervare sau de pragmatism, nu ştiam prea bine ce. Şi atunci am văzut limpede: „Are să iasă din asta", m-am gândit, „are să-şi revină mai repede decât crede, are să-i pară ireal tot ce a trăit în lunile acestea, ba chiar are să se recăsătorească, poate cu un bărbat perfect ca Desvern sau cu cel alături de care va alcătui o pereche asemănătoare, adică aproape perfectă".

– Au descoperit că oamenii mor şi că mor cei pe care îi considerau cei mai indestructibili, părinţii. Nu mai e un coşmar, iar Carolina începuse să aibă coşmaruri, e la vârsta potrivită: visa în câte o noapte că mor eu sau că moare taică-său, înainte să se întâmple ceva. Ne chemase din camera ei în toiul nopţii, înspăimântată, iar noi o convinseserăm că e cu neputinţă. A văzut că ne înşelam sau că o minţeam; că avea motive să se teamă, că se îndeplinise ceea ce îşi reprezenta în vise. Nu mi-a reproşat-o pe şleau, dar a doua zi după înmormântarea lui Miguel, când nu mai era cale de întoarcere şi nu se mai putea face nimic decât să trăim fără el, mi-a spus de două ori, pe bună dreptate: „Vezi? Vezi?". Iar eu am întrebat-o fără să înţeleg: „Ce trebuie să văd, iubire?". Eram prea buimăcită ca să înţeleg. Atunci ea a dat înapoi şi din momentul acela a tot făcut-o: „Nimic, nimic. Că tata nu mai e în casă, nu vezi?", mi-a răspuns. M-au lăsat puterile şi m-am aşezat pe marginea patului, eram în camera mea. „Firește că văd, iubire", i-am spus şi mi-au dat lacrimile. Nu mă mai văzuse plângând şi i s-a făcut milă de mine, de atunci îi e milă de mine. S-a apropiat şi a început să-mi şteargă lacrimile cu rochia ei. Cât despre Nicolás, a descoperit-o prea devreme, fără să o poată visa şi fără a se teme înainte, când încă nu avea conştiinţa morţii, eu cred că nici măcar nu şi-a dat bine seama în ce constă, deşi începe să priceapă că asta înseamnă că oamenii nu mai sunt, că nu-i mai vezi niciodată. Iar dacă tatăl lor a murit şi a

dispărut într-o bună zi; mai rău, dacă tatăl lor a fost omorât deodată şi a încetat să existe pe negândite, dacă s-a dovedit atât de fragil încât să cadă doborât la pământ îndată ce s-a năpustit asupra lui un nenorocit, cum să nu se gândească acum că acelaşi lucru mi se poate întâmpla şi mie oricând, căci mă văd şi mai fragilă? Da, se tem pentru mine, se tem să nu mi se întâmple ceva rău şi să-i las singuri cu totul, mă privesc cu frică, de parcă eu aş fi în pericol şi lipsită de apărare, mai mult decât ei. La băiat este instinctiv, la fată e conştient. Observ cum se uită în jurul meu când suntem pe stradă, cum se alarmează în faţa oricărui necunoscut sau, mai bine zis, în faţa oricărui bărbat necunoscut. O linişteşte să mă vadă însoţită, de prieteni sau de femei. Acum nu e îngrijorată, pentru că sunt acasă şi pentru că sunt cu tine, vezi că nu intră cu diferite pretexte, ca să supravegheze, nici nu mă bate la cap. Chiar dacă abia te-a cunoscut, îi inspiri încredere, eşti femeie şi nu te vede ca pe un pericol. Dimpotrivă, te vede ca pe un scut, o apărare. Asta mă preocupă puţin, are să-i fie teamă de bărbaţi, are să fie în gardă şi agitată în faţa lor, în faţa celor pe care nu-i cunoaşte. Nădăjduiesc să-i treacă, nu poţi să-ţi petreci viaţa fiindu-ţi frică de jumătate din specie.

– Ştiu exact cum a murit tatăl lor? Vreau să spun – am şovăit, n-am ştiut dacă să i-l readuc în minte – ştiu de cuţit?

– Nu, eu n-am intrat niciodată în detalii, le-am spus doar că l-a atacat insul ăla, nu le-am spus niciodată în ce mod. Dar Carolina trebuie să ştie, sunt sigură că a citit vreun ziar şi că i-au vorbit despre asta colegii, impresionaţi. Ideea a înspăimântat-o atât de mult, că nu mi-a pus niciodată întrebări şi nu s-a referit deloc la asta. Ca şi cum amândouă am fi tacit de acord să nu menţionăm subiectul, să nu ni-l amintim, să ştergem din moartea lui Miguel acest element (elementul-cheie, cel care i-a produs-o), ca să poată rămâne ca un fapt izolat şi aseptic. Pe de altă parte, asta face toată lumea cu morţii. Încearcă să uite cum s-a întâmplat, rămâne cu imaginea omului viu şi poate cu a mortului, dar evită să se gândească la graniţă, la tranzit, la agonie, la cauză. Cineva acum e viu şi apoi e mort, iar în mijloc nimic, ca

şi cum s-ar trece fără tranziţie şi fără motiv dintr-o stare în alta. Dar eu încă nu mă pot stăpâni, asta nu mă lasă să trăiesc, nici să încep să mă întremez, presupunând că din asta îţi revii.

„Îţi vei reveni, îţi vei reveni", m-am gândit din nou, „mai repede decât crezi. Şi aşa îţi doresc, biată Luisa, din tot sufletul".

– Cu Carolina pot să o fac, e bine pentru ea şi asta îmi e de ajuns. Când sunt singură, în schimb, nu îmi e cu putinţă, mai ales la orele astea, când nu mai e ziuă şi nici nu e încă noapte. Mă gândesc la briceagul acela sfâşiind carnea şi la ce trebuie să fi simţit Miguel, dacă a avut timp să gândească, oare s-a gândit că moare. Atunci mă cuprinde desperarea şi mă îmbolnăvesc. Şi nu e un mod de a vorbi: mă îmbolnăvesc cu adevărat. Şi mă doare tot corpul.

S-a făcută auzită soneria şi, fără a-mi închipui cine putea fi, am ştiut că discuţia şi vizita se încheiaseră. Luisa nu întrebase nimic despre mine, nici măcar nu repetase întrebările pe care mi le pusese pe terasă dimineaţa, în ce domeniu lucrez şi cum îi numeam în minte pe Deverne şi pe ea când îi observam în timpul micului dejun. Nu-i ardea să fie curioasă, nu-i ardea să se intereseze de nimeni şi nici să iscodească alte vieţi, a ei o mistuia şi îi epuiza toate puterile de concentrare, probabil şi imaginaţia. Eu nu eram decât o ureche peste care să-şi verse nefericirea şi gândurile stăruitoare, o ureche virgină, dar interşanjabilă, sau poate nu pe de-a-ntregul aceasta din urmă: la fel ca fetiţei, pesemne că îi inspiram încredere şi familiaritate, poate că nu şi-ar fi deschis sufletul cu oricine, nu cu oricine. La urma urmelor, eu îl văzusem pe bărbatul ei de multe ori şi prin urmare cunoşteam chipul marii ei pierderi, absenţa care reprezenta cauza dezolării ei, figura dispărută din câmpul ei vizual, într-o zi şi în următoarea şi în încă una, monoton şi iremediabil până la sfârşit. Într-un anumit sens, eu eram „dinainte", aşadar capabilă să simt lipsa dispărutului în felul meu, cu toate că amândoi mă ignoraseră şi Desvern avea să fie obligat să o facă o veşnicie, eu soseam prea târziu pentru el, n-aveam să fiu pentru el mai mult decât Tânăra Prudentă la care se uitase foarte puţin şi cu coada ochiului. „Totuşi, moartea lui îmi permite să fiu aici", am cumpănit mirată. „Dacă n-ar fi avut loc eu n-aş fi în casa lui, căci era casa lui, aici a trăit şi aceasta era sufrageria lui, poate că stau în locul unde se aşeza el, de aici a ieşit în ultima dimineaţă când l-am văzut,

ultima când l-a văzut şi nevastă-sa." Nu încăpea îndoială că ei îi eram simpatică şi că mă percepea în favoarea ei, compătimitoare şi îndurerată; îşi dădea seama, poate, că în alte circumstanţe am fi putut să fim prietene. Însă acum era ca într-un balon, vorbăreaţă, dar în fond izolată şi străină de tot ce se petrecea în afară, iar balonul n-avea să se spargă prea curând. Abia atunci avea să mă poată vedea cu adevărat, abia atunci voi fi încetat să fiu Tânăra Pudentă de la cafenea. Dacă aş fi întrebat-o în momentele acelea cum mă cheamă, probabil că nu şi-ar fi amintit sau poate şi-ar fi amintit doar prenumele, nu şi numele de familie. Nu ştiam nici dacă ne vom revedea, dacă va mai exista altă ocazie: după ce voi fi ieşit de acolo aveam să mă pierd într-o nebuloasă.

N-a aşteptat să răspundă menajera, avea cel puţin o menajeră, care mi-a deschis mie când am venit. S-a ridicat şi s-a dus la intrare, ca să răspundă la interfon. Am auzit-o spunând „Da?" şi apoi „Bună. Îţi deschid". Era cineva cunoscut, pe care ea îl aştepta sau care obişnuia să treacă zilnic la ora aceea, căci în vocea ei n-a fost nici cel mai vag ton de surpriză sau de emoţie, putea să fie chiar băiatul de la coloniale, cu o comandă. A zăbovit cu uşa deschisă, pentru ca vizitatorul să străbată porţiunea de grădină ce despărţea portalul de casa propriu-zisă, stătea într-un fel de vilă sau hotelaş, sunt mai multe grupuri de astfel de vile în zonele centrale ale Madridului, nu doar în El Viso, ci şi în spatele bulevardului La Castellana, în Fuente del Berro şi în alte locuri, în mod miraculos ascunse de traficul monstruos şi de necontenitul haos general. Atunci mi-am dat seama că nu-mi vorbise nici de Deverne. Nu-l evocase, nu-i descrisese caracterul sau felul de a fi, nu spusese cât de dor îi este de cutare sau cutare trăsătură a lui, de cutare obicei comun ori cum o tortura faptul că nu mai trăia, de exemplu, un om care se bucura atâta de viaţă, aceasta era impresia mea despre el. Am observat că nu ştiam despre bărbatul acela mai multe decât când intrasem. Ca şi cum ciudata lui moarte ar fi întunecat sau şters restul, aşa se întâmplă uneori: sfârşitul cuiva este atât de neaşteptat sau de dureros, de izbitor, de prematur sau de tragic, uneori atât

de pitoresc sau de ridicol, ori atât de sinistru, că devine cu neputinţă să vorbeşti despre persoana respectivă fără s-o înghită sau s-o contamineze numaidecât sfârşitul, fără ca spectaculosul mod de a muri să-i mânjească toată existenţa anterioară şi într-un fel să-l priveze de ea, lucru extrem de nedrept. Moartea bătătoare la ochi predomină în ansamblul figurii care a suferit-o, încât e greu să ţi-o aminteşti fără ca deasupra amintirii să se cearnă imediat acest ultim amănunt ce anulează totul sau s-o gândeşti din nou în vremurile îndelungate când nimeni nu bănuia că are să cadă asupră-i o cortină atât de abruptă şi de grea. Totul se vede în lumina acestui deznodământ sau, mai bine zis, lumina acestui deznodământ este atât de puternică şi de orbitoare, că te împiedică să recuperezi tot ce a fost înainte şi să surâzi rememorând sau visând şi s-ar putea spune că cine moare astfel moare într-un mod mai profund şi mai definitiv, sau poate dublu, în realitate şi în memoria celorlalţi, căci aceasta este pentru totdeauna năucită de stupidul fapt nimicitor, năpădită de amărăciune, distorsionată şi poate otrăvită.

Se putea, de asemenea, ca Luisa să se afle încă în faza egoismului extrem, adică să fie în stare să-şi vadă doar propria nenorocire, şi nu neapărat pe a lui Desvern, în ciuda preocupării mărturisite pentru momentul lui din urmă, când el trebuie să fi înţeles că este momentul de adio. Lumea aparţine în asemenea măsură celor vii şi atât de puţin morţilor, chiar dacă dăinuie în pământ cu toţii şi sunt fără îndoială cu mult mai mulţi, încât viii au tendinţa de a gândi că moartea unei fiinţe iubite li s-a întâmplat lor mai degrabă decât celui stins, celui ce i s-a întâmplat cu adevărat. El a trebuit să-şi ia adio, aproape întotdeauna împotriva voinţei sale, el s-a rătăcit când trebuia să sosească (nu şi-a văzut copiii crescând şi schimbându-se, cum este cazul lui Deverne), cel ce a trebuit să renunţe la dorinţa de a şti sau la curiozitate, a lăsat proiecte neterminate şi cuvinte nerostite pentru care mereu a crezut că va avea timp mai târziu, cel ce n-a mai putut să fie de faţă; el, dacă era autor, n-a izbutit să termine o carte, un film, un tablou sau o compoziţie ori n-a putut să

termine de citit o carte, de văzut un film sau de ascultat compoziția, dacă era doar receptor. E de ajuns să aruncăm o privire în camera celui dispărut ca să ne dăm seama câte lucruri au rămas întrerupte și în gol, câte devin zadarnice și fără funcție într-o clipă: da, romanul cu semnul care nu va mai înainta nici o pagină, dar și medicamentele care devin cele mai inutile și curând vor trebui aruncate sau perna și salteaua speciale pe care capul și corpul nu se vor mai odihni; paharul cu apă din care nu va mai sorbi nici o înghițitură, pachetul de țigări interzise din care mai erau doar trei și bomboanele care i se cumpărau și pe care nimeni nu va cuteza să le termine, ca și cum a o face ar părea un furt sau ar presupune o profanare; ochelarii de care nu va mai avea nevoie nimeni și hainele în așteptare ce au să zăbovească în dulap zile întregi sau poate ani, până când cineva își va lua inima în dinți și va îndrăzni să le dea jos de pe umerașe; plantele pe care dispăruta le îngrijea și le uda cu migală, poate că nimeni nu va dori să se ocupe de ele și crema cu care se dădea noaptea, urmele degetelor ei suave se vor vedea încă în cutie; în schimb, se va găsi cineva care va dori să moștenească telescopul cu care se amuza observând berzele în cuibul lor dintr-un turn îndepărtat, dar îl va utiliza pentru cine știe ce, iar fereastra pe care se uita când făcea o pauză va rămâne fără contemplator sau fără viziune; agenda unde își nota întâlnirile și treburile nu va mai străbate nici o pagină și ultima zi va fi lipsită de mențiunea finală, cea care însemna de obicei „Mi-am făcut datoria astăzi". Toate obiectele care vorbeau rămân mute și fără sens, ca și cum ar pogorî peste ele o mantie care le domolește și le silește să tacă, făcându-le să creadă că a venit noaptea, sau ca și cum ele ar plânge la rândul lor pierderea stăpânului și s-ar retrage instantaneu, conștiente în mod straniu că nu mai sunt folositoare, că au devenit inutile, și se vor întreba în cor: „Și acum ce vom mai face aici? Ne-a venit rândul să fim retrase. Nu mai avem proprietar. Ne așteaptă exilul sau gunoiul. Ni s-a încheiat misiunea". Poate că toate lucrurile lui Desvern s-au simțit astfel cu luni în urmă. Luisa nu era un lucru. Luisa, prin urmare, nu.

Au sosit două persoane, deşi ea spusese „Îţi deschid", la singular. Am auzit vocea primei, pe care o salutase, anunţând-o pe a doua, fără îndoială neaşteptată: „Bună, ţi-l aduc pe profesorul Rico, să nu-l las aruncat în stradă. Trebuie să-şi omoare timpul până la ora cinei. A rămas în zona asta şi n-are timp să se ducă la hotelul lui şi să se întoarcă. Nu te deranjează, nu?". După aceea a făcut prezentările: „Profesorul Francisco Rico, Luisa Alday". „Firește că nu, este o onoare", am auzit vocea Luisei. „Am musafiri, intraţi, intraţi. Ce doriţi să beţi?"

Chipul profesorului Rico îl cunoşteam bine, a apărut de nenumărate ori la televizor şi în presă, cu gura lui moale, cu chelia curată şi desăvârşit etalată, ochelarii cam mari, eleganţa neglijentă – puţin engleză, puţin italiană –, tonul dispreţuitor şi atitudinea pe jumătate indolentă şi pe jumătate sarcastică, pesemne un mod de a disimula o melancolie profundă, care i se observă în privire, ca şi cum ar fi un bărbat care, simţindu-se deja trecut, ar deplânge că trebuie să aibă încă de-a face cu contemporanii, ignoranţi şi triviali în majoritate, iar în acelaşi timp s-ar lamenta anticipat că într-o bună zi va fi obligat să nu mai aibă de-a face cu ei – a avea de-a face cu ei ar fi şi un mod de a se odihni –, când sentimentul său ar coincide în sfârşit cu realitatea. Primul lucru pe care l-a făcut a fost să nege ce spusese însoţitorul său:

– Ştii, Díaz-Varela, eu nu sunt niciodată aruncat în stradă, chiar dacă mă aflu în stradă fără a şti efectiv ce să fac, lucru care de altfel mi se întâmplă destul de des. Adesea ies în Sant Cugat, unde locuiesc – lămurirea ne-a adresat-o, cu priviri piezişe, Luisei şi mie, care nu fusesem încă prezentată –, şi îmi

dau seama deodată că habar n-am pentru ce am ieşit. Sau mă duc la Barcelona şi acolo nu-mi aduc aminte motivul deplasării. Atunci stau nemişcat un moment, nici nu rătăcesc, nici nu fac paşi pe loc, până când îmi vine în minte scopul. Păi nici în astfel de împrejurări nu sunt aruncat în stradă, de fapt sunt una dintre puţinele persoane care ştiu să stea în stradă inactive şi descumpănite fără a da impresia asta. Ştiu foarte bine că impresia pe care o fac este, dimpotrivă, că sunt foarte concentrat: ca şi cum aş fi mereu gata să fac o descoperire crucială sau să întregesc în minte un sonet desăvârşit. Dacă mă vede vreun cunoscut în asemenea circumstanţe, nici măcar nu îndrăzneşte să mă salute, deşi mă vede singur şi neclintit în mijlocul trotuarului (nu mă sprijin niciodată de zid, asta chiar că dă senzaţia că ai fost lăsat cu ochii în soare), de teamă să nu întrerupă un raţionament exigent sau o meditaţie profundă. Nici nu sunt expus vreunei insulte, întrucât aerul meu sever îi descurajează pe derbedei. Percep că sunt un individ cu facultăţile intelectuale în alertă şi în plină funcţionare (până la refuz, în limbaj vulgar) şi nu îndrăznesc să se ia de mine. Înţeleg că ar fi periculos pentru ei, căci aş reacţiona cu o violenţă şi cu o repeziciune nemaipomenite. Am spus.

Luisei i-a scăpat un zâmbet şi cred că şi mie. Faptul că ea trecea atât de repede de la angoasele pe care mi le relatase la a se simţi amuzată de un bărbat pe care tocmai îl cunoscuse m-a făcut să cumpănesc iarăşi că are o imensă capacitate de a se bucura şi, cum să spun, de a fi fericită preţ de o zi sau de un moment. Nu sunt mulţi, dar există astfel de oameni, care îşi pierd răbdarea sau se plictisesc în nenorocire, astfel că aceasta nu are viitor cu ei, deşi un răstimp îndelungat i-a mistuit mai mult decât evident şi obiectiv. Din câte am observat, Desvern trebuie să fi fost la fel şi mi-a trecut prin cap că, dacă ar fi murit Luisa şi ar fi continuat el să trăiască, probabil că ar fi avut o reacţie asemănătoare cu a soţiei lui acum. („Dacă el ar fi viu, văduv, eu nu m-aş afla aici", m-am gândit.) Da, unii nu îndură nenorocirea. Nu pentru că ar fi frivoli sau nechibzuiţi. Suferă, cu siguranţă, îngrozitor când îi năpădeşte, bineînţeles, suferă nespus. Dar

şi-o scutură repede şi fără a fi nevoie să se străduiască, datorită unui fel de incompatibilitate. Sunt prin natura lor uşuratici şi surâzători, nu văd nici un prestigiu în durere, spre deosebire de cea mai mare parte a omenirii plictisitoare, iar natura ne biruieşte întotdeauna, pentru că aproape nimic nu o încovoaie şi nu o frânge. Poate că Luisa era un mecanism simplu: plângea când o făcea cineva să plângă şi râdea când o făcea cineva să râdă, iar fiecare stare sufletească putea urma celeilalte fără continuitate între ele, ea răspundea stimulului pe care îl percepea. Pe deasupra, simplitatea nu exclude inteligenţa. Nu mă îndoiam că ea e inteligentă. Lipsa ei de răutate şi râsul rapid nu i-o ştirbeau câtuşi de puţin, sunt lucruri ce nu depind de ea, ci de caracterul ei, care reprezintă altă categorie şi altă sferă.

Profesorul Rico era îmbrăcat într-o frumoasă haină verde-gri şi purta o cravată slăbită nonşalant, de o culoare mai intensă şi mai luminoasă, verde ca pepenele, poate, pe o cămaşă de culoarea fildeşului. Era bine asortat, fără a părea că potrivita combinaţie era căutată, în ciuda batistei verzi ca trifoiul ce i se ivea din buzunarul de pe piept, poate că verdele acela era de prisos.

– Dar ai fost atacat odată aici, în Madrid, profesore, a protestat numitul Díaz-Varela. Sunt mulţi ani de atunci, dar îmi aduc aminte perfect. Era în plin centru, pe Gran Vía, imediat ce ai scos bani dintr-un bancomat, nu-i aşa?

Profesorului nu i-a picat bine aducerea aminte. Şi-a scos o ţigară şi a aprins-o, de parcă a o face fără a cere voie ar fi astăzi la fel de normal ca în urmă cu patruzeci de ani. Luisa i-a oferit numaidecât o scrumieră, pe care el a luat-o cu cealaltă mână. Cu ambele ocupate, şi-a deschis braţele aproape în cruce şi a spus ca un orator sleit de minciună sau de neghiobie:

– A fost cu totul altceva. N-a avut nici o legătură.

– De ce? Erai pe stradă şi nelegiuitul nu te-a respectat.

Profesorul a schiţat un gest binevoitor cu mâna în care ţinea ţigara, care i-a căzut din pricina aceasta. A privit-o pe podea cu neplăcere şi curiozitate, de parcă ar fi fost un gândac mergând şi n-ar fi fost responsabilitatea lui şi de parcă ar fi aşteptat să-l

ridice sau să-l strivească cineva, iar apoi să-l îndepărteze cu piciorul. Cum nu s-a aplecat nimeni, şi-a dus mâna la pachet ca să scoată altă ţigară. Nu părea să-i pese că cea căzută poate să ardă lemnul, pesemne că făcea parte dintre oamenii pentru care nimic nu e grav şi consideră că ceilalţi vor pune totul la loc şi vor repara stricăciunile. Nu o aşteaptă din superioritate de castă şi nici din lipsă de consideraţie, dar capul lor nu înregistrează lucrurile practice sau lumea din jur. Copiii Luisei se arătaseră la auzul soneriei, iar acum se strecuraseră în sufragerie ca să scruteze vizitatorii. Băieţelul a dat fuga să ia ţigara de jos şi, înainte ca maică-sa să o atingă, a anticipat şi a stins-o în scrumiera utilizată înainte, pentru ale ei, tot neterminate. Rico şi-a aprins-o pe a doua şi a răspuns. Nici el, nici Díaz-Varela nu erau gata să-şi întrerupă disputa, să-i avem în faţă era ca şi cum am fi asistat la o reprezentaţie teatrală, ca şi cum doi actori ar fi intrat pe scenă vorbind şi ignorând publicul din sală, aşa cum, de altfel, le este datoria.

– Unu: eram cu spatele spre stradă, adică în poziţia degradantă impusă de bancomate, şi anume cu faţa spre perete, iar privirea mea descurajatoare era invizibilă pentru atacator. Doi: eram prea ocupat tastând prea multe răspunsuri la prea multe întrebări inutile. Trei: la întrebarea în ce limbă vreau să comunic cu maşina răspunsesem că în italiană (obicei dobândit din pricina numeroaselor călătorii în Italia, îmi petrec jumătate din viaţă acolo) şi eram absorbit memorând grosolanele erori ortografice şi gramaticale ce apăreau pe ecran, era programat de un impostor, într-o italiană îngrozitoare. Patru: toată ziua am alergat şi m-am întâlnit cu o mulţime de persoane, văzându-mă silit să beau câteva pahare, unul câte unul, în diferite locuri; nu sunt capabil să fiu pe de-a-ntregul în alertă în asemenea circumstanţe, obosit şi puţin turmentat, cum nu este nimeni. Cinci: întârziam la o întâlnire târzie din capul locului, astfel că eram năucit, mă temeam că persoana care mă aştepta nerăbdătoare are să se impacienteze şi are să plece din localul unde urma să ne reîntâlnim, după ce îmi fusese atât de greu să o conving să-şi prelungească seara ca să ne vedem între patru ochi; atenţie, doar

ca să stăm de vorbă. Șase: din această cauză, primul semn că voi fi atacat a fost să simt, cu bancnotele în mână, dar încă nu în buzunar, vârful unui cuțit în regiunea lombară, pe care individul l-a apăsat și chiar m-a înțepat puțin: când m-am dezbrăcat la sfârșitul serii în hotel, aveam sânge aici. Aici.

Dându-și la o parte poalele hainei, s-a atins cu repeziciune într-un loc, deasupra centurii, atât de repede că nimeni dintre cei prezenți n-a putut preciza care e locul acela.

– Cine n-a cunoscut senzația ușoarei înțepături, acolo sau în orice zonă vitală, conștient că nu trebuie decât să împingă pentru ca vârful să pătrundă în carne fără a întâlni împotrivire, nu poate ști că singura reacție posibilă e să dai ce ți se cere, orice ar fi, iar insul s-a limitat să spună „Dă äia-ncoa". Te năpădește o furnicătură insuportabilă în regiunea inghinală, ce ciudat, care apoi se răspândește în tot corpul. Dar originea nu este unde ești amenințat, ci aici. Aici.

Și-a indicat zona inghinală, în stânga și în dreapta, în același timp, cu degetele mijlocii. Din fericire, nu s-a atins.

– Atenție: nu în ouă, ci în regiunea inghinală, n-are legătură, cu toate că lumea se înșală și de aceea utilizează expresia „Mi s-a pus aici", arătându-și gâtul – și l-a atins cu degetele arătător și mare –, căci furnicătura se extinde până sus. Bine, după cum știm cu toții de când fragila roată a lumii a început să se învârtă, asta e o cursă sau un atac pe la spate, pe care nu le poți preveni și de care nu poți să te aperi. Am spus. Sau vrei să continui enumerarea? Pentru că nu mi-e greu să continui, cel puțin până la zece.

Băgând de seamă că Díaz-Varela nu-i răspunde, a cumpănit că disputa fusese tranșată și adversarul zdrobit, s-a uitat pentru prima oară în jur și m-a văzut pe mine, pe copii, aproape că și pe Luisa, deși ea îl salutase. Nu ne văzuse cu adevărat, desigur, altfel s-ar fi abținut, cred, să pronunțe cuvântul „ouă", în primul rând din pricina minorilor.

– Să vedem, pe cine trebuie să cunosc aici? a adăugat cu naturalețe.

Am observat că Díaz-Varela tăcuse și devenise serios din același motiv pentru care Luisa făcuse trei pași spre sofa și trebuise

să se aşeze înainte de a-i pofti pe cei doi bărbaţi să o facă, de parcă ar fi lăsat-o picioarele şi ar fi fost gata să cadă. De la râsul spontan de acum un moment trecuse la o expresie de tristeţe, privirea i se înceţoşase şi pălise. Da, trebuie să fi fost un mecanism foarte simplu. Şi-a dus mâna la frunte şi şi-a plecat privirea, m-am temut că are să plângă. Profesorul Rico nu avea de unde să ştie ce i se întâmplase în urmă cu câteva luni şi cum îi distrusese viaţa un briceag care înţepase până la plăsele, poate că prietenul lui nu-i povestise, dar era ciudat, nenorocirile altora se povestesc aproape fără să vrei, sau poate că da, iar el uitase: avea faima (şi încă nemăsurată) că tinde să reţină doar informaţia îndepărtată, cea din secolele trecute, în care este o autoritate mondială, şi să asculte tot ce e recent cu îngăduinţă şi cu nebăgare de seamă. De orice crimă, de orice eveniment medieval sau din Secolul de Aur îi păsa mult mai mult decât de cele întâmplate alaltăieri.

Díaz-Varela s-a apropiat de Luisa îndatoritor, i-a luat mâinile între ale lui şi i-a murmurat:

– Gata, gata, nu e nimic. Îmi pare rău. Nu mi-am dat seama unde poate ajunge prostia asta.

Mi s-a părut că e gata să o mângâie pe faţă, ca atunci când consolezi un copil pentru care ţi-ai da viaţa; totuşi, s-a stăpânit. Aşa cum am deslušit eu şoaptele lui, le-a deslušit şi profesorul.

– Ce e? Ce-am spus? Din cauza cuvântului „ouă"? Ce năzuroşi sunteţi aici. Aş fi putut să folosesc altul şi mai rău, la urma urmelor „ouă" e un eufemism. Vulgar, expresiv şi foarte utilizat, recunosc, dar tot un eufemism.

– Ce e aia năzuros? Ce sunt ouăle? a întrebat băiatul, căruia nu-i scăpase gestul profesorului de a-şi indica zona inghinală.

Din fericire, nu l-a luat în seamă nimeni şi nici nu i-a răspuns. Luisa şi-a revenit numaidecât şi şi-a dat seama că încă nu mă prezentase. Nu-şi amintea numele meu, căci a rostit numele complete ale bărbaţilor (profesorul Francisco Rico; Javier Díaz-Varela), dar mie, ca şi copiilor, mi-a spus doar numele de botez şi apoi mi-a adăugat în chip de compensaţie porecla

(„Noua mea prietenă María; eu şi Miguel o numeam Tânăra Prudentă când o vedeam aproape în fiecare zi la micul dejun, dar până acum nu stătuserăm de vorbă"). Am considerat oportun să-i repar omisiunea (María Dolz, am precizat). Acel Javier trebuie să fi fost cel pe care îl menţionase ea înainte, referindu-se la el ca la „unul dintre cei mai buni prieteni ai lui Miguel". În orice caz, era bărbatul pe care îl văzusem de dimineaţă la volanul vechii maşini a lui Deverne, cel care venise după copii la cafenea, ca să-i ducă pesemne la şcoală, puţin mai târziu decât de obicei. Aşadar, nu era şoferul, cum îmi închipuisem eu. Poate că Luisa se crezuse obligată să se lipsească de el, când rămâi văduv întotdeauna reduci cheltuielile în primul moment, ca un act reflex de teamă sau de nevoie de protecţie, chiar dacă ai moştenit o avere. Habar n-aveam în ce situaţie economică rămăsese ea, presupuneam că bună, dar era posibil să se simtă nesigură, deşi nu era deloc, lumea întreagă pare să se clatine după o moarte importantă, nimic nu are aerul de a fi solid sau ferm, iar rudele cele mai afectate tind să se întrebe: „De ce asta şi de ce cealaltă, de ce bani sau o afacere şi toată urzeala ei, de ce o casă şi o bibliotecă, de ce să ieşi, să lucrezi şi să faci planuri, de ce să ai copii şi de ce nimic. Nimic nu durează suficient, căci totul se sfârşeşte şi odată terminat se dovedeşte că niciodată n-a fost de ajuns, chiar dacă ar fi durat o sută de ani. Pentru mine Miguel n-a durat decât câţiva ani, de ce ar trebui să dăinuie ceva din ce a lăsat în urmă şi îi supravieţuieşte. Nici el nici banii nici casa nici eu nici copiii. Suntem cu toţii suspendaţi în gol şi ameninţaţi". Există şi un impuls de a isprăvi: „Aş vrea să fiu unde e el, iar singurul loc unde ne-am întâlni e trecutul, a nu fi şi totuşi a fi fost. El e trecut, iar eu, în schimb, sunt încă prezent. Dacă aş fi trecut, măcar aş fi aidoma lui în asta, tot ar fi ceva, nu mi-ar mai fi dor de el şi nu l-aş evoca. Aş fi la nivelul lui în privinţa aceasta, sau în dimensiunea lui, sau în timpul lui şi n-aş mai zăbovi în lumea asta fragilă care ne smulge obiceiurile. Nimic nu ni se mai smulge dacă suntem smulşi şi daţi la o parte. Nimic nu se mai sfârşeşte dacă viaţa s-a sfârşit".

Era viril, liniştit şi chipeş, acel Javier Díaz-Varela. Cu toate că se bărbierise cu îngrijire, i se ghicea barba, o umbră albăstruie, mai ales la nivelul bărbiei energice, ca a unui erou de benzi desenate (în funcţie de unghi şi de felul în care cădea lumina asupra ei, îi părea sau nu despicată). Avea păr pe piept, i se ivea puţin din cămaşa cu nasturele de sus descheiat, nu purta cravată, Desvern o purta întotdeauna, prietenul său era puţin mai tânăr. Trăsăturile îi erau delicate, ochii migdalaţi cu expresie mioapă sau visătoare, cu gene lungi, iar gura cărnoasă şi fermă îi era bine conturată, încât buzele îi păreau de femeie transplantate pe un chip de bărbat, era foarte greu să nu le observi, vreau să spun că nu-ţi puteai lua ochii de la ele, erau ca un magnet pentru privire, când vorbeau sau când rămâneau tăcute. Îţi venea să i le săruţi, să i le atingi, să urmăreşti cu degetul liniile lor atât de bine trasate, de parcă ar fi făcut-o un penel fin, iar apoi să palpezi cu buricul degetului roşul întunecat şi în acelaşi timp suav. În plus, părea discret, îl lăsa pe profesorul Rico să peroreze în voie, fără a încerca să-l eclipseze în vreun fel (pe de altă parte, nici nu era cu putinţă să-l eclipseze). Avea, fără îndoială, simţul umorului, căci ştiuse să-i dea apă la moară şi îi servise eficient de contrapunct, oferindu-i ocazia să strălucească în faţa necunoscuţilor, sau mai bine zis a necunoscutelor, se vedea numaidecât că profesorul e bărbat cochet, din cei care curtează teoretic femeile în orice împrejurare. Spun teoretic pentru că nu şi-o propune cu adevărat, nu are intenţia de a cuceri pe nimeni de-a binelea sau serios (nu pe

mine sau pe Luisa, în orice caz), ci vrea doar să inspire curiozitate față de persoana lui sau să orbească, dacă este posibil, deși nu le va revedea niciodată pe cele orbite. Pe Díaz-Varela îl distra împăunarea puerilă și îi permitea să se lungească sau îl incita să o facă, de parcă nu s-ar fi temut de rivali ori ar fi avut un scop atât de ferm și atât de râvnit, încât nu s-ar fi îndoit că mai devreme sau mai târziu și-l va atinge, dincolo de orice eventualitate sau amenințare.

N-am mai zăbovit mult acolo, n-aveam ce să caut în adunarea aceea, improvizată în ceea ce îl privea pe Rico și probabil consuetudinară în privința lui Díaz-Varela, dădea impresia că e o prezență obișnuită și aproape permanentă în casa aceea sau în viața aceea, a Luisei văduve. Era a doua oară când apărea într-o singură zi, după câte știam eu, și asta trebuie să se fi întâmplat în aproape toate zilele, căci, atunci când sosise cu Rico, copiii îl salutaseră cu o naturalețe excesivă, vecină cu indiferența, ca și cum vizita lui în amurg („pica pe înserat") s-ar fi înțeles de la sine. Firește că îl mai văzuseră și dimineața și făcuseră toți trei un drum scurt în mașină. Ca și cum el ar fi știut despre Luisa mai multe decât oricine, mai mult decât familia, aflasem că are cel puțin un frate, îl pomenise în aceeași frază în care îi pomenise pe Javier și pe avocat. Așa, ca pe un frate ivit pe neașteptate sau fals, mi s-a părut că îl vede Luisa, cineva care se duce și vine, intră și iese, cineva care îți dă o mână de ajutor cu copiii sau cu orice altceva când apare ceva neprevăzut, cineva pe care poți să contezi în aproape orice împrejurare, fără a întreba înainte, și căruia îi ceri sfat când șovăi ca într-un act reflex, care îți ține companie fără să bagi de seamă, nici pe el, nici compania, care e prezent și se oferă întotdeauna spontan și gratuit, cineva care nu are nevoie să sune ca să apară și care încetul cu încetul, pe nesimțite, sfârșește prin a împărți cu tine tot teritoriul și prin a deveni indispensabil. Cineva care e acolo fără a fi prea mult băgat în seamă și de care îți este nespus de dor când se retrage sau dispare. Lucrul acesta din urmă se putea întâmpla cu Díaz-Varela oricând, întrucât nu era un frate

necondiţionat şi devotat care nu se va îndepărta niciodată pe de-a-ntregul, ci un prieten al soţului mort, iar prietenia nu se transferă. Poate că uneori se uzurpă. Pesemne că era unul dintre prietenii de suflet, cărora într-un moment de slăbiciune sau de premoniţie obscură li se cere sau li se încredinţează ceva:

„Dacă vreodată mi se întâmplă o nenorocire şi n-am să mai fiu", ar fi putut să-i spună Deverne într-o zi, „mă bazez pe tine ca să te ocupi de Luisa şi de copii".

„Ce vrei să spui? La ce te referi? Ce ai? De unde toate astea? N-ai nimic, nu-i aşa?", i-ar fi răspuns Díaz-Varela îngrijorat şi speriat.

„Nu, nu prevăd că are să mi se întâmple ceva, nimic iminent şi nici măcar apropiat, nimic concret, n-am probleme de sănătate sau altceva de felul ăsta. Doar că ne gândim la moarte şi observăm necontenit ce efect are asupra celor vii, astfel că nu ne putem opri să ne întrebăm din când în când ce se va întâmpla după a noastră, în ce situaţie vor rămâne persoanele pentru care însemnăm atât de mult, în ce măsură le-ar afecta. Nu vorbesc de situaţia economică, asta e aranjată mai mult sau mai puţin, ci de restul. Îmi închipui că cei mici ar suferi o vreme, iar Carolina şi-ar aduce aminte de mine toată viaţa, din ce în ce mai vag şi mai înceţoşat, şi tocmai de aceea ar fi în stare să mă idealizeze, căci poţi să faci ce vrei cu amintirile vagi şi înceţoşate, le manipulezi cum ai chef, le prefaci în paradisul pierdut, în timpul fericit când totul era la locul lui şi nu lipsea nimic şi nimeni. Dar, în sfârşit, e prea mică pentru a nu se elibera de asta într-o bună zi, ca să-şi vadă de viaţa ei şi să-şi facă mii de iluzii, cele corespunzătoare fiecărei vârste. Va fi o tânără normală, cu o umbră ocazională de melancolie. Va tinde să se refugieze în amintirea mea de fiecare dată când va avea o decepţie sau lucrurile îi vor ieşi rău, dar asta facem cu toţii într-o măsură mai mare sau mai mică, mereu căutăm refugiu în ce a fost şi nu va mai fi. În orice caz, ar ajuta-o ca cineva real şi viu să-mi ia locul, pe cât posibil, cineva care să se implice. Să aibă aproape o figură paternă, pe care ea s-o vadă adesea şi cu care să fie deja obişnuită. Nu văd

pe nimeni mai capabil decât tine să joace acest rol substitutiv. Nicolás m-ar îngrijora mai puţin: cu siguranţă m-ar uita, e prea copil. Dar şi lui i-ar prinde bine ca tu să fii gata să-i sari în ajutor când are probleme, caracterul lui are să-i provoace câteva, destule. Dar cea mai descumpănită şi lipsită de apărare ar fi Luisa. Bineînţeles că ar putea să se recăsătorească, totuşi nu mi se pare prea posibil şi firește că nu imediat, iar cu cât mai puţin tânără ar fi, cu atât mai greu i-ar veni. Îmi închipui că în primul rând, după ce trece desperarea iniţială, după ce trece doliul, iar lucrurile astea durează mult, însumate, ar cuprinde-o lehamitea faţă de tot procesul. Ştii tu: să cunoşti pe cineva nou, să-i povesteşti viaţa ta fie şi în linii mari, să te laşi curtată sau să atragi atenţia, să încurajezi, să arăţi interes, să-ţi arăţi faţa cea mai bună, să explici cum eşti, să asculţi cum e celălalt, să învingi suspiciunile, să te obişnuieşti cu cineva şi acest cineva să se obişnuiască cu tine, să treci peste ce nu-ţi place. Toate astea ar plictisi-o şi, dacă ne gândim bine, pe cine nu. Să faci un pas, încă unul şi încă unul. E foarte obositor şi are inevitabil ceva repetitiv şi încercat deja, eu la vârsta mea n-aş vrea să trec prin asta. Nu pare, dar e lung drumul până să te aşezi din nou. Îmi e greu să mi-o imaginez cuprinsă de curiozitate sau visând, ea nu e neliniştită şi nici susceptibilă. Vreau să spun că, dacă ar fi, după un timp de la pierderea mea ar putea începe să vadă vreun avantaj sau compensaţie în pierdere. Fără a o recunoaşte, evident, dar ar vedea. Să închei o poveste şi să te întorci la un început, oricare ar fi, dacă te vezi obligat, cu timpul nu mai e amar. Chiar dacă erai mulţumit de ce s-a terminat. Eu am văzut văduvi şi văduve neconsolaţi care multă vreme au crezut că nu-şi vor reveni. Cu toate astea, mai târziu, când s-au refăcut în sfârşit şi şi-au găsit alt partener, au senzaţia că cel din urmă este cel adevărat şi bun şi se bucură în adâncul sufletului că a dispărut cel vechi, că a lăsat terenul liber pentru ce au construit acum. Este forţa oribilă a prezentului, care striveşte trecutul cu atât mai mult cu cât îl îndepărtează şi, în plus, îl măsluieşte fără ca trecutul să poată deschide gura, să protesteze, să contrazică sau să respingă

nimic. Şi să nu mai pomenim de soţii şi soţiile care nu îndrăznesc să-şi părăsească partenera sau partenerul sau care nu ştiu cum s-o facă ori se tem să nu-i facă prea mult rău: doresc în secret să moară celălalt, îi preferă moartea decât să înfrunte problema şi să-i dea rezolvarea cuvenită. E absurd, dar aşa e: în fond, nu e adevărat că nu-i doresc nici un rău şi că încearcă s-o apere sau să-l apere de toate relele prin sacrificiul lor personal şi cu tăcerea atât de eroică (pentru că în realitate i-l doresc, numai ca să n-o mai vadă sau să nu-l mai vadă, iar pe deasupra răul cel mai mare şi ireversibil), dar nu sunt dispuşi să i-l provoace ei, vor să nu se simtă vinovaţi de nefericirea nimănui, nici măcar de a celor ce îi chinuiesc prin simpla lor existenţă în apropiere, prin legătura care îi uneşte şi pe care ar putea s-o rupă dacă ar avea curaj. Dar, întrucât nu îl au, se amăgesc sau visează la ceva atât de radical ca moartea celuilalt. «Ar fi o soluţie uşoară şi o uşurare enormă», gândesc, «eu n-aş avea nici un amestec în asta, nu i-aş pricinui durere şi nici tristeţe, el n-ar suferi din vina mea, sau ea, ar fi un accident, o boală galopantă, o nenorocire cu care eu n-aş avea nici în clin, nici în mânecă; dimpotrivă, eu aş fi o victimă în ochii lumii şi în ai mei proprii, dar o victimă cu câştig. Şi aş fi liber». Dar Luisa nu e din aceştia. E instalată pe deplin, adăpostită în căsătoria noastră şi nu concepe alt mod de viaţă în afara celui pe care l-a ales şi pe care îl are acum. Nu năzuieşte decât să aibă mereu acelaşi lucru, fără nici o schimbare. O zi după alta identică, fără a da la o parte şi fără a adăuga nimic. Nici măcar n-are să-i treacă vreodată prin cap ce îmi trece mie, adică posibila mea moarte, sau a ei, pentru ea aceasta nu e la orizont, nu e cu putinţă. Nici a ei pentru mine, îmi e mult mai greu să mi-o imaginez şi abia dacă mă gândesc la ea. Dar la a mea da, din când în când, am momente, fiecare trebuie să lupte cu propria-i vulnerabilitate, şi nu cu a altora, oricât de mult i-am iubi. Nu ştiu, nu ştiu cum să-ţi spun, sunt perioade când văd cu uşurinţă lumea fără mine. Aşa că, dacă într-o bună zi mi se întâmplă ceva, Javier, dacă mi s-ar întâmpla ceva definitiv, ea trebuie să te aibă pe tine ca înlocuitor. Da, cuvântul este pragmatic şi

lipsit de noblețe, dar este potrivit. Înțelege-mă bine, nu te speria. Nu-ți cer s-o iei de nevastă și nimic de felul ăsta, firește. Tu îți ai viața ta de holtei și numeroasele femei la care nu voiai să renunți pentru nimic în lume, cu atât mai puțin pentru a-i face un hatâr postum unui prieten care n-are să-ți ceară socoteală și nici n-ar putea să-ți reproșeze nimic, ar fi totul trecut sub tăcere în trecutul care nu protestează. Dar, te rog, rămâi aproape de ea dacă eu lipsesc vreodată. Nu te retrage din pricina absenței mele, ci dimpotrivă: ține-i companie, acordă-i sprijin, stai de vorbă cu ea, consoleaz-o, du-te s-o vezi un moment în fiecare zi și sun-o întotdeauna când poți, fără să cauți pretexte, ca un lucru natural, care face parte din viața ei în ziua aceea. Fii un fel de soț fără a fi cu adevărat, o prelungire a mea. Nu cred că Luisa are să-și revină fără o referință cotidiană, fără cineva care să facă parte din gândurile ei și căruia să-i povestească ce a făcut în ziua aceea, fără un substituent a ceea ce are acum cu mine, cel puțin în vreun aspect. Pe tine te cunoaște de multă vreme, cu tine n-ar trebui să-și învingă reticențele cum ar face cu orice necunoscut. Ba chiar ai putea să-i mărturisești aventurile tale și s-o amuzi cu ele, să-i permiți să trăiască prin intermediar ce i-ar părea cu neputință să retrăiască pe cont propriu. Știu că îți cer foarte mult și că pentru tine n-ar exista avantaje, ar fi mai degrabă o povară. Dar și Luisa ar putea să mă înlocuiască pe mine în parte, să fie la rândul ei o prelungire a mea, în ceea ce te privește pe tine. O ființă umană se prelungește mereu în cei mai apropiați, iar aceștia se recunosc și se strâng în jurul mortului, ca și cum trecutul lor contact cu el i-ar face să aparțină unei frății sau unei caste. Să zicem că nu m-ai pierde pe de-a-ntregul, că m-ai păstra puțin în ea. Tu ești înconjurat de feluritele tale femei, dar nu ai prea mulți prieteni. Nu-ți închipui că n-ai să-mi simți lipsa. Eu și cu ea avem același simț al umorului, de exemplu. De mulți ani facem glume zilnic."

Díaz-Varela probabil că izbucnise în râs, ca să domolească tonul sumbru al prietenului său și pentru că îl distrase involuntar cererea, fiind atât de extravagantă și de neașteptată.

„Îmi ceri să te înlocuiesc dacă mori", rostise, pe jumătate afirmând şi pe jumătate întrebând. „Să devin un soţ fals al Luisei şi un tată situat la o oarecare distanţă? Nu ştiu cum ţi-a trecut prin cap, vreau să spun cum îţi trece prin cap că tu ai să lipseşti curând din vieţile lor, dacă nu ai probleme de sănătate, după cum spui, şi nu există nici un motiv real ca să te temi că are să ţi se întâmple ceva. Eşti sigur că n-ai nimic? Nu ai nici o boală. Nu eşti băgat în nici un bucluc despre care eu nu am habar. Nu te-ai umplut de datorii imposibil de plătit sau care nu mai pot fi plătite cu bani. Nu te-a ameninţat nimeni. Nu te gândeşti să dispari pe cont propriu, s-o ştergi."

„Nu. Serios. Nu-ţi ascund nimic. E doar ce ţi-am spus, uneori îmi vine să-mi închipui lumea fără mine şi mi se face frică. Pentru copii şi pentru Luisa, pentru nimeni altcineva, nu-ţi face griji, nu mă consider important. Doar că vreau să fiu sigur că te vei ocupa de ei, măcar la început. Că vor avea ce îmi seamănă cel mai mult ca să-şi afle sprijin. Îţi place sau nu, o ştii sau nu, tu eşti ceea ce-mi seamănă cel mai mult. Fie şi numai pentru îndelungata convieţuire."

Díaz-Varela rămăsese pe gânduri, apoi poate fusese sincer într-o oarecare măsură, cu siguranţă nu până la capăt:

„Dar tu îţi dai seama în ce m-ai arunca? Îţi dai seama ce greu este să te transformi într-un soţ fals, fără a deveni cu adevărat până la urmă? E o situaţie ca aia pe care ai descris-o, e foarte uşor ca văduva şi burlacul să se creadă în curând mai mult decât sunt şi să devină intimi. Pune o persoană în viaţa cotidiană a cuiva, fă-o să se simtă responsabilă şi protectoare, iar celuilalt să-i devină indispensabilă şi ai să vezi cum sfârşesc. Pe deasupra, să fie suficient de atrăgători şi să nu existe un abis de vârstă între ei. Luisa e foarte atrăgătoare, nu-ţi spun nici o noutate, iar eu nu pot să mă plâng de felul cum mi-a mers cu femeile. Nu cred să mă însor vreodată, nu e asta. Dar, dacă tu ai muri într-o zi şi eu m-aş duce mereu acasă la tine, ar fi greu să nu se întâmple ceea ce n-ar trebui să se întâmple niciodată cât timp ai fi viu. Ai vrea să mori ştiind asta? Mai

mult decât atât: favorizând-o şi căutând-o, împingându-ne spre asta?".

Desvern ar fi zăbovit în tăcere câteva secunde, cumpănind, ca şi cum înainte de a-şi formula cererea nu ar fi ţinut cont de acel punct de vedere. Apoi ar fi râs patern şi ar fi spus:

„Eşti incorigibil în vanitatea ta, în optimismul tău. De aceea ai fi un prieten şi un sprijin atât de potrivit. Nu cred că asta s-ar întâmpla. Tocmai pentru că îi eşti prea familiar, ca un văr pe care i-ar fi cu neputinţă să-l vadă cu alţi ochi", aici ar fi şovăit o clipă, ori s-ar fi prefăcut că şovăie, „decât cu ai mei. Părerea ei despre tine vine de la mine, este moştenită, este pervertită. Eşti un vechi prieten al bărbatului ei, despre care m-a auzit vorbind de multe ori, poţi să-ţi imaginezi, cu afecţiune, dar în aceeaşi măsură şi cu ironie. Înainte ca Luisa să te cunoască, eu îi povestisem deja cum eşti, îi zugrăvisem portretul tău. Te-a văzut mereu în lumina aceea şi cu trăsăturile acelea, nu mai poate să ţi le schimbe, avea o imagine desăvârşită a ta înainte să vă fac cunoştinţă. Şi nu-ţi ascund că ne fac să râdem încurcăturile tale şi, cum să spun, îngâmfarea ta. Mă tem că nu te-ar putea lua în serios. Sunt sigur că nu te deranjează să ţi-o spun. E una dintre virtuţile tale şi, în plus, ceea ce ai căutat întotdeauna, să nu fii luat prea în serios. Doar n-ai să tăgăduieşti acum".

Díaz-Varela s-ar fi îmbufnat, probabil, dar ar fi disimulat. Nimănui nu-i place să fie anunţat că nu ar avea şanse cu cineva, chiar dacă acel cineva nu-l interesează şi nu şi-a propus să-l cucerească. De câte ori nu s-a dus la capăt seducţia, sau măcar a început, din ciudă sau din provocare, doar pentru asta, din cauza unui pariu sau pentru a respinge o aserţiune. Interesul vine după aceea. De obicei vine în astfel de ocazii, îl suscită maşinaţiile şi propriul zel. Dar la început nu există sau, în orice caz, nu există înainte de descurajare sau de sfidare. Poate că Díaz-Varela a dorit în momentul acela ca Deverne să moară, ca să-i demonstreze că Luisa poate să-l ia pe el în serios când nu vor mai fi mijlocitori. Însă, firește, cum să-i demonstrezi ceva unui mort? Cum se obţine rectificarea, recunoaşterea greşelii?

Nu ne dau niciodată dreptate cum avem nevoie şi nu putem decât să gândim: „Dacă mortul ăla ar învia". Dar nici unul nu învie. I-ar demonstra-o Luisei, în care Desvern s-ar prelungi sau ar continua să trăiască o vreme, asta spusese soţul ei. Poate chiar ar fi aşa, poate nu se înşală. Până când ar mătura. Până când i-ar şterge amintirea şi urma şi i-ar lua locul.

„Nu, n-am să tăgăduiesc şi bineînţeles că nu mă deranjează. Dar modul de a privi se schimbă mult, mai ales dacă acela care a zugrăvit portretul nu-l mai poate retuşa şi portretul rămâne la cheremul celui portretizat. Acesta poate corecta şi dezminţi toate trăsăturile, una câte una, şi să-l facă pe primul artist să treacă drept un şarlatan. Sau drept un ageamiu, un artist prost, superficial şi lipsit de perspicacitate. «Ce idee eronată mi s-a insuflat», poate gândi cine l-ar contempla. «Bărbatul ăsta nu e cum mi l-au descris, dimpotrivă, are personalitate, pasiune, caracter şi e serios.» Asta se întâmplă zilnic, Miguel, necontenit. Lumea vede un lucru la început şi în cele din urmă vede contrariul. Începe iubind şi sfârşeşte urând sau simţind mai întâi indiferenţă şi apoi adorând. Niciodată nu izbutim să ştim sigur ce ne va fi vital şi nici cui vom acorda importanţă. Convingerile ne sunt pasagere şi fragile, până şi cele pe care le considerăm ferme. La fel sentimentele. N-ar trebui să avem încredere."

Deverne ar fi băgat de seamă ceva din orgoliul rănit, dar l-ar fi trecut cu vederea.

„Chiar şi aşa", ar fi spus. „Eu nu cred că asta s-ar putea întâmpla, dar ce ar mai conta, dacă în cele din urmă s-ar întâmpla, după moartea mea. Eu n-aş afla. Şi aş muri încredinţat că e cu neputinţă o astfel de legătură între tine şi ea, doar ceea ce prevezi are importanţă, ceea ce vezi şi trăieşti în ultima clipă e sfârşitul poveştii, sfârşitul propriei tale poveşti. Ştii că totul are să continue fără tine, că nimic nu se opreşte pentru că tu dispari. Dar acest după nu te priveşte. Crucial este că tu te opreşti şi, în consecinţă, totul încremeneşte, lumea rămâne definitiv cum era în momentul sfârşitului celui ce sfârşeşte, chiar dacă nu este aşa de fapt. Dar acest «de fapt» nu mai contează. Este

singura clipă când nu mai există viitor, când prezentul ne apare ca inalterabil şi etern, pentru că nu vom mai asista la nici un fapt şi la nici o schimbare. Au fost oameni care au încercat să grăbească publicarea unei cărţi, pentru ca tatăl să o vadă tipărită şi să-şi ia rămas-bun cu ideea că fiul e un scriitor desăvârşit, ce importanţă mai avea că apoi nu avea să mai scrie nici un rând. Au fost tentative desperate de a reconcilia momentan două persoane pentru ca un om în agonie să creadă că au făcut pace şi că totul este rezolvat şi în ordine, ce mai conta că cei doi duşmani aveau să se certe la cuţite la două zile după deces, nu conta decât ce dăinuia sau se întâmpla exact înainte de moartea aceea. Unii s-au prefăcut că iartă un muribund pentru ca acesta să plece împăcat sau mai liniştit, ce mai conta că în dimineaţa următoare cel ce iertase îi dorea în sinea lui să putrezească în infern. Alţii au minţit ca nebunii lângă patul soţiei sau soţului, convingându-i că niciodată nu i-au înşelat, că i-au iubit din tot sufletul şi statornic, ce mai conta că după o lună trăiau cu amanţii veterani. Singurul lucru adevărat şi definitiv este ceea ce vede sau crede cel ce va muri înainte să se ducă, căci pentru el nu mai există altceva. Este un abis între ce a crezut Mussolini, care a fost executat de duşmanii lui, şi ce a crezut Franco pe patul de moarte, înconjurat de fiinţele iubite şi adorat de compatrioţi, indiferent ce spun acum ipocriţii. Eu l-am auzit pe tata povestind că Franco avea în birou o fotografie a lui Mussolini atârnat cu capul în jos ca un porc în benzinăria din Milano unde a fost dus ca să-i fie expus şi batjocorit cadavrul, alături de al amantei sale Clara Petacci, şi că le spunea vizitatorilor care zăboveau privind-o înspăimântaţi sau descumpăniţi: «Da, vedeţi: eu n-am să plec niciodată aşa». Şi a avut dreptate, s-a străduit să fie aşa. El a murit fericit, nu încape îndoială, pe cât posibil, gândind că totul va continua să fie cum hotărâse. Mulţi se consolează de această îngrozitoare nedreptate sau de furie zicându-şi: «Dacă ar învia» sau «Cum au evoluat lucrurile, pesemne că se răsuceşte în mormânt», fără a accepta pe de-a-ntregul că nimeni nu învie niciodată, nici nu se răsuceşte în mormânt, nici nu află ce

se întâmplă după ce se stinge. E ca şi cum ai considera că celor ce nu s-au născut încă le-ar păsa de ce se întâmplă în lume. Celui ce nu există încă îi este în mod inevitabil totul la fel de indiferent ca aceluia care a murit. Amândoi sunt nimic, nici unul nu posedă conştiinţă, primul nu poate nici măcar să-şi presimtă viaţa, iar al doilea nu este în stare să şi-o amintească, de parcă nu ar fi avut-o. Sunt pe acelaşi plan, adică nu sunt şi nici nu ştiu, chiar dacă ne este greu să o admitem. Ce mi-ar păsa mie de ce se întâmplă după ce mă voi duce. Mă interesează doar ce cred şi prevăd acum. Cred că le-ar fi mai bine copiilor mei dacă tu ai fi lângă ei, în absenţa mea. Prevăd că Luisa şi-ar reveni mai repede şi ar suferi mai puţin dacă te-ar avea lângă ea ca prieten. Eu nu pot să pătrund în supoziţiile altora, chiar dacă sunt ale tale sau ale Luisei, sunt în stare să ţin cont doar de ale mele şi nu vă pot închipui în alt mod. Astfel că îţi cer mai departe ca, dacă mi se întâmplă ceva rău, să-mi dai cuvântul tău că vei avea grijă de ei".

Poate că Díaz-Varela s-ar mai fi împotrivit puţin:

„Da, în parte ai dreptate. Însă nu într-o privinţă: nu e acelaşi lucru să nu te fi născut sau să fi murit, căci cel care moare lasă urme şi o ştie. Ştie că nu va mai afla nimic, dar va lăsa urme şi amintiri. Că îi va fi simţită lipsa, chiar tu ai spus-o, şi că cei ce l-au cunoscut nu se vor purta de parcă n-ar fi existat. Unii se vor simţi vinovaţi faţă de el, alţii îşi vor dori să se fi purtat mai frumos când era în viaţă, unii îl vor plânge şi nu vor înţelege că nu răspunde, alţii vor despera din cauza absenţei lui. Nimănui nu îi este greu să-şi revină după pierderea celui ce nu s-a născut, în afară de mama care suferă un avort, anevoie renunţă la speranţă şi din când în când se întreabă cum ar fi fost copilul. Dar, în realitate, în acest caz nu este nici un fel de pierdere, nu e gol şi nici fapte trecute. În schimb, cine a trăit şi a murit nu dispare pe de-a-ntregul, cel puţin vreme de două generaţii: i-o atestă faptele şi, când moare, el este la curent cu asta. Ştie că nu va mai vedea şi nu va mai afla nimic, că începând din momentul acela va rămâne în ignoranţă şi că sfârşitul poveştii este cel care este în clipa aceea. Însă chiar pe tine te

preocupă ce i-ar aştepta pe soţia şi pe copiii tăi, ai avut grijă să pui în ordine chestiunile financiare, eşti conştient de golul pe care îl vei lăsa şi îmi ceri să îl umplu, să te înlocuiesc până la un punct dacă vei lipsi. Nimic din toate astea nu i-ar fi cu putinţă unui nenăscut".

„Firește că nu", ar fi răspuns Desvern, „dar toate astea le fac când sunt viu, le face un om viu, care nu are nici o legătură cu un mort, chiar dacă în mod normal credem că sunt aceeaşi persoană şi aşa spunem. Când voi fi mort nu voi mai fi persoană şi nu voi putea rezolva şi nici cere nimic, nici nu voi fi conştient de nimic, nu mă voi mai preocupa. Nimic din toate astea nu-i este cu putinţă unui mort, în privinţa asta seamănă cu un nenăscut. Nu vorbesc de ceilalţi, de cei care ne supravieţuiesc, ne evocă şi se află încă în timp, nici de mine însumi acum, de cel ce încă nu s-a dus. Acesta face lucruri, bineînţeles, le gândeşte, cum altfel; pune la cale, ia măsuri şi hotărâri, încearcă să influenţeze, are dorinţe, este vulnerabil, dar poate să facă şi rău. Vorbesc despre mine însumi mort, văd că ţie îţi e mai greu decât mie să mă imaginezi. Nu trebuie să ne confunzi, pe mine viu cu mine mort. Primul îţi cere ceva ce al doilea nu va putea să-ţi reproşeze, nici să-ţi amintească, nici să ştie dacă îndeplineşti. Ce te costă să-mi dai cuvântul, atunci. Nimic nu te împiedică să ţi-l încalci, îţi iese gratis".

Díaz-Varela şi-ar fi trecut o mână pe frunte şi ar fi zăbovit privindu-l uimit şi cu o oarecare lehamite, ca şi cum s-ar fi trezit dintr-un vis sau dintr-o toropeală provocată. Încheia o discuţie neaşteptată, nepotrivită şi de rău augur.

„Ai cuvântul meu de onoare, va fi cum spui tu, contează pe asta", i-ar fi spus. „Dar fii amabil şi nu mă mai sâcâi vreodată cu poveşti de-astea, am simţit un sloi de gheaţă pe şira spinării. Haide, vino să bem un pahar şi să vorbim de lucruri mai puţin macabre".

– Dar ce porcărie e ediţia asta, l-am auzit murmurând pe profesorul Rico, scoţând un volum de pe un raft, după ce se uitase la cărţi de parcă n-ar fi fost nimeni în cameră.

Am băgat de seamă că era o ediție din *Don Quijote* pe care o apucase cu buricele degetelor, de parcă l-ar fi iritat.

– Cum poate cineva să aibă ediția asta, când există a mea? E pură neghiobie intuitivă, nu e pic de metodă sau de știință în ea, iar pe deasupra nici nu e ingenioasă, copiază mult. Și, culmea, în casa unei profesoare universitare, dacă am înțeles bine, ce rușine. Așa lucrează Universitatea madrilenă, a adăugat scrutând-o dojenitor pe Luisa.

Ea a început să râdă cu poftă. Deși era destinatara mustrării, necuviința o distrase. Díaz-Varela a râs și el, poate din mimetism sau ca s-o lingușească, pe el nu puteau să-l surprindă impertinența lui Rico și nici familiaritatea pe care și-o permitea, astfel că a încercat să-l tragă de limbă, ca să vadă dacă Luisa râde și mai mult și își scutură tristețea. Dar a părut spontan. Era adorabil și izbutea să se prefacă, dacă se prefăcea.

– Păi nu-mi spune că cel ce s-a ocupat de ediția aia nu e o autoritate respectată, mai mult decât tine în unele cercuri, i-a zis lui Rico.

– Da' de unde! Respectată de ignoranți și de eunuci, că în țara asta nu mai ai loc de ei, și în Cercurile Prieteniei din popoarele cele mai mizerabile și mai leneșe, a răspuns Profesorul. A deschis volumul la întâmplare, i-a aruncat o privire morocănoasă și rapidă, apoi și-a înfipt degetul într-un rând, de parcă ar fi lovit cu ciocanul. Aici e o greșeală colosală. A închis cartea de parcă n-ar mai fi fost nimic de văzut. Am să i-o imput într-un articol. Și-a ridicat fruntea cu un aer triumfător, a zâmbit cu gura până la urechi (un zâmbet enorm, i-l permitea gura flexibilă) și a adăugat: În plus, mă invidiază.

II

S-a scurs multă vreme până să o revăd pe Luisa Alday şi în lungul răstimp am început să ies cu un bărbat care îmi plăcea puţin, dar m-am îndrăgostit prosteşte şi în taină de altul, de admiratorul ei Díaz-Varela, cu care m-am întâlnit curând după aceea într-un loc unde nu e probabil să întâlneşti pe nimeni, foarte aproape de unde murise Deverne, în clădirea roşietică a Muzeului Naţional de Ştiinţe Naturale, situată lângă, sau mai bine zis alcătuind un ansamblu cu Şcoala Tehnică Superioară de Ingineri Industriali, cu cupola strălucitoare de sticlă şi zinc. Are douăzeci şi şapte de metri în înălţime şi vreo douăzeci în diametru, a fost ridicată prin 1881, când ansamblul nu era Şcoală şi nici Muzeu, ci impozantul Palat Naţional al Artelor şi Industriilor, care a adăpostit o importantă Expoziţie în anul acela. Zona se cunoştea odinioară sub numele de Colinele Hipodromului, din pricina feluritelor înălţimi şi a vecinătăţii unor cai ale căror isprăvi sunt de două ori fantomatice, sau sunt definitiv fantomatice, căci probabil că nu mai e în viaţă nimeni care să le fi văzut şi să-şi aducă aminte de ele. Muzeul de Ştiinţe e sărac, mai ales dacă îl comparăm cu cele din Anglia, dar uneori mă duceam acolo cu nepoţii mei, ca să vadă copiii animalele statice în spatele vitrinelor şi să se familiarizeze cu ele, iar de atunci am rămas cu o oarecare pasiune de a-l vizita pe cont propriu din când în când, strecurându-mă, invizibilă pentru ei, printre grupurile de şcolari şi de liceeni, însoţiţi de o profesoară exasperată sau răbdătoare, şi printre turişti aiuriţi, cărora le prisoseşte timpul şi care află despre existenţa muzeului din vreun ghid prea scrupulos şi exhaustiv: în afară

de numeroşii custozi, aproape toţi femei din America Latină astăzi, sunt singurele fiinţe vii din locul acesta ireal, superfluu şi feeric, ca toate muzeele de ştiinţe.

Contemplam macheta unor imense fălci de crocodil (întotdeauna mă gândeam că aş încăpea în ele şi că am noroc să nu locuiesc undeva unde există astfel de reptile), când m-am auzit strigată pe nume şi m-am întors puţin alarmată, căci era atât de neaşteptat: când te afli într-un muzeu aproape gol, ai certitudinea absolută şi reconfortantă că în clipele acelea nimeni nu ştie unde eşti.

L-am recunoscut numaidecât, cu buzele lui feminine şi bărbia ce dă iluzia că ar fi despicată, zâmbetul calm şi o expresie în acelaşi timp atentă şi frivolă. M-a întrebat ce fac acolo şi i-am răspuns: „Îmi place să vin din când în când. E un loc plin de fiare liniştite, de care poţi să te apropii". Îndată ce am rostit cuvintele m-am gândit că fiare erau destul de puţine şi că fraza era o prostie lipsită de haz şi pe deasupra mi-am dat seama că o adăugasem ca să fac pe interesanta, cu rezultate nefaste, am presupus. „E un loc liniştit", am conchis fără alte înfloriturl. L-am întrebat acelaşi lucru, ce face el acolo şi mi-a răspuns: „Şi mie îmi place să vin din când în când". Am sperat la o prostie de-a lui, care din nefericire pentru mine n-a sosit pe de-a-ntregul. Díaz-Varela nu dorea să mă impresioneze. „Locuiesc în apropiere. Când ies să dau o raită, paşii mă aduc câteodată aici". Paşii aducându-l mi s-a părut cam literar şi ridicol, mi-a dat o vagă speranţă. „Apoi mă aşez puţin la terasa de afară şi mă întorc acasă. Hai, te invit să bem ceva, dacă nu cumva preferi să priveşti caninii ăştia sau să vezi alte săli". În exterior, sub copaci, pe esplanadă, în faţa Şcolii, e un chioşc cu răcoritoare, cu mese şi scaune în aer liber.

– Nu, am răspuns, le ştiu pe dinafară. Aveam de gând doar să cobor un moment să văd absurdele figuri ale lui Adam şi Eva.

El n-a reacţionat, n-a spus „Ah, da", nici altceva asemănător, cum ar fi spus oricine ar fi vizitat adesea Muzeul: la subsol este o vitrină verticală nu prea mare, făcută de o americancă sau de o englezoaică, o oarecare Rosamund Nu-ştiu-cum, reprezentând

Grădina Raiului într-un mod bizar. Toate animalele din jurul perechii originare sunt pasămite vii şi în mişcare sau în alertă, maimuţe, iepuri, curcani, cocori, bursuci, poate un tucan şi chiar şarpele, care se arată cu o expresie prea umană dintre frunzele prea verzi ale mărului. Adam şi Eva, în schimb, amândoi în picioare şi despărţiţi, sunt doar două schelete, iar singurul lucru ce permite să fie deosebiţi de ochiul profan este faptul că unul dintre ei ţine în mâna dreaptă un măr. Nu încape îndoială că am citit cândva eticheta corespunzătoare, dar nu-mi amintesc să fi oferit vreo explicaţie satisfăcătoare. Dacă era vorba de prezentat oasele unei femei şi ale unui bărbat şi de a le semnala diferenţele, nu era nevoie să-i prefacă în primii noştri părinţi, cum erau numiţi cu credinţa de odinioară, şi să-i amplaseze în decorul acela; dacă era vorba de reprezentat Raiul cu fauna lui mai degrabă săracă, n-au ce să caute scheletele, în vreme ce toate celelalte animale îşi păstrează carnea şi părul sau penajul. Este una dintre cele mai incoerente instalaţii ale Muzeului de Ştiinţe Naturale şi este cu neputinţă să nu o observi, nu pentru că ar fi frumoasă, ci pentru că este lipsită de sens.

– María Dolz, nu-i aşa? Dolz te numeşti, nu? m-a întrebat Díaz-Varela îndată ce ne-am aşezat la o masă de pe terasă, ca şi cum ar fi vrut să facă paradă de capacitatea sa de a reţine şi de buna memorie, la urma urmelor numele de familie mi-l pronunţasem doar eu şi în grabă, îl strecurasem ca pe o inserţie de care-i durea în cot pe toţi cei prezenţi. M-am simţit măgulită de acest detaliu, nu curtată.

– Ai memorie bună şi ureche desăvârşită, i-am spus ca să nu fiu nepoliticoasă. Da, Dolz, nu Dols şi nici Dolç, cu sedilă. Şi am desenat în aer o sedilă. Ce mai face Luisa?

– Ah, tu n-ai mai văzut-o. Credeam că vă împrieteniseraţi.

– Da, dacă se poate spune asta despre ceea ce a durat doar o zi. N-am mai văzut-o de atunci, când am fost acasă la ea. Atunci ne-am înţeles foarte bine şi mi-a vorbit ca şi cum aş fi fost într-adevăr o prietenă, cred că din slăbiciune mai mult decât din orice alt motiv. Dar după aceea n-am mai întâlnit-o. Ce mai face? am stăruit. Tu pesemne că o vezi aproape zilnic, nu?

Asta a părut să-l contrarieze oarecum, a păstrat tăcere câteva secunde. Mi-a trecut prin cap că poate dorea doar să mă descoase, crezând că suntem în contact, şi că deodată apropierea lui de mine rămăsese fără obiectiv înainte de a începe, sau şi mai ironic: trebuia să-mi dea el mie veşti sau informaţii despre ea.

– Păi nu prea bine, mi-a răspuns în cele din urmă, şi încep să mă îngrijorez. Nu că ar fi trecut prea mult timp, firește, dar nu reacţionează, nu înaintează nici un milimetru, nu e în stare să ridice capul nici măcar fugitiv şi să privească în jur ca să vadă cât de multe lucruri i-au rămas. După moartea unui soţ rămân încă multe; la vârsta ei, de fapt, rămâne o altă viaţă întreagă. Majoritatea văduvelor îşi revin curând, mai ales dacă sunt destul de tinere şi pe deasupra au copii de care să se ocupe. Dar nu sunt numai copiii, care încetează repede să mai fie copii. Dacă ea ar putea să se vadă peste câţiva ani, chiar peste un an, ar costata că imaginea lui Miguel care acum îi dă târcoale fără încetare se estompează pe zi ce trece şi s-a subţiat atât de mult, că noile ei sentimente nu-i permit să-şi amintească de el decât din când în când, cu un calm astăzi surprinzător, cu tristeţe invariabilă, dar fără zbucium. Pentru că va avea alte sentimente şi prima ei căsătorie va sfârşi prin a-i părea un vis, o amintire şovăitoare şi înceţoşată. Ceea ce astăzi e văzut ca anomalie tragică va fi perceput ca normalitate iremediabilă şi chiar de dorit, întrucât se va fi întâmplat. Astăzi îi pare inadmisibil ca Miguel să nu mai fie, dar va veni un moment când de neînţeles va fi ca el să fie din nou, să fie încă; un moment când doar simpla ipoteză a unei reapariţii miraculoase, a unei reînvieri, a reîntoarcerii lui i-ar deveni de nesuportat, căci îi va fi atribuit locul definitiv şi chipul voalat în timp şi n-ar consimţi ca portretul său desăvârşit şi imuabil să fie expus din nou modificărilor la care sunt supuşi cei vii şi care sunt, prin urmare, imprevizibile. Avem tendinţa de a dori ca nimeni să nu moară şi nimic să nu se termine, din tot ce ne înconjoară şi este obiceiul nostru drag, fără a ne da seama că obiceiurile ne dăinuie intacte tocmai pentru că ne sunt suprimate deodată, fără abatere şi fără evoluţie, fără să ne părăsească şi fără să le părăsim.

Ceea ce durează se strică şi sfârşeşte prin a putrezi, ne plictiseşte, se întoarce împotriva noastră, ne saturează, ne epuizează. Câte persoane care ne păreau vitale nu rămân pe drum, câte nu se istovesc şi cu câte nu ni se diluează relaţia, fără un motiv aparent şi mai ales fără un motiv important. Singurele care nu ne dezamăgesc şi nu ne înşală sunt cele ce ne sunt smulse, singurele pe care nu le lăsăm să cadă sunt cele ce dispar împotriva voinţei noastre, abrupt, iar astfel nu au timp ca să ne provoace neplăceri sau decepţii. Când se întâmplă asta, ne cuprinde desperarea momentan, întrucât credem că am fi putut să continuăm cu ele multă vreme, fără a le pune termen. Este o greşeală, deşi una de înţeles. Prelungirea alterează totul, iar ceea ce ieri era minunat mâine ar fi o tortură. Reacţia pe care o avem cu toţii în faţa morţii cuiva apropiat seamănă cu a lui Macbeth la anunţarea morţii soţiei sale, Regina. „*She should have died hereafter*", răspunde într-un mod oarecum enigmatic: „Ea trebuia să moară mai târziu"[1], spune, „de acum înainte". S-ar putea înţelege, cu mai puţină ambiguitate şi mai multă simplitate, „mai încolo" pur şi simplu, sau „Ar fi trebuit să mai stea puţin, să aştepte"; în orice caz, ceea ce spune este „nu în clipa aceasta, nu în cea aleasă". Şi care ar fi momentul ales? Niciodată nu ni se pare momentul potrivit, mereu gândim că ceea ce ne place sau ne bucură, ceea ce ne alină sau ne ajută, ceea ce ne impulsionează de-a lungul zilelor ar fi putut dura ceva mai mult, un an, câteva luni, câteva săptămâni, câteva ore, ni se pare întotdeauna că e devreme ca să se pună capăt lucrurilor sau persoanelor, nu vedem niciodată momentul oportun, acela în care am spune chiar noi: „Gata. Sunt mulţumit. Ajunge şi e mai bine. Ce ar veni de acum înainte ar fi mai rău, ar însemna o deteriorare, o decădere, o pată". Niciodată nu îndrăznim să spunem „Timpul acesta a trecut, chiar dacă e al nostru" şi de aceea nu ne este la îndemână, nu ţinem în mâinile

1. William Shakespeare, *Macbeth* (V, 5), traducere de Ion Vinea, în *Opere*, vol. 7, Univers, Bucureşti, 1988. Toate citatele din *Macbeth* provin din această ediţie.

noastre sfârșitul a nimic, pentru că, dacă ar depinde de noi, totul ar continua la nesfârșit, contaminându-se și murdărindu-se, fără ca vreun viu să devină vreodată mort.

A făcut o scurtă pauză ca să soarbă din bere, să vorbești îți usucă beregata și el se dezlănțuise după descumpănirea inițială, aproape cu vehemență, ca și cum ar fi profitat să se descarce. Era bun de gură și avea vocabular, pronunția în engleză îi era desăvârșită și lipsită de afectare, nu spunea cuvinte goale și se legau, m-am întrebat cu ce se ocupa oare, dar nu puteam să-l întreb fără să-i întrerup discursul și asta nu voiam să fac. Îi contemplam buzele în vreme ce perora, i le priveam cu insistență și mă tem că și cu nerușinare, mă lăsam învăluită de cuvintele lui și nu-mi puteam lua ochii de la locul de unde ieșeau, ca și cum el ar fi fost pe de-a-ntregul o gură de sărutat, din ea se zămislește prisosul, din ea izvora aproape totul, ceea ce ne înduplecă și ne seduce, ceea ce ne încovoaie și ne încântă, ne absoarbe și ne convinge. „Din prisosul inimii vorbește gura", se spune undeva în Biblie. Am rămas stupefiată constatând că îmi plăcea atât de mult, ba chiar mă fascina bărbatul acela pe care abia îl cunoșteam, mai ales amintindu-mi că Luisa, în schimb, abia îl mai vedea și îl mai auzea, întrucât îl avea mereu în fața ochilor. Cum era cu putință, credem mereu că ceea ce ne face să ne îndrăgostim este jinduit de toată lumea. Nu voiam să spun nimic, ca să nu rup vraja, dar în același timp mi-a trecut prin cap că, dacă nu o fac, el și-ar fi putut închipui că nu-i acord atenție, când în realitate nu-mi scăpa o vorbă, tot ce ieșea de pe buzele acelea mă interesa. Dar trebuia să spun ceva scurt, ca să nu-l distrag prea mult.

– Sfârșiturile ne sunt la îndemână, le ținem în mâinile noastre, dacă sunt sinucigașe. Să nu mai pomenim de cele criminale, am zis. Și am fost gata să adaug: „Chiar aici, puțin mai încolo, a fost omorât prietenul tău Desvern într-un mod oribil. E ciudat că acum suntem așezați aici și totul e tihnit și curat, de parcă nu s-ar fi întâmplat nimic. Dacă am fi fost aici în ziua aceea, poate că l-am fi salvat. Cu toate că, dacă el n-ar fi murit, n-am putea să stăm împreună nicăieri. Nici măcar nu ne-am cunoaște".

Am fost gata, dar n-am adăugat-o, printre altele pentru că el a aruncat o privire rapidă – era cu spatele, iar eu cu faţa – spre strada alăturată, unde se produsese înjunghierea, şi am cumpănit că poate se gândeşte la acelaşi lucru ca mine sau la ceva asemănător, cel puţin prima parte a gândurilor mele. Şi-a trecut degetele prin părul care-i lăsa două semicercuri goale pe frunte, păr pieptănat pe spate, păr de muzician, apoi a bătut darabana pe pahar cu unghiile aceloraşi patru degete, unghii tari şi bine tăiate.

– Astea sunt excepţiile, astea sunt anomalia. Firește că sunt oameni care hotărăsc să pună capăt vieţii lor şi o fac, dar sunt mai puţini şi de aceea impresionează atât de mult, contrazic dorinţa de durată care ne domină pe cei mai mulţi, cea care ne face să credem că avem mereu timp şi ne determină să cerem puţin mai mult, puţin mai mult, când se termină. Cât despre mâinile criminale despre care vorbeşti, nu e cu putinţă să le considerăm vreodată *ale noastre*. Pun capăt aşa cum o face boala, sau un accident, vreau să spun că sunt cauze externe, chiar în cazurile când mortul a căutat-o, din pricina vieţii depravate pe care a ales-o ori a riscurilor asumate sau pentru că la rândul lui a ucis şi s-a expus la răzbunare. Nici mafiotul cel mai sanguinar, nici preşedintele Statelor Unite, ca să dau două exemple de indivizi care se află într-un pericol necontenit de a fi asasinaţi, care iau în seamă posibilitatea asta şi conviețuiesc zilnic cu ea, nu vor niciodată să se isprăvească ameninţarea, tortura latentă, zbuciumul insuportabil. Nu vor să se încheie nimic din ceea ce este, din ce au, oricât de groaznic şi de împovărător

ar fi; trec de la o zi la alta nădăjduind că va exista şi următoarea, identică cu cealaltă sau foarte asemănătoare, dacă astăzi am existat, de ce nu şi mâine, iar mâine conduce la poimâine şi poimâine la altă zi. Aşa trăim cu toţii, cei mulţumiţi şi cei nemulţumiţi, cei norocoşi şi cei nefericiţi, iar dacă ar fi după noi am continua până la sfârşitul lumii.

M-am gândit că se încurcase puţin sau că încercase să mă încurce. „Mâinile criminale nu sunt *ale noastre* în afară de cazul când sunt cu adevărat ale noastre şi, în orice caz, aparţin cuiva, care va vorbi de «ale mele». Ale oricui ar fi, nu e adevărat că mâinile acelea nu doresc ca vreun viu să devină vreodată mort, ci tocmai asta doresc şi, pe deasupra, nu pot să aştepte până când hazardul le va ajuta şi nici până când timpul le va face treaba; se îngrijesc ele să-i transforme. Acelea nu vor ca totul să continue neîntrerupt, ci dimpotrivă, au nevoie să suprime pe cineva şi să curme o serie de obiceiuri. Acelea nu ar spune niciodată despre victima lor «*She should have died hereafter*», ci «*He should have died yesterday*», «Ar fi trebuit să moară ieri», sau cu câteva secole în urmă, cu mult mai mult timp în urmă; ce bine ar fi fost să nu se fi născut şi să nu fi lăsat nici o urmă în lume, astfel n-ar fi trebuit să-l ucidem. Parcagiul a curmat obiceiurile lui şi pe ale lui Deverne dintr-o lovitură, pe ale Luisei, pe ale copiilor şi pe ale şoferului, care poate a scăpat doar dintr-o confuzie, a fost cât pe ce să moară; pe ale lui Díaz-Varela însuşi şi chiar pe ale mele, în parte. Şi pe ale altor persoane pe care nu le cunosc." Dar n-am spus nimic din toate acestea, nu doream să iau cuvântul, nu voiam să vorbesc, voiam s-o facă tot el. Voiam să-i ascult vocea şi să-i iscodesc mintea, să-i văd mai departe buzele în mişcare. Îmi asumam riscul de a nu înţelege ce spune, pentru că i le contemplam fermecată. A mai băut o înghiţitură şi a continuat, după ce şi-a dres glasul de parcă ar fi vrut să-şi ordoneze ideile.

– Uimitor e că, atunci când lucrurile se întâmplă, când se produc întreruperile, morţile, în majoritatea cazurilor se consideră bun ceea ce s-a întâmplat, după o vreme. Nu mă înţelege greşit. Nimeni nu consideră bună o moarte şi cu atât mai puţin

o crimă. Sunt fapte ce vor fi regretate toată viaţa, indiferent când s-ar fi petrecut. Dar ce aduce viaţa se impune în cele din urmă, cu o asemenea forţă, că este cu neputinţă să ne imaginăm fără lucrul acela, nu ştiu cum să explic, să ne imaginăm că un lucru întâmplat nu s-ar fi întâmplat. „Tata a fost omorât în război", poate povesti cineva cu amărăciune, cu o imensă tristeţe sau cu furie. „Într-o noapte au venit după el, l-au scos din casă şi l-au băgat într-o maşină, eu am văzut cum se împotrivea şi cum l-au târât. L-au târât de mâini, de parcă picioarele i-ar fi paralizat şi nu l-ar mai fi ţinut. L-au dus în afara oraşului şi acolo i-au tras un glonţ în ceafă şi l-au aruncat într-un şanţ, pentru ca vederea cadavrului său să le fie altora învăţătură de minte." Cine povesteşte asta o deplânge, fără îndoială, ba chiar poate să-şi petreacă viaţa hrănindu-şi ura faţă de asasini, o ură universală şi abstractă, dacă nu ştie prea bine cine au fost, nu le cunoaşte numele, cum este atât de obişnuit în cazul Războiului Civil, de atâtea ori se ştia doar că fuseseră „ceilalţi". Dar în mare măsură faptul acesta cumplit îl constituie pe acel cineva, n-ar putea niciodată să renunţe la acest fapt, căci ar însemna să se nege pe sine însuşi, să-l şteargă pe cel care este şi să nu aibă înlocuitor. El este fiul unui bărbat ucis mişeleşte în război; este o victimă a violenţei spaniole, un orfan tragic, asta îl configurează, îl defineşte şi îl condiţionează. Asta îi este povestea, sau începutul poveştii, originea. Într-un anumit sens, este incapabil să-şi dorească să nu se fi întâmplat aceasta, căci, dacă nu s-ar fi întâmplat, el ar fi altul şi nu ştie cine, nu are habar. Nici nu se vede, nici nu se imaginează, ignoră cum ar fi ieşit şi cum s-ar fi înţeles cu acel tată viu, dacă l-ar fi detestat sau l-ar fi iubit sau i-ar fi fost indiferent şi mai ales nu se poate imagina fără suferinţă, fără ranchiuna de fond care l-a însoţit mereu. Forţa faptelor este atât de înspăimântătoare, că toată lumea sfârşeşte prin a se împăca cu propria-i poveste, cu ce i s-a întâmplat, cu ce a făcut şi a încetat să facă, deşi crede că nu, sau nu recunoaşte. Adevărul este că toţi îşi blestemă soarta din vreun moment şi aproape nimeni nu o recunoaşte.

Aici n-am avut de ales, a trebuit să intervin:

– Luisa nu poate să se împace cu ce i s-a întâmplat. Nimeni nu poate să se împace cu faptul că i-a fost înjunghiat bărbatul în mod gratuit şi stupid, din greşeală, fără motiv şi fără ca el s-o fi provocat. Nimeni nu poate să se împace cu faptul că i-a fost distrusă viaţa pentru totdeauna.

Díaz-Varela a zăbovit scrutându-mă cu atenţie, cu un obraz sprijinit în pumn şi cu cotul sprijinit pe masă. Mi-am ferit privirea, m-au tulburat ochii lui imobili, cu privirea deloc transparentă şi deloc pătrunzătoare, poate era înceţoşată şi învăluitoare, sau doar indescifrabilă, îndulcită în orice caz doar de miopie (pesemne că purta lentile), era ca şi cum ochii aceia migdalaţi mi-ar fi spus: „De ce nu mă înţelegi?", nu exasperat, ci tânguindu-se.

– Asta e greşeala, a spus după câteva secunde, fără a-şi dezlipi ochii de pe mine şi fără a-şi schimba poziţia, ca şi cum în loc să vorbească ar fi ascultat, o greşeală tipică a copiilor, dar în care pot să cadă mulţi adulţi până în ziua morţii lor, ca şi cum în cursul întregii vieţi n-ar fi izbutit să-şi dea seama cum funcţionează şi n-ar avea nici un pic de experienţă. Greşeala de a crede că prezentul este pentru totdeauna, că ceea ce este în fiecare clipă este definitiv, când ar trebui să ştim cu toţii că nimic nu este aşa, cât mai avem puţin timp. Ducem povara roţii care ni s-a învârtit de destule ori, nu doar roata norocului, ci şi a sufletului. Învăţăm că ce ne-a părut foarte grav ne va părea neutru într-o bună zi, doar un fapt, o informaţie. Că persoanei fără care nu puteam trăi şi din pricina căreia nu dormeam, fără care nu ne concepeam existenţa, de ale cărei cuvinte şi de a cărei prezenţă depindeam în fiecare zi va veni vremea când nici măcar nu-i vom dedica un gând, iar când o vom face, din an în paşti, va fi ca să ridicăm din umeri şi gândul acela nu va depăşi o secundă, cât să ne întrebăm: „Ce s-o fi ales de ea?", fără urmă de preocupare şi nici măcar cu curiozitate. Ce ne pasă astăzi de soarta primei iubite, după al cărei telefon sau după întâlnirea cu care tânjeam? Ba chiar ce ne pasă de soarta penultimei, dacă n-am mai văzut-o de un an? Ce ne pasă de colegii de liceu, de

cei de la facultate şi de următorii, deşi s-au învârtit în jurul lor porţiuni întinse din existenţa noastră, care păreau să nu se încheie niciodată? Ce ne pasă de cei ce se desprind, cei ce se duc, cei ce ne întorc spatele şi se îndepărtează, cei pe care îi lăsăm să cadă şi îi facem să devină invizibili, în simple nume pe care ni le amintim doar când din întâmplare auzim ceva despre ei, cei care mor şi în felul ăsta ne părăsesc pentru totdeauna? Nu ştiu, mama a murit în urmă cu douăzeci şi cinci de ani şi, cu toate că mă simt obligat să fiu cuprins de tristeţe când mă gândesc, ba chiar mă cuprinde tristeţea de fiecare dată când o fac, sunt incapabil să simt din nou tristeţea simţită atunci, să nu mai vorbim de a plânge ca atunci. Acum este doar un fapt: mama a murit în urmă cu douăzeci şi cinci de ani şi din momentul acela eu nu mai am mamă. Este parte din mine, pur şi simplu, este o dată care mă configurează, printre multe altele: nu am mamă de când eram tânăr, asta e tot sau aproape tot, aşa cum sunt burlac sau cum alţii sunt orfani din copilărie, sunt singuri la părinţi sau sunt cel mai mic dintre cei şapte fraţi, se trag dintr-un militar, dintr-un medic sau dintr-un delincvent, ce mai contează, la urma urmelor sunt numai date şi nimic nu are prea multă importanţă, fiecare lucru care ni se întâmplă sau care ne precede începe în două rânduri de relatare. Luisei i s-a distrus viaţa pe care o avea *acum*, dar nu şi viitoarea. Gândeşte-te cât timp mai are ca să meargă mai departe, ea n-are să rămână încremenită în momentul acesta, nimeni nu rămâne încremenit în nici un moment şi cu atât mai puţin în cele mai rele, din care ieşim mereu la liman, cu excepţia celor ce au un creier bolnăvicios şi se simt justificaţi şi protejaţi în confortabila nenorocire. Rău în nenorocirile mari, nenorocirile care ne frâng în două şi ne dau senzaţia că nu le vom putea îndura, este că acela care le suferă crede sau aproape cere să se sfârşească lumea cu ele şi totuşi lumea nu le ia în seamă şi viaţa merge mai departe, iar pe deasupra trage de cine a suferit nenorocirea, vreau să spun că nu-i permite să iasă cum ar părăsi un teatru, în afară de cazul când nefericitul s-ar omorî. Se întâmplă uneori, nu spun că nu. Dar foarte rar, iar în

vremea noastră este mai neobişnuit ca în orice alte vremuri. Luisa va putea să se izoleze, să se retragă un timp, să nu se lase văzută de nimeni în afară de familie şi de mine, dacă nu se satură şi dacă nu se lipseşte de mine; dar n-are să se omoare, măcar pentru că are doi copii de care trebuie să se îngrijească şi pentru că nu-i stă în caracter. Va dura, dar în cele din urmă durerea şi desperarea nu-i vor mai fi atât de intense, i se va micşora stupoarea şi mai ales se va obişnui cu ideea: „Sunt văduvă", va gândi, sau „Am rămas văduvă". Astea vor fi faptul şi data, asta va povesti celor ce îi sunt prezentaţi şi o vor întreba de starea ei şi cu siguranţă nici măcar nu va dori să explice cum s-a petrecut, prea brutal şi îngrozitor ca să-i relateze unui cunoscut recent când se va interpune puţină distanţă, ar însemna să întristeze numaidecât orice discuţie. Şi tot asta se va spune despre ea, iar ce se spune despre noi ne defineşte, deşi superficial şi inexact, la urma urmelor nu putem fi decât superficiali pentru aproape toată lumea, o schiţă, nişte simple trăsături nepăsătoare. „E văduvă", se va spune, „şi-a pierdut bărbatul în împrejurări cumplite şi niciodată elucidate pe de-a-ntregul, până şi eu am nişte îndoieli, cred că l-a atacat un bărbat pe stradă, habar n-am dacă un nebun sau un ucigaş plătit, ori a fost o încercare de sechestrare la care el s-a împotrivit din toate puterile şi de aceea l-au omorât pe loc; era om înstărit, avea multe de pierdut, sau a luptat mai mult decât s-ar fi cuvenit instinctiv, nu sunt sigură". Şi când Luisa va fi căsătorită din nou, iar asta se va întâmpla peste cel mult doi ani, fapta şi data, fiind aceleaşi, se vor fi schimbat şi nu va mai gândi despre ea însăşi: „Am rămas văduvă" sau „Sunt văduvă", pentru că nu va mai fi, ci „Mi-am pierdut primul soţ şi se îndepărtează de mine din ce în ce mai mult. E prea mult timp de când nu-l văd şi, în schimb, acest alt bărbat este aici, lângă mine şi este mereu. Şi pe el îl numesc soţ, este ciudat. Dar şi-a ocupat locul în patul meu şi alăturându-se îl estompează şi îl şterge. Câte puţin în fiecare zi, câte puţin în fiecare noapte".

Discuţia aceasta a continuat cu alte ocazii, cred că de fiecare dată când ne-am văzut, n-au fost prea multe. A început-o ori a făcut-o să înceapă Díaz-Varela, pe care refuz să-l numesc Javier, deşi aşa îi spuneam şi aşa mă gândeam la el în nopţile când mă întorceam târziu acasă, după ce zăbovisem câteva momente cu el în pat. (În paturile străine nu se zăboveşte niciodată prea mult, sunt paturi de împrumut, dacă nu eşti invitat să dormi în ele, iar cu el n-a fost nicicând cazul; mai mult decât atât, inventa pretexte zadarnice şi absurde ca să plec, când eu n-am stat în viaţa mea mai mult decât se cuvenea în nici un loc, dacă nu mi se cerea.) Mă uitam pe fereastra deschisă înainte de a închide ochii, contemplam copacii din faţă, fără felinar să-i lumineze şi abia deslușindu-i, dar îi auzeam fremătând în negură, foarte aproape, ca un preludiu al furtunilor care la Madrid nu se dezlănţuie întotdeauna, şi îmi ziceam: „Ce sens are asta, cel puţin pentru mine? El nu se preface, nu mă înşală, nu-mi ascunde ce speră, nici ce-l pune în mişcare, se vede limpede, nu-şi dă seama, în vreme ce aşteaptă ca ea să iasă din prostraţie sau buimăceală şi să înceapă să-l vadă altfel, nu ca pe prietenul credincios al soţului, pe care acesta i l-a lăsat moştenire. Trebuie să aibă grijă cu asta, cu paşii mărunţi pe care îi face şi care este obligatoriu să fie foarte mici, ca să nu pară că nu-i respectă deprimarea naturală, sau chiar amintirea mortului, dar în acelaşi timp să vegheze ca să nu se strecoare nimeni, nu trebuie să disprețuieşti ca rival nici pe cel mai urât, nici pe cel mai prost, nici pe cel mai deplasat, nici pe cel mai plictisitor sau mai lânced,

oricare poate fi un pericol neprevăzut. Cât o pândeşte pe ea, se întâlneşte cu mine din când în când, poate că şi cu alte femei (am preferat să nu ne punem întrebări), şi nu mai ştiu dacă nu cumva fac şi eu acelaşi lucru într-un fel, nădăjduiesc că, devenindu-i necesară, fără ca el să-şi dea seama, să izbutesc să fac parte din obiceiurile lui, chiar dacă sporadice, pentru ca într-o zi, când va hotărî să mă părăsească, să-i fie greu să mă înlocuiască. Sunt bărbaţi care spun totul clar de la bun început, fără ca nimeni să le-o ceară: «Te avertizez că între noi doi n-o să fie nimic mai mult decât este, iar dacă aspiri la mai mult, e mai bine să încheiem totul numaidecât»; ori: «Nu eşti singura şi nu pretinde să fii; dacă vrei exclusivitate, nu aici trebuie s-o cauţi»; ori, ca în cazul lui Díaz-Varela: «Sunt îndrăgostit de alta, căreia nu i-a venit încă vremea să-mi împărtăşească sentimentele. Îi va veni, trebuie să fiu statornic şi răbdător. Nu e nimic rău în faptul că îmi ţii de urât cât aştept, dacă vrei, dar să ai mereu în vedere că asta suntem unul pentru celălalt: companie provizorie, distracţie şi sex, cel mult camaraderie şi afecţiune stăpânită». Nu că Díaz-Varela mi-ar fi spus vreodată cuvintele acestea, în realitate nu e nevoie, pentru că aceasta este semnificaţia neechivocă a întâlnirilor noastre. Totuşi, bărbaţii care avertizează se dezic uneori prin fapte, cu trecerea timpului, iar multe femei tindem să fim optimiste şi în fond îngâmfate, mai profund decât bărbaţii, care pe terenul amoros sunt doar vremelnic, uită să mai fie astfel: gândim că îşi vor schimba atitudinea sau convingerile, că vor descoperi încetul cu încetul că fără noi nu pot, că vom fi în viaţa lor excepţia sau vizitatorii care în cele din urmă rămân, vor sfârşi prin a se sătura de celelalte femei, cele invizibile, a căror existenţă începem să o punem la îndoială şi preferăm să credem că nu există, pe măsură ce ne întâlnim cu ei din ce în ce mai des şi îi iubim, în ciuda noastră; că vom fi cele alese, dacă avem tăria de a rezista lângă ei fără să ne plângem şi fără să insistăm. Când nu provocăm pasiuni imediate, credem că loialitatea şi prezenţa vor fi premiate şi vor avea mai multă trăinicie şi putere decât orice năbădăi sau capriciu. În cazurile acestea ştim

că va fi greu să ne simţim măgulite, chiar dacă ni se îndeplinesc speranţele cele mai îndrăzneţe, dar ne vom simţi triumfătoare, dacă acestea se împlinesc cu adevărat. Însă nu există nici o certitudine atâta vreme cât se prelungeşte lupta şi până şi cele mai îndreptăţite să fie încrezute, până şi cele mai universal curtate până atunci pot avea îngrozitoare decepţii cu bărbaţii aceştia care nu li se supun şi le avertizează în mod afectat. Eu nu fac parte din categoria aceasta, a încrezutelor, adevărul este că eu nu-mi fac speranţe că voi triumfa ori singurele pe care mi le permit presupun ca Díaz-Varela să dea greş cu Luisa şi atunci, poate, cu puţin noroc, să rămână lângă mine ca să nu schimbe, chiar şi bărbaţii cei mai neliniştiţi, mai vrednici şi mai intriganţi pot deveni delăsători în câte o perioadă, mai ales după o frustrare, o înfrângere sau o îndelungată aşteptare în van. Ştiu că nu m-ar jigni să fiu o înlocuitoare, pentru că în realitate aşa este toată lumea, mereu, la început: ar fi Díaz-Varela pentru Luisa, în lipsa soţului mort; ar fi pentru mine Leopoldo, pe care nu l-am exclus încă, deşi îmi place doar pe jumătate, presupun că pentru orice eventualitate, şi cu care începusem să ies, ce oportun, chiar înainte de a mă întâlni cu Díaz-Varela la Muzeul de Ştiinţe şi de a-l asculta vorbind şi vorbind, contemplându-i fără încetare buzele, cum mai fac şi acum, de fiecare dată când suntem împreună, nu pot să-mi iau ochii de la ele decât ca să mi-i îndrept spre înceţoşata lui privire; poate Luisa însăşi a fost pentru Deverne la vremea ei, cine ştie, după prima căsătorie a bărbatului aceluia atât de plăcut şi de vesel, căruia pare cu neputinţă să-i fi făcut rău cineva sau să-l părăsească şi, totuşi, iată-l, ciuruit de lovituri pentru nimic şi îndreptându-se spre uitare. Da, suntem cu toţii imitaţii ale unor persoane pe care nu le-am cunoscut aproape niciodată, persoane care nu s-au apropiat ori şi-au căutat de drum, departe de cei pe care îi iubim acum, ori s-au oprit, dar au obosit cu vremea şi au dispărut fără a lăsa urme sau lăsând numai praful stârnit de picioare în fugă, ori au murit, pricinuindu-le celor pe care îi iubim o rană mortală, care aproape întotdeauna sfârşeşte prin a se cicatriza. Nu avem cum

să pretindem să fim primii sau preferaţii, suntem doar ce este disponibil, resturile, ceea ce prisoseşte, supravieţuitorii, ce rămâne, soldurile şi cu lucrurile acestea atât de puţin nobile se clădesc cele mai mari iubiri şi se întemeiază cele mai bune familii, din asta provenim cu toţii, suntem produsul întâmplării şi al conformismului, al excluderii, sfielilor şi eşecurilor altora, însă chiar şi aşa am da uneori orice ca să rămânem lângă cineva recuperat într-o bună zi dintr-un pod sau de la o vânzare de solduri ori câştigat la o partidă de cărţi, dacă nu cumva ne-a adunat din deşeuri; izbutim să ne convingem în mod neverosimil că ne-am îndrăgostit furtunos şi destui cred că văd mâna destinului în ceea ce nu e decât o tombolă rurală, când vara agonizează..." Atunci stingeam lumina de pe noptieră şi după câteva secunde copacii fremătând în vânt se desluşeau şi puteam să adorm observându-le sau poate ghicindu-le legănarea frunzelor. „Ce sens are", mă gândeam. „Singurul sens pe care îl are este că în astfel de împrejurări ne agăţăm de orice, oricât de neînsemnat ar fi. Încă o zi, încă o oră alături de el, chiar dacă ora aceea trebuie aşteptată câteva veacuri; vaga promisiune de a-l revedea, chiar dacă trec multe zile până atunci, multe zile pustii. Le marcăm în agendă pe cele când ne-a sunat sau l-am văzut, le numărăm pe cele care trec fără să avem nici o veste şi aşteptăm până târziu în noapte înainte de a le considera definitiv deşarte sau pierdute, cine ştie, poate sună telefonul în ultimul moment şi el ne şopteşte vreo prostie ce ne face să simţim o euforie nejustificată, crezând că viaţa e binevoitoare şi se milostiveşte. Interpretăm fiecare inflexiune a vocii lui şi fiecare cuvânt nesemnificativ, căruia îi hărăzim, totuşi, un sens stupid şi promisoriu, ni-l tot repetăm. Cumpănim fiecare contact, chiar dacă n-a fost decât cât să ascultăm o scuză grosolană, o ieşire necontrolată, o minciună prea puţin sau deloc elaborată. «Măcar s-a gândit la mine la un moment dat», ne zicem recunoscătoare, sau «Îşi aduce aminte de mine când se plictiseşte sau nu i-a mers cu cea de care îi pasă, adică Luisa, poate că eu sunt a doua pe listă şi asta înseamnă ceva». Uneori presupunem - deşi

numai uneori – că ar fi de ajuns să cadă cine ocupă primul loc, asta au intuit-o toţi fraţii mai mici ai regilor, prinţii, până şi rudele mai puţin apropiate şi bastarzii îndepărtaţi, care ştiu că astfel din al zecelea devii al nouălea, din al şaselea al cincilea şi din al patrulea al treilea, iar la un moment dat şi-au formulat cu toţii în tăcere dorinţa cu neputinţă de exprimat: «*He should have died yesterday*», sau «Ar fi trebuit să moară ieri sau acum câteva veacuri»; ori cea care se aprinde numaidecât în capul celor mai îndrăzneţi: «Mai are timp să moară mâine, iar poimâine va fi ieri, dacă atunci eu am să mai fiu în viaţă». Ne doare-n cot să ne înjosim în faţa noastră înşine, la urma urmelor nimeni nu ne va judeca şi nici nu sunt martori. Când suntem prinşi în pânza de păianjen dăm frâu liber fanteziei şi în acelaşi timp ne mulţumim cu orice firimitură, să-l auzim pe el, să-l mirosim, să-l întrezărim, să-l presimţim, să mai fie încă în orizontul nostru şi să nu fi dispărut pe de-a-ntregul, să nu se vadă încă în depărtare praful picioarelor lui fugind".

Cu mine Díaz-Varela nu-şi disimula câtuşi de puţin nerăbdarea pe care se vedea silit să şi-o ascundă în faţa Luisei, când reveneam la discuţia lui favorită, cea pe care nu o putea avea cu ea şi singura care mi se părea că îl interesează cu adevărat, ca şi cum tot restul ar fi fost uşor de amânat şi provizoriu, în vreme ce chestiunea aceasta nu era tranşată, ca şi cum efortul depus ar fi fost atât de mare, încât celelalte hotărâri ar trebui să rămână în suspans şi să aştepte până când chestiunea aceea se va rezolva într-un fel sau altul, ca şi cum toată viaţa lui viitoare ar fi depins de eşecul sau de succesul acelei iluzii înverşunate, fără o dată de îndeplinire stabilită. Poate că nu avea nici dată de neîndeplinire definitivă: ce s-ar întâmpla dacă Luisa nu ar reacţiona la atenţiile şi avansurile lui, sau la patima lui, dacă şi-o exprima, şi ar rămâne singură? Când ar considera el că e timpul să renunţe la straja atât de îndelungată? Eu nu voiam să alunec pe nesimţite spre acelaşi lucru şi de aceea îl cultivam mai departe pe Leopoldo, pe care preferasem să nu-l informez despre existenţa lui Díaz-Varela. Dacă era ridicol ca paşii mei să depindă, indirect, de cei pe care îi făcea sau nu-i făcea o văduvă neconsolată, şi mai ridicol ar fi fost să se adauge ai unui biet bărbat inconştient, care nici măcar nu o cunoştea, şi astfel să se lungească lanţul: cu puţin ghinion şi cu alţi câţiva admiratori ai celor ce doar se lasă iubiţi, fără să respingă şi fără să împărtăşească sentimentele, ar fi devenit interminabil. O serie de persoane ca piesele de domino aliniate, aşteptând cedarea unei femei străine de toate acestea, ca să ştii alături de cine să cazi şi să rămâi, sau dacă alături de nimeni.

Nici o clipă nu i-a trecut prin cap lui Díaz-Varela că pe mine putea să mă doară înşiruirea strădaniilor lui, deşi e adevărat că niciodată nu s-a prezentat pe sine însuşi ca salvarea sau destinul Luisei; nu spunea niciodată „Când va ieşi din genunea ei şi va respira din nou lângă mine zâmbind", cu atât mai puţin „Când se va recăsători şi o va face cu mine". El nu se propunea şi nu se includea, dar era limpede, era bărbatul inamovibil care aşteaptă, dacă ar fi trăit în alte timpuri ar fi numărat zilele de doliu rămase, cele de semidoliu, sau de doliu mic sau cum s-or fi numit odinioară, şi ar fi întrebat femeile bătrâne, cele mai pricepute în astfel de treburi, ce dată ar fi mai potrivită pentru ca el să-şi dezvăluie intenţiile şi să înceapă s-o curteze. E rău că s-au pierdut toate normele tradiţionale, că nu mai ştim când se cuvine ceva şi de ce trebuie să ţinem seama, când e devreme şi când e târziu, iar nouă ne-a trecut vremea. Trebuie să ne călăuzim singuri şi aşa este uşor să călcăm în strâchini.

Habar n-am dacă vedea totul în aceeaşi lumină, ori îşi căuta texte literare sau istorice care să-i întărească argumentele şi să-i vină în ajutor (poate că îl orienta Rico, un om de o înţelepciune imensă, cu toate că, din câte ştiu, este zadarnic să încerci să scoţi ceva de la dispreţuitorul erudit specialist în Renaştere şi Evul Mediu, întrucât nimic din ce a fost şi s-a întâmplat după 1650 nu-i inspiră respect, nici măcar propria-i existenţă).

– Am citit o carte destul de celebră, fără să ştiu că aşa este, îmi spunea şi lua volumul franţuzesc de pe raft ca să-l agite în faţa ochilor mei, ca şi cum ţinându-l în mână ar fi putut să-mi vorbească în cunoştinţă de cauză şi pe deasupra să-mi demonstreze că într-adevăr citise cartea. E un roman de Balzac, care îmi dă dreptate cu privire la Luisa, cu privire la ce i se va întâmpla de acum înainte. Spune povestea unui colonel din armata lui Napoleon, care a fost dat drept mort în bătălia de la Eylau. Bătălia asta a avut loc între 7 şi 8 februarie 1807 în apropiere de aşezarea cu acelaşi nume, în Prusia Orientală, şi a opus armatele franceză şi rusă pe un frig de crăpau pietrele, se spune că poate a fost bătălia cu vremea cea mai groaznică din toată istoria, deşi

nu înţeleg cum se poate şti asta şi cu atât mai puţin cum se poate afirma. Colonelul acesta, Chabert pe numele lui, în fruntea unui regiment de cavalerie, în toiul luptei primeşte o lovitură brutală de sabie în craniu. În roman există un moment când, scoţându-şi pălăria în prezenţa unui avocat, i se ridică şi peruca pe care o poartă şi i se vede o monstruoasă cicatrice transversală, începând în occiput şi terminându-se în ochiul drept, imaginează-ţi – şi mi-a arătat traiectoria pe cap, trecându-şi domol degetul arătător –, alcătuind „o cusătură vârtoşată"[1], cu cuvintele lui Balzac, care adaugă imediat că primul gând pe care-l sugera o asemenea rană era „Pe acolo s-a scurs inteligenţa!". Mareşalul Murat, cel care a reprimat răzvrătirea de pe 2 mai[2], lansează atunci o şarjă de o mie cinci sute de călăreţi ca să-l ajute, însă cu toţii, iar Murat cel dintâi, trec peste Chabert, peste corpul lui abia doborât. E dat drept mort, cu toate că Împăratul, care îl apreciază, trimite doi chirurgi să-i verifice decesul pe câmpul de luptă; dar aceşti doi oameni neglijenţi, ştiind că i-a fost crăpat capul dintr-o parte în alta şi apoi l-au călcat în picioare două regimente de cavalerie, nu se deranjează nici măcar să-i ia pulsul şi îi adeveresc oficial decesul, deşi cu uşurinţă, iar moartea lui figurează în comunicatele armatei franceze, unde este înregistrată şi detaliată, devenind astfel un fapt istoric. Este îngrămădit într-o groapă cu celelalte cadavre dezbrăcate, după obicei: fusese un viu ilustru, dar acum e doar un mort în toiul gerului şi toţi sfârşesc în acelaşi loc. Colonelul, într-un mod neverosimil, dar foarte convingător, după cum îi relatează unui avocat parizian, Derville, căruia vrea să-i încredinţeze cazul său, îşi recapătă cunoştinţa înainte de a fi înmormântat, îşi închipuie că e mort, îşi dă seama că e viu, apoi cu greu şi cu mult

1. Honoré de Balzac, *Colonelul Chabert*, traducere de Marcel Gafton, în *Comedia umană*, vol. IV, Univers, 1985. Toate citatele din *Colonelul Chabert* provin din această ediţie.

2. Pe 2 mai 1808, la Madrid, a avut loc o răzvrătire a populaţiei împotriva trupelor lui Napoleon, conduse de Murat, care ocupaseră capitala spaniolă. Goya a pictat un tablou intitulat *2 mai 1808*, ca să evoce acest eveniment.

noroc izbuteşte să iasă din piramida de fantome, după ce făcuse parte din ele cine ştie câte ore şi după ce auzise sau crezuse că aude – iar aici Díaz-Varela a deschis cartea şi a căutat un citat, pesemne că le avea marcate şi de aceea o luase, ca să-mi ofere vreunul din când în când – „gemete ieşite din mulţimea de cadavre în mijlocul cărora zăceam" şi adaugă numaidecât „am nopţi când mi se pare că aud încă aceste gemete înfundate". Nevastă-sa rămâne văduvă şi după o vreme se recăsătoreşte cu un oarecare Ferraud, un conte, căruia îi dăruieşte fiii, doi, pe care nu-i avusese în prima ei căsătorie. Moşteneşte de la militarul ei căzut eroic o avere considerabilă, îşi revine şi îşi vede de viaţa ei, este încă tânără, mai are mulţi ani de trăit şi lucrul acesta este hotărâtor: cât mai avem înainte, după toate probabilităţile, şi fiindcă vrem să vieţuim odată ce decidem să zăbovim pe pământ, şi nu să ne ducem după năluci, care ne atrag cu putere când sunt recente, ca şi cum ar încerca să ne târască după ele. Când mor mulţi oameni în jur, ca într-un război, sau unul singur, foarte iubit, simţim mai întâi tentaţia de a ne duce cu ei sau măcar de a le duce povara, de a nu le da drumul. Totuşi, cei mai mulţi oameni, după o vreme, îi lasă să plece pe de-a-ntregul, când bagă de seamă că propria lor supravieţuire este în joc, că morţii sunt un balast prea greu şi împiedică orice înaintare, ba chiar şi respiraţia, dacă le purtăm atâta de grijă, dacă depindem atâta de latura lor întunecată. Din păcate, sunt neclintiţi ca tablourile, nu se mişcă, nu adaugă nimic, nu spun nimic şi nu răspund niciodată şi ne aduc la limita închistării, gata să pătrundem într-un cotlon din tabloul lor care nu admite retuşuri, fiind încheiat pe deplin. Romanul nu relatează suferinţa acestei văduve, dacă a existat, cum există în cazul Luisei; nu vorbeşte despre durerea ei, nici despre doliu, personajul nu este prezentat în perioada aceea, când a primit vestea fatală, ci peste vreo zece ani, în 1817, cred, dar se presupune că a urmat toată datina obligatorie în astfel de împrejurări (uimire, dezolare, tristeţe şi lâncezeală, apatie, spaimă şi teamă pentru că timpul trece, iar atunci urmează recuperarea), întrucât nu apare nici ca o femeie lipsită

de inimă sau ca una care era astfel de la început, adevărul este că nu se ştie, nu se poate desluşi.

Díaz-Varela s-a întrerupt şi a sorbit o înghiţitură din whiskyul cu gheaţă pe care şi-l turnase. Nu se mai aşezase după ce se sculase ca să ia cartea, eu eram rezemată pe sofa, nu ne duseserăm încă spre pat. Aşa făceam de obicei, luam loc şi stăteam de vorbă cel puţin o oră, iar eu mă întrebam întotdeauna dacă va urma sau nu actul al doilea, modul nostru iniţial de a ne purta nu-l anunţa câtuşi de puţin, era comportamentul a două persoane care au multe lucruri să-şi povestească sau despre care să discute şi care nu vor ajunge neapărat la o partidă de sex. Eu aveam senzaţia că aceasta putea să se ivească sau nu, cele două posibilităţi erau deopotrivă de naturale şi nici una nu trebuia exclusă, ca şi cum de fiecare dată ar fi fost prima dată şi nimic nu s-ar fi acumulat din tot ce se întâmplase pe terenul acesta, nici măcar intimitatea, nici măcar mângâierea pe faţă, şi drumul trebuie luat veşnic de la început. Eram, de asemenea, convinsă că va fi cum va dori el, sau mai degrabă cum va propune, căci întotdeauna o propunea el, negreşit, cu un cuvânt sau cu un gest, dar după sesiunea de taifas şi văzându-mi timiditatea niciodată înfrântă. Eu mă temeam că oricând, în loc să schiţeze gestul acela sau să pronunţe cuvântul care mă invita să trec în dormitorul lui sau să mă pregătesc ca el să-mi ridice fusta, deodată sau după o pauză, să nu pună capăt conversaţiei de parcă am fi fost doi prieteni care şi-au epuizat subiectele, sau pe care îi aşteaptă treburile şi să-mi facă vânt în stradă, după un sărut; nu aveam niciodată certitudinea că vizita se va încheia cu înlănţuirea trupurilor noastre. Incertitudinea aceasta stranie îmi plăcea şi nu-mi plăcea: pe de o parte, mă făcea să mă gândesc că el se bucură de compania mea în orice moment şi în orice circumstanţe şi că nu mă vede doar ca pe un simplu instrument pentru igiena sau uşurarea lui sexuală; pe de altă parte, mă înfuria că poate să reziste atâta timp avându-mă aproape, că nu simte nevoia imperioasă de a se arunca asupra mea fără preambuluri, îndată ce îmi deschide uşa, ca să-şi satisfacă dorinţa;

că era capabil în asemenea măsură să şi-o amâne sau poate s-o condenseze, în vreme ce eu îl priveam şi îl ascultam. Dar reţinerea aceasta trebuie pusă pe seama nonconformismului care ne domină sau de care nu suntem în stare să ne lipsim, mai ales pentru că în cele din urmă se rostea întotdeauna ceea ce eu mă temeam că nu se va rosti şi pe deasupra nu erau lamentări.

- Continuă, ce s-a întâmplat după aceea, prin ce îţi dă dreptate cartea? i-am spus.

Firește, era bun de gură şi eu eram încântată să-l aud, indiferent despre ce îmi vorbea, chiar dacă îmi spunea o poveste veche de Balzac, pe care puteam s-o citesc singură, nu inventată de el, dar cu siguranţă interpretată sau poate răstălmăcită. Reuşea să mă captiveze cu orice ar fi ales şi, mai rău, mă amuza (mai rău pentru că eram conştientă că într-o zi va trebui să mă dau la o parte). Acum, când nu mă mai duc deloc acasă la el, îmi aduc aminte de vizitele acelea ca de un tărâm secret şi o mică aventură, pesemne că graţie primului act ori mai degrabă acestuia decât celui de-al doilea, incert, iar pentru că era incert, cu atât mai râvnit pe atunci.

- Colonelul vrea să-şi recupereze numele, cariera, rangul, demnitatea, averea sau o parte din ea (de ani buni trăieşte în mizerie) şi, ceea ce este mai complicat, soţia, care ar fi devenit bigamă dacă s-ar fi demonstrat că Chabert era cu adevărat Chabert, şi nu un impostor sau vreun smintit. Poate că Madame Ferraud l-a iubit din toată inima şi i-a plâns moartea când i-a fost adusă la cunoştinţă, simţind că lumea i se prăbuşeşte; dar reapariţia lui este de prisos, reînvierea lui presupune un imens bucluc, un mare necaz, o ameninţare de catastrofă şi de ruină, din nou prăbuşirea lumii în culmea paradoxului: cum poate s-o aducă întoarcerea celui a cărui dispariţie a adus-o deja? Aici se vede limpede că, după trecerea timpului, ceea ce a fost trebuie să continue să fie sau trebuie să continue să fi fost, cum se întâmplă mereu sau aproape mereu, aşa este concepută viaţa, încât ce a fost făcut nu se poate desface niciodată, nici ce s-a petrecut nu se poate despetrece; morţii trebuie să rămână la locul lor şi

nimic nu trebuie să fie rectificat. Ne permitem să le ducem dorul pentru că păşim pe teren sigur cu ei: am pierdut cutare persoană şi, întrucât ştim că n-are să se prezinte şi n-are să pretindă locul pe care l-a lăsat liber şi care a fost numaidecât ocupat, suntem liberi să tânjim cu toată puterea după întoarcerea ei. O jinduim cu seninătatea că niciodată nu ni se vor împlini proclamatele dorinţe şi că revenirea nu este cu putinţă, că nu va mai interveni în existenţa noastră şi nici în problemele lumii, că nu ne va mai intimida, nici nu ne va mai stânjeni şi nici măcar nu ne va mai eclipsa, nu va mai fi niciodată mai bună ca noi. Îi regretăm cu sinceritate plecarea şi e adevărat că, atunci când s-a produs, am fi vrut să fi trăit mai departe; că a lăsat un gol îngrozitor şi un abis în care am fost ispitiţi să ne prăvălim, momentan. Asta este, momentan, rareori dăinuie tendinţa aceea. Trec zilele şi lunile şi anii, iar noi ne obişnuim; ne obişnuim cu golul şi nici măcar nu luăm în considerare posibilitatea ca mortul să se întoarcă pentru a-l umple, căci morţii nu o fac şi suntem în siguranţă. Cât despre gol, s-a acoperit şi prin urmare nu mai este acelaşi, ori a devenit fictiv. De cei mai apropiaţi ne aducem aminte în fiecare zi şi ne întristăm mereu gândind că nu-i vom mai vedea, nu-i vom mai auzi, nu vom mai râde cu ei şi nu-i vom mai săruta pe cei pe care îi sărutam. Dar nu există moarte care să nu despovăreze în vreun fel sau care să nu ofere vreun avantaj. Odată survenită, firește, dinainte nu se dorește nici una, probabil că nici a dușmanilor. Ne plângem tatăl, de exemplu, dar rămânem cu moştenirea de pe urma lui, cu casa lui, cu banii şi bunurile lui, pe care ar trebui să i le dăm înapoi dacă s-ar întoarce, ceea ce ne-ar pricinui un necaz şi ne-ar cufunda într-un zbucium sfâşietor. Ne plângem soţia sau soţul, dar uneori descoperim, deşi mai târziu, că trăim mai fericiţi şi mai lipsiţi de griji fără ei sau că o putem lua de la început, dacă nu suntem încă prea bătrâni pentru asta: omenirea întreagă la dispoziţia noastră, ca pe vremea când eram foarte tineri; posibilitatea de a alege fără a comite greşeli vechi; uşurarea de a nu fi siliţi să suportăm faţetele lui sau ale ei

care ne dezgustau şi întotdeauna ne dezgustă ceva la cei ce sunt necontenit lângă noi, în faţă sau în spate, căsătoria împresoară, căsătoria îngrădeşte. Plângem un mare scriitor sau un mare artist când mor, dar simţim şi o oarecare bucurie în a şti că lumea a devenit puţin mai vulgară şi mai săracă, iar propria noastră vulgaritate şi sărăcie vor fi astfel mai ascunse sau mai disimulate, că nu mai este individul acela care prin prezenţa lui ne sublinia prin comparaţie mediocritatea, că talentul a mai făcut un pas spre dispariţia lui de pe pământ ori alunecă şi mai mult către trecutul de unde n-ar fi trebuit să iasă niciodată, unde trebuia să rămână închis, ca să nu ne mai poată ofensa decât cel mult retrospectiv, ceea ce este mai puţin sfâşietor şi mai suportabil. Vorbesc despre majoritatea, nu despre toţi, bineînţeles. Dar satisfacţia asta se observă până şi în atitudinea ziariştilor, care obişnuiesc să scrie astfel de titluri: „Moare ultimul geniu al pianului", sau „Cade ultima legendă a cinematografiei", ca şi cum ar celebra nebuni de bucurie că în sfârşit nu mai sunt şi nu vor mai fi, că prin decesul din ziua aceea ne-am eliberat de coşmarul universal că există oameni superiori sau supradotaţi, pe care îi admirăm scrâşnind din dinţi; că izgonim încă puţin blestemul, sau îl diminuăm. Şi evident că ne plângem prietenul, aşa cum l-am plâns eu pe Miguel, dar şi în asta este o senzaţie plăcută de supravieţuire şi de perspectivă mai bună, de a fi cel ce asistă la moartea celuilalt, şi nu invers, de a-i putea contempla tabloul complet şi în cele din urmă de a spune povestea, de a ne ocupa de persoanele pe care le lasă neajutorate şi a le consola. Pe măsură ce prietenii mor, ne simţim mai înfricoşaţi şi mai singuri, dar în acelaşi timp scădem, „Unul mai puţin, unul mai puţin, eu ştiu ce s-a ales de ei până în cea din urmă clipă, sunt cel rămas ca să povestească. Pe mine, în schimb, nu mă va vedea murind nimeni căruia să-i pese de mine cu adevărat şi nici nu va fi în stare să relateze pe de-a-ntregul, deci într-un anumit sens voi fi mereu neterminat, pentru că ei nu vor avea certitudinea că eu nu sunt veşnic viu, din moment ce nu m-au văzut căzând".

Era teribil de înclinat să diserteze şi să divagheze, să pălăvrăgească, aidoma multor scriitori pe care i-am văzut trecând pe la editură, de parcă nu le-ar fi de ajuns să umple foi şi foi cu ideile şi cu poveştile lor adesea absurde, dacă nu afectate, truculente sau melodramatice. Dar Díaz-Varela nu era tocmai un scriitor şi în cazul lui nu mă deranja, ba mai mult decât atât, mi s-a întâmplat mereu ce mi s-a întâmplat a doua oară când l-am văzut, pe terasa din vecinătatea Muzeului, când nu puteam să-mi iau ochii de la el şi mă desfătau vocea lui gravă şi parcă îndreptată înăuntru şi sintaxa de înlănţuiri adesea arbitrare, ansamblul părea să provină nu de la o fiinţă umană, ci de la un instrument muzical ce nu transmite fraze cu sens, poate de la un pian manevrat cu îndemânare. De data aceasta, totuşi, eram curioasă să aflu despre colonelul Chabert şi Madame Ferraud şi mai ales de ce romanul acela îi dădea dreptate în privinţa Luisei, după părerea lui, deşi lucrul acesta mi-l imaginam.

– Da, dar ce s-a întâmplat cu colonelul? l-am întrerupt şi am văzut că nu mi-o lua în nume de rău, era conştient de predispoziţia lui şi poate era recunoscător că i se înfrânează. L-a acceptat lumea viilor, în care pretindea să se întoarcă? L-a acceptat nevastă-sa? A izbutit să existe din nou?

– Ce s-a întâmplat contează cel mai puţin. E o carte şi ce se întâmplă în ea îţi e indiferent şi uiţi îndată ce o termini. Interesante sunt posibilităţile şi ideile pe care ni le sugerează şi ni le inoculează prin intermediul cazurilor lor imaginare, ni se întipăresc în minte cu mai multă claritate decât întâmplările reale

şi ţinem seama mai mult de ele. Iar ce s-a întâmplat cu colonelul poţi să cercetezi cu propriile-ţi mijloace, ţi-ar prinde bine din când în când să citeşti autori necontemporani. Îţi împrumut cartea dacă vrei, sau nu poţi să citeşti în franceză? Traducerea care circulă pe-aici e proastă. Aproape nimeni nu mai ştie franceză.

El o învăţase la liceu; ne povestiserăm prea puţine despre vieţile noastre, dar asta reuşise să-mi spună.

– Ceea ce contează aici este faptul că reapariţia acelui Chabert este o nenorocire absolută. Firește că pentru nevastă-sa, care îşi revenise şi avea o nouă viaţă, în care el nu are loc sau are loc doar ca trecut, aşa cum era, ca amintire din ce în ce mai fragilă, mort şi mort de-a binelea, îngropat într-o groapă comună şi îndepărtată, alături de alţi căzuţi în bătălia de la Eylau, despre care peste zece ani aproape nimeni nu-şi mai aduce aminte şi nici nu vrea să-şi mai aducă aminte, printre altele pentru că acela care a dat lupta este surghiunit şi lâncezeşte pe insula Sfânta Elena, iar acum domneşte Ludovic al XVIII-lea, iar primul lucru pe care îl face orice regim este să uite, să minimalizeze şi să şteargă ce a făcut cel anterior, prefăcându-i pe cei ce l-au servit în nostalgici putrezi, cărora nu le mai rămâne decât să se stingă în tăcere şi să piară. Colonelul ştie din primul moment că inexplicabila-i supravieţuire este un blestem pentru contesă, care nu-i răspunde la scrisorile iniţiale şi nici nu vrea să-l vadă, nu este dispusă să rişte să-l recunoască şi nădăjduieşte să fie vorba de un smintit sau de un impostor, ori dacă nu să se lase păgubaş, din istovire, amărăciune sau din mâhnire. Ori, când nu va mai putea tăgădui, să se întoarcă pe câmpurile înzăpezite şi să moară odată, încă o dată. Când în sfârşit se întâlnesc şi vorbesc, colonelul, care n-a găsit motive ca să înceteze s-o iubească în timpul îndelungatului exil de pe pământ cu caznele implicate de faptul că era un mort, o întreabă – şi Díaz-Varela a căutat alt citat în micul volum, deşi era atât de scurt, încât trebuia să-l ştie inevitabil pe dinafară: „Va să zică, morţii fac o greşeală că se întorc?“ sau poate (s-ar putea înţelege

şi astfel): Fac rău morţii că se întorc? În franceză e aşa: „*Les morts ont donc bien tort de revenir?*".

Mi s-a părut că accentul îi este excelent şi în această limbă.

– Contesa îi răspunde cu ipocrizie: „Oh, domnule, nu, nu! Nu mă socoti ingrată" şi adaugă: „Dacă nu-mi mai stă în putere să te iubesc, ştiu tot ceea ce îţi datorez şi pot încă să-ţi dăruiesc toată iubirea unei fiice". Şi spune Balzac că, după ce ascultă înţelegătorul şi generosul răspuns al colonelului la cuvintele acestea – şi Díaz-Varela a citit iarăşi (gură cărnoasă, gură numai bună de sărutat) –, „contesa îi aruncă o privire plină de atâta recunoştinţă, încât sărmanul Chabert ar fi vrut să intre din nou în groapa de la Eylau". Adică, trebuie să pricepem, ar fi vrut să nu-i facă necazuri, să nu o tulbure, să nu se amestece într-o lume care nu mai era a lui, să nu-i mai fie coşmar, nici fantomă, nici tortură, să se suprime şi să dispară.

– Şi aşa a făcut? S-a dat bătut şi a dat bir cu fugiţii? S-a întors în groapa lui, s-a retras? l-am întrebat profitând de pauza lui.

– Ai să citeşti singură. Dar nenorocirea de a rămâne în viaţă după ce ai murit şi ai fost dat drept mort până şi în analele armatei (un „fapt istoric") nu o afectează doar pe nevastă-sa, ci şi pe el însuşi. Nu poţi să treci dintr-o stare în alta sau, mai bine zis, din a doua în prima, firește, iar el e conştient că e un cadavru, un cadavru oficial şi în mare măsură real, el crezuse că este cu adevărat şi a auzit gemetele semenilor lui, pe care nici un viu nu le putea auzi. La începutul romanului, când se duce în biroul avocatului, unul dintre practicanţi sau un băiat de alergătură îl întreabă cum îl cheamă. El răspunde: „Chabert", iar individul îi zice: „Nu cumva colonelul mort la Eylau?". Iar spectrul, departe de a protesta, de a se revolta sau de a se înfuria şi de a-l contrazice numaidecât, se limitează să încuviinţeze şi să confirme domol: „El însuşi, domnule". Mai târziu îşi însuşeşte această definiţie. Când izbuteşte în sfârşit să fie primit de avocat în persoană, Derville, acesta îl întreabă: „Domnule [...], cu cine am cinstea să vorbesc?". El răspunde: „Colonelul Chabert". „Care?", insistă avocatul, iar ce aude imediat este o

absurditate care nu constituie decât purul adevăr: „Cel care a murit la Eylau". În alt loc chiar Balzac se referă la el în felul acesta, deşi ironic: „Domnule, spuse răposatul...", asta scrie. Colonelul îşi îndură fără încetare condiţia de om care nu a murit când trebuia să moară, nici măcar după ce moare conform documentelor şi Napoleon însuşi poruncise să se verifice, cu multă tristeţe. Expunându-i cazul său lui Derville, îi mărturiseşte următoarele – şi Díaz-Varela a căutat printre pagini până a dat de citat: „Pe cinstea mea, pe vremea aceea, ba încă şi azi, uneori, mi-e lehamite de numele meu. Aş vrea să nu fiu eu. Simţământul drepturilor mele mă ucide. Dacă boala ar fi smuls din mine orice amintire a existenţei mele de odinioară, aş fi fost fericit!". Ascultă cu atenţie: „Mi-e lehamite de numele meu. Aş vrea să nu fiu eu". – Díaz-Varela mi-a repetat cuvintele acestea, mi le-a subliniat. – Cel mai rău lucru care i se poate întâmpla cuiva, mai rău decât moartea însăşi; cel mai rău lucru pe care poate cineva să-l facă celorlalţi este să se întoarcă de pe tărâmul de pe care nu se întoarce nimeni, să reînvie pe nepusă masă, când nu mai este aşteptat, când e târziu şi nu se cuvine, când cei vii îl consideră terminat şi şi-au continuat viaţa fără să mai ţină cont de el. Nu este nenorocire mai mare, pentru cel ce se întoarce, decât să descopere că e de prisos, că prezenţa nu îi este dorită, că perturbă universul, că este o povară pentru fiinţele iubite şi că acestea nu ştiu ce să facă cu el.

– „Cel mai rău lucru care i se poate întâmpla cuiva", ia te uită. Vorbeşti de parcă s-ar întâmpla, iar asta nu se întâmplă niciodată, sau numai în ficţiune.

– Ficţiunea are facultatea de a ne învăţa ceea ce nu cunoaştem şi ceea ce nu se întâmplă, mi-a răspuns cu iuţeală, iar în cazul acesta ne permite să ne imaginăm sentimentele unui mort care s-ar vedea silit să se întoarcă şi ne arată de ce nu trebuie să se întoarcă. Cu excepţia persoanelor foarte tulburate sau bătrâne, toată lumea, mai devreme sau mai târziu, face eforturi ca să-i uite. Evită să se gândească la ei şi, când nu are încotro, din cine ştie ce motiv, sunt cuprinşi de amărăciune, se întristează, se

opresc, le dau lacrimile şi sunt incapabili să meargă mai departe până când se scuturã de gândul obscur sau piere rememorarea. Cu timpul, nu-ţi face iluzii, chiar după puţin timp, toată lumea se scuturã de morţi, acesta le este destinul final şi cel mai probabil este ca ei să se arate mulţumiţi cu măsura aceasta şi, odată cunoscută şi dovedită condiţia lor, să nu mai fie dispuşi să se întoarcă. Cine îşi încetează viaţa, cine nu se mai interesează de ea, chiar dacă n-a fost de bunăvoie, ci din pricina unei crime şi cu multă durere în suflet, nu ar dori să se reîntrupeze, să reînceapă istovirea imensă a existenţei. Iată, colonelul Chabert a îndurat suferinţe îngrozitoare şi a văzut ceea ce considerăm cu toţii grozăviile cele mai înspăimântătoare, cele ale războiului; s-ar spune că nu i se pot da lecţii de spaimă celui ce a participat la bătălii necruţătoare, date pe un frig inuman, ca la Eylau, iar aceasta n-a fost prima la care a luat parte, ci ultima; acolo s-au înfruntat două armate de şaptezeci şi cinci de mii de oameni fiecare; nu se ştie cu precizie câţi au murit, dar se crede că n-au fost mai puţini de patruzeci de mii şi că s-au luptat timp de paisprezece ore sau şi mai mult, pentru o nimica toată: francezii au pus stăpânire pe câmp, dar nu era decât o întindere înzăpezită cu cadavre îngrămădite, iar armata rusă era foarte zdruncinată când s-a retras, dar nu era nimicită. Francezii erau atât de vătămaţi şi de istoviţi şi de rebegiţi, încât patru ore, la căderea nopţii, nici măcar n-au băgat de seamă că duşmanii pleacă în tăcere. Nu fuseseră în stare să-i urmărească. Se povesteşte că în dimineaţa următoare mareşalul Ney a străbătut câmpul călare şi singurul comentariu ce i-a ieşit de pe buze a reflectat un amestec de uluire, lehamite şi dezaprobare: „Ce măcel! Şi fără rezultat". Şi totuşi, în ciuda tuturor lucrurilor, nu militarul, nu Chabert, ci avocatul, Derville, care n-a văzut niciodată o şarjă de cavalerie, nici o rană de baionetă, nici ravagiile loviturilor de tun, care şi-a petrecut viaţa în biroul lui sau în tribunale, la adăpost de violenţa fizică, abia părăsind Parisul, la sfârşitul romanului îşi permite să vorbească şi să ne lămurească despre ororile la care a asistat de-a lungul carierei, o carieră civilă, exercitată nu în

război, ci pe pace, nu pe front, ci în spatele frontului. I-o spune fostului său angajat Godeschal, care acum își va face debutul ca avocat: „Știi, dragul meu, continuă Derville aproape îndată, că există în societatea noastră trei oameni, Preotul, Medicul și Omul legii, care nu pot să nutrească stimă față de lumea asta? Sunt îmbrăcați în negru, pesemne unde poartă doliu după toate virtuțile, după toate iluziile. Cel mai nefericit dintre toți trei este avocatul". Când se duce la preot, omul o face năpădit de remușcări, cu căință, cu credințe ce îl înnobilează și îl fac demn de luare-aminte și alină cumva sufletul duhovnicului. „Dar noi, avocații" – și aici Díaz-Varela mi-a citit în limba noastră de pe ultima pagină a romanului, traducând din mers, fără îndoială, doar nu-și pregătise o versiune –, „vedem repetându-se aceleași porniri ale răului, nimic nu le îndreaptă, birourile noastre sunt o adevărată cloacă, cu neputință de curățit. Câte lucruri n-am văzut în meseria mea! Am văzut murind un tată într-un hambar, fără o para chioară, părăsit de două fete cărora le dăduse o rentă de patruzeci de mii de livre! Am văzut arzându-se testamente; am văzut mame despuindu-și copiii de avere, bărbați jefuindu-și nevestele, neveste omorându-și bărbații, slujindu-se pentru asta de dragostea pe care le-o inspirau, ca să facă din ei nebuni sau imbecili, iar apoi să trăiască în tihnă cu un amant. Am văzut femei dând copilului din prima căsătorie picături care trebuiau să-i aducă moartea, spre a spori avuția copilului zămislit din dragoste. Nu pot să-ți spun tot ce am văzut, căci am văzut crime împotriva cărora justiția este neputincioasă. În sfârșit, toate grozăviile pe care romancierii socot că le plăsmuiesc sunt întotdeauna mai prejos decât adevărul vieții. O să ai prilejul să cunoști asemenea minunății; eu mă duc să trăiesc la țară cu nevastă-mea, Parisul mă scârbește"[1].

1. Traducere de Marcel Gafton, ed. cit., cu o modificare, cerută de romanul prezent, întrucât personajul Díaz-Varela se înșală. Traducerea corectă a lui Marcel Gafton sună astfel: „Am văzut femei deprinzându-și copilul din prima căsătorie cu năravuri care trebuiau să-i aducă moartea...".

Díaz-Varela a închis volumaşul şi a păstrat scurta tăcere ce se cuvine oricărui final. Nu m-a privit, a zăbovit cu ochii aţintiţi asupra copertei, ca şi cum ar fi şovăit dacă să-l redeschidă, dacă să o ia de la capăt. Eu nu m-am putut stăpâni şi am întrebat din nou de colonel:

– Şi cum a sfârşit Chabert? Bănuiesc că rău, din moment ce concluzia este atât de pesimistă. Dar este în acelaşi timp o viziune parţială, o admite însuşi personajul: a unuia dintre cei trei oameni care nu pot stima lumea, a celui mai nenorocit, după părerea lui. Din fericire, sunt mult mai multe şi majoritatea diferă de a celor trei.

Dar nu mi-a răspuns. De fapt, am avut impresia, la început, că nici măcar nu mă auzise.

– Aşa se încheie relatarea, a spus. Adică aproape că se încheie: Balzac îl face pe acest Godeschal să răspundă cu o frază care nu are legătură şi care e gata să anuleze forţa acestei viziuni pe care ţi-am citit-o; în sfârşit, e un defect minor. Romanul a fost scris în 1832, în urmă cu o sută optzeci de ani, deşi discuţia dintre cei doi avocaţi, veteranul şi debutantul, Balzac o situează în mod straniu în 1840, adică în ceea ce pe atunci era viitorul, la o dată când nici măcar nu putea avea siguranţa că va trăi, ca şi cum ar fi ştiut cu certitudine că nimic n-are să se schimbe, în următorii opt ani şi niciodată. Dacă asta i-a fost intenţia, avea toată dreptatea. Nu doar că lucrurile sunt astăzi aşa cum le-a descris sau poate şi mai rău, întreabă orice avocat. Întotdeauna au fost aşa. Numărul de crime nepedepsite îl depăşeşte cu mult pe cel al crimelor pedepsite; de al celor neştiute şi ascunse nici să nu mai pomenim, e fără îndoială infinit mai mare decât al celor cunoscute şi înregistrate. În realitate, e normal ca Derville, şi nu Chabert să fie însărcinat să vorbească despre ororile lumii. La urma urmelor, un soldat joacă relativ curat, se ştie ce intenţii are, nu trădează, nu înşală şi acţionează nu doar supunându-se ordinelor, ci din necesitate: este vorba de viaţa lui sau a duşmanului, care vrea să i-o ia sau mai degrabă se află în aceeaşi dilemă ca el. Soldatul nu obişnuieşte să

aibă inițiative proprii, nu concepe ura, nici resentimentele, nici invidia, nu-l mână lăcomia pe termen lung și nici ambiția personală; nu are motive, în afară de un patriotism vag, retoric și gol, asta dacă îl simt și se lasă convinși: se întâmpla pe vremea lui Napoleon, acum e rar, oameni din aceștia nu mai există, cel puțin în țările noastre cu armate de mercenari. Măcelurile războaielor sunt cumplite, da, dar cei care iau parte la ele le execută, nu le pun la cale. Nici măcar nu le pun la cale pe de-a-ntregul generalii și nici politicienii care au o viziune din ce în ce mai abstractă și ireală despre aceste vărsări de sânge și firește că nu asistă la ele, astăzi mai puțin ca niciodată; în realitate, e ca și cum ar trimite pe front niște soldăței de plumb ale căror chipuri nu le văd niciodată sau, în zilele noastre, ca și cum ar porni și s-ar lăsa captivați de încă un joc pe calculator. În schimb, crimele din viața civilă ne dau fiori, ne înspăimântă. Poate nu neapărat din pricina lor, care atrag mai puțin atenția, sunt dozate și izolate, una aici, alta dincolo, manifestându-se ca o picurare, nu mai par strigătoare la cer și nu mai iscă valuri de proteste, oricât s-ar succeda fără întrerupere: cum altfel ar putea fi, dacă societatea conviețuiește cu ele și este impregnată de caracterul lor din vremuri imemoriale. Dar ne dau fiori din pricina semnificației. Intervin întotdeauna voința individuală și motivul personal, fiecare este concepută și urzită de o singură minte, cel mult de câteva, dacă e vorba de o conspirație; iar dacă e nevoie de mai multe, separate unele de altele de kilometri, ani sau secole, în principiu nu sunt expuse contaminării reciproce, ca să se comită atât de multe cum au fost și cum mai sunt; ceea ce, într-un anumit sens, este mai descurajant decât un măcel masiv ordonat de un singur om, de o singură minte pe care o putem considera o inumană și nefericită excepție: cea care declară un război nedrept și fără cruțare sau începe o persecuție crudă, care proclamă o exterminare sau declanșează un jihad. Cel mai rău lucru nu e atrocitatea, sau e doar din punct de vedere cantitativ. Cel mai rău e că atâția indivizi diferiți, din orice epocă și țară, fiecare pe cont propriu și pe riscul lui, fiecare

cu gândurile şi scopurile particulare şi netransferabile, iau cu toţii aceleaşi măsuri de furt, escrocherie, asasinat sau trădare împotriva prietenilor, colegilor, fraţilor, părinţilor, fiilor, soţilor, soţiilor sau amantelor, de care vor să scape. Împotriva celor pe care pesemne că i-au iubit cel mai mult cândva, pentru care odinioară şi-ar fi dat viaţa ori i-ar fi ucis pe cei ce îi ameninţau, este posibil să se fi înfruntat pe ei înşişi dacă s-ar fi văzut în viitor, gata să le dea lovitura de graţie pe care acum se pregătesc s-o prăvălească asupra lor fără remuşcări şi fără şovăială. La asta se referă Derville: „vedem repetându-se aceleaşi porniri ale răului, nimic nu le îndreaptă, birourile noastre sunt o adevărată cloacă, cu neputinţă de curăţit. Câte lucruri n-am văzut în meseria mea!".

Díaz-Varela a citat de data aceasta din memorie şi s-a oprit, poate pentru că nu-şi amintea ce urmează, poate pentru că nu avea sens să continue. Şi-a pironit din nou ochii asupra copertei, a cărei ilustraţie era un tablou cu chipul unui husar, sau aşa mi s-a părut, cu nas acvilin, cu privirea pierdută, mustaţă lungă şi arcuită, purtând coif, poate că de Géricault, şi a adăugat de parcă s-ar fi eliberat de privirea aceea pierdută şi s-ar fi trezit dintr-un vis:

– E un roman destul de celebru, deşi eu n-aveam habar. Ba chiar s-au făcut trei filme după el, imaginează-ţi.

Când se îndrăgostește cineva sau, mai precis, când se îndrăgostește o femeie și pe deasupra iubirea abia începe, iar sentimentul posedă farmecul revelației, este de obicei capabilă să se intereseze de orice chestiune care îl preocupă sau despre care îi vorbește cel pe care îl iubește. Noi, femeile, suntem în stare nu doar de a ne preface ca să-i facem plăcere, să-l cucerim sau să ne întărim locul fragil, ci și de a acorda atenție sinceră și de a ne lăsa molipsite cu adevărat de orice simte și transmite el, entuziasm, aversiune, simpatie, teamă, îngrijorare, chiar și obsesie. Să nu mai pomenim de a-l însoți în reflecțiile improvizate, cele care leagă și antrenează cel mai mult, căci asistăm la zămislirea lor și le impulsionăm, le vedem dezmorțindu-se, șovăind și poticnindu-se. Ne pasionează deodată lucruri la care nu ne-am fi gândit niciodată, dobândim manii nebănuite, scrutăm detalii pe care nici nu le-am fi observat, iar percepția noastră ar fi continuat să le ignore până în cea din urmă zi a vieții, ne canalizăm energiile spre probleme ce ne afectează doar ca intermediari, prin miracol sau prin contaminare, ca și cum am hotărî să trăim pe un ecran, pe o scenă sau într-un roman, într-o lume străină, de ficțiune, care ne absoarbe și ne captivează mai mult decât cea reală, pe care o lăsăm provizoriu suspendată sau în plan secund, iar în trecere ne odihnim de ea (nimic mai ispititor decât să ne abandonăm alteia, deși numai în imaginație, să ne însușim problemele ei și să ne cufundăm în existența ei, care, nefiind a noastră, este mai ușoară). Poate că exagerez spunând-o așa, dar ne punem la

început în serviciul celui pe care ni s-a năzărit să-l iubim, sau cel puţin la dispoziţia lui, iar majoritatea o facem fără răutate, fără să ştim că va veni o zi când, dacă ne consolidăm poziţia şi ne simţim puternice, el ne va privi decepţionat şi uluit constatând că ne doare-n cot de ceea ce odinioară ne emoţiona, că ne plictiseşte ceea ce ne povesteşte, fără ca el să-şi fi schimbat subiectele şi fără ca acestea să-şi fi pierdut actualitatea. Va însemna doar că am încetat să ne mai străduim în entuziasmul iubirii de la început, nu că ne-am fi prefăcut şi am fi fost false din prima clipă. Cu Leopoldo n-a existat nici o fărâmă din acest efort, căci n-a fost nici iubirea voluntară, ingenuă şi necondiţionată; în schimb, a existat cu Díaz-Varela, cu care m-am implicat intim – cu prudenţă şi fără a-l copleşi, aproape fără ca el să bage de seamă –, în ciuda faptului că ştiam dinainte că el nu va putea să-mi împărtăşească sentimentele, că el era la rândul lui în serviciul Luisei, iar pe deasupra îşi aştepta de multă vreme ocazia.

Am luat romanul lui Balzac (da, ştiu franceză), pentru că el îl citise şi îmi vorbise despre el şi cum să nu mă interesez de ceva ce îl interesase pe el, dacă eram în faza îndrăgostirii în care aceasta este o revelaţie. Dar şi din curiozitate: voiam să aflu ce i s-a întâmplat colonelului, deşi bănuiam că nu sfârşise bine, că nu-şi recucerise soţia, nu-şi recuperase averea şi nici demnitatea, că poate tânjise după condiţia de cadavru. Nu citisem niciodată nimic de autorul acesta, era doar încă un nume celebru, la fel ca atâtea altele, asupra căruia nu mă aplecasem, este adevărat că lucrul într-o editură te împiedică, în mod paradoxal, să cunoşti aproape toate lucrurile valoroase create de literatură, ceea ce timpul a confirmat şi a autorizat miraculos să dăinuie dincolo de clipa-i efemeră, care devine din ce în ce mai scurtă. Dar pe lângă toate acestea mă intriga să ştiu de ce îi atrăsese luarea aminte lui Díaz-Varela şi de ce îi inspirase astfel de reflecţii, de ce îl utiliza ca demonstraţie a faptului că morţii sunt unde se cuvine şi nu trebuie să se întoarcă niciodată, chiar dacă moartea le-a fost intempestivă şi nedreaptă,

stupidă, gratuită şi întâmplătoare ca a lui Desvern, iar riscul reapariţiei nu există. Ca şi cum s-ar fi temut că în cazul prietenului său reînvierea ar fi fost cu putinţă şi ar fi vrut să mă convingă sau să se convingă de greşeala pe care ar presupune-o, de inoportunitate, ba chiar şi de răul pe care întoarcerea lui l-ar pricinui celor vii şi răposatului, cum îl numise Balzac cu ironie pe supravieţuitorul fantomatic Chabert, de suferinţele zadarnice cauzate tuturor, ca şi cum morţii adevăraţi ar mai putea să sufere. Îmi făcea, de asemenea, impresia că Díaz-Varela se străduia să încuviinţeze şi să considere adevărată viziunea pesimistă a avocatului Derville, ideile sale sumbre despre predispoziţia infinită a indivizilor normali (a ta, a mea) spre lăcomie şi crimă, spre a-şi privilegia interesele meschine în faţa oricăror consideraţii de pietate, afecţiune, chiar teamă. De parcă ar fi vrut să dovedească într-un roman – nu într-o cronică, nu în nişte anale, nu într-o carte de istorie –, să se încredinţeze prin intermediul lui că omenirea era astfel prin natura ei şi că aşa fusese mereu, că nu exista scăpare şi că nu trebuie să aşteptăm altceva decât cele mai mari mârşăvii, trădări şi cruzimi, neîndeplinirile şi înşelăciunile ce se iveau şi se comiteau în toate timpurile şi locurile, fără a fi nevoie de exemple anterioare, nici de modele de imitat, doar că majoritatea rămâneau în secret, tăinuite, erau obţinute pe sub mână şi nu ieşeau niciodată la iveală, nici măcar după o sută de ani, când nu mai interesează pe nimeni ce s-a întâmplat cu atâta vreme în urmă. Nu ajunsese să o spună, dar era uşor de dedus că nici măcar nu credea că fuseseră multe excepţii, poate doar câteva din partea fiinţelor candide, însă unde păreau excepţii în realitate era vorba mai degrabă de o simplă lipsă de imaginaţie sau de îndrăzneală, sau poate de o simplă incapacitate materială de a duce la capăt jaful sau crima, dacă nu cumva delictele erau ignorate, nu mai ştim ce a făcut, a plănuit ori a poruncit lumea să se execute, odată ce a izbutit să-şi ascundă faptele.

Ajungând la sfârşitul romanului, cuvintele lui Derville pe care Díaz-Varela mi le recitase improvizând în spaniolă, mi-a

atras atenţia că făcuse o greşeală de traducere sau poate că înţelesese greşit, poate involuntar sau poate dinadins, ca să aibă şi mai multă dreptate; poate că voise sau optase să citească ceva ce nu era în text şi care, în interpretarea lui eronată, deliberată sau nu, întărea ceea ce el încerca să confirme şi sublinia cruzimea oamenilor, sau în cazul acesta a femeilor. El citase astfel: „Am văzut femei dând copilului din prima căsătorie picături care trebuiau să-i aducă moartea, spre a spori avuţia copilului zămislit din dragoste". Ascultând fraza aceasta îmi îngheţase sângele în vene, pentru că în general nu concepem ca o mamă să facă diferenţă între copiii ei, iar pe deasupra în funcţie de cine sunt taţii, de cât l-au iubit pe unul sau cât l-au detestat şi îndurat pe celălalt; cu atât mai puţin să fie în stare să-i provoace moartea primului urmaş, în folosul celui preferat, administrându-i aceluia cu şiretlicuri o otravă, profitând de încrederea-i oarbă în fiinţa care l-a adus pe lume, care l-a hrănit, l-a îngrijit şi l-a tămăduit toată viaţa lui, poate în chip de picături care vindecă tusea. Dar nu asta spunea originalul, în roman nu se zicea „*J'ai vu des femmes donnant à l'enfant d'un premier lit des gouttes qui devaient amener sa mort...*", ci „*des goûts*", care nu înseamnă „picături", ci „gusturi", deşi aici n-ar trebui tradus astfel, căci ar fi cel puţin ambiguu şi ar crea confuzie. Nu încape îndoială că Díaz-Varela vorbea franceza mai bine decât mine, dacă o învăţase la liceu, dar am îndrăznit să consider că echivalentul cel mai potrivit pentru cele scrise de Balzac ar fi asemănător cu cele ce urmează: „Am văzut femei deprinzându-şi copilul din prima căsătorie cu năravuri (sau poate înclinaţii) care trebuiau să-i aducă moartea, spre a spori avuţia copilului zămislit din dragoste". Gândindu-mă bine, nu era prea clară fraza nici conform acestei interpretări, nu era prea uşor să ne imaginăm la ce se referea exact Derville. Să-i dea, să-i insufle pasiuni ce trebuiau să-i aducă moartea? Oare băutură, opiu, joc, o mentalitate criminală? Pasiunea pentru luxul de care nu se mai poate lipsi şi care îl va face să comită delicte ca să şi-l procure, lascivitatea bolnăvicioasă care îl va

expune la infecţii sau îl va îndemna să violeze? Un caracter atât de fricos şi de slab că avea să-l împingă spre sinucidere la cel dintâi eşec? Da, era întunecată şi aproape enigmatică. Oricum ar fi, în orice caz, oricât de târziu s-ar produce această moarte dorită, pusă la cale, oricât de lent ar fi planul sau oricât de îndelungată investiţia. Şi, în acelaşi timp, de era astfel, perversitatea acelei mame ar fi mult mai profundă decât dacă s-ar limita să-i dea primului născut nişte picături ucigătoare disimulate, pe care doar un medic iscoditor şi încăpăţânat ar şti să le detecteze. Este o diferenţă între a educa pe cineva întru propria-i pierzanie şi moarte şi a-l ucide pur şi simplu, iar în mod normal considerăm că a doua faptă este mai gravă şi mai condamnabilă, violenţa ne îngrozeşte, acţiunea directă ne scandalizează mai mult sau poate că în ea nu este loc pentru îndoială şi nici pentru scuză, cine o execută sau o comite nu are după ce parapet să se ascundă, nici echivocul, nici accidentul, nici un calcul greşit, nici vreo greşeală. O mamă care şi-a stricat copilul, care l-a crescut prost sau l-a făcut dinadins să apuce pe drumuri rele va putea întotdeauna să spună în faţa consecinţelor funeste: „Ah, nu, eu nu voiam. Dumnezeule, ce nepricepută am fost, cum să-mi imaginez un asemenea rezultat? Am făcut totul din prea multă dragoste şi cu cea mai bună intenţie. Chiar dacă l-am apărat până am făcut din el un laş sau i-am încuviinţat capriciile până l-am tulburat şi l-am prefăcut într-un despot, i-am căutat mereu fericirea. Ce oarbă şi vătămătoare am putut să fiu". Ba chiar ar ajunge s-o creadă ea însăşi, în vreme ce i-ar fi cu neputinţă să gândească sau să-şi spună ceva asemănător dacă fiul şi l-ar fi omorât cu propriile-i mâini, prin propriile-i fapte şi în momentul hotărât de ea. Una e să cauzezi moartea, îşi spune cine nu apucă arma (iar noi îi urmărim raţionamentul fără să ne dăm seama), şi cu totul altceva e s-o pregăteşti şi să aştepţi să se apropie singură sau să fie certă; de asemenea s-o doreşti sau s-o ordoni, iar dorinţa şi ordinul se amestecă uneori, devin cu neputinţă de distins pentru cei obişnuiţi să-i vadă pe ceilalţi satisfăcuţi îndată ce formulează sau insinuează ori

făcându-şi îndeplinite dorinţele sau ordinele îndată ce le concep. De aceea cei mai puternici şi cei mai şireţi nu-şi murdăresc niciodată mâinile şi aproape că nici limba, pentru că astfel vor avea posibilitatea de a-şi spune în zilele când sunt mai binevoitori cu ei înşişi sau mai hărţuiţi şi mai munciţi de conştiinţă: „Ah, la urma urmelor n-am fost eu. Eram eu oare prezent, am pus eu oare mâna pe pistol, pe lingură, pe pumnal, pe ce l-a ucis? Nici măcar nu eram acolo când a murit".

Am început nu să bănuiesc, ci să mă întreb când într-o seară, după ce m-am întors de acasă de la Díaz-Varela bine dispusă şi însufleţită, m-am culcat în faţa copacilor mei fremătători şi întunecaţi, ca să mă surprind năzuind sau mai degrabă închipuindu-mi că Luisa ar putea să moară şi mi-ar lăsa terenul liber cu el, căci ea nu făcea nimic ca să-l ocupe. Ne înţelegeam bine, mă interesa tot ce îmi povestea sau eram gata să mă intereseze şi nu-mi cerea nici un efort să izbutesc, iar lui era evident că îi plăcea compania mea şi îl amuza, cu siguranţă în pat, dar şi în afara lui, iar lucrul acesta din urmă este hotărâtor, or, dacă primul e necesar, nu-i de ajuns, este insuficient fără al doilea, iar eu mă bucuram de ambele avantaje. În momentele mele de vanitate aveam tendinţa să gândesc că, dacă n-ar fi avut el acea veche idee fixă, acea veche pasiune cerebrală – nu îndrăzneam s-o numesc vechi proiect, căci asta ar fi presupus bănuiala, care nu mă cuprinsese încă –, nu numai că ar fi fost mulţumit cu mine, ci i-aş fi devenit încetul cu încetul absolut necesară. Uneori aveam senzaţia că nu putea să se lase în voia lui cu mine, adică să mi se dăruiască, pentru că decisese în capul lui, cu multă vreme în urmă, că Luisa este persoana aleasă şi pe deasupra o făcuse cu convingerea pe care o dă lipsa oricărei speranţe, când nu exista nici cea mai mică posibilitate de a-şi vedea visul împlinit, iar ea era soţia celui mai bun prieten, pe care amândoi îl iubeau atât de mult. Poate că o transformase într-un pretext ideal ca să nu se implice niciodată într-o relaţie prea profundă cu cineva, ca să treacă de la o femeie la alta şi nici una să nu aibă prea multă

durată sau importanţă, pentru că el se uita mereu cu coada ochiului în partea cealaltă sau peste umeri în timp ce le îmbrăţişa treaz (peste umerii noştri, eu trebuie să mă includ în grupul celor astfel îmbrăţişate). Când doreşti ceva vreme îndelungată, îţi e foarte greu să încetezi să doreşti, vreau să spun să recunoşti sau să-ţi dai seama că nu mai doreşti sau că preferi altceva. Speranţa hrăneşte şi înteţeşte dorinţa, aşteptarea aglutinează ceea ce aşteaptă, solidifică şi împietreşte, iar atunci ne împotrivim să recunoaştem că am irosit ani întregi aşteptând un semn care, când este schiţat, nu ne mai ispiteşte sau că alergarea la chemarea târzie ne inspiră delăsare şi neîncredere, poate pentru că nu ne convine să ne mişcăm. Te obişnuieşti să trăieşti pândind ocazia care nu vine, în fond liniştit, la adăpost şi pasiv, în fond neîncrezător că va sosi vreodată.

Dar, vai, în acelaşi timp nimeni nu renunţă pe de-a-ntregul la ocazie, iar mâncărimea aceasta ne provoacă zbucium sau nu ne lasă să dormim în pace. S-au întâmplat lucrurile cele mai improbabile, asta o intuim cu toţii, până şi cei care nu ştiu nimic despre istorie, nici despre cele întâmplate în lumea anterioară, nici măcar despre ce se întâmplă în aceasta, care înaintează cu aceiaşi paşi şovăielnici ca ai lor. Cine n-a asistat la ceva de genul acesta, câteodată fără să bage de seamă, până când altul îi arată faptele cu degetul şi le formulează: cel mai prost elev de la şcoală a ajuns ministru, iar leneşul bancher, individul cel mai bădăran şi mai urât are un succes nebun la cele mai frumoase femei, cel mai sărac cu duhul devine scriitor venerat şi este candidat la Premiul Nobel, aşa cum poate e de-adevăratelea Garay Fontina, poate va veni ziua când îl vor suna de la Stockholm; admiratoarea cea mai sâcâitoare şi mai vulgară reuşeşte să se apropie de idolul ei şi sfârşeşte prin a se căsători cu el, ziaristul cel mai corupt şi hoţ trece drept moralist şi apărător al cinstei, domneşte cel mai îndepărtat şi mai slab de înger dintre succesorii la tron, ultimul de pe listă şi cel mai catastrofal; femeia cea mai insuportabilă, mai încrezută şi mai disprețuitoare şi care ar trebui să fie detestată este adorată de clasele

populare, pentru ca ea să le strivească şi să le umilească de pe fotoliul ei de conducătoare, cei mai mari imbecili sau nerușinați sunt votați în masă de o populație hipnotizată de josnicie sau gata să se amăgească, dacă nu cumva gata chiar să se sinucidă; asasinul politic, când se întoarce roata, este eliberat şi aclamat ca patriot erou de mulțimea care până atunci își disimulase propria condiție criminală, în vreme ce necioplitul cel mai jalnic e numit ambasador sau președinte al țării, făcut prinț consort dacă la mijloc e dragostea, dragostea cea aproape întotdeauna stupidă şi necugetată. Așteaptă cu toții ocazia sau o caută, uneori depinde doar de câtă voință se pune în împlinirea fiecărei năzuințe, cât zel şi răbdare în îndeplinirea fiecărui scop, oricât de megaloman şi nebunesc ar fi. Cum să nu nutresc eu speranța că Díaz-Varela are să rămână în cele din urmă cu mine, fie că i se va lua vălul de pe ochi, fie că va da greș cu Luisa, deşi i s-a ivit acum ocazia şi are probabila încuviințare sau poate însărcinare a prietenului dispărut Deverne. Cum să nu-mi închipui eu că are să vină ocazia mea, dacă până şi spectrul bătrân al colonelului Chabert a crezut o clipă că poate să se reîncorporeze lumii înguste a celor vii, să-şi recupereze averea şi afecțiunea, fie şi filială, a înspăimântatei sale soții amenințate de reînvierea lui. Cum să nu-mi treacă prin cap, în nopți când îmi făceam iluzii sau mă năpădea o vagă beție sentimentală, dacă în jurul nostru trăiesc oameni cu totul lipsiți de talent care izbutesc să-şi convingă contemporanii că au un talent imens, neghiobi şi escroci care se prefac cu succes, o jumătate de viață sau şi mai mult, că au o inteligență ieşită din comun şi sunt ascultați ca oracolele; dacă sunt persoane care nu posedă nici o aptitudine pentru domeniul în care își desfăşoară activitatea şi cu toate acestea fac o carieră fulgerătoare, obținând aplauzele tuturor, cel puțin până la ieşirea din lume, care le aduce uitarea imediată; dacă nişte mârlani nemaipomeniți dictează moda şi stilul vestimentar al celor educați, care îi iau în seamă în mod misterios şi absolut, iar femeile şi bărbații respingători şi de rea-credință inspiră pasiuni oriunde se duc;

dacă sunt atâtea iubiri groteşti în pretenţiile lor, condamnate la dezastre sau la batjocură, care până la urmă se impun şi se realizează împotriva oricărui pronostic şi raţionament, împotriva oricărui pariu şi oricărei probabilităţi. Orice se poate întâmpla, totul poate avea loc, iar noi suntem cu toţii la curent, unii mai mult şi alţii mai puţin, de aceea aproape nimeni nu dă înapoi, nu renunţă la strădanii - chiar dacă în dorul lelii, fără tragere de inimă -, dintre cei care îşi urmăresc ţinta cu râvnă, fireşte, iar aceştia nu sunt niciodată destui ca să umple lumea de dârzenie şi trudă neîncetate.

Dar uneori e de ajuns ca un om să se căznească din toate puterile numai ca să fie cineva anume sau ca să atingă un scop, ca să izbutească, deşi îi sunt potrivnice toate elementele obiective, deşi nu s-a născut pentru asta şi n-a fost voia lui Dumnezeu, cum se spunea odinioară. Lucrul acesta este mai vădit în cuceriri şi în înfruntări: unii au toate şansele să fie înfrânţi în duşmănia sau ura lor faţă de altul, unii nu au putere şi mijloace ca să-l elimine şi lângă el par un iepure încercând să atace un leu şi totuşi aceia vor ieşi triumfători prin îndârjire, lipsă de scrupule, şiretlicuri, cruzime şi concentrare, neavând alt scop în viaţă în afară de a-şi păgubi duşmanul, de a-l şubrezi şi de a-l secătui, iar apoi să-i dea lovitura de graţie. Vai de cel ce îşi face un astfel de duşman, oricât de slab şi de nepricopsit ar părea; dacă nu ai chef, nici timp ca să-i dăruieşti aceeaşi înfocare şi să-i răspunzi cu aceeaşi intensitate, vei fi zdrobit, căci nu e cu putinţă să lupţi absorbit într-un război, fie el declarat, izolat sau ascuns, nici să-ţi nesocoteşti adversarul înverşunat, chiar dacă îl crezi inofensiv şi incapabil să facă rău, nici măcar să zgârie: în realitate, oricine poate să ne anihileze, aşa cum oricine poate să ne cucerească, şi aceasta este fragilitatea noastră esenţială. Dacă cineva hotărăşte să ne distrugă, e foarte greu să evităm distrugerea, în afară de cazul în care lăsăm orice altceva şi ne consacrăm doar acestei lupte. Dar prima cerinţă este să ştim că lupta există şi nu întotdeauna aflăm, bătăliile care oferă cele mai trainice garanţii de succes sunt cele viclene, purtate pe tăcute şi mişeleşte, ca războaiele

nedeclarate, în care atacatorul este invizibil, se deghizează în aliat sau trece drept neutru. Eu aş putea să lansez împotriva Luisei o ofensivă pe la spate sau piezişă, despre care ea nu ar avea habar, fiindcă nici măcar n-ar şti că o pândeşte o vrăjmaşă. Putem fi un obstacol pentru cineva fără s-o căutăm şi fără să bănuim, să fim la mijloc, îngreunând o traiectorie împotriva voinţei noastre sau fără să ne dăm seama, şi astfel nu este nimeni niciodată la adăpost, putem cu toţii să fim detestaţi, pe toţi poate cineva să vrea să ne suprime, până şi pe cel mai inofensiv sau mai nefericit. Biata Luisa era şi una, şi alta, dar nimeni nu renunţă pe de-a-ntregul la şansă, iar eu n-aveam să fiu mai prejos decât ceilalţi. Ştiam ce îmi era îngăduit să aştept de la Díaz-Varela şi nu m-am amăgit niciodată, însă chiar şi aşa nu mă puteam opri să nădăjduiesc că voi avea noroc sau că se va produce o stranie transformare în el, că într-o bună zi are să descopere că nu poate trăi fără mine ori că are nevoie de amândouă. În noaptea aceea vedeam ca singurul noroc adevărat şi posibil moartea Luisei, căci, dispărând şi nemaiputând să fie ea obiectivul, ţinta, trofeul îndelung râvnit, Díaz-Varela n-ar mai avea de ales, m-ar vedea şi s-ar refugia în mine. Pe nimeni nu trebuie să jignească faptul că se mulţumeşte cineva cu el în lipsa altcuiva mai bun.

Dacă eu eram în stare să doresc în singurătate, un moment, în timpul nopţii, în camera mea; dacă eram în stare să dau frâu liber fanteziei şi să scornesc moartea Luisei, care nu-mi făcuse nimic şi împotriva căreia nu aveam nimic, care îmi inspira simpatie şi milă, ba chiar îmi trezea o anumită emoţie, m-am întrebat dacă lui Díaz-Varela nu i se întâmplase la fel, şi cu un motiv mai întemeiat, cu privire la Desvern. Nu dorim de obicei moartea celor care ne sunt atât de apropiaţi încât aproape constituie viaţa noastră, dar câteodată ne surprindem închipuindu-ne ce s-ar întâmpla dacă ar dispărea vreunul dintre ei. În unele cazuri plăsmuirea e zămislită doar de frică sau de groază, de dragostea excesivă pe care o nutrim faţă de ei şi teama de a-i pierde: „Ce aş face eu fără el, fără ea? Ce s-ar alege de mine? N-aş putea să merg mai departe, aş vrea să mă duc după el". Simpla anticipare ne dă ameţeli şi obişnuim să îndepărtăm gândul numaidecât, cu o înfiorare şi o senzaţie binefăcătoare de irealitate, ca atunci când ne scuturăm de un coşmar persistent, ce nu încetează pe deplin nici când ne deşteptăm. Dar alteori iluzia presupune un amestec şi este impură. Nu îndrăzneşti să doreşti moartea nimănui, cu atât mai puţin a unui apropiat, dar intuieşti că, dacă ar suferi un accident ori s-ar îmbolnăvi grav cineva anume, ceva s-ar îmbunătăţi în univers sau, ceea ce este acelaşi lucru pentru fiecare, în situaţia ta personală. „Dacă el sau ea n-ar exista", poţi ajunge să gândeşti, „ar fi cu totul altceva, ce piatră mi s-ar lua de pe suflet, s-ar termina cu suferinţa şi mâhnirea de neîndurat, sau cum m-aş remarca eu". „Luisa este singura

piedică", am ajuns eu să gândesc; „numai obsesia lui Díaz-Varela pentru ea se interpune între noi. Dacă el ar pierde-o, dacă s-ar vedea lipsit de misiunea lui, de zelul lui..." Pe atunci nu mă forțam să-i rostesc în minte numele de familie, era încă „Javier" și numele acesta era adorat precum ceva ce nu se poate obține. Da, dacă eu alunecam spre acest tip de considerații, cum să nu i se fi întâmplat și lui același lucru pe vremea când Deverne era piedica. O parte din Díaz-Varela pesemne că năzuise zilnic să-i moară prietenul de suflet, să se evapore, iar partea aceea, dacă nu cumva era mai mare, jubilase la vestea că a fost înjunghiat pe neașteptate, crimă cu care el nu avusese nici o legătură. „Ce nenorocire și ce noroc", poate că se gândise când aflase. „Ce rău îmi pare, cât mă bucur, ce năpastă ca Miguel să fie acolo în momentul acela, când individul s-a năpustit asupra lui și l-a omorât, i s-ar fi putut întâmpla oricui, chiar și mie, iar el ar fi putut să fie în orice alt loc, cum este cu putință să i se întâmple lui, ce șansă că a fost dat la o parte și mi-a lăsat liber terenul pe care îl credeam ocupat pentru totdeauna și fără ca eu s-o fi pricinuit în vreun fel, nici măcar prin omisiune, prin neglijență sau printr-o întâmplare pe care o voi blestema retrospectiv, pentru că nu l-am reținut mai mult timp lângă mine și nu l-am împiedicat să se ducă unde s-a dus, asta ar fi fost cu putință dacă l-aș fi văzut în ziua aceea, dar nici nu l-am văzut și nici n-am vorbit cu el, aveam de gând să-l sun mai târziu, ca să-l felicit, ce nenorocire, ce binecuvântare, ce noroc și ce spaimă, ce pierdere și ce câștig. Și nu mi se poate reproșa nimic".

Nu m-au apucat niciodată zorii acasă la el, n-am petrecut niciodată o noapte alături de el și nici n-am gustat bucuria de a-mi desfăta privirea mai întâi de toate cu chipul lui dimineața; dar, într-adevăr, o dată sau poate de mai multe ori, m-a luat somnul fără să vreau în patul lui după-amiaza sau la căderea nopții, un somn scurt, dar profund, după sleirea satisfăcută pe care mi-o producea patul acela, de unde să știu dacă amândurora, nu poți avea habar dacă e adevărat ce ți se spune, nu există niciodată certitudinea a ceva ce nu vine din noi înșine, și nici

măcar aşa. Atunci – a fost cea din urmă oară – am auzit nedesluşit o sonerie, am deschis puţin pleoapele, o clipă şi l-am văzut pe el lângă mine, complet îmbrăcat (se îmbrăca întotdeauna imediat, ca şi cum lângă mine n-ar fi vrut să-şi îngăduie nici un minut din lâncezeala istovită sau mulţumită a amanţilor după o întâlnire), citind la lumina veiozei de pe noptieră, încremenit ca o fotografie, cu spatele rezemat pe o pernă, fără a mă veghea şi fără a-mi acorda atenţie, astfel că nu m-am deşteptat. Soneria a răsunat din nou, de două sau de trei ori şi din ce în ce mai prelungit, dar nu m-a perturbat şi am încorporat-o în somnul meu, sigură că nu mă priveşte. Nu m-am clintit, n-am mai deschis nici un ochi, deşi am simţit că la a treia sau la a patra sonerie Díaz-Varela alunecase din pat cu o mişcare laterală tăcută şi rapidă. Era responsabilitatea lui, nu a mea, nimeni nu ştia că eu sunt acolo (dintre toate locurile din lume, tocmai în patul acela). Începeam să devin conştientă, deşi eram încă învăluită de somn. Adormisem pe cuvertură, pe jumătate goală sau dezbrăcată până unde hotărâse el, iar acum am băgat de seamă că aruncase o pătură peste mine, ca să nu-mi fie frig sau poate ca să nu-mi mai vadă trupul, ca să nu-i fie atât de vădit ce făcuse cu mine, pentru el nu se schimba nimic după efuziuni, se purta de parcă n-ar fi existat, chiar dacă fuseseră exagerate, comportamentul era acelaşi după ca înainte. M-am acoperit cu pătura în mod reflex, iar gestul acesta m-a trezit şi mai mult, deşi am zăbovit cu ochii închişi, cufundată în moţăială, atentă vag la el, căci plecase de lângă mine şi ieşise din cameră.

Cineva era la intrarea în bloc, jos, căci n-am auzit uşa deschizându-se, ci doar vocea înăbuşită a lui Díaz-Varela, răspunzând la interfon, cuvinte pe care nu le-am deslușit, doar un ton surprins şi îmbufnat, apoi resemnat şi în cele din urmă binevoitor, ca al cuiva care acceptă scrâşnind din dinţi ceva ce îl necăjeşte peste măsură şi îl priveşte în ciuda sa. După câteva secunde, sau poate vreo două minute, mi-a ajuns cu claritate şi putere vocea nou-sositului, o voce alterată de bărbat, pesemne că Díaz-Varela îl aşteptase cu uşa apartamentului deschisă, ca

să nu trebuiască să sune şi la soneria aceea, sau poate avea de gând să vorbească cu el şi să-i facă vânt din prag, fără să-l invite măcar să intre.

„Să ţii mobilul închis, cui i-ar trece prin cap una ca asta", i-a reproşat individul acela. „Am fost silit să vin până aici, ca un tâmpit."

„Vorbeşte mai încet, ţi-am spus că nu sunt singur. Sunt cu o tipă, acum doarme, doar nu vrei să se trezească şi să ne audă. Pe deasupra, o cunoaşte pe doamna. Şi ce pretinzi, să am mereu telefonul deschis, dacă ţi se năzăreşte cumva să mă suni? În principiu n-ai de ce să mă suni, de când nu vorbim noi doi? Poate să fie important ce ai să-mi spui. Să vedem, aşteaptă."

A fost suficient ca să mă trezesc pe de-a-ntregul. Ajunge să ştim că cineva nu doreşte să auzim ca să facem tot posibilul să aflăm, fără a ne da seama că uneori ni se ascund tot felul de lucruri spre binele nostru, ca să nu fim dezamăgiţi sau pentru a nu ne implica, pentru ca viaţa să nu ni se pară atât de rea cum obişnuieşte să fie. Díaz-Varela crezuse că vorbeşte încet când răspundea, dar nu izbutise din pricina iritării, sau poate îi era frică, de aceea i-am auzit frazele cu claritate. Ultimul cuvânt, „aşteaptă", m-a făcut să presupun că va veni în dormitor ca să verifice că dorm, astfel că am rămas liniştită şi cu ochii bine închişi, deşi somnul mă părăsise complet. Şi aşa a fost, am auzit că intră în dormitor şi face patru sau cinci paşi, până ajunge la nivelul capului meu de pe pernă şi mă priveşte câteva clipe, de parcă ar fi făcut o probă. Paşii n-au fost prudenţi, ci normali, de parcă ar fi fost singur în cameră. Când a ieşit, în schimb, au fost mult mai prevăzători, mi s-a părut că nu vrea să rişte să mă trezească, după ce se încredinţase că dorm profund. Am băgat de seamă că închide uşa cu grijă, iar de afară a tras de clanţă ca să se asigure că nu rămâne nici o crăpătură prin care să i se poată strecura discuţia. Salonul era alături. Totuşi, n-a sunat clicul clanţei, uşa nu se închidea până la capăt. „O tipă", am gândit amuzată şi susceptibilă; nu „o prietenă", nici „o gagică", nici „iubita mea". Pesemne că nu eram primul lucru, nu mai eram nici

al doilea şi nu aveam să fiu niciodată al treilea, nici măcar în sensul cel mai larg şi atenuat, cu valoare de cuvânt bun la toate. Ar fi putut să spună „o femeie". Poate că interlocutorul era unul dintre numeroşii bărbaţi cărora li se poate vorbi doar utilizând un anumit vocabular, al lor, nu cel folosit în mod normal, cu care e mai bine să te adaptezi întotdeauna, ca să nu intre la bănuieli, să nu se simtă stânjeniţi sau umiliţi. În nici un caz nu i-am luat-o în nume de rău, pentru majoritatea indivizilor din lume eu aş fi doar „o tipă".

Am sărit numaidecât din pat, pe jumătate dezbrăcată cum eram (dar avusesem mereu fusta pe mine), m-am apropiat cu băgare de seamă de uşă şi mi-am lipit urechea de ea. Astfel nu ajungea până la mine decât un murmur, cu câte o vorbă răzleaţă, cei doi bărbaţi erau prea agitaţi pentru a reuşi să vorbească încet cu adevărat, în ciuda faptului că asta voiau şi aşa încercau să facă. Am îndrăznit să măresc puţin crăpătura pe care Díaz-Varela se străduise să o elimine smucind uşor din exterior; din fericire, n-a scârţâit ca să mă dea de gol; iar dacă şi-ar fi dat seama de indiscreţia mea, eu aveam scuza că auzisem voci şi voisem să mă încredinţez că a venit cineva, tocmai ca să nu apar cât durează vizita şi să-l scutesc pe Díaz-Varela de obligaţia de a mă prezenta sau de a da vreo explicaţie. Nu că sporadicele noastre întâlniri ar fi fost clandestine, cel puţin nu o hotărâserăm, dar îmi dădea de gândit faptul că el nu i le mărturisise nimănui, poate pentru că nici eu nu o făcusem. Sau poate pentru că amândoi i le ascunseserăm aceleiaşi persoane, Luisei, în cazul meu nu aveam habar din ce motiv, în afară de un vag şi nesăbuit respect faţă de planurile nutrite de el în tăcere şi în vederea posibilităţii de a le duce la bun sfârşit, încât într-o bună zi ar fi devenit soţ şi soţie. Crăpătura minusculă care nici măcar nu putea fi considerată astfel (lemnul era puţin umflat, de aceea nu se închidea bine uşa) îmi permitea să disting cine vorbeşte în fiecare clipă, iar câteodată fraze întregi, alteori frânturi sau aproape nimic, depinzând dacă bărbaţii reuşeau sau nu să vorbească în şoaptă, cum aveau intenţia. Dar

imediat ridicau din nou tonul fără să vrea, se simţea că sunt agitaţi, dacă nu puţin alarmaţi ori de-a dreptul înspăimântaţi. Dacă Díaz-Varela avea să mă descopere mai târziu iscodind (poate că avea să vină din nou, din precauţie), cu cât avea să treacă mai mult timp, cu atât avea să-mi fie şi mai greu, deşi puteam oricând să pretextez că îmi închipuisem că el închisese uşa doar ca să nu mă trezească, nu pentru că ar fi fost secret ce trebuia să discute cu vizitatorul. N-avea s-o înghită, dar eu ieşeam basma curată, măcar în aparenţă, dacă nu cumva el nu mă înfrunta îmbufnat sau chiar cu furie, fără să-i pese de consecinţe, şi mă acuza de minciună. Pe bună dreptate, întrucât adevărul e că eu ştiusem de la bun început că nu era pentru urechile mele conversaţia lui, nu doar din circumspecţie generală, ci pentru că „pe deasupra" eu o cunoşteam pe „doamna", iar cuvântul acesta fusese spus în sensul de soţie, de soţia cuiva, iar acel cineva, în momentul acela, nu putea fi decât Desvern.

„Ce s-a întâmplat, ce-i atât de urgent?", l-am auzit întrebând pe Díaz-Varela, după care am deslușit și răspunsul celuilalt individ, a cărui voce era sonoră, iar dicția corectă și foarte clară, avea un vag accent madrilen afectat – se presupune că despărțim și marcăm limpede fiecare silabă, dar eu n-am auzit niciodată pe nimeni din orașul meu vorbind astfel, în afară de filmele și piesele de teatru învechite, ori poate în glumă –, dar abia dacă unea cuvintele și toate se distingeau bine când nu-i ieșea șușoteala la care aspira și pentru care felul lui de a vorbi sau tonul păreau inapte.

„Se pare că insul a început să-și dea drumul la gură. Iese din muțenie."

„Cine, Canella?", am auzit bine și întrebarea aceasta a lui Díaz-Varela, am auzit numele așa cum auzi un blestem care te ia prin surprindere. Îmi aminteam numele, îl citisem pe Internet și pe deasupra mi-l aminteam întreg, Luis Felipe Vázquez Canella, ca și cum ar fi fost un titlu ușor de memorat sau un vers. I-am perceput și tresărirea, panica. Sau l-am auzit așa cum îți auzi propria sentință sau pe a ființei celei mai iubite și nu-ți vine să crezi, ascultând o tăgăduiești și îți spui că nu e cu putință, că asta nu s-a întâmplat, că nu auzi ce auzi și că nu a venit ceea ce a venit, ca atunci când iubitul ne cheamă cu fraza universal îngrozitoare la care recurg toate limbile –„Trebuie să stăm de vorbă, María", rostindu-ne numele de botez pe care abia îl pronunță în alte împrejurări, nici măcar când gâfâie înăuntru, cu gura-i măgulitoare foarte aproape, lipită de gâtul

nostru - şi numaidecât ne osândeşte: „Nu ştiu ce e cu mine, nici eu nu-mi explic"; sau: „Am cunoscut pe altcineva"; sau „Probabil că m-ai simţit cam ciudat şi distant în ultima vreme", toate sunt preludii ale nenorocirii. Sau cum îl auzim pe medic pronunţând numele unei boli străine de tot ce ne priveşte, o boală de care suferă alţii, dar nu noi, iar de data aceasta ne-o atribuie în mod neverosimil, cum se poate una ca asta, trebuie să fie o greşeală, ce am auzit n-a fost spus, asta nu e problema mea, nu am legătură cu asta, eu n-am fost niciodată un amărât, o amărâtă, eu nu sunt din aceştia şi nici n-am să fiu.

Şi eu am tresărit, m-a năpădit o panică momentană şi am fost gata să plec de la uşă, ca să nu mai aud şi să mă pot convinge astfel că auzisem greşit sau că în realitate nu auzisem nimic. Dar întotdeauna ascultăm mai departe în astfel de situaţii, odată ce am început, cuvintele cad sau ies plutind şi nu pot fi oprite. Am dorit să izbutească să vorbească din nou în şoaptă, ca să nu depindă de voinţa mea să aflu, iar totul să devină nebulos sau să se atenueze şi să am îndoieli. Ca să nu am încredere în propriile-mi simţuri.

„Sigur, cine altcineva", a răspuns celălalt cu un oarecare dispreţ şi cu nerăbdare, ca şi cum dând alarma ar fi avut el pâinea şi cuţitul, cel ce aduce o veste le are întotdeauna, până când îi dă drumul întreagă şi o transmite, iar atunci rămâne fără nimic şi cel ce o ascultă nu mai are nevoie de el. Aducătorului nu-i ţine mult poziţia dominantă, ci doar cât anunţă că ştie şi păstrează tăcere.

„Şi ce spune? Nu poate să spună prea multe, ce poate să spună? Nu? Ce poate să spună nenorocitu' ăla? Ce contează ce spune un scrântit?" Díaz-Varela îşi repeta fraza în primul rând lui, era agitat, ca şi cum ar fi vrut să alunge ceasul rău.

Vizitatorul său şi-a pierdut cumpătul, n-a mai putut să se stăpânească, astfel că a coborât şi a ridicat tonul de câteva ori, involuntar. Din răspunsul lui nu mi-au ajuns decât frânturi, dar suficiente.

„... pomenind de telefoane, de vocea care îi vorbea", a zis, „...de omul de piele, care sunt eu", a continuat. „Nu mă amuză...

nu e grav... dar o să trebuiască să le scot la pensie şi ce mult îmi plac, le port de atâţia ani... Nu i s-a găsit nici un mobil, de asta am avut eu grijă... aşa că o să le sune a închipuire... Pericolul nu e să-l creadă, e un smintit... Dar să nu-i treacă prin cap cuiva... nu spontan, ci instigat... Cel mai probabil e că nu, lumea e plină de leneşi... A trecut destul timp... Era previzibil, să refuze să vorbească a fost un dar, acum lucrurile sunt cum speram la început... ne-am obişnuit prost... În momentul ăla, la cald... mai rău, mai credibil... Dar voiam să ştii imediat, pentru că e o schimbare, şi nu mică, deşi acum nu ne afectează şi nu cred că o să ne afecteze... Mai bine să fii la curent."

„Nu, nu e mică, Ruibérriz", l-am auzit spunând pe Díaz-Varela şi am auzit bine numele acesta de familie destul de neobişnuit, era prea tulburat ca să-şi tempereze vocea, nu şi-o controla. „Chiar dacă e un smintit, spune că cineva l-a convins, în persoană şi cu telefoane, sau că i-a băgat ideea în cap. Împarte vina sau o lărgeşte, iar următoarea verigă eşti tu şi după tine vin eu, pe toţi dracii. Presupune că îi arată o fotografie de-a ta şi că te semnalează. Ai antecedente, aşa-i? Te afli în evidenţele poliţiei, nu? Şi ai spus-o chiar tu, porţi de o viaţă întreagă haine de piele, toată lumea te cunoaşte după ele şi după tricourile Nike pe care ţi le pui vara, deşi, că tot a venit vorba, nu mai ai vârsta la care să ţi se potrivească. La început mi-ai spus că tu n-ai să te duci niciodată, că n-ai să te laşi văzut, că ai să trimiţi un terţ, iar dacă e nevoie să-l îmboldeşti, ai să-l înveninezi şi mai mult şi să-i arăţi un chip în care să aibă încredere. Că între el şi mine vor fi măcar doi paşi, nu unul, iar cel mai îndepărtat nici nu va avea habar de existenţa mea. Acum se dovedeşte că eşti doar tu la mijloc şi că ar putea să te recunoască. Eşti în evidenţele poliţiei, nu? Spune-mi adevărul, nu e momentul să mă iei cu uşurelul, prefer să ştiu la ce să mă aştept."

A urmat o tăcere, poate că Ruibérriz cumpănea dacă să spună sau nu adevărul, cum îi ceruse Díaz-Varela, iar dacă stătea în cumpănă însemna că este în evidenţele poliţiei, fotografiile lui se aflau într-o arhivă. M-am temut că pauza se datora

vreunui zgomot pe care îl făcusem eu fără să-mi dau seama, un picior pe parchet, nu credeam, dar frica ne obligă să nu ignorăm nimic, nici lucrurile inexistente. Mi i-am imaginat pe amândoi în picioare, ţinându-şi respiraţia o clipă, ciulind bănuitori urechea, uitându-se cu coada ochiului spre dormitor, făcându-şi semn cu mâna, un gest care însemna „Aşteaptă, tipa e trează". Şi deodată mi s-a făcut frică de ei, de ei amândoi îmi era frică, am vrut să cred că de Javier singur încă nu mi-ar fi fost: tocmai mă culcasem cu el, îl îmbrăţişasem şi îl sărutasem cu toată dragostea pe care îndrăzneam să i-o arăt, aşadar cu multă dragoste stăpânită sau disimulată, mi-o trădam doar în detalii pe care el probabil nu le băga de seamă, ultimul lucru pe care îl doream era să-l sperii, să-l înspăimânt înainte de vreme, să-l pun pe fugă. Vremea avea să vină, de asta eram sigură. Am simţit că iubirea mea tăinuită rămâne suspendată, în oricare dintre formele ei iubirea e incompatibilă cu teama; sau că se amână până într-un moment mai prielnic, momentul dezminţirii sau al uitării, dar nu-mi scăpa faptul că nici unul nu era cu putinţă. Astfel că m-am îndepărtat de uşă, dacă intra cumva din nou, să verifice că dorm mai departe, că nu există martori care să audă discuţia. M-am băgat în pat, am adoptat o poziţie care mi s-a părut convingătoare, am aşteptat, n-am mai auzit nimic, am pierdut răspunsul lui Ruibérriz, mai devreme sau mai târziu a trebuit să-l rostească. Poate că am zăbovit acolo un minut, două, trei, n-a intrat nimeni, nu s-a întâmplat nimic, iar eu mi-am luat inima în dinţi şi am ieşit din nou dintre cearşafuri, m-am apropiat de falsa crăpătură, tot pe jumătate dezbrăcată, cum mă lăsase el, tot cu fusta pe mine. Nu poţi rezista tentaţiei de a auzi, chiar dacă îţi dai seama că nu e spre binele tău. Mai ales când ai început să afli.

Vocile se auzeau mai slab acum, se prefăcuseră într-un murmur, ca şi cum s-ar fi liniştit după tresărirea iniţială. Poate că înainte stătuseră amândoi în picioare, iar acum se aşezaseră o clipă, vorbeşti mai încet când stai jos.

„Ce crezi că trebuie să facem", am reuşit până la urmă să deslușesc că spunea Díaz-Varela. Voia să tranşeze chestiunea.

„Nu trebuie să facem nimic", a răspuns Ruibérriz ridicând tonul, poate pentru că dădea instrucţiuni şi se simţea din nou la cârmă. Avea aerul că rezumă, m-am gândit că are să plece curând, poate că îşi apucase deja haina şi o pusese pe braţ, presupunând că şi-o dăduse jos, vizita îi era intempestivă şi fulgerătoare, nu încape îndoială că Díaz-Varela nu-l servise nici măcar cu apă. „Informaţia asta nu ţinteşte pe nimeni, nu ne priveşte, nici eu, nici tu n-avem legătură cu asta, orice insistenţă din partea mea ar avea efect contrar. Nu te mai gândi, eşti la curent şi gata. Nu se schimbă nimic, nu s-a schimbat nimic. Dacă mai apare vreo noutate o să aflu, dar n-ar trebui să apară. Cel mai probabil e să ia act, să arhiveze şi să nu facă nimic. De unde să înceapă investigaţia, de mobilul ăla nu e nici urmă, nu există. Canella nici măcar n-a ştiut vreodată numărul, se pare că a dat patru sau cinci diferite, inversează cifrele, normal, sunt toate inventate, dacă nu visate. I s-a dat telefonul, dar nu i s-a spus niciodată numărul, aşa ne-am înţeles şi aşa s-a făcut. Ce e nou, prin urmare? Insul a auzit voci, spune acum, care-i vorbeau de fetele lui şi îi semnalau vinovatul. Ca atâţia alţi ţicniţi. Nu e deloc extraordinar ca, în loc să răsune în capul lui sau din cer, s-o facă dintr-un mobil, or s-o ia drept aiureală, dorinţă de a-şi da importanţă. Până şi neisprăviţii aud de progresul lumii, până şi nebunii, iar cel care n-are mobil e cel mai mare fraier. Las-o baltă. Nu te speria mai mult decât e cazul, nu câştigăm nimic cu asta."

„Şi omul de piele? Tu însuţi te-ai alarmat, Ruibérriz. De-aia ai dat fuga să mă anunţi. Acum nu-mi spune că nu am motive. Cum rămâne."

„Da, când am aflat făceam pe mine, recunosc, aşa e. Eram atât de liniştiţi când a refuzat să dea declaraţie, n-a deschis gura. M-a luat prin surprindere, nu mă aşteptam, după cum stăteau lucrurile. Dar spunându-ţi mi-am dat seama că în realitate nu e nimic. Dacă i-a apărut un om de piele de două ori, păi e ca şi cum i-ar fi apărut Fecioara de la Fatima, cu efecte practice. Ţi-am spus că sunt căutat doar în Mexic, dacă nu s-o fi prescris, sigur s-a prescris, deşi n-am să mă duc acolo să verific: ceva din

tinereţe, au trecut câteva secole. Şi pe atunci nu purtam hainele astea." Ruibérriz era conştient că greşise, că niciodată nu trebuise să se lase văzut de parcagiu. Poate că de aceea încerca acum să reducă gravitatea informaţiei pe care o adusese.

„Poţi să scapi de cele pe care le ai, în orice caz. Începând cu asta. Arde-o, fă-o bucăţi. Nu cumva să se găsească vreun deştept căruia să-i treacă prin cap să facă legătura. Nu eşti în evidenţele poliţiei aici, dar te cunosc destui gabori. Să sperăm că cei de la Omoruri nu schimbă date cu cei de la alte delicte. Aici nu schimbă nimeni nimic cu nimeni, după cum se vede. Fiecare îşi vede de treaba lui, nu-şi bagă nasul unde nu-i fierbe oala, ar fi ciudat." Şi Díaz-Varela se străduia să fie optimist acum şi să se liniştească. Aveau aerul unor persoane normale la urma urmelor, ca nişte amatori bâjbâind, cum făcusem şi eu. Indivizi neobişnuiţi cu crima sau nu îndeajuns de conştienţi că instigaseră la una, aproape că o comandaseră, după cum se putea deduce.

Voiam să-l văd pe Ruibérriz acela, pesemne că era gata să-şi ia rămas-bun: chipul lui, dar şi faimoasa haină, înainte de a o distruge. M-am hotărât să ies, am fost tentată să mă îmbrac repede. Dar, dacă o făceam, Díaz-Varela ar fi bănuit că ştiam de ceva vreme că mai e cineva în casă şi poate ascultasem, iscodisem, cel puţin în secundele cât zăbovisem punându-mi restul de haine. Dar dacă năvăleam în salon aşa cum eram, în schimb, aş fi dat impresia că tocmai mă trezisem şi nu aveam habar că mai e cineva. Nu auzisem nimic, eram încredinţată că suntem singuri, eu şi el, ca întotdeauna, fără martor posibil al întâlnirilor noastre ocazionale, din unele după-amiezi. Îi ieşeam în întâmpinare cu naturaleţe, după ce descoperisem că în timpul somnului nu rămăsese lângă mine, în pat. Era mai bine să mă arăt pe jumătate dezbrăcată, fără urmă de prudenţă şi făcând zgomot, ca o nevinovată care e tot cu capul în nori.

Dar în realitate nu eram pe jumătate dezbrăcată, ci mai degrabă aproape goală, iar restul hainelor însemna toate, în afară de fustă, căci numai pe ea o mai aveam, lui Díaz-Varela îi plăcea să mi-o vadă ridicată sau să mi-o ridice el în timpul sforţărilor noastre, dar din plăcere sau din comoditate sfârşea prin a-mi da jos celelalte haine; bine, uneori îmi sugera să-mi pun din nou pantofii după ce îmi scoteam ciorapii, dar numai dacă erau cu toc, mulţi bărbaţi sunt fideli anumitor imagini clasice, eu îi înţeleg, căci le am pe ale mele, şi nu mă împotrivesc, nu mi-e deloc greu să le fac hatârul şi pe deasupra mă simt măgulită să răspund unei fantezii care se bucură de un oarecare prestigiu, cel al dăinuirii de-a lungul câtorva generaţii, şi nu e puţin. Astfel că exagerata lipsă de haine – fusta exact deasupra genunchiului când era la locul ei şi întinsă, dar acum era mototolită şi strâmbă, părând mai scurtă – m-a făcut să mă opresc brusc, şovăind, şi să mă întreb dacă în cazul când m-aş fi crezut într-adevăr singură cu Díaz-Varela în apartamentul lui aş fi ieşit din cameră cu sânii la aer sau mi i-aş fi acoperit, trebuie să ai siguranţa că nu au cedat, că nu te dă de gol balansul sau saltul lor excesiv, ca să mergi aşa în faţa cuiva (n-am înţeles niciodată dezinvoltura nudiştilor, din ce în ce mai numeroşi); nu e acelaşi lucru ca un bărbat să-i vadă în repaus, fie şi în toiul zbuciumului învolburat şi apropiat, ori din faţă, de la distanţă şi în mişcare necontrolată. Dar n-am ajuns să tranşez alternativa, căci a intervenit pudoarea şi a prevalat. Perspectiva de a mă arăta astfel pentru prima oară în faţa unui complet necunoscut mi s-a părut insuportabilă, mai ales fiind vorba de un individ dubios şi fără scrupule. Nici Díaz-Varela nu le

avea, după cum tocmai descoperisem, şi poate că în mai mare măsură, dar era cineva care cunoştea tot ce se poate vedea din corpul meu şi nu numai atât, cineva încă iubit, mă năpădise un amestec de neîncredere totală şi repulsie primară şi necugetată, eram incapabilă să asimilez ceea ce credeam că ştiu, să nu mai pomenim de a analiza, şi spun „credeam" pentru că nădăjduiam să nu fi auzit bine sau să fi înţeles altceva, să fi interpretat discuţia în mod eronat, să existe o explicaţie de vreun fel care să-mi permită să gândesc mai târziu: „Cum am putut să-mi închipui una ca asta, ce proastă şi ce nedreaptă am fost". Şi în acelaşi timp îmi dădeam seama că interiorizasem, încorporasem definitiv faptele ce se desprindeau din ea, erau înregistrate în creierul meu, atâta vreme cât nu avea loc o dezminţire, pe care eu nu puteam s-o cer fără a mă arunca poate într-o mare primejdie. Trebuia să mă prefac că n-am băgat de seamă nimic, nu doar ca să nu par o spioană şi o indiscretă în ochii lor – în măsura în care îmi păsa cum mă văd, iar atunci încă îmi păsa, întrucât nici o schimbare nu este dintr-odată şi instantanee, nici cea provocată de o descoperire oribilă –, dar pe deasupra era spre binele meu, ba chiar îmi era vital în sens literal. Mi-a fost şi teamă, pentru mine, puţin teamă, îmi era cu neputinţă să mă las cuprinsă de teamă, să cântăresc cele întâmplate şi ce presupuneau, nu era uşor să trec de la tihna sau toropeala *post coitum* la teama faţă de persoana alături de care le trăisem. În toate acestea era ceva neverosimil, ireal, de vis defăimător şi sinistru, apăsător şi de neîndurat, eram incapabilă să-l văd deodată pe Díaz-Varela ca pe un asasin ce ar fi putut să recidiveze în crimă odată ce trecuse graniţa, odată ce o gustase deja. De fapt, nu era, am vrut să gândesc mai târziu: el nu pusese mâna pe un pumnal şi nici nu înjunghiase pe nimeni, nici măcar nu vorbise cu acel Vázquez Canella, parcagiul ucigaş, nu-i comandase nimic, cu el nu avusese nici o legătură, nu schimbaseră niciodată o vorbă, după câte dedusesem. Poate că nici nu pusese la cale uneltirea, ar fi putut să-i povestească necazurile sale lui Ruibérriz şi acesta să plănuiască totul pe cont propriu, doritor să placă, un cap sec, cap de nebun, şi chiar să-l fi pus în faţa faptelor împlinite, de parcă ar fi venit cu un cadou neaşteptat: „Iată cum

ţi-am netezit drumul, cum ţi-am deschis calea, acum totul depinde de tine". Nici măcar Ruibérriz nu fusese executantul, nici el nu apucase arma şi nici nu dăduse indicaţii precise nimănui: fusese iniţial un mijlocitor, după cum înţelesesem, şi se limitase să otrăvească imaginaţia delirantă a nevoiaşului şi să aibă încredere în reacţia sau pornirea violentă pe care o va avea într-o zi, ceea ce putea să survină sau să nu survină niciodată, dacă era o crimă premeditată acordaseră în mod straniu un rol prea important hazardului. În ce măsură avuseseră certitudinea, în ce măsură erau responsabili. Numai să nu-i fi dat instrucţiuni sau ordine şi să-l fi constrâns, să nu-i fi făcut rost de briceagul tip fluture, cu lamă de şapte centimetri, care intră în carne până la plăsele, pesemne că nu se găsesc atât de uşor, din moment ce teoretic sunt interzise, nu sunt ieftine şi accesibile celui ce abia câştigă nişte bacşişuri şi doarme într-o maşină şubredă. Îi oferiseră un telefon mobil cu siguranţă ca să-l sune ei, nu ca să sune el - poate că nici nu avea pe cine, fetele lui habar n-avea unde sunt sau se îndepărtaseră intenţionat de el, fugind ca de ciumă de un tată coleric, puritan şi tulburat –, ca să-l convingă vorbindu-i la ureche, de parcă i-ar fi şoptit, nu ţinem cont că ce ni se spune la telefon nu soseşte de foarte departe, ci de foarte aproape şi de aceea ne înduplecă mai degrabă decât cele auzite de la un interlocutor aflat în faţa noastră, acesta nu ne va atinge urechea, sau doar în cazuri extrem de rare. În general, consideraţiile acestea nu sunt bune de nimic, sau dimpotrivă, constituie o circumstanţă agravantă, dar pe mine m-au liniştit puţin în momentul acela şi m-au făcut să nu mă simt ameninţată, nu în principiu şi nu atunci, nu acasă la Díaz-Varela, nu în dormitorul lui, nu în patul lui: era neîndoielnic că el nu-şi pătase mâinile cu sânge, cu al celui mai bun prieten, bărbatul care îmi era atât de simpatic la distanţă, în timpul micului dejun, ani şi ani.

Mai era şi celălalt, căruia voiam să-i văd faţa, cel pentru care eram gata să ies pe jumătate dezbrăcată, înainte să plece şi să-l pierd din vedere pentru totdeauna. Poate că era mai periculos şi nu i-ar fi plăcut deloc să mă vadă sau ca eu după aceea să-i păstrez în minte imaginea. Poate cu el mă expuneam cu adevărat şi

aveam să citesc în privirea lui frazele acestea: „Ţi-am reţinut chipul; n-are să-mi fie greu să dau de numele tău şi să aflu unde stai". Şi ar fi fost tentat să mă suprime.

Dar trebuia să mă grăbesc, nu mai puteam şovăi multă vreme, astfel că mi-am pus sutienul şi pantofii, căci mi-i dădusem din nou jos, frecându-mi călcâiele de marginea inferioară a patului, îi lăsasem să cadă de acolo pe duşumea înainte de a aţipi. Sutienul era de ajuns, poate că mi l-aş fi pus oricum, chiar dacă n-ar fi fost nici un intrus, ştiind că în picioare, în mişcare, îmi stătea mai bine, chiar şi în faţa lui Díaz-Varela, care tocmai mă văzuse fără nimic pe mine. Era cu un număr mai mic decât port de obicei, un vechi truc care la întâlnirile galante dă întotdeauna roade, face sânii să pară mai ridicaţi, ceva mai debordanţi, deşi nu am avut niciodată până acum probleme cu ai mei. Dar în sfârşit. Sunt două mici momeli şi te scutesc de surprizele neplăcute, când te duci la o întâlnire cu o idee preconceputăă despre ce trebuie să conţină întâlnirea aceea, pe lângă alte lucruri mai variabile. Poate că sutienul acela mă făcea mai provocatoare, sau nu, mai atrăgătoare, în ochii necunoscutului, dar în acelaşi timp mă simţeam mai protejată, îmi atenua ruşinea.

M-am pregătit să deschid uşa, după ce mă încălţasem fără să-mi pese de zgomotul tocurilor pe lemn, un mod de a-i înştiinţa, dacă erau atenţi, destul de atenţi, şi nu absorbiţi de necazurile lor. Trebuia să-mi stăpânesc expresia, trebuia să fie de uimire absolută când aveam să-l văd pe Ruibérriz acela, dar nu hotărâsem care avea să-mi fie prima reacţie verosimilă, cu siguranţă să fac cale întoarsă năucită şi să intru numaidecât în cameră, ca să nu reapar decât după ce îmi voi fi pus puloverul cu decolteu în formă de „V" pe care îl purtam în ziua aceea, puţin decoltat, sau suficient de decoltat. Şi poate să-mi acopăr bustul cu mâinile, sau ar fi fost un gest exagerat de ruşinos? Nu e niciodată uşor să te pui într-o situaţie care nu este cea reală, nu înţeleg cum pot atâţia oameni să-şi petreacă viaţa prefăcându-se, întrucât este cu neputinţă să ai în vedere toate elementele, până şi detaliul cel mai mărunt şi ireal, când de fapt nu există nici unul şi trebuie fabricate toate.

Am respirat profund şi am tras de clanţă, gata să-mi joc rolul, şi în clipa aceea mi-am dat seama că mă înroşisem, înainte ca Ruibérriz să intre în câmpul meu vizual, întrucât ştiam că el are să mă vadă în sutien şi cu fustă strâmtă şi îmi era ruşine să mă arăt astfel în faţa unui necunoscut despre care îmi făcusem cea mai îngrozitoare părere, poate că înfierbântarea îmi provenea în parte de la cele auzite, din amestecul de indignare şi spaimă pe care nu izbutea să-l diminueze incredulitatea care mă năpădea în egală măsură; eram cu siguranţă tulburată, cu senzaţii şi gânduri confuze, cu inima strânsă.

Cei doi bărbaţi erau în picioare şi şi-au întors capetele în acelaşi timp, pesemne că nu mă auziseră nicidecum punându-mi pantofii sau iscodind. În ochii lui Díaz-Varela am observat imediat răceală sau suspiciune, dezaprobare, chiar severitate. În ai lui Ruibérriz doar surpriză şi o licărire de apreciere masculină pe care ştiu să o recunosc şi pe care el nu şi-o putea stăpâni, probabil. Există bărbaţi cu pupila foarte ageră pentru tipul acesta de evaluări, nu ştiu să şi-o înfrâneze, sunt în stare să se uite la coapsele descoperite ale unei femei care a suferit un accident, întinse pe şosea şi însângerate, sau la şanţul dintre sânii celei ce se apleacă să le dea ajutor dacă sunt ei grav răniţi, e mai presus de voinţa lor sau nu are legătură cu ea, e un mod de a fi în lume şi va dura până când vor fi în agonie, iar înainte de a închide pleoapele pentru totdeauna vor contempla cu satisfacţie genunchii infirmierei, chiar dacă poartă ciorapi albi şi mototoliţi.

M-am acoperit într-adevăr cu mâinile, într-un gest instinctiv şi sincer; dar nu m-am întors ca să mă retrag numaidecât,

pentru că mi-a trecut prin cap că trebuie să spun ceva, să-mi manifest groaza, uluirea. Nu mi-a ieşit la fel de spontan.

- Vai, îmi pare rău, iartă-mă, m-am adresat lui Díaz-Varela, nu ştiam că a venit cineva. Scuzaţi-mă, mă duc să-mi pun ceva.

- Nu, eu plecam, a zis Ruibérriz şi mi-a întins mâna.

- Ruibérriz, un prieten, mi l-a prezentat Díaz-Varela, stânjenit, laconic. Ea e María.

M-a privat de nume de familie, ca Luisa acasă la ea, dar este posibil ca el s-o fi făcut cu bună ştiinţă, ca să mă protejeze cât de cât.

- Ruibérriz de Torres, o plăcere să vă cunosc, a precizat cel prezentat, trebuia să sublinieze că are nume de familie compus. Şi a zăbovit cu mâna întinsă.

- Plăcerea este de partea mea.

I-am strâns-o repede, descoperindu-mi o latură preţ de o secundă, iar ochii lui au zburat spre sânul acela, apoi am intrat în dormitor, dar n-am închis uşa, ca să-mi fie vădită intenţia de a mă întoarce la ei, vizitatorul n-avea să plece fără a-şi lua rămas-bun de la persoana pe care o avea în faţă. Am apucat puloverul, l-am tras pe mine sub privirea lui pe care am simţit-o pironită în trupul meu, aflat în profil, ca să mă îmbrac şi am ieşit din nou. Ruibérriz de Torres purta un *foulard* în jurul gâtului, un simplu ornament, pesemne că nu şi-l scosese nici un moment şi îşi aruncase pe umeri faimoasa haină de piele, care îi cădea astfel ca o capă, în mod teatral sau carnavalesc. Era lungă, din piele neagră, ca acelea purtate de membrii SS sau poate de la Gestapo în filmele cu nazişti, nu încăpea îndoială că mă aflam în faţa unui individ căruia îi plăcea să atragă atenţia pe calea cea mai rapidă şi uşoară, fie şi cu riscul de a provoca repulsie, acum trebuia să renunţe la acest obiect de îmbrăcăminte, dacă îl asculta pe Díaz-Varela. Primul lucru care mi-a trecut prin cap a fost să mă întreb cum avea el încredere într-un tip cu o înfăţişare atât de evidentă de neruşinat, i se citea pe chip, în atitudine, în constituţie şi în maniere, dintr-o privire îi descopereai esenţa. Împlinise cincizeci de ani, însă totul în el

aspira la tinereţe: frumosul păr dat pe spate, cu onduleuri pe tâmple, cam umflat şi lung, dar corect, cu şuviţe sau smocuri de fire albe care nu-i confereau respectabilitate, căci păreau artificiale, ca de mercur; toracele atletic deşi uşor arcuit, cum li se întâmplă tuturor celor ce evită cu orice preţ grăsimea pe abdomen şi îşi cultivă pectoralii; zâmbetul deschis, lăsând să se vadă o dantură strălucitoare, buza superioară i se răsfrângea în sus, arătându-şi partea interioară mai umedă şi accentuând prin asta lascivitatea ansamblului. Avea un nas drept şi ascuţit, cu osul foarte pronunţat, părând mai degrabă roman decât madrilen şi făcându-mă să-mi amintesc de actorul acela, Vittorio Gassman, nu în vremea bătrâneţii sale cu aer mai nobil, ci în vremea când interpreta escroci. Da, îţi sărea în ochi că insul e jovial şi şarlatan. Şi-a încrucişat braţele astfel că fiecare mână a căzut pe bicepsul din partea cealaltă şi i-a încordat numaidecât, ca şi cum şi i-ar fi mângâiat sau măsurat, ca şi cum ar fi vrut să şi-i scoată în evidenţă, deşi îi avea acoperiţi de haină, într-un gest zadarnic. Puteam foarte bine să mi-l imaginez într-un tricou cu guler şi cu câţiva nasturi pe piept, chiar şi cu cizme lungi, o imitaţie ieftină a jucătorului de polo frustrat, care n-a izbutit niciodată să încalece un cal. Era ciudat ca Díaz-Varela să-l aibă drept complice într-o acţiune atât de secretă şi de delicată, care compromite atât de mult: aceea de a-i aduce cuiva moartea când „*he should have died hereafter*", când îi era sortit să moară mai târziu sau începând de acum, poate mâine, iar dacă nu mâine, în nici un caz acum. Asta e problema, căci murim cu toţii, iar la urma urmelor nimic nu se schimbă prea mult – nimic nu se schimbă în esenţă – când se grăbeşte soarta şi se ucide, problema este când, dar cine ştie când este potrivit şi drept, ce înseamnă „mai târziu", „începând de acum" sau „de acum înainte", dacă acum este prin natura sa schimbător, ce înseamnă „în alte timpuri" dacă nu există decât un timp şi este continuu, nu se rupe în două şi se duce suflându-şi veşnic în ceafă, nerăbdător şi fără ţel, se duce călcând totul în picioare, ca şi cum nu i-ar sta în putinţă să se oprească şi şi-ar ignora el însuşi ţelul. Şi

de ce se întâmplă lucrurile când se întâmplă, de ce în ziua aceea, nu în cea anterioară și nici în cea următoare, ce are special sau hotărâtor momentul acela, ce îl semnalează sau cine îl alege, cum se poate spune ce a spus Macbeth mai departe, m-am uitat în text după ce Díaz-Varela mi-a citat din el, iar imediat adaugă asta: „*There would have been a time for such a word*", „Când pentru-asemeni veste-aveam răgaz", adică „pentru o asemenea informație" sau „o asemenea frază", pe care o aude de pe buzele ajutorului său Seyton, aducătorul ușurării sau al nenorocirii: „Regina a murit, stăpâne!". Ca de atâtea ori în Shakespeare, comentatorii nu se pun de acord în privința ambiguității și misterului unor rânduri atât de celebre. Ce înseamnă? „Ar fi fost un timp mai potrivit"? „O ocazie mai potrivită pentru faptul acesta, căci aceasta nu-mi convine"? Poate „un timp mai oportun și pașnic, când i s-ar fi putut prezenta onoruri, când eu aș fi putut să zăbovesc și să plâng cum se cuvine pierderea celei ce a împărțit atâtea cu mine, ambiția, crima, speranța, puterea și teama"? Macbeth nu are atunci decât un minut ca să-și rostească, numaidecât, celebrele zece versuri, nu sunt mai multe, extraordinarul monolog pe care atâția oameni l-au învățat pe dinafară pe pământul acesta și care începe cu: „Dar mâine și iar mâine, tot mereu...". Iar când îl isprăvește - dar cine știe dacă îl isprăvește sau dacă avea de gând să mai spună ceva, dacă n-ar fi fost întrerupt –, apare un sol care-i cere atenția, întrucât îi aduce cumplita și supranaturala veste că marele codru Birnam se mișcă, se ridică și înaintează spre colina înaltă din Dunsinane, unde se află el, iar asta înseamnă că va fi înfrânt. Iar dacă este înfrânt va fi mort, iar odată mort au să-i taie capul și au să i-l etaleze ca pe un trofeu, despărțit de trupul care îl susține încă, în vreme ce vorbește și fără privire. „Ar fi trebuit să moară mai încolo, când eu n-aveam să mai fiu aici ca să mai aud, ca să mai văd sau să mai visez ceva; când eu n-aveam să mai fiu în timp și nici măcar n-aș mai fi putut să aflu."

Contrar senzaţiei pe care o avusesem fără a-i vedea, când încă nu cunoşteam chipul lui Ruibérriz de Torres, cei doi bărbaţi împreună nu mi-au inspirat frică în scurtul răstimp cât am stat în compania lor, cu toate că trăsăturile şi manierele oaspetelui nu erau liniştitoare. Totul la el trăda un neruşinat, într-adevăr, dar nu un tip sinistru; era în stare, cu siguranţă, de o mie de mârşăvii minore, care puteau să-l facă să comită una mai mare din când în când, amăgit de graniţa prea fragilă, dar precum cel ce calcă, într-o vizită fulger, pe un teritoriu pe unde ar fi îngrozit să treacă zilnic. Le-am băgat de seamă lipsa de familiaritate şi chiar de armonie şi mi s-a părut că, departe de a se potenţa reciproc ca o pereche de criminali, prezenţa fiecăruia neutraliza periculozitatea celuilalt şi că nici unul nu va îndrăzni să-şi manifeste suspiciunile, nici să-mi pună întrebări sau să-mi facă ceva sub privirea unui martor, chiar dacă acesta îi fusese complice în plănuirea unei crime. Ca şi cum s-ar fi unit întâmplător şi efemer, doar pentru o acţiune izolată, şi n-ar fi alcătuit nicidecum o societate stabilă, n-ar fi avut planuri împreună pe termen lung şi ar fi fost legaţi numai de operaţiunea deja executată şi de posibilele consecinţe, o alianţă circumstanţială, poate nedorită de nici unul dintre ei, la care Ruibérriz se pretase pesemne pentru bani, din pricina datoriilor, iar Díaz-Varela pentru că nu cunoscuse un asociat mai bun – un asociat mai mizerabil – şi nu avusese încotro, trebuise să se lase pe mâna unui escroc. „În principiu, n-ai de ce să mă suni, de când n-am vorbit noi doi? Poate să fie important ce ai să-mi spui", îl mustrase

Díaz-Varela pe Ruibérriz când acesta îşi permisese la rândul lui să-l dojenească pentru că are telefonul închis. În mod obişnuit nu erau în legătură, familiaritatea cu care îşi făceau reproşuri provenea doar din secretul pe care îl împărţeau, sau din vinovăţie, dacă exista, nu-mi dădeau deloc impresia aceasta, păruseră lipsiţi de scrupule. Oamenii se simt legaţi când comit un delict împreună, când conspiră sau pun la cale ceva, mai ales când îl duc la capăt. Atunci devin deodată familiari unul cu altul, pentru că şi-au scos masca şi nu se mai pot preface în faţa semenilor că nu sunt ceea ce sunt în realitate sau că n-ar face niciodată ce au făcut. Sunt legaţi de această cunoaştere reciprocă, aşa cum sunt legaţi amanţii clandestini şi cei care nu sunt sau nu au nevoie să fie, dar hotărăsc să se arate rezervaţi, cei ce consideră că restul lumii n-are de ce să se amestece în intimităţile lor, că nu au de ce să anunţe fiecare sărut şi fiecare îmbrăţişare, cum ni se întâmpla mie şi lui Díaz-Varela, care nu suflam o vorbă despre ale noastre, de fapt Ruibérriz era primul pus la curent. Orice criminal ştie de ce e în stare complicele său şi că acesta ştie despre el exact acelaşi lucru. Orice amant ştie că celălalt îi cunoaşte vreo slăbiciune, că în faţa celuilalt nu se mai poate preface că nu-l ispiteşte fizic, că îi produce repulsie sau că îi este pe de-a-ntregul indiferent, nu se mai poate preface că îl disprețuieşte sau îl exclude, cel puţin nu pe terenul senzual, care cu majoritatea bărbaţilor se dovedeşte, destulă vreme – până când se obişnuiesc încetul cu încetul, iar atunci devin sentimentali –, foarte prozaic, oricât de rău ne-ar părea. Chiar avem noroc dacă întâlnirile cu ei sunt învăluite într-o nuanţă de umor, de fapt este de multe ori primul pas spre înduioşarea atâtor bărbaţi aspri.

Dacă sunt supărătoare libertăţile pe care şi le ia un necunoscut sau cunoscut după ce trece prin patul nostru (sau noi prin al lui, e acelaşi lucru), cu atât mai supărătoare vor fi cele derivate dintr-un delict împărtăşit, iar una dintre ele este cu siguranţă lipsa totală de respect, mai ales dacă răufăcătorii sunt doar ocazionali, dacă sunt indivizi obişnuiţi, care ar fi îngroziţi

să-şi audă isprăvile povestite despre alţii, puţin înainte de a şi le concepe pe ale lor şi probabil de asemenea după ce le duc la capăt. Oameni care după ce fac cu putinţă o crimă, sau chiar comandă crima, tot ar mai gândi despre ei înşişi cu convingere: „Eu nu sunt un criminal, nu mă consider ca atare, nicidecum. Doar că asta e, se întâmplă tot felul de lucruri şi uneori intervii într-o fază, ce mai contează dacă e intermediară, cea de la capăt sau a naşterii, nici una nu e nimic fără celelalte. Factorii sunt întotdeauna mulţi şi unul singur nu constituie niciodată cauza. Ar fi putut să refuze Ruibérriz sau insul trimis de el să-i otrăvească parcagiului mintea. Acesta ar fi putut să nu răspundă la telefonul mobil pe care l-a avut într-adevăr o vreme, noi i l-am dăruit şi noi l-am sunat, izbutind să-l convingem că Miguel e vinovat de prostituarea fetelor lui; ar fi putut să nu ia în seamă vicleşugurile sau să fi confundat persoana până la sfârşit şi să-i fi dat şoferului cele şaisprezece lovituri de pumnal, inclusiv pe cele cinci mortale, nu degeaba îi trăsese un pumn cu câteva zile în urmă. Miguel ar fi putut să nu ia maşina de ziua lui de naştere şi atunci nu s-ar fi întâmplat nimic, nu în ziua aceea şi poate în nici o altă zi, poate n-ar mai fi putut să conveargă niciodată toate elementele... Nevoiaşul ar fi putut să nu aibă briceag, cel care am ordonat să-i fie cumpărat, se deschide atât de repede... Ce responsabilitate am eu în conjuncţia cauzalităţilor, planurile pe care ţi le faci nu sunt decât tentative şi probe, cărţi care se dezvăluie pe rând, iar majoritatea lor nu ies, nu se potrivesc. Nu eşti vinovat decât dacă apuci o armă şi o foloseşti cu propriile-ţi mâini. Restul este fortuit, lucruri pe care ţi le imaginezi – un nebun pe diagonală, un cal de şah care sare –, pe care le doreşti, de care te temi, la care instigi, cu care te joci şi pe care le plăsmuieşti, iar din când în când ajung să se întâmple. Şi, dacă se întâmplă, se întâmplă indiferent dacă nu le vrei sau nu se întâmplă chiar dacă le jinduieşti, prea puţin depinde de noi în toate circumstanţele, nici o urzeală nu este ferită de riscul ca un fir să se răsucească. Ca şi cum am lansa o săgeată spre cer în mijlocul câmpului: normal este ca atunci când îşi

începe coborârea, cu vârful în jos, să cadă dreaptă, fără a-şi devia traiectoria, şi să nu atingă şi să nu rănească pe nimeni. Sau, eventual, doar pe arcaş".

Lipsa totală de respect i-am remarcat-o lui Díaz-Varela în modul de a i se adresa lui Ruibérriz şi chiar de a-i da ordine ca să-l expedieze („Bine, m-ai ţinut de vorbă destul şi nu mai pot să-mi neglijez vizitatoarea. Aşa că du-te, fii bun şi şterge-o. Ruibérriz: ia-ţi tălpăşiţa", i-a spus la sfârşitul scurtului nostru dialog: nu încăpea îndoială că-i dăduse bani, sau încă îi mai dădea, pentru mijlocire, pentru administrarea crimei, pentru urmărirea consecinţelor). Lui Ruibérriz i-am remarcat-o în modul cum m-a măsurat cu privirea de la început până când a ieşit pe uşă: nu şi-a corectat aprecierea iniţială, tolerabilă din cauza surprizei, constatând că nu era prima oară când mă aflam acolo, în dormitorul acela, asta se percepe numaidecât; văzând că prezenţa nu-mi este hazardată şi nici de tatonare, că nu sunt o femeie care să fi intrat în casa unui bărbat într-o singură după-amiază – sau o după-amiază inaugurală, să zicem, care adesea rămâne singura –, aşa cum s-ar fi dus la altul care i-ar fi plăcut în egală măsură, ci că sunt, ca să mă exprim astfel, „ocupată" de prietenul lui, cel puţin în perioada aceea, cum de fapt aproape că era cazul. Nu i-a păsat: nu şi-a domolit nici o clipă ochii masculini admirativi şi nici zâmbetul lasciv de cochetărie, care îi dezvelea gingiile, de parcă vederea neprevăzută a unei femei în sutien şi fustă şi cunoaşterea ei ar fi presupus o investiţie pentru viitorul apropiat şi ar fi nădăjduit să mă întâlnească în curând singură sau în alt loc, ori ar fi avut de gând să-i ceară numărul meu de telefon celui ce ne prezentase fără să vrea, neavând de ales.

– Scuzaţi-mi apariţia, am repetat când am revenit în sufragerie, cu puloverul pe mine. N-aş fi ieşit aşa dacă mi-aş fi închipuit că nu mai suntem singuri.

Aveam nevoie să subliniez asta, ca să alung bănuielile. Díaz-Varela mă privea mai departe cu seriozitate, aproape cu dezaprobare ori cu duritate; dar nu la fel mă privea Ruibérriz.

– N-am de ce să vă scuz, a îndrăznit să spună acesta cu curtoazie învechită. Vestimentaţia nu putea fi mai năucitoare. Păcat de fugacitate, în treacăt fie zis.

Díaz-Varela s-a strâmbat, nu-i convenea nimic din cele întâmplate: nici sosirea complicelui, nici veştile pe care i le adusese, nici năvălirea mea în scenă şi faptul că acela şi cu mine ne cunoscuserăm, nici posibilitatea ca eu să-i fi auzit de dincolo de uşă, când mă credea adormită; cu siguranţă nici lăcomia vizuală a lui Ruibérriz pricinuită de sutienul şi de fusta mea sau puţinul pe care îl ascundeau şi nici complimentele corespunzătoare, deşi au fost destul de cuviincioase. Am simţit o bucurie puerilă şi, după ce tocmai descoperisem, nelalocul ei – dar a ţinut numai o clipă – imaginându-mi că Díaz-Varela ar fi putut simţi din cauza mea ceva asemănător geloziei, sau mai degrabă reminiscenţe ale geloziei. Proasta dispoziţie îi era vădită, mai ales după ce a plecat Ruibérriz cu haina pe umeri şi cu mersul lui lent spre lift, ca şi cum ar fi fost satisfăcut de propria-i imagine şi ar fi vrut să-mi lase timp ca să i-o apreciez de la spate: un tip optimist, fără îndoială, din cei care nu bagă de seamă că anii trec şi ei îmbătrânesc. Înainte de a intra în lift s-a întors spre noi, care îl însoţeam cu privirea de la intrare, de parcă am fi fost soţ şi soţie, şi ne-a salutat ducându-şi o clipă o mână la sprânceană şi înălţându-şi-o apoi într-un gest ce îl imita pe cel de a-şi scoate pălăria. Îngrijorarea cu care venise părea să se fi risipit, pesemne că era un om uşuratic, care uita de necazuri cu orice, orice surogat care-i oferea plăcere de o clipă îi ridica moralul. Mi-a trecut prin cap că n-are să-şi asculte prietenul şi n-are să-şi distrugă haina de piele, îi plăcea prea mult cum îi stă cu ea.

– Cine e? l-am întrebat pe Díaz-Varela, străduindu-mă s-o fac pe un ton de nepăsare, sau neintenţionat. Cu ce se ocupă? E primul tău prieten pe care îl cunosc şi nu prea vă potriviţi, nu? E cam ciudat.

– E Ruibérriz, mi-a răspuns tăios, ca şi cum ar fi fost o informaţie nouă sau l-ar fi definit. Apoi şi-a dat seama de ursuzenia răspunsului şi de faptul că nu spusese nimic.

A rămas un moment tăcut, cumpănind probabil ce poate să-mi povestească fără să se compromită.

- L-ai cunoscut şi pe Rico, a precizat. Se ocupă cu multe lucruri şi cu nimic special. Nu suntem prieteni, îl cunosc superficial, deşi de ceva vreme. Are mai multe afaceri din care nu izbuteşte să se îmbogăţească, aşa că bate la toate uşile, la care poate şi el. Dacă reuşeşte să cucerească o femeie cu bani, arde gazul cât îl ajută ea, până când se satură. Dacă nu, scrie scenarii pentru televiziune, pregăteşte discursuri pentru miniştri, preşedinţi de fundaţii, bancheri, pentru cine are prilejul, lucrează sub numele altora. Caută documentaţie pentru autorii chiţibuşari de romane istorice, ce haine purtau oamenii în secolul al XIX-lea sau în anii treizeci, cum era reţeaua de transport, ce armament foloseau, din ce material erau făcute pămătufurile de bărbierit sau agrafele, când s-a construit cutare clădire sau a avut loc premiera cutărui film, toate lucrurile astea superflue care îi plictisesc pe cititori, dar autorii cred că prin ele se evidenţiază. Scotoceşte prin hemerotecă, oferă date despre ce i se cere. Aşa, alandala, se pricepe la multe. Cred că în tinereţe a publicat vreo două romane, fără succes. Nu ştiu. Face câte o favoare pe ici, pe colo, pesemne că trăieşte mai ales din asta, din numeroasele contacte: un om util în inutilitatea lui, sau viceversa.

S-a oprit, a şovăit întrebându-se dacă e prudent să adauge ce a spus în continuare, a hotărât că n-are de ce să nu fie sau că e şi mai rău să lase impresia că nu vrea să întregească un portret inofensiv.

- Acum posedă jumătate dintr-un restaurant, sau două, dar îi merge rău, afacerile nu-i durează, deschide magazine şi le închide. Ciudat e că întotdeauna reuşeşte să deschidă altul nou după puţin timp, când îşi revine.

- Şi ce voia? A venit fără să anunţe, nu?

M-am căit că am întrebat atâtea imediat ce am făcut-o.

- De ce vrei să ştii? Ce-ţi pasă?

A spus-o morocănos, aproape furios. Eram sigură că nu mai are încredere în mine, mă vede ca pe o pisăloagă, poate ca pe o

ameninţare, un posibil martor incomod, se pusese în gardă. Era ciudat, până de curând eu eram o persoană plăcută şi câtuşi de puţin periculoasă, orice, în afară de un motiv de îngrijorare, cu siguranţă dimpotrivă, o distracţie foarte agreabilă în vreme ce el aştepta să treacă timpul, să vindece şi să-i împlinească năzuinţele, sau ca timpul să facă pentru el treburi care-i sunt străine, de convingere, de apropiere, de seducere şi chiar de îndrăgostire; cineva care nu dorea nimic din ce nu exista deja şi nu-i cerea lui nimic din ce nu era dispus să dea. Acum intrase la bănuieli, se îndoia. Nu putea să mă întrebe dacă îi ascultasem discuţia: dacă nu o făcusem, ar fi însemnat să-mi atragă atenţia asupra celor vorbite cu Ruibérriz în timp ce eu dormeam, deşi nu mă privea şi mă durea în cot, eu eram acolo doar în trecere; dacă da, era limpede că îi voi răspunde că nu, iar el tot n-ar fi aflat adevărul. Nu era cale de întoarcere, începând de atunci devenisem o umbră, sau şi mai rău, o belea, un obstacol.

Atunci m-a năpădit din nou frica, el mi-a inspirat-o, el singur, fără nimeni în faţa lui ca să-l oprească. Poate nu avea altă posibilitate de a se asigura că secretul îi e în siguranţă decât să mă dea la o parte. Se spune că, odată prins gustul crimei, recidiva nu mai e deloc anevoioasă, poţi să ucizi din nou, când ai trecut graniţa nu te mai poţi întoarce şi cantitativul devine secundar în faţa magnitudinii saltului făcut, saltul calitativ ce te transformă pentru totdeauna în criminal, până în ultima zi a vieţii şi chiar în memoria celor ce îţi supravieţuiesc, dacă sunt la curent sau află mai târziu, când nu mai suntem ca să încercăm să-i amăgim şi să negăm. Un hoţ poate restitui ce a furat, un ponegritor îşi recunoaşte calomnia şi o îndreaptă, spală numele persoanei acuzate, până şi un trădător poate uneori să-şi corecteze trădarea, înainte de a fi prea târziu. Problema în cazul crimei e că va fi întotdeauna prea târziu, nu-l mai poţi înapoia lumii pe cel pe care l-ai suprimat, lucrul acesta este ireversibil şi nu există nici un mod de a-l repara, iar dacă salvezi alte vieţi în viitor, oricât de multe, nu o ştergi niciodată pe cea pe care ai luat-o. Iar dacă nu e cu putinţă iertarea, aşa se spune, trebuie să

mergi mai departe pe drumul pe care ai apucat-o, de câte ori e nevoie. Nu mai contează dacă te mânjeşti, căci porţi în sân o pată care nu se mai elimină niciodată, contează să nu fie descoperită, să nu se afle, să nu aibă consecinţe şi să nu te ducă la pierzanie. Iar atunci nu mai e atât de grav să mai adaugi una, se amestecă cu prima sau aceasta o absoarbe, se împreunează şi devin una şi te obişnuieşti cu ideea că a ucide face parte din viaţa ta, că asta îţi este soarta, a ta şi a atâtor altora de-a lungul istoriei. Îţi spui că nu e nimic nou în situaţia în care te afli, nenumăraţi indivizi au trecut prin experienţa aceasta şi apoi au trăit cu ea fără prea multe eforturi şi fără a se lăsa copleşiţi, ba chiar au ajuns s-o uite intermitent, câte un moment în fiecare zi din cotidianul care ne susţine şi ne târăşte mereu. Nimeni nu poate zăbovi ore şi ore deplângând ceva concret, sau pe deplin conştient de ce a făcut o dată, demult, dacă nu cumva de două ori sau de şapte; minutele liniştite şi lipsite de zbucium apar mereu, până şi cel mai rău asasin se bucură de ele, probabil nu mai puţin decât orice nevinovat. Merge mai departe şi nu mai vede crima ca pe o monstruoasă excepţie sau ca pe o eroare tragică, ci ca pe un mijloc oferit de viaţă celor mai îndrăzneţi şi rezistenţi, celor mai hotărâţi şi cu mai multă stăpânire de sine. Nu se simt câtuşi de puţin izolaţi, ci în companie numeroasă, nesfârşită şi veche, iar a face parte dintr-un fel de neam îi ajută să nu se considere defavorizaţi, nici anormali, ci, dimpotrivă, să se înţeleagă şi să se justifice: ca şi cum şi-ar fi moştenit faptele sau ca şi cum le-ar fi fost atribuite la o tombolă de bâlci, de care n-a scăpat nimeni, a trebuit să participe cu toţii şi prin urmare nu le-au comis pe de-a-ntregul, sau nu singuri.

– Nu, nu mă interesează din nici un motiv, iartă-mă, m-am grăbit să răspund, pe tonul cel mai nevinovat şi atât de surprinsă de reacţia lui defensivă cât mi-a fost în stare gâtlejul.

Era un gâtlej temător, mâinile lui puteau să-l cuprindă numaidecât şi le-ar fi fost foarte uşor să strângă, să strângă, am gâtul subţire şi n-ar opune nici cea mai slabă rezistenţă, mâinile mele n-ar avea putere să le îndepărteze pe ale lui, să-i deschidă degetele, picioarele mi s-ar îndoi, aş cădea pe podea, el ar sări pe mine ca de atâtea ori, i-aş simţi apăsarea corpului şi căldura - ori ar fi răceala –, n-aş mai avea glas să-l conving sau să implor. Dar era o teamă falsă, mi-am dat seama îndată ce m-am lăsat năpădită de ea: Díaz-Varela n-avea să se ocupe niciodată personal de eliminarea nimănui, aşa cum nu se ocupase în cazul prietenului său Deverne. Doar dacă ar fi desperat şi pradă unei ameninţări iminente, doar dacă ar considera că am să mă duc drept la Luisa să-i povestesc ce aflasem din întâmplare şi datorită propriei mele indiscreţii. Nu se poate exclude niciodată nimic în privinţa nimănui, asta e problema, teama dispărea şi apărea, era oarecum artificială.

– Întrebam ca să întreb.

Şi tot am mai avut curajul sau imprudenţa de a adăuga:

– Şi pentru că Ruibérriz acela face favoruri, nu ştiu dacă eu pot să-ţi fac vreunul... În sfârşit, nu cred, dar dacă pot să-ţi fiu de folos îţi stau la dispoziţie.

M-a ţintuit cu privirea câteva secunde ce mi-au părut nesfârşite, ca şi cum m-ar fi măsurat, ca şi cum ar fi vrut să mă

descifreze, cum te uiți la oamenii care nu știu că sunt observați, ca și cum eu n-aș fi fost acolo, ci pe ecranul unui televizor, iar el ar fi putut să mă scruteze după bunul plac, fără să se sinchisească de răspunsul meu la o asemenea insistență sau penetrare, expresia nu îi era câtuși de puțin visătoare sau mioapă, ca de obicei, îi devenise sfredelitoare și înfricoșătoare. Mi-am menținut ochii fermi (la urma urmelor, eram amanți și ne contemplaserăm în tăcere și aproape fără pudoare), susținându-i și chiar întorcându-i cercetarea, într-o atitudine interogativă sau de lipsă de înțelegere, ori așa am crezut. Până când n-am mai suportat și mi i-am coborât până la buze, până unde eram atât de obișnuită să privesc din ziua când l-am cunoscut, când vorbea și când stătea tăcut, buzele de care nu mă săturam și care nu-mi inspirau teamă, ci mă atrăgeau. Mi-au fost refugiu momentan, nu era deloc ciudat ca eu să-mi odihnesc privirea asupra lor, se întâmpla atât de des, era normal, nu exista nici un motiv pentru ca bănuiala să i se adâncească din pricina aceasta, am înălțat un deget și i le-am atins, le-am străbătut linia cu suavitate, cu buricul degetului, o mângâiere prelungită, m-am gândit că e un mod de a-l domoli, de a-i da încredere și siguranță, de a-i spune fără cuvinte: „Nu s-a schimbat nimic, sunt aici și te iubesc la fel ca înainte. Nu-ți dezvălui nimic, tu ți-ai dat seama de multă vreme și te lași iubit de mine, e agreabil să te simți iubit de cineva care nu-ți va cere nimic. Eu am să mă retrag când ai să hotărăști că ajunge, că gata, când ai să-mi deschizi ușa și ai să mă vezi îndreptându-mă spre lift știind că n-am să mai vin niciodată. Când are să se isprăvească în sfârșit durerea Luisei și are să-ți împărtășească sentimentele, am să mă dau la o parte fără să crâcnesc, știu că trecerea mea prin viața ta e provizorie, încă o zi, încă o zi și în următoarea s-a terminat. Dar nu te necăji acum, nu-ți face griji, pentru că n-am auzit nimic, n-am aflat nimic din ce vrei să ascunzi sau să păstrezi pentru tine, iar dacă am aflat nu-mi pasă, ești în siguranță cu mine, n-am să te denunț, nici măcar nu sunt sigură că am auzit ce am auzit, sau nu-mi vine să cred, sunt convinsă că trebuie să fie o greșeală,

sau există o explicație, sau chiar – cine știe – o justificare. Poate că Desvern îți făcuse mult rău, poate că încercase mai întâi să te omoare el pe tine, tot prin mijlocitori, tot cu ipocrizie, și acum erați tu sau el, poate te-ai văzut obligat, nu era loc pe lume pentru amândoi, iar asta seamănă mult cu legitima apărare. Nu trebuie să te temi de mine, eu te iubesc, sunt de partea ta, deocamdată n-am să te judec. Și, pe de altă parte, nu uita că sunt doar închipuirile tale, în realitate nu știu nimic".

Nu că aș fi gândit toate acestea cu adevărat sau limpede, dar asta am încercat să-i transmit cu degetul zăbovindu-i pe buze. El m-a lăsat privindu-mă mai departe cu atenție, încerca să găsească semnale contrarii a ceea ce îi trimiteam cu înverșunare, simțeam că încă mă bănuiește. Asta nu se putea îndrepta ușor sau nu se putea îndrepta niciodată complet, avea să se diminueze sau avea să se mărească, avea să se comprime sau să se rarefieze, dar avea să fie mereu acolo.

– N-a venit să-mi facă vreo favoare, a răspuns. A venit să-mi ceară una, de data asta, de aceea voia să mă vadă urgent. În orice caz, îți mulțumesc pentru amabilitate.

Eu știam că nu e adevărat, erau amândoi în același bucluc, era greu ca unul să-l scoată pe celălalt, nu puteau decât să se liniștească reciproc și să-și ceară stăruitor să aștepte evenimentele, nădăjduind că nu se va mai întâmpla nimic, că vorbele nevoiașului vor cădea în gol și nimeni nu se va deranja să cerceteze. Asta făcuseră, se liniștiseră și alungaseră panica.

– N-ai pentru ce.

Atunci mi-a pus o mână pe umăr și am simțit-o ca pe o povară, ca și cum s-ar fi prăvălit asupră-mi o enormă bucată de carne. Díaz-Varela nu era prea înalt, nici prea robust, deși avea o statură potrivită, dar bărbații scot forță nu se știe de unde, aproape toți sau majoritatea, dacă nu cumva nouă ni se pare întotdeauna multă prin comparație, ne înspăimântă ușor doar cu o atitudine amenințătoare, agitată sau nestăpânită, e de ajuns să ne apuce încheietura mâinii sau să ne îmbrățișeze prea năvalnic, să ne strivească pe saltea. M-am bucurat că am umărul acoperit

de pulover, am cumpănit că pe piele greutatea aceea m-ar fi făcut să mă înfior, nu era un gest obişnuit la el. M-a strâns fără să-mi producă durere, ca şi cum ar fi urmat să-mi dea un sfat sau să-mi mărturisească ceva, mi-am făcut o idee despre ce ar fi fost mâna aceea pe gâtul meu, una singură, să nu spunem amândouă. Mi-a fost frică să n-o tragă spre el cu o mişcare rapidă, el trebuie să-mi fi perceput alerta, tensiunea, şi-a menţinut presiunea pe umăr, ba chiar mi s-a părut că a mărit-o, doream să mă eliberez, să mă strecor, mâna lui dreaptă pe umărul meu stâng, de parcă ar fi fost un tată sau un profesor şi eu o fetiţă, o elevă, m-am simţit micşorată, cu siguranţă acesta era scopul, ca să-i răspund cu sinceritate, dacă nu îngrijorată.

– N-ai auzit nimic din ce mi-a povestit, nu-i aşa? Dormeai când a venit, nu? Am intrat să verific înainte de a vorbi cu el şi te-am văzut dormind profund, dormeai, nu-i aşa? Ce mi-a povestit e foarte intim şi lui nu i-ar plăcea să mai fi aflat cineva. Chiar dacă eşti o necunoscută pentru el. Sunt lucruri pe care ţi-e ruşine să le audă cineva, până şi mie i-a fost greu să mi le povestească, deşi venea pentru asta şi nu avea de ales, dacă voia să-i fac favoarea. N-ai aflat nimic, nu-i aşa? Ce te-a trezit?

Astfel că mă întreba pe şleau, zadarnic, sau nu chiar: după cum îi răspundeam eu, el ar fi putut să-şi imagineze sau să deducă dacă îl mint sau nu, ori aşa credea. Dar la urma urmelor avea să fie asta, o deducţie, o închipuire, o presupunere, o convingere, e incredibil că după atâtea secole de discuţii neîncetate între oameni tot nu izbutim să ştim când ni se spune adevărul. „Da", ni se spune şi întotdeauna poate fi „Nu". „Nu", ni se spune şi întotdeauna poate fi „Da". Nici măcar ştiinţa, nici infinitele progrese ale tehnicii nu ne permit să o aflăm, nu cu certitudine. Şi, cu toate acestea, el n-a putut rezista tentaţiei de a mă interoga direct, la ce-i folosea să-i răspund „Da" sau „Nu". La ce-i folosiseră lui Deverne manifestările de afecţiune ale unuia dintre cei mai buni prieteni de-a lungul anilor, dacă nu cumva cel mai bun. Ultimul lucru pe care ţi-l închipui este că acela are să-l omoare, chiar dacă de la distanţă şi fără a fi prezent, fără a interveni şi fără

să-şi murdărească un singur deget, astfel încât să poată gândi după aceea uneori, în zilele de fericire sau de exultare: „În realitate, eu n-am făcut-o, n-am avut nici o legătură".

– Nu, n-am auzit nimic, nu-ţi face griji. Somnul mi-a fost pofund, chiar dacă a durat puţin. În plus, am văzut că ai închis uşa, nu puteam să aud.

Mâna continua să apese pe umărul meu, mi se părea că ceva mai tare, aproape imperceptibil, ca şi cum ar fi vrut să mă implânte încet în pământ, fără ca eu să bag de seamă. Sau poate nici măcar nu mă strângea, dar greutatea îi creştea şi senzaţia mea de oprimare era mai intensă. Mi-am ridicat umărul fără bruscheţe, dimpotrivă, cu delicateţe, cu timiditate, ca pentru a-i arăta că îl vreau liber, că nu vreau bucata aceea de carne depusă aşa pe mine, în contactul acela neobişnuit era o notă vagă de umilire: „Simte-mi forţa", putea să fie. Sau „Imaginează-ţi de ce sunt în stare". Mi-a ignorat gestul moale, poate fusese prea moale şi a revenit la ultima întrebare, la care nu răspunsesem, insistând:

– Ce te-a trezit? Dacă credeai că sunt doar eu, de ce ţi-ai pus sutienul ca să ieşi? Trebuie să fi ajuns până la tine zvonul vocilor noastre, nu? Şi pesemne că ceva ai auzit atunci, zic eu.

Trebuia să-mi păstrez calmul şi să neg. Cu cât mai mult bănuia el, cu atât mai mult trebuia să neg. Dar trebuia s-o fac fără vehemenţă şi fără vreo urmă de emfază. Ce-mi păsa mie ce pusese el la cale cu un tip despre care nici nu-l auzisem vorbind, era argumentul meu cel mai puternic ca să-l conving sau ca să-i atenuez măcar certitudinea; ce interes aveam eu să-l spionez, tot ce se întâmpla în afara dormitorului îmi era indiferent, chiar şi înăuntru când nu eram eu în el, asta trebuia să înţeleagă, relaţia noastră nu era doar pasageră, era şi redusă, fiind circumscrisă întâlnirilor ocazionale din casa lui, într-o cameră sau două, ce-mi păsa mie de tot restul, plecările şi sosirile lui, trecutul, prieteniile, planurile, flirturile şi toată viaţa lui, eu nu făcusem parte din ea şi nici n-aveam să fac „*hereafter*", începând de atunci, şi nici mai târziu, zilele împreună ne erau numărate şi sfârşitul se apropia. Şi totuşi, deşi toate acestea erau adevărate, în esenţă, nu

erau câtuşi de puţin: mă năpădise curiozitatea, mă trezisem captând un cuvânt-cheie – poate „tipă" sau „cunoaşte" sau „doamna" sau cu siguranţă combinaţia celor trei –, mă ridicasem din pat, ciulisem urechea, provocasem o crăpătură minusculă ca să aud mai bine, mă bucurasem când el şi Ruibérriz fuseseră incapabili să-şi modereze vocile, să şi le reducă la un murmur, îi împiedicase agitaţia. Am început să mă întreb de ce o făcusem şi numaidecât m-am căit: de ce trebuia să ştiu ce ştiam, de ce ideea, de ce nu mai puteam să-mi întind braţele şi să-i cuprind mijlocul ca să-l trag spre mine, ar fi fost atât de uşor să mă eliberez de mâna de pe umăr doar cu mişcarea aceasta, naturală şi simplă acum câteva minute; de ce nu-l puteam obliga să mă îmbrăţişeze fără întârziere şi fără şovăială, erau acolo iubitele-i buze, întotdeauna doream să le sărut şi acum nu îndrăzneam sau ceva îmi repugna în ele chiar dacă ce mă atrăgeau mai departe, sau ce îmi repugna nu era în ele – săracele, erau nevinovate –, ci în el întreg. Îl mai iubeam, dar îmi era teamă de el, îl mai iubeam şi îmi era silă de ceea ce aflasem că făcuse; nu de el, ci de cunoaştere.

– Ce întrebări sunt astea, i-am spus cu dezinvoltură. De unde să ştiu eu ce m-a trezit, un coşmar, o poziţie incomodă, gândul că pierd momentele cu tine, habar n-am, ce contează. Şi ce-mi păsa mie ce-ţi spune individul ăla, nici măcar nu ştiam că e aici. Mi-am pus sutienul pentru că nu e acelaşi lucru să mă vezi întinsă şi la mică distanţă, sau în rafale, ca în picioare şi mergând prin casă, de parcă m-aş crede model la Victoria's Secret sau mai ceva ca ele, la urma urmelor, ele poartă întotdeauna lenjerie. Trebuie să-ţi explic totul sau ce.

– Ce vrei să spui?

A părut cu adevărat descumpănit, a părut să nu înţeleagă, iar asta, deplasarea interesului, neatenţia lui, mi-a dat un lejer avantaj momentan, m-am gândit va înceta curând să-mi pună întrebări pline de capcane şi eu aş fi putut să ies de acolo, trebuia să mă scutur urgent de mâna aceea şi să nu-l mai văd. Cu toate că eul meu anterior, care îmi dădea târcoale, nu fusese încă înlăturat şi nici înlocuit, cum s-ar fi putut întâmpla atât de

repede; nici anulat, nici surghiunit, nu se grăbea să plece de acolo; de fiecare dată când plecase nu avusese habar când avea să se întoarcă sau dacă se va mai întoarce vreodată.

– Ce stângaci sunteţi voi, bărbaţii, uneori, am zis după ce am cumpănit, căci mi s-a părut preferabil să dau drumul unei banalităţi şi să deviez discuţia, s-o duc pe un teritoriu mai vulgar, care este de obicei cel mai inofensiv şi te îmbie să laşi garda jos. Noi, femeile, avem zone în care ne credem deja îmbătrânite la douăzeci şi cinci de ani sau la treizeci, ca să nu mai pomenim de cazul când avem cu zece mai mult. Ne comparăm cu noi înşine, păstrând amintirea fiecărui an care s-a dus. Aşa că ne ferim să expunem zonele acelea intempestiv şi frontal. Sau cel puţin mie nu-mi place, multora le e indiferent, iar plajele sunt pline de etalări nu frontale, ci de-a dreptul brutale, catastrofale, includzându-le pe cele care şi-au băgat câte un par cât mai rigid cu putinţă şi au impresia că au rezolvat cu asta toată problema. Majoritatea îţi strepezesc dinţii.

Am râs puţin de expresia aleasă, am adăugat alta, asemănătoare:

– Ţi se face pielea de găină.

– Ah, a zis el şi a râs la rândul lui o clipă, era semn bun. Mie nu mi se pare că vreo zonă de-a ta e îmbătrânită, mie mi se par toate perfecte.

„E mai liniştit", m-am gândit, „mai puţin îngrijorat şi bănuitor, căci după sperietură are nevoie să fie astfel. Dar mai târziu, când va rămâne singur, se va convinge din nou că ştiu ce nu trebuia să ştiu, ce nimeni în afară de Ruibérriz nu trebuia să ştie. Are să-mi reanalizeze atitudinea, are să-şi aducă aminte prematura îmbujorare când am ieşit din dormitor şi ignoranţa prefăcută din momentele acestea, are să-şi spună că după tăvăleală normal ar fi fost să mă doară-n cot cum mă vede; ce sutien, te relaxezi, nu te mai acoperi după aceea. N-are să mai creadă explicaţia pe care acum o acceptă pentru că l-a surprins, pentru că nu-i trecuse prin cap că unele femei putem neîncetat să ne preocupăm atâta de propria noastră înfăţişare, de ce ascundem

şi de ce permitem să se vadă, până şi de intensitatea gâfâielilor, sau că nu ne pierdem niciodată pe de-a-ntregul pudoarea, nici măcar în toiul agitaţiei celei mai năvalnice. Are s-o întoarcă iarăşi pe toate feţele şi nu va şti ce e mai bine să facă, să mă îndepărteze încetul cu încetul şi cu naturaleţe, să întrerupă brusc orice relaţie cu mine ori să continue de parcă nimic nu s-ar fi întâmplat, ca să mă supravegheze îndeaproape, ca să mă controleze, ca să cântărească în fiecare zi pericolul denunţului, este o situaţie angoasantă, să trebuiască să descifreze fără încetare pe cineva care îl are la mână şi care poate să-i caute prăbuşirea sau să-l şantajeze, nu se îndură mult timp un astfel de zbucium, se încearcă să i se pună capăt oricum ar fi, se minte, se intimidează, se înşală, se plăteşte, se cade la învoială, se dă la o parte, aceasta din urmă este calea cea mai sigură pe termen lung, este cea definitivă, iar cea mai riscantă este clipa, cea mai anevoioasă acum şi după aceea şi într-un anumit sens cea mai durabilă, te legi de mort pe veşnicie, te expui să-ţi apară viu în vise şi să crezi că n-ai terminat cu el, iar atunci te simţi uşurat că nu l-ai omorât sau te cuprinde frica, te simţi ameninţat şi plănuieşti s-o faci din nou; rişti ca mortul să dea târcoale în fiecare noapte pernei tale cu vechiul chip surâzând sau încruntat şi cu ochii larg deschişi, deşi i-au fost închişi acum câteva secole sau alaltăieri, şi să-ţi şoptească blesteme sau să implore cu vocea-i inconfundabilă, pe care n-o mai aude nimeni, iar treaba să-i pară mereu neterminată şi istovitoare, o sarcină infinită de îndeplinit în fiecare dimineaţă, înainte de trezire. Dar toate acestea se vor întâmpla mai încolo, când el are să chibzuiască bine cele petrecute sau cele ce se teme că s-au petrecut. Poate că atunci se va hotărî să mi-l trimită pe Ruibérriz cu vreun pretext, ca să mă sondeze, ca să mă descoase, să sperăm că nu pentru ceva mai grav, pentru ca un intermediar să estompeze sau să slăbească legătura, nici eu n-am să pot trăi în pace de astăzi înainte. Dar nu acum este momentul şi voi vedea, trebuie să profit de faptul că i-am distras atenţia de la bănuielile lui, amuzându-l puţin, şi să ies de aici".

– Mulţumesc de compliment, nu eşti prea darnic cu ele, i-am spus.

Şi, fără nici un efort fizic, dar cu un considerabil efort mental, mi-am apropiat chipul de al lui şi l-am sărutat pe buze cu buzele închise şi uscate, suav, îmi era sete, aşa cum i le străbătusem înainte cu buricul degetului, gura mea a dezmierdat-o pe a lui, asta a fost, cred eu. Asta a fost, nimic altceva.

Atunci şi-a ridicat mâna şi mi-a eliberat umărul, luându-mi odioasa povară, şi, cu aceeaşi mână cu care îmi provocase durere – sau eu începusem să cred că o simt –, m-a mângâiat pe obraz, din nou de parcă aş fi fost o fetiţă, iar el ar fi avut puterea de a mă pedepsi sau de a mă premia cu un singur gest şi totul ar fi depins de voinţa lui. Am fost gata să mă feresc de mângâierea aceea, acum era o diferenţă între faptul că îl atingeam eu pe el şi faptul că mă atingea el pe mine, din fericire m-am stăpânit şi l-am lăsat să-şi ducă gestul la capăt. Peste câteva minute, ieşind din casă, m-am întrebat ca întotdeauna dacă aveam să mai intru acolo. Doar că de data aceasta n-a fost doar cu speranţă şi dorinţă, ci cu ceva amestecat: nu ştiu dacă era repugnanţă sau spaimă ori mai degrabă dezolare.

III

În orice relaţie inconstantă, fără nume şi fără recunoaştere explicită, cineva are tendinţa de a lua iniţiativa, de a suna şi de a propune întâlniri, iar cealaltă parte are două posibilităţi sau căi de a-şi atinge ţelul, de a nu se evapora şi de a nu dispărea numaidecât, deşi crede că oricum aceasta îi va fi soarta în cele din urmă. Una este să te mulţumeşti să aştepţi, să nu faci niciodată vreun pas, să ai încredere că poţi pricinui dor, că tăcerea şi absenţa ţi se vor dovedi nebănuit de insuportabile sau îngrijorătoare, căci toată lumea se obişnuieşte repede cu ce i se dăruieşte sau cu ce îi este hărăzit. A doua cale este să încerci să te strecori pe nesimţite în cotidianul acelui cineva, să persişti fără să insişti, să-ţi faci loc cu diferite pretexte, să suni nu ca să propui ceva – asta este încă interzis –, ci să întrebi orice, să ceri sfatul sau vreo favoare, să povesteşti ce-ţi trece prin cap, modul cel mai eficace şi mai drastic de a implica, sau ca să oferi vreo informaţie; să fii prezent, să acţionezi ca o însemnare de proprie aducere aminte, să fredonezi la distanţă, să zumzăi, să produci un obicei care se instalează imperceptibil şi ca pe furiş, până când într-o zi acel cineva descoperă că îi lipseşte telefonul ce îi devenise consuetudinar, simte ceva asemănător ofensei – ori este umbra dezolării – şi, nerăbdător, ridică telefonul fără naturaleţe, improvizează o scuză absurdă şi se surprinde formând el numărul.

Eu nu făceam parte din a doua categorie, îndrăzneaţă şi întreprinzătoare, ci din prima, cea tăcută, mai orgolioasă şi mai subtilă, dar şi mai expusă eliminării şi uitării apropiate, iar

din după-amiaza aceea m-am bucurat să-mi asum riscul de a fi sacrificată din obişnuinţă solicitărilor sau propunerilor celui ce pentru mine era încă Javier, dar tocmai începuse să se prefacă într-un nume de familie compus, pe care îţi este mai degrabă greu să ţi-l aminteşti; de a nu trebui să-l sun şi nici să-l caut, iar faptul că mă abţineam să o fac nu părea suspect sau denunţător. Faptul că eu nu intram în legătură cu el nu însemna că vreau să-l evit, nici că m-ar fi decepţionat (e un cuvânt blând), nici că mi s-a făcut frică de el, nici că doresc să rup orice relaţie cu el după ce aflasem că pusese la cale înjunghierea celui mai bun prieten fără a avea măcar certitudinea de a-şi atinge prin asta scopul, îi rămânea treaba cea mai uşoară sau mai anevoioasă, nu se ştie niciodată, cea a îndrăgostirii (cea mai nesemnificativă sau cea mai substanţială). Faptul că eu nu dădeam semne de viaţă nu însemna că aş fi ştiut ceva despre asta sau ceva nou despre el, tăcerea nu mă trăda, totul era ca întotdeauna în scurtul răstimp cât ne-am frecventat, depindea dacă pe el îl năpădea vreo urmă de dor ori îşi aducea aminte de mine şi mă poftea în dormitorul lui, abia atunci trebuia să mă gândesc cum să mă port şi ce să fac. Îndrăgostirea este nesemnificativă, aşteptarea ei, în schimb, este substanţială.

Când Díaz-Varela îmi vorbise despre colonelul Chabert, îl identificasem pe acesta cu Desvern: mortul care trebuie să rămână mort, întrucât moartea i-a fost menţionată în cronici, devenind un fapt istoric, a fost relatată şi detaliată, iar viaţa nouă şi incomprehensibilă este falsă şi stânjenitoare, o intruziune în viaţa celorlalţi; cel ce vine să tulbure universul pe care nu ştie şi nici nu poate să-l rectifice şi care prin urmare a continuat fără el. Faptul că Luisa nu se eliberase numaidecât de Deverne, că într-un mod inert sau rutinier rămânea supusă lui sau amintirii încă recente – recentă pentru văduvă, dar îndepărtată pentru cel ce îi anticipa de multă vreme suprimarea – trebuie să-i fi părut lui Díaz-Varela intruziunea unei fantome, a unei arătări la fel de supărătoare ca Chabert,

doar că acela se întorsese în carne şi oase, cu cicatrice, când fusese uitat, iar revenirea lui era o problemă chiar şi pentru cursul timpului, pe care împotriva naturii sale se căznea să-l dea îndărăt şi să-l corecteze, în vreme ce Desvern nu plecase pe de-a-ntregul în spirit, zăbovea şi o făcea ajutat tocmai de nevastă-sa, cufundată încă în lentul proces de a-şi reveni după părăsire şi absenţă; ba chiar încerca să-l mai reţină, încă puţin, ştiind totuşi că va veni o zi când chipul i se va înceţoşa în mod neverosimil sau îi va îngheţa în oricare dintre numeroasele fotografii pe care se va înverşuna să le contemple mai departe, uneori cu zâmbet absorbit şi alteori printre suspine, mereu în singurătate, mereu pe ascuns.

Şi, cu toate acestea, acum îl vedeam mai degrabă pe Díaz-Varela ca Chabert. Acesta îndurase amărăciunea şi chinuri fără sfârşit şi acela i le pricinuise, acesta fusese victima războiului, a neglijenţei, a birocraţiei şi a neînţelegerii, iar acela se erijase în călău şi tulburase în mod grav universul cu cruzimea sa, cu egoismul poate steril şi frivolitatea ieşită din comun. Dar amândoi rămăseseră în aşteptarea unui gest, a unui fel de miracol, a unui îndemn şi a unei invitaţii, Chabert al reîndrăgostirii aproape imposibile a soţiei sale şi Díaz-Varela al improbabilei îndrăgostiri a Luisei sau cel puţin al consolării ei alături de el. Era ceva comun în speranţa amândurora, în răbdare, deşi ale bătrânului militar erau dominate de scepticism, de neîncredere, iar ale amantului meu pasager de optimism şi de amăgire, ori poate de nevoie. Erau amândoi ca nişte spectre schiţând grimase şi făcând semne, ba chiar vreun inocent gest teatral, aşteptând să fie văzuţi şi recunoscuţi, poate chemaţi, năzuind să audă în cele din urmă aceste cuvinte: „Da, bine, te recunosc, eşti tu", deşi în cazul lui Chabert au presupus doar să-i acorde documentul de existenţă ce i se refuza şi în al lui Díaz-Varela însemnau mult mai mult: „Vreau să fiu lângă tine, apropie-te şi stai aici, ocupă locul gol, vino lângă mine şi îmbrăţişează-mă". Amândoi trebuie să fi gândit ceva asemănător, ceva ce le dădea forţă şi îi susţinea în aşteptare,

împiedicându-i să se dea bătuți: „Nu e cu putință să fi trecut prin ce am trecut, m-au ucis lovitura de spadă în țeastă și copitele nenumăraților cai în galop și cu toate acestea m-am ivit din muntele de hoituri după o îndelungată și zadarnică bătălie care a prefăcut în cadavre adevărate patruzeci de mii de oameni ca mine, trebuia să fiu unul dintre ei, doar încă unul; nu e cu putință să mă fi însănătoșit anevoie, cât să mă țin pe picioare și să merg, să fi străbătut Europa de-a lungul anilor îndurând lipsuri și fără să mă creadă nimeni, silit să conving fiecare tâmpit că eu sunt încă eu, că nu sunt un mort, deși figurez ca atare; și că în sfârșit am ajuns până aici, unde am avut soție, casă, rang și avere, aici unde obișnuiam să trăiesc, pentru ca persoana pe care am iubit-o cel mai mult și care m-a moștenit nici să nu admită măcar că exist, să se prefacă în asemenea hal că nu mă cunoaște și să mă eticheteze drept impostor. Ce sens ar avea să fi supraviețuit repetatei mele morți, să fi țâșnit din groapa unde mă resemnasem să locuiesc, gol și fără insigne, aidoma pe de-a-ntregul tuturor semenilor mei căzuți, ofițeri și simpli soldați, compatrioți și poate dușmani, ce sens ar avea toate astea dacă sfârșitul drumului nu-mi rezerva decât tăgăduirea și deposedarea de identitatea mea, de memorie și de tot ce mi s-a întâmplat după ce am murit. Inutilitatea norocului meu, a ordaliei, a imensului efort, a ceea ce semăna atât de mult cu un destin..." Asta trebuie să fi cumpănit colonelul Chabert în vreme ce rătăcea prin Paris, implorând să fie primit și ascultat de avocatul Derville și de Madame Ferraud, care în virtutea reînvierii nu-i mai era văduva, ci soția și astfel redevenea, din nefericire pentru ea, fosta și îngropata, detestata Madame Chabert.

Iar Díaz-Varela trebuie să fi cumpănit la rândul lui: „Nu e cu putință să fi făcut ce am făcut, sau mai bine zis am urzit și am pus în practică, să-mi fi stors creierii atâta timp și, după ce m-au mistuit îndoielile, am izbutit să ticluiesc o moarte, a celui mai bun prieten, simulând că o las oarecum la voia întâmplării, că poate să fie dusă la bun sfârșit sau nu, să aibă loc sau

să nu se întâmple niciodată, sau nu simulam, ci era chiar aşa; să concep un plan imperfect şi plin de hibe, tocmai ca să ies basma curată în sinea mea şi să-mi pot spune că la urma urmelor lăsasem o grămadă de fisuri şi de porţi de scăpare, că nu mă asigurasem, că nu trimisesem un asasin plătit şi nu ordonasem nimănui «Omoară-l»; nu e cu putinţă să fi amestecat două persoane, sau poate trei, pe Ruibérriz, pe subalternul lui care a dat telefoane şi pe însuşi nevoiaşul care le-a ascultat, cu scopul ca eu să mă simt foarte departe de execuţie, chiar de fapte când aveau să se producă dacă se produceau, nu exista nici o certitudine cu privire la reacţia parcagiului, ar fi putut să nu ia în seamă sau să se limiteze la a-l insulta pe Miguel ori să-i fi tras doar un pumn ca şoferului când i-a confundat, până şi învrăjbirea ar fi putut să fie azvârlită pe apa sâmbetei de la început, fără să aibă vreun efect, dar l-a avut şi ce dacă. Nu, nu e cu putinţă ca lucrurile să fi ieşit după dorinţa mea, aproape împotriva oricărei probabilităţi, pierzându-şi astfel caracterul de joc sau de pariu, devenind o tragedie şi cu siguranţă un asasinat indus, care la rândul lui m-a transformat pe mine în asasin indirect, ale mele au fost concepţia şi hotărârea de a începe, de a lansa zarurile măsluite, de a îmboldi roata contrafăcută ca s-o fac să se învârtă, eu sunt cel care a zis «Faceţi-i rost de un mobil ca să-i pervertiţi urechea, pe calea asta se ajunge la minte, la cea tulburată şi la cea care nu este; cumpăraţi-i un briceag ca să-l tentaţi, ca să-l mângâie, să-l deschidă şi să-l închidă, doar cel care are o armă poate dori s-o folosească»; nu, nu se poate ca eu să mă fi băgat în asta şi să-mi fi produs o pată cu neputinţă de înlăturat pentru ca apoi să nu-mi folosească la nimic şi intenţia să nu mi se împlinească. Ce sens avea să mă fi impregnat aşa de crimă, de conspiraţie, de grozăvie, să port pentru totdeauna în piept înşelăciunea şi trădarea, să nu mă pot scutura de ele şi nici să le uit decât în clipe de alienare sau poate de stranie plenitudine pe care n-am gustat-o, nu ştiu, să fi stabilit o legătură care-mi va reapărea în vise şi pe care niciodată n-am să pot să o rup, ce sens ar avea dacă nu-mi ating

unicul scop, dacă sfârşitul drumului nu-mi rezerva decât refuzul, indiferenţa sau mila, simpla şi vechea afecţiune ce m-ar menţine doar la locul meu, pentru ce atâta mârşăvie, sau şi mai rău, denunţul, descoperirea, dispreţul, spatele întors şi vocea-i glacială spunându-mi ca şi cum ar fi ieşit dintr-un coif: «Pleacă din faţa mea şi să nu mi te mai arăţi niciodată». De parcă ar fi o regină ce şi-ar surghiuni pe vecie cel mai înfocat supus, cel mai mare adorator. Şi asta se poate întâmpla acum, asta se poate întâmpla foarte bine dacă femeia aceea, dacă María a auzit ce nu trebuia şi se hotărăşte să se ducă să spună, oricât aş nega eu, ar fi de ajuns bănuiala pentru ca şansele să-mi dispară cu totul, să nu mai existe deloc. De Ruibérriz ştiu că nu trebuie să mă tem şi de aceea i-am comandat operaţiunea, îl cunosc de multă vreme şi nu şi-ar da niciodată drumul la gură, nici măcar dacă l-ar interoga sau l-ar aresta, dacă cerşetorul l-ar recunoaşte şi ar da de el, nici măcar într-o tensiune mare, din cauza treburilor din trecut şi pentru că este loial. Ceilalţi, Canella şi cel care l-a sunat, cel care de câteva ori pe zi i-a adus aminte de fiicele târfe şi l-a obligat să şi le imagineze în toiul tăvălelii, cu detalii batjocoritoare, cel care l-a obsedat şi l-a acuzat pe Miguel, aceştia nu m-au văzut în viaţa lor, nu mi-au auzit numele, nu mi-au auzit vocea, pentru ei nu exist, există doar Ruibérriz cu tricourile lui sau cu hainele de piele şi zâmbetul lasciv. Dar despre María nu ştiu nimic, de fapt, observ că se îndrăgosteşte ori s-a îndrăgostit, prea repede ca să nu vină dintr-o pornire generoasă, de la care poate abdica oricând vrea, din lehamite sau de ciudă, din chibzuinţă sau din dezamăgire, pe a doua nu pare să o simtă acum şi nici să o simtă vreodată, e resemnată că nu va fi mai mult decât este şi ştie că într-o zi n-am să mă mai întâlnesc cu ea şi am s-o şterg din agendă, căci Luisa mă va fi sunat în sfârşit, nu e sigur, dar se poate întâmpla, ba mai mult decât atât, ar trebui să se întâmple mai devreme sau mai târziu. Dacă nu cumva María are un stupid şi puternic simţ al justiţiei, iar decepţia de a mă şti criminal va prevala asupra oricărei alte consideraţii şi astfel

nu-i va părea de ajuns să mă renege şi să se îndepărteze de mine, ci va avea nevoie să mă îndepărteze de dragostea mea. Şi atunci, dacă ar afla Luisa sau dacă i-ar intra ideea în cap, n-ar mai trebui nimic altceva, ce sens ar avea ca după ce am pătruns pe drumul cel mai murdar să nu mai existe speranţă, nici măcar cea mai îndepărtată, cea ireală, care ne ajută să trăim. Poate până şi aşteptarea îmi va fi oprită, nu doar speranţa, ci şi simpla aşteptare, refugiul cel din urmă al celui mai rău desperat, al bolnavilor, al decrepiţilor, al condamnaţilor şi al muribunzilor, care aşteaptă să vină noaptea, apoi să vină ziua şi din nou noaptea, doar să se schimbe lumina ca să ştie măcar dacă să stea treji sau să doarmă. Până şi animalele aşteaptă. Refugiul oricărei fiinţe pe pământ, al tuturor, în afară de mine...".

Au trecut zilele fără veşti de la Díaz-Varela, una, două, trei şi patru, iar lucrul acesta era absolut normal. Cinci, şase, şapte şi opt, fiind la fel de normal. Nouă, zece, unsprezece şi douăsprezece, iar acum nu mai era normal, dar nici n-a fost prea ciudat, uneori călătorea el, alteori eu, nu aveam obiceiul de a ne anunţa dinainte şi cu atât mai puţin de a ne lua rămas-bun, n-am ajuns niciodată la atâta familiaritate şi nici n-am contat unul pentru celălalt încât să socotim necesar sau prudent să ne informăm despre deplasări, despre absenţele din oraş. De fiecare dată când el zăbovise atâtea zile sau chiar mai multe fără să mă sune sau să dea vreun semn de viaţă, eu crezusem cu părere de rău - dar mereu consimţind, ori poate resemnându-mă - că a venit momentul să ies din scenă, că scurtul răstimp pe care eu însămi mi-l atribuisem în viaţa lui fusese în cele din urmă extrem de scurt; presupuneam că se săturase sau că, fidel tendinţei sale, îşi schimbase din nou partenera de distracţie (nu m-am considerat mult mai mult, deşi am năzuit să mă simt ceva mai mult) în timpul a ceea ce acum vedeam ca pe o aşteptare a lui imemorială sau mai degrabă ca pe o pândă; sau că Luisa îl accepta mai devreme decât ne-am fi închipuit şi că nu mai e loc pentru mine şi cu siguranţă pentru nimeni altcineva; ori că el e implicat cu ea în vizite şi în atenţii, duce copiii la şcoală şi o ajută în ce poate, îi ţine companie şi îi stă la dispoziţie. „Gata, a plecat, m-a alungat, s-a terminat", aşa gândeam. „Totul a durat atât de puţin, încât am să mă suprapun peste altele şi memoria lui are să mă confunde. Am

să fiu cu neputinţă de distins, am să fiu un înainte, o pagină albă, contrariul lui «începând de acum» şi am să fac parte din ceea ce nu mai contează. N-are importanţă, e în regulă, am ştiut-o de la început, e în regulă". Dacă în a douăsprezecea sau în a cincisprezecea zi suna telefonul şi îi auzeam vocea, nu mă puteam opri să sar de bucurie în sinea mea şi să-mi zic: „Iată că încă nu, cel puţin va mai fi încă o dată". Şi în perioadele acestea de aşteptare involuntară din partea mea şi de tăcere absolută din partea lui, de fiecare dată când se auzea soneria sau telefonul mobil mă anunţa că primisem un mesaj cât timp îl ţinusem închis sau că am un SMS necitit, mă gândeam optimistă că e de la el.

Acum era la fel, dar cu teamă. Tresăream uitându-mă la minusculul ecran, dorind să nu-i văd numele şi numărul, dar în acelaşi timp dorind să le văd, iar lucrul acesta era îngrozitor şi ciudat. Preferam să nu mai am de-a face cu el şi să nu mă expun unei noi întâlniri de tipul tuturor întâlnirilor noastre, în timpul căreia nu aveam habar cum aş fi reacţionat, cum aş fi putut să mă port. Era mai uşor să mă simtă sperioasă sau şovăitoare dacă ne vedeam decât dacă doar vorbeam şi mai mult, cu siguranţă, dacă făceam lucrul acesta din urmă decât dacă nu-l făceam. Dar să nu-i răspund sau să nu-l sun ar fi avut acelaşi efect, întrucât nu o mai făcusem niciodată. Dacă acceptam să mă duc la el şi acolo îmi propunea să ne culcăm, cum obişnuia să sugereze în cele din urmă în felul acela tacit care îi permitea să acţioneze ca şi cum ceea ce se întâmpla nu se întâmpla cu adevărat sau nu era demn de recunoaştere, iar eu refuzam cu vreun pretext, asta l-ar fi făcut să intre la bănuieli. Iar dacă îmi dădea întâlnire şi eu tărăgănam, ar fi fost la fel, căci pe cât posibil mă acomodasem întotdeauna iniţiativelor lui. Consideram o binecuvântare, un noroc ca el să tacă din după-amiaza aceea, să nu mă caute, să mă văd eliberată de iscodirile şi de capcanele lui, de adulmecarea adevărului, de a-l înfrunta din nou, de a nu şti la ce să mă aştept şi nici cum să mă port cu el acum, de teama şi repulsia pe care mi le inspira

acum, amestecate fără îndoială cu atracţie sau cu îndrăgostire, căci cele din urmă nu se suprimă deodată şi intenţionat, ci tind să dăinuie aidoma convalescenţei sau bolii înseşi; indignarea nu prea ajută, forţa i se stinge numaidecât, nu-şi poate menţine virulenţa ori aceasta vine şi se duce, iar când se duce nu lasă urme, nu este acumulativă, nu minează nimic şi îndată ce se domoleşte se şi uită, ca frigul când a trecut, sau ca febra şi durerea. Corectarea sentimentelor este lentă, desperant de graduală. Te instalezi în ele şi îţi este foarte greu să le laşi în urmă, dobândeşti obiceiul de a te gândi la cineva cu hotărâre şi neîncetat, dobândeşti şi obiceiul de a-l dori şi nu izbuteşti să renunţi la asta de la o zi la alta, sau luni şi ani de zile, atât de îndelungată poate fi aderenţa. Iar decepţia se combate la început împotriva oricărei verosimilităţi, se nuanţează, se neagă, i se încearcă alungarea. Uneori cumpăneam că nu auzisem ce auzisem ori îmi revenea în cap ideea că e o greşeală, o neînţelegere, ba chiar o explicaţie acceptabilă pentru ca Díaz-Varela să pună la cale moartea lui Desvern (dar cum putea să fie acceptabilă o asemenea grozăvie), îmi dădeam seama că atât cât dura aşteptarea ocoleam cuvântul „asasinat" în mintea mea. Şi astfel, considerând un noroc ca Díaz-Varela să nu mă cheme, să mă lase să mă refac şi să respir, în acelaşi timp mă frământam şi sufeream pentru că nu o făcea. Poate îmi părea cu neputinţă, un final palid, un final rău, ca totul să se dizolve aşa, după ce-i descoperisem secretul, iar el s-o bănuiască, după ce mă interogase puţin şi atât. Ca şi cum reprezentaţia s-ar fi întrerupt înainte de a se fi încheiat, ca şi cum totul ar fi rămas suspendat în aer, indecis, plutind, persistent în şovăială, ca un miros neplăcut într-un lift. Gândeam confuz, voiam şi nu voiam să ştiu ceva despre el, visele îmi erau contradictorii şi, când nu puteam să dorm o noapte, nu mai deslueam, îmi simţeam capul plin şi detestabila neputinţă de a-l goli.

În timpul insomniei mă întrebam dacă trebuie să vorbesc cu Luisa, cu care nu mă mai întâlneam deloc la micul dejun din cafenea, pesemne că renunţase la tabiet ca să nu-şi adâncească

tristețea sau ca să uite mai bine, dacă nu cumva se ducea mai târziu, când eu eram la birou (poate că soțul ei trebuia să se scoale mai devreme, iar ea îl însoțea doar ca să întârzie despărțirea). Mă întrebam dacă nu era obligația mea s-o previn, s-o înștiințez cine era prietenul acela, pretendentul ei probabil neobservat și statornicul protector; dar n-aveam dovezi și ar fi putut să mă ia drept nebună sau invidioasă, răzbunătoare și țicnită, e complicat să te duci la cineva cu o poveste atât de sinistră și de tulbure, pe cât de exagerată și de alambicată, o istorie atât de greu de crezut; pe asta se bazează, în parte, cei ce comit atrocități, pe faptul că va fi cu neputință de crezut tocmai din pricina magnitudinii. Dar nu era asta, ci altceva, și mai straniu, din cauza rarității: majoritatea oamenilor sunt dispuși, majoritatea sunt fericiți să arate cu degetul pe furiș și să acuze, să denunțe, să-și toarne prietenii, vecinii, superiorii și șefii, la poliție, la autorități, să descopere și să expună vinovații de orice, chiar dacă sunt vinovați doar în imaginația lor; să le distrugă viața dacă pot, sau cel puțin să le-o facă mai dificilă, să se străduiască să găsească ciumați, să creeze abătuți, detașați, să cauzeze pierderi în jurul lor și să expulzeze din societate, de parcă i-ar întări să-și spună după fiecare victimă sau trofeu de vânătoare: „Ăsta a fost dat la o parte, alungat, ăsta a căzut și eu nu". Între toți acești oameni suntem câțiva – din ce în ce mai puțini pe zi ce trece – care simțim, dimpotrivă, o aversiune de nedescris față de acest rol pe care nu dorim să ni-l asumăm, rolul de denunțător. Și antipatia aceasta o ducem la asemenea limite, încât nici măcar nu ne este ușor să ne-o biruim când ar fi convenabil, pentru binele nostru și al celorlalți. Ceva ne repugnă în gestul de a forma un număr și de a spune fără a ne dezvălui numele: „Uitați, am văzut un terorist pe care îl căutați, fotografia lui e în ziare și tocmai a intrat pe poarta cutare". Probabil că am face-o într-un astfel de caz, dar gândindu-ne mai degrabă la crimele pe care le-am putea evita prin asta decât la pedepsirea celor trecute, căci pe acelea nimeni nu mai e în stare să le îndrepte și lipsa

pedepsei în lume este atât de cuprinzătoare, de veche și de răspândită în lung și în lat, că până la un punct ne e indiferent dacă i se adaugă încă un milimetru. Sună ciudat și sună rău, totuși se poate întâmpla: cei ce simțim aversiunea aceasta preferăm uneori să fim nedrepți, să lăsăm ceva nepedepsit decât să ne vedem în rolul de denunțători, nu putem suporta, iar la urma urmelor justiția nu este treaba noastră, nu trebuie să acționăm noi din oficiu. Ne produce și mai mult dezgust când e vorba să demascăm pe cineva pe care l-am iubit, sau și mai rău: pe cineva pe care, oricât de inexplicabil ar fi, n-am încetat pe de-a-ntregul să-l iubim, în ciuda groazei și silei din conștiință sau poate din intelect, care tresare, totuși, din ce în ce mai puțin pe zi ce coboară spre asfințit și se destramă. Iar atunci gândim ceva ce nu izbutește să se exprime până la capăt, un murmur incoerent și repetat, aproape febril, asemănător cu aceasta: „Da, e foarte grav, e foarte grav. Dar e el, e el". Pe vremea aceea de așteptare sau de adio nerostit nu reușeam să-l văd pe Díaz-Varela ca un pericol viitor pentru nimeni altcineva, nici măcar pentru mine, care mă temusem momentan de el și încă mă temeam intermitent în absența lui, în amintire sau în anticipări. Poate că păcătuiam prin optimism, dar nu-l vedeam capabil să repete. Pentru mine continua să fie un amator, un intrus ocazional. Un om normal în esență, care făcuse o singură excepție.

În a paisprezecea zi m-a sunat pe mobil, când eram la editură, discutând cu Eugeni şi cu un autor încă tânăr pe care ni-l recomandase Garay Fontina ca premiu pentru adulaţia pe care acela i-o aducea prinos pe *blog*-ul său şi într-o revistă literară specializată pe care o conducea, adică pretenţioasă şi mai degrabă marginală. Am ieşit din birou un moment, i-am spus că îl sun eu mai târziu, el a părut să nu creadă şi m-a reţinut o clipă.

„Doar un minut", a spus. „Ce zici, ne întâlnim astăzi? Am fost plecat câteva zile şi vreau să te văd. Dacă vrei, te aştept acasă când ieşi de la lucru."

„Nu ştiu, astăzi poate am să întârzii, e mare harababură aici", am improvizat din mers. Doream să mă gândesc sau măcar să am timp ca să mă obişnuiesc cu ideea de a-l vedea din nou. Tot nu-mi dădeam seama ce aş fi preferat, aşteptata sau neaşteptata lui voce îmi pricinuise alertă şi uşurare, dar numaidecât a prevalat mândria de a mă simţi solicitată, de a constata că încă nu întorsese foaia, că nu mă dăduse la o parte şi nici nu mă lăsa să dispar în tăcere, încă nu venise timpul să mă evapor. „Dă-mi voie să-ţi răspund după-amiază. După cum merg lucrurile, trec pe la tine sau te anunţ că nu pot."

Atunci mi-a rostit numele, ceea ce nu obişnuia să facă.

„Nu, María. Treci pe la mine." A făcut o pauză, ca şi cum ar fi vrut cu adevărat să sune imperativ şi aşa a sunat. Cum eu n-am răspuns numaidecât, a adăugat ceva pentru a atenua impresia aceea. „Nu doar că am chef să te văd, María." De două

ori numele meu, era prea insolit, era de rău augur. „Trebuie să te consult urgent într-o privinţă. Chiar dacă e târziu, nu-mi pasă, nu mă mişc de aici. Am să te aştept oricum. Iar dacă nu, vin să te caut", a încheiat cu hotărâre.

Nici eu nu-i pronunţam prea mult numele, am făcut-o de data aceasta din mimetism sau ca să nu rămân mai prejos, adesea când ne auzim numele ne alarmăm, ca şi cum am primi un avertisment ori ar fi preambulul unei nenorociri sau al unei despărţiri.

„Javier, nu ne-am văzut de atâtea zile şi nici n-am vorbit. Nu poate fi atât de urgent, poate să mai aştepte o zi sau două, nu? Vreau să spun, dacă în cele din urmă îmi este imposibil."

Mă lăsam rugată, dar doream să nu renunţe, să nu se mulţumească cu un „vom vedea" sau un „poate". Nerăbdarea lui mă flata, chiar dacă simţeam, în ziua aceea, că nu e vorba de o simplă nerăbdare trupească. Ba chiar era probabil să nu fie în ea nici o fărâmă de senzualitate, ci era doar graba de a pune punct şi de a formula finalul: odată ce se hotărăşte că lucrurile nu vor pluti, nu se vor dilua, nu vor pieri în tăcere şi nici nu le va fi stingerea palidă, atunci de obicei devine greu şi aproape cu neputinţă să aştepţi; trebuie s-o spui şi să-i dai drumul numaidecât, trebuie s-o comunici celuilalt ca să se elibereze dintr-odată, ca să ştie ce are de făcut, să nu se mai amăgească şi să nu se mai mândrească, să nu mai creadă că încă este cineva în viaţa noastră când nu mai este, că ocupă un loc în gândurile şi în inima noastră, de unde a fost înlocuit; ca să se şteargă din existenţa noastră fără amânare. Dar îmi era indiferent. Îmi era indiferent dacă Díaz-Varela mă chema doar ca să-mi dea papucii, ca să-mi spună adio, nu mă întâlneam cu el de paisprezece zile şi mă temusem că nu-l voi mai vedea niciodată, iar acesta era singurul lucru de care îmi păsa: dacă el mă întâlnea din nou poate că îi era greu să-şi respecte hotărârea, eu puteam să-l tentez, să-l fac să-şi anticipeze viitorul dor de mine, să-l conving prin prezenţa mea să dea îndărăt. Am cumpănit toate acestea şi mi-am dat seama ce tâmpită

devenisem: sunt dezagreabile momentele acestea, când nici măcar nu ne ruşinăm de propria noastră prostie şi ne cufundăm în ea oricum, pe deplin conştienţi că în curând ne vom spune: „Dar ştiam şi eram sigură. Dar ce proastă am fost, Dumnezeule". Şi reacţia aceasta ca de fier îndreptându-se spre magnet m-a năpădit, ca să-mi sublinieze inconsecvenţa şi prostia îngrozitoare, când eram pe jumătate hotărâtă să rup orice relaţie cu el dacă mă curta din nou. Pusese să-i fie omorât cel mai bun prieten, era prea mult pentru conştiinţa mea trează. Acum constatam că nu era, sau încă nu, sau că propria-mi conştiinţă se înceţoşa ori adormea la cea mai mică neatenţie, iar asta mă făcea să gândesc acelaşi lucru: „Dar ce proastă sunt, Dumnezeule".

Díaz-Varela se învăţase prost, era obişnuit să nu mă împotrivesc câtuşi de puţin propunerilor lui, în afară de cazul când mi-o impunea slujba şi sunt puţine lucruri care nu pot fi lăsate pe a doua zi, cel puţin într-o editură. Leopoldo n-a fost niciodată un obstacol, atât cât a ţinut, el era faţă de mine în aceeaşi poziţie ca mine faţă de Díaz-Varela, sau poate în una şi mai rea, eu trebuia să fac eforturi ca să mă simt bine în intimitate cu el şi nu mi s-a părut niciodată că Díaz-Varela trebuia să recurgă la un voluntarism asemănător cu mine, deşi poate că îmi făceam iluzii, nu putem şti cu siguranţă nimic despre nimeni. Lui Leopoldo eu îi spuneam când putem să ne vedem şi când nu, fixându-i durata, pentru el am fost întotdeauna o femeie absorbită de activităţi interminabile despre care nici măcar nu-i vorbeam, pesemne că îşi imagina lumea mea mică şi liniştită ca pe un vârtej greu de suportat, atât de rar mă puneam la dispoziţia lui, atât de ocupată mă arătam. A ţinut cât a ţinut şi Díaz-Varela în viaţa mea: cum se întâmplă adesea când se suprapun două relaţii, una nu e în stare să supravieţuiască fără cealaltă, oricât de diferite sau de opuse ar fi. De câte ori nu îşi încheie amanţii relaţia adulteră când cel care era căsătorit se desparte sau rămâne văduv, de parcă s-ar îngrozi deodată să se vadă singuri, faţă în faţă, ori n-ar şti ce să facă din

momentul când nimic nu-i mai împiedică să trăiască şi să dezvolte ceea ce până atunci era o dragoste limitată, condamnată confortabil la a nu se manifesta, poate la a nu ieşi dintr-o cameră; de câte ori nu se descoperă că ceea ce a început în mod hazardat trebuie să se rezume pentru totdeauna la modul acesta, iar incursiunea în altul este simţită şi respinsă de părţi ca o impostură sau o falsificare. Leopoldo n-a ştiut niciodată de Díaz-Varela, n-am suflat o vorbă despre existenţa lui, nu-l privea, nu aveam de ce. Ne-am despărţit în termeni buni, nu l-am făcut să sufere prea mult, mă mai sună din când în când, stăm puţin la taclale, ne plictisim, după primele trei fraze nu mai avem ce să ne spunem. Doar că şi-a văzut spulberată o iluzie de scurtă durată, inevitabil lipsită de forţă şi sceptică, lipsa de entuziasm nu se poate disimula şi o percepe până şi cel mai optimist. Aşa cred, că abia l-am întristat, n-a aflat. Nici nu e cazul să verific acum, ce importanţă mai are şi ce îmi mai pasă. Díaz-Varela nu s-ar deranja să se întrebe cât rău mi-a făcut mie sau dacă nu mi l-a făcut: la urma urmelor, eu am fost întotdeauna sceptică, nici măcar nu se poate spune că mi-am făcut cu adevărat iluzii. Cu alţii da, cu el nu. Ceva am învăţat de la amantul acesta, să calc în picioare fără să mă uit prea mult în urmă.

Ce a spus mai departe a sunat a exigenţă, deşi rău deghizată în implorare:

„Îţi spun să treci, María, cu neputinţă n-o fi. Poate că lămurirea în sine ar putea să aştepte o zi sau două. Eu nu mai pot aştepta şi ştii cum sunt urgenţele subiective, n-ai cum să le domoleşti. Şi pentru tine e bine să treci pe la mine. Te rog, vino".

Am zăbovit câteva secunde înainte de a răspunde, ca să nu-i pară totul atât de uşor ca întotdeauna, se întâmplase ceva îngrozitor ultima oară, cu toate că el nu avea habar, sau poate că da. În realitate, muream de nerăbdare să-l văd, să ne pun la încercare, să mă recreez în chipul lui şi pe buzele lui, chiar să mă culc cu el, măcar cu el cel dinainte, care continua să fie în cel nou, unde altundeva putea să fie. În sfârşit, am spus:

„Bine, dacă insişti atâta. Nu pot să-ţi spun la ce oră, dar am să trec. Ah, dacă te saturi să mă aştepţi, anunţă-mă, ca să mă scuteşti de drum. Şi acum nu mai pot întârzia".

Am pus capăt convorbirii şi am închis telefonul, m-am întors la zadarnica mea şedinţă. Începând din clipa aceea am fost incapabilă să-i mai acord atenţie autorului încă tânăr recomandat, care s-a uitat urât la mine, fiindcă asta voia, public şi multă atenţie. La urma urmelor, eram sigură că nu avea să fie publicat la editură, cel puţin cât depindea de mine.

În cele din urmă, am avut timp berechet şi nu era deloc târziu când m-am îndreptat spre casa lui Díaz-Varela. Atâta timp mi-a rămas, că am avut ocazia să mă opresc şi să fac presupuneri, să şovăi, să dau târcoale prin împrejurimi şi să amân momentul intrării. Ba chiar m-am dus la Embassy, locul arhaic al doamnelor şi al diplomaţilor care-şi iau gustarea sau îşi beau ceaiul, m-am aşezat la o masă, am comandat şi am aşteptat. Nu să se facă o anumită oră – eram conştientă doar că el devenea cu atât mai agitat cu cât zăboveam mai mult –, ci să se scurgă minutele şi să mă înarmez cu hotărârea necesară sau răbdarea să mi se condenseze în asemenea măsură, încât să mă facă să mă ridic, să fac un pas, încă unul şi încă unul şi să mă aflu în faţa uşii lui, apăsând agitată pe sonerie. Dar, odată ce hotărâsem să mă duc, odată ce ştiam că de mine depinde să-l revăd în ziua aceea, nici una, nici cealaltă nu se manifestau. „Peste câteva momente", mă gândeam, „nu e nici o grabă, o să mai aştept puţin. El are să stea acasă, n-are să-mi scape, n-are să plece. Fiecare secundă să-i pară lungă şi să le numere, să citească, fără a le înţelege, câteva pagini, să aprindă şi să stingă televizorul fără nici un scop, să se exaspereze, să pregătească sau să memoreze ce are să-mi spună, să iasă pe palier de câte ori aude liftul şi să fie dezamăgit constatând că se opreşte înainte de a ajunge la etajul lui sau că urcă mai sus. În ce privinţă vrea oare să mă consulte? Este expresia pe care a folosit-o, goală şi fără sens, un fel de pretext, care ascunde alte intenţii, cursa ce i se întinde cuiva ca să se simtă important şi

ca să i se trezească în acelaşi timp curiozitatea". Iar după câteva minute mă gândeam: „Dar de ce accept? De ce nu refuz, de ce nu fug de el şi nu mă ascund sau şi, mai bine, de ce nu-l denunţ şi gata? De ce mă învoiesc să stau de vorbă cu el, când ştiu ceea ce ştiu, să-l ascult dacă vrea să se explice, cu siguranţă să mă culc cu el dacă mi-o propune cu un simplu gest, cu o mângâiere, cu masculina şi prozaica mişcare a capului arătând vag spre dormitor, fără a rosti nici un singur cuvânt linguşitor, leneş de limbă, aidoma atâtor bărbaţi?". Mi-am adus aminte de un citat din *Cei trei muschetari* pe care tata îl ştia pe dinafară în franceză şi pe care îl recita din când în când fără să aibă prea mare legătură, aproape ca pe o replică de umplutură, distrată, ca să nu prelungească tăcerea, pesemne că îi plăceau ritmul, sonoritatea şi concizia frazelor sau poate îl impresionase de copil, prima oară când l-a citit (la fel ca Díaz-Varela, fusese elev la un colegiu francez, Saint Louis des Français, dacă îmi aduc bine aminte). Athos vorbeşte despre sine la persoana a treia, adică îi povesteşte lui d'Artagnan viaţa lui de parcă i-ar atribui-o unui vechi prieten aristocrat, căsătorit, la douăzeci şi cinci de ani, cu o inocentă şi îmbătătoare fetiţă de şaisprezece, „frumoasă ca un înger"[1] sau „ca un amoraş", „ca amorul", „ca îndrăgostirile", asta spune Athos, care atunci nu era el, muschetarul, ci Contele de la Fère. La o vânătoare, tânăra şi angelica soţie, cu care se căsătorise fără a şti prea multe despre ea, fără a-i investiga originea şi imaginându-şi-o fără trecut, are un accident, cade de pe cal şi leşină. Apropiindu-se ca să-i dea ajutor, Athos observă că rochia o strânge, aproape o sufocă; scoate un pumnal şi i-o sfâşie ca să poată respira, lăsându-i umărul descoperit. În momentul acela bagă de seamă că e însemnată cu fierul roşu, are o infamă floare de crin, cu care călăii stigmatizau prostituatele, hoaţele sau infractoarele în general, nu ştiu. „Îngerul era de fapt un

1. Alexandre Dumas, *Cei trei muschetari*, traducere de Marius Zavastin, vol. I, cap. 27, Adevărul Holding, Bucureşti, 2009. Toate citatele din *Cei trei muschetari* provin din această ediţie.

demon", proclamă Athos. „Nemernica era o hoaţă", adaugă. D'Artagnan îl întreabă ce a făcut contele, iar prietenul său îi răspunde cu concizie plină de răceală (acesta este citatul pe care îl repeta tatăl meu şi de care mi-am adus eu aminte): „*Le Comte était un grand seigneur, il avait sur ses terres droit de justice basse et haute: il acheva de déchirer les habits de la Comtesse, il lui lia les mains derrière le dos et la pendit à un arbre*". Sau, cum s-ar spune: „Contele era un senior puternic, avea pe pământurile sale drept de judecată şi asupra oamenilor de rând, şi asupra celor de viţă nobilă. I-a sfâşiat de tot hainele contesei, i-a legat mâinile la spate şi a spânzurat-o de un copac". Asta a făcut Athos în tinereţe, fără a şovăi, fără a ţine seama de nimic şi fără a căuta circumstanţe atenuante, fără a clipi, fără milă şi fără regrete pentru vârsta-i fragedă, cu femeia de care se îndrăgostise într-atât încât o luase de nevastă din dorinţa de decenţă, întrucât, aşa cum recunoaşte, ar fi putut s-o seducă sau s-o siluiască, după bunul plac, pentru că el era stăpânul şi cine ar fi sărit să apere o străină, o necunoscută căreia nu i se ştia decât numele, adevărat sau fals, de Anne de Breuil? Dar nu: „prostul, netotul, dobitocul" a trebuit să se însoare cu ea, îi reproşează Athos vechiului său eu, Contele de la Fère, cel pe cât de cinstit pe atât de crud, care îndată ce a descoperit înşelăciunea, infamia, pata de neşters, a dat la o parte investigaţiile şi sentimentele contradictorii, ezitările, amânările şi compasiunea - dar nu a dat la o parte iubirea, pentru că a iubit-o mereu, sau cel puţin a continuat s-o iubească ori nu şi-a revenit - şi, fără să-i acorde contesei ocazia de a-i explica sau de a se dezvinovăţi, de a nega sau de a convinge, de a implora mila şi nici de a-l fermeca din nou, nici măcar de a putea „muri mai târziu", cum poate merită până şi făptura cea mai mârşavă de pe pământ, „i-a legat mâinile la spate şi a spânzurat-o de un copac", fără şovăire. D'Artagnan se îngrozeşte şi exclamă: „Doamne, Athos, asta-i crimă!". Iar Athos răspunde misterios sau mai degrabă enigmatic: „Da, o crimă, nimic mai mult", după care mai cere vin şi şuncă, încheind relatarea. Misterios şi chiar enigmatic

este acest „nimic mai mult", în franceză *„pas davantage"*. Athos nu combate strigătul indignat al lui d'Artagnan, nu se justifică şi nici nu-l corectează, spunând: „Nu, a fost doar o execuţie" sau „A fost un act de dreptate", nici măcar nu încearcă să-şi facă mai comprehensibil gestul precipitat, nemilos, probabila spânzurare solitară a femeii iubite, cu siguranţă doar ei doi în mijlocul unei păduri, o improvizaţie fără martori, fără sfat şi fără ajutorul nimănui la care să apeleze: „Era orbit de furie şi n-a fost în stare să se stăpânească; simţea nevoia să se răzbune; s-a căit toată viaţa", nici nu-i răspunde ceva de felul acesta. Admite că a fost o crimă, da, dar „nimic mai mult", doar asta, şi nu altceva mai execrabil, ca şi cum crima n-ar fi cel mai rău lucru care poate fi conceput sau ar fi fost ceva atât de normal şi de obişnuit, încât pe lângă ea n-ar încăpea scandalul şi nici surpriza, în fond părerea avocatului Derville, care s-a ocupat de cazul mortului viu care trebuia să rămână mort, vechiul colonel Chabert şi care, ca toţi cei din breasla sa, vedea „repetându-se aceleaşi porniri ale răului", fără ca nimic să le îndrepte, birourile lor prefăcute într-o „adevărată cloacă, cu neputinţă de curăţit": crima reprezintă ceva ce se poate întâmpla şi de care oricine e capabil, se întâmplă din negura vremurilor şi va continua să se întâmple până când după ultima zi nu va mai fi noapte şi nu va mai rămâne timp pentru a le adăposti; crima este ceva cotidian, anodin şi vulgar, ţine de timp; ziarele şi televiziunile lumii sunt pline de ele, de ce atâta indignare, atâta groază, atâta sclifoseală. Da, o crimă. Nimic mai mult.

„De ce nu pot eu să fiu aidoma lui Athos sau a Contelui de la Fère, care a fost mai întâi şi a încetat să fie?", mă întrebam încă la Embassy, învăluită în zvonul neîncetat al doamnelor care vorbeau foarte repede şi al vreunui diplomat leneş. „De ce nu pot să văd lucrurile cu aceeaşi claritate şi să acţionez în consecinţă, să mă duc la poliţie sau la Luisa şi să le spun ce ştiu, destul ca să răscolească, să investigheze şi să se ducă după Ruibérriz de Torres, asta cel puţin pentru început? De ce nu

sunt în stare să-i leg mâinile la spate bărbatului pe care-l iubesc şi să-l spânzur de un copac fără nimic mai mult, dacă ştiu că a comis o crimă odioasă, veche ca Biblia şi cu un mobil mârşav, iar pe deasupra acţionând într-un mod laş, folosindu-se de intermediari care să-l protejeze şi să-i ascundă chipul, de un amărât, de un tulburat, de un nevoiaş fără judecată care nu putea să se apere şi avea să-i stea mereu la dispoziţie? Nu, nu este datoria mea să fiu drastică în asta, pentru că eu nu posed pe meleagurile acestea drept de judecată şi asupra oamenilor de rând, şi asupra celor de viţă nobilă şi pentru că mortul nu poate vorbi, dar viul da, acesta poate să se justifice, să convingă şi să argumenteze, ba chiar e capabil să mă sărute şi să facă dragoste cu mine, în vreme ce acela nu vede, nu aude, putrezeşte şi nu răspunde, nu mai poate influenţa, nici ameninţa, nici să-mi provoace cea mai mică plăcere; nu poate să-mi ceară socoteală, nici să se arate dezamăgit, nici să mă privească acuzator cu infinita lui tânguire şi cu imensa durere, nici măcar să mă atingă uşor sau să-mi sufle răsuflarea lui, nimic nu se mai poate face cu el."

M-am înarmat în sfârşit cu hotărâre, sau poate a fost plictis, ori dorinţă de a lăsa în urmă teama care mă cuprindea din când în când, sau nerăbdarea de a-mi vedea vechiul eu, care continua să iubească, întrucât nu se disipase pe de-a-ntregul şi prevala asupra celui pătat şi sumbru, ca imaginea vie a oricărui mort, chiar dacă a murit cu multă vreme în urmă. Am cerut nota, am plătit, am ieşit din nou în stradă şi am luat-o în direcţia atât de cunoscută, cea a casei unde n-am fost de prea multe ori şi care nu mai există – sau unde nu mai locuieşte Díaz-Varela, deci nu mai există pentru mine –, dar pe care nu o voi uita niciodată. Paşii mi-au fost lenţi, nu mă grăbeam să ajung, înaintam ca şi cum aş fi fost la plimbare, nu de parcă m-aş fi dus într-un loc concret unde cineva mă aştepta de ceva timp, pentru a mă consulta într-o privinţă, a mă interoga iarăşi, a-mi povesti, dacă nu cumva ca să-mi ceară ceva ori ca să-mi închidă gura. Mi-a venit în minte alt citat din *Cei trei muschetari*, pe care nu-l recita tata, dar eu îl ştiam tradus, ce ne impresionează în copilărie dăinuie ca o floare de crin gravată în imaginaţia noastră: femeia aceea însemnată şi spânzurată de un copac, născută Anne de Breuil, călugăriţă pentru un scurt răstimp, plecată de la mănăstire, apoi fugară Contesă de la Fère şi mai târziu cunoscută drept Charlotte, Lady Clarick, Lady De Winter, Baroană de Sheffield (când eram mică mi-a atras atenţia faptul că îşi puteau schimba de atâtea ori numele într-o singură existenţă), rămasă în literatură ca „Milady" pur şi simplu, nu murise, aidoma colonelului

Chabert. Dar, dacă Balzac lămurea cu lux de amănunte miracolul supraviețuirii sale și felul cum se smulsese din piramida de fantome unde fusese aruncat după bătălie, Dumas, poate mai presat de termenele de predare și de permanenta cerere de acțiune, cu siguranță mai nerușinat și mai nepăsător ca narator, nu se deranjase să povestească – ori eu nu-mi aduceam aminte – cum naiba scăpase de moarte, după pasionala spânzurare dictată de furie și de onoarea rănită deghizate în drept de judecată și asupra oamenilor de rând, și asupra celor de viță nobilă care i se cuvine unui mare senior. (Nu explica nici cum putea un soț să nu fi văzut niciodată în pat tragica floare de crin.) Folosindu-se de nemaipomenita-i frumusețe, de șiretenie și de lipsa scrupulelor (se presupune că și de ranchiună), devenise puternică, intrând în grațiile cardinalului Richelieu însuși, și acumulase crime fără urmă de remușcare. De-a lungul romanului lui Dumas mai comite câteva, transformându-se probabil în personajul feminin cel mai rău, veninos și nemilos din istoria literaturii, imitat apoi până la saturație. Într-un capitol intitulat ironic „Scenă conjugală", are loc întâlnirea dintre Athos și ea, care își recunoaște anevoie și cu un fior fostul soț și călău, pe care îl considera de asemenea mort, ca el pe iubita lui soție, dar cu mai mult temei. „Am mai dat nas în nas o dată, doamnă, și credeam că ți-am făcut felul", îi spune Athos, sau cam așa ceva. „Ori m-am înșelat, ori flăcările iadului te-au adus din nou la viață." Și adaugă, răspunzând propriilor lui îndoieli: „Da, flăcările iadului te-au înviat [...], iadul te-a făcut bogată, iadul ți-a dat un alt nume și parcă ți-ai luat tot din iad o altă înfățișare. Dar nu a reușit să-ți spele nici murdăria din suflet, nici dezonoarea de pe trupul tău". Puțin după aceea vine citatul de care mi-am adus aminte, în drum spre Díaz-Varela pentru ultima sau penultima oară: „Ai crezut că am murit, așa cum am crezut și eu că ți-ai dat duhul. [...] Suntem într-o situație de-a dreptul stranie [...]. Nu am trăit nici unul, până astăzi, decât pentru că ne credeam morți și pentru că amintirile sunt mult mai puțin primejdioase

decât fiinţele vii, deşi numai Dumnezeu ştie cât de mult te poate devora o amintire!".

Mi-a rămas în memorie sau memoria mea l-a recuperat, pentru că pe măsură ce trăim cuvintele lui Athos seamănă din ce în ce mai mult cu un adevăr: putem trăi cu un surogat de pace sau putem continua pur şi simplu, când îl credem dispărut de pe faţa pământului şi decedat pe cel ce ne-a făcut atâta rău sau ne-a pricinuit o imensă tristeţe; când nu mai este decât o amintire, şi nu o fiinţă vie care respiră şi străbate încă lumea cu paşii lui otrăviţi, pe care am putea s-o întâlnim şi s-o revedem; cineva pe care, dacă l-am şti la pândă, dacă l-am şti încă dând târcoale, am dori să-l evităm cu orice preţ sau, ceea ce este şi mai chinuitor, să-l facem să plătească pentru suferinţa provocată. Moartea celui ce ne-a rănit sau ucis în viaţă - expresie exagerată, care a devenit comună - nu ne vindecă pe de-a-ntregul şi nici nu ne pregăteşte să uităm, Athos însuşi îşi ducea povara zbuciumului sub veşmintele de muschetar şi sub noua personalitate; dar ne domoleşte şi ne lasă să trăim, e mai suportabil să respirăm dacă ne rămâne doar o aducere-aminte învârtindu-se în jur şi senzaţia că ne-am reglat conturile în lumea asta care este singura, oricât de mult ar durea amintirea de fiecare dată când o chemăm sau când ne năpădeşte fără să fie poftită. În schimb, poate fi de neîndurat să ştim că încă împărţim aerul şi timpul cu cel ce ne-a frânt inima, ne-a înşelat sau ne-a trădat, cu cel ce ne-a distrus viaţa, ne-a deschis prea mult ochii sau prea brutal; ne poate paraliza gândul că fiinţa aceea există mai departe, că n-a fost fulgerată şi nici spânzurată de un copac, astfel că poate reapărea. Este încă un motiv pentru ca morţii să nu se întoarcă, cel puţin cei a căror condiţie ne aduce uşurare şi ne permite să înaintăm, dacă doriţi ca spectre, după ce ne îngropăm vechiul eu: lui Athos şi lui Milady, Contelui de la Fère şi lui Anne de Breuil le-au permis-o ani de zile credinţa că celălalt era doar un mort, nemaifăcând să tremure nici o frunză, incapabil să respire; aidoma doamnei Ferraud, care şi-a

refăcut fără piedici viaţa întrucât pentru ea soţul ei, bătrânul colonel Chabert, era fără îndoială doar o amintire şi nici măcar una devoratoare.

„Ce bine-ar fi ca Javier să fi murit", m-am surprins gândind în după-amiaza aceea, făcând un pas, încă unul şi încă unul. „Ce bine-ar fi să moară chiar acum, iar când sun la sonerie să nu-mi deschidă, să rămână pentru totdeauna căzut pe podea şi încremenit, fără să mă consulte în nici o privinţă, să fie cu neputinţă să mai stea cineva de vorbă cu el. Dacă ar fi mort mi s-ar spulbera îndoielile şi temerile, n-ar trebui să-i ascult cuvintele şi nici să cântăresc cum să acţionez. Nici n-aş putea cădea pradă ispitei de a-l săruta şi de a mă culca cu el, amăgindu-mă cu ideea că va fi cea din urmă oară. Aş putea să tac pe vecie fără să-mi fac griji pentru Luisa, cu atât mai puţin să mă sinchisesc de justiţie, şi uitând de Deverne, la urma urmelor nu am ajuns să-l cunosc, l-am ştiut doar din vedere ani buni, din vedere la micul dejun. Dacă acela care i-a luat viaţa şi-o pierde pe a sa şi se preface la rându-i în amintire şi nu mai există nici o persoană care să poată fi acuzată, consecinţele contează mai puţin şi cui îi mai pasă de ce s-a întâmplat. De ce să spun şi să povestesc, de ce să cercetez, să păstrez tăcerea e lucrul cel mai liniştitor, nu e nevoie să mai perturb lumea cu poveşti despre cei ce sunt acum cadavre şi merită puţină milă, fie şi numai pentru că au pus capăt trecerii lor, s-au dus şi nu mai există. Nu mai suntem în vremurile când totul trebuia judecat sau măcar ştiut; astăzi sunt nenumărate crimele care nu se rezolvă şi nu se pedepsesc niciodată, căci ignorăm cine le-a comis, sunt atâtea, că nu sunt destui ochi care să privească în jur şi rareori se găseşte cineva care să fie pus pe banca acuzaţilor cu o oarecare verosimilitate: atentate teroriste, femei asasinate în Guatemala sau în Ciudad Juárez, reglări de conturi între traficanţi, măceluri neelucidate în Africa, bombardamente asupra civililor executate de avioanele noastre fără pilot şi prin urmare fără chip... Sunt şi mai numeroase cele de care nu se ocupă nimeni şi nici măcar nu

sunt investigate, se consideră o sarcină utopică şi se arhivează îndată ce se petrec; cu atât mai mult cele care nu lasă urme, cele ce nu sunt înregistrate, cele nedescoperite nicicând, cele necunoscute. Din toate aceste tipuri au existat mereu, fără putinţă de tăgadă, şi poate că veacuri de-a rândul au fost pedepsite doar cele comise de vasali, săraci şi dezmoşteniţi, rămânând în schimb nepedepsite, cu câteva excepţii, ale celor puternici şi bogaţi, ca să discutăm în termeni vagi şi superficiali. Dar era un simulacru de justiţie şi, cel puţin de ochii lumii, cel puţin în teorie, se prefăceau că îi urmăresc pe toţi şi uneori se încerca şi se simţea ca «nerezolvat» ceea ce nu fusese clarificat, iar acum nu mai este aşa: despre prea multe lucruri se ştie că nu pot fi clarificate şi poate nici nu se doreşte sau se consideră că nu merită osteneala de a depune atâta efort, de a pierde atâtea zile şi de a asuma riscul. Ce departe sunt vremurile când acuzaţiile se pronunţau cu o imensă solemnitate şi sentinţele se citeau fără urmă de tremur în voce, cum a făcut-o Athos de două ori cu soţia lui Anne de Breuil, mai întâi tânăr, apoi matur: a doua oară când a judecat-o nu era singur, ci însoţit de ceilalţi trei muschetari, Porthos, d'Artagnan şi Aramis, de Lordul de Winter, pe care l-a împuternicit, şi de un bărbat cu faţa acoperită şi înveşmântat într-o mantie roşie, care s-a dovedit a fi călăul din Lille, cel care în urmă cu o mie de ani – în realitate, într-o altă viaţă, pe altcineva – o însemnase pe Milady cu infamanta floare de crin. Fiecare şi-a enunţat pe rând acuzarea, începând cu toţii cu o formulă uşor de imaginat astăzi: «În faţa lui Dumnezeu şi în faţa oamenilor, o acuz pe femeia aceasta că a otrăvit, că a asasinat, că a comandat omoruri, că m-a împins să omor, că a provocat moartea printr-o boală ciudată, că a pângărit, a furat, a pervertit, a incitat la crimă...» «În faţa lui Dumnezeu şi în faţa oamenilor.» Nu, aceasta nu este o epocă de solemnitate. Iar atunci Athos, poate ca să simuleze că se înşală, ca să creadă zadarnic că nu o judecă şi nu o osândeşte el, îi întreabă pe rând pe ceilalţi ce pedeapsă cer pentru femeia aceea. Ei

răspund unul după altul: «Pedeapsa cu moartea, pedeapsa cu moartea, pedeapsa cu moartea, pedeapsa cu moartea». Odată ascultată sentința, Athos se întoarce către ea și îi spune ca un maestru de ceremonii: «Anne de Breuil, Contesă de La Fère, Milady de Winter, oamenii de pe pământ și Dumnezeu din ceruri s-au săturat de crimele tale. Dacă vrei să-ți spui vreo rugăciune, atunci spune-o, ești condamnată și vei muri». Cine a citit scena aceasta în copilărie sau în adolescență și-o amintește mereu, nu o poate uita, cum nu o poate uita nici pe cea care urmează: călăul o leagă de mâini și de picioare pe femeia încă «frumoasă ca un înger», o ia în brațe și o duce la o barcă, apoi trec râul din apropiere până pe malul celălalt. Pe drum, Milady izbutește să-și dezlege frânghia de la picioare și, când ajunge pe mal, o ia la fugă, dar alunecă numaidecât și cade în genunchi. Trebuie că se simte pierdută atunci, întrucât nu mai încearcă să se ridice, rămâne în poziția aceea, cu capul plecat și cu mâinile împreunate, nu știm dacă în față sau în spate, ca pe vremuri, când, fiind foarte tânără, fusese ucisă pentru prima oară. Călăul din Lille își înalță spada și și-o coboară, punând astfel capăt ființei ca s-o prefacă definitiv în amintire, nu contează dacă devoratoare sau nu. Apoi își dă jos mantia roșie, o întinde pe pământ, pe ea așază trupul sfârtecat, aruncând alături și capul, după care înnoadă cele patru capete. Ia povara pe umeri și o depune din nou în barcă. La întoarcere, în mijlocul râului, unde e mai adânc, o lasă să cadă. Judecătorii o văd afundându-se de pe mal, văd cum apa se cască o clipă și se închide la loc. Dar nu e decât un roman, cum mi-a spus Javier când l-am întrebat ce s-a întâmplat cu Chabert: «E o carte și ce se întâmplă în ea îți e indiferent și uiți îndată ce o termini. Interesante sunt posibilitățile și ideile pe care ni le sugerează și ni le inoculează prin intermediul cazurilor lor imaginare, ni se întipăresc în minte cu mai multă claritate decât întâmplările reale și ținem seama mai mult de ele». Nu e adevărat sau e de multe ori, dar nu întotdeauna uităm ce se întâmplă, nu într-un roman pe care toată lumea îl cunoștea

sau îl cunoaşte, până şi cei care nu l-au citit niciodată, nici în realitate când ceea ce se întâmplă în el ni se întâmplă nouă şi are să fie povestea noastră, care poate sfârşi într-un fel sau altul, fără ca vreun romancier să-l fixeze şi fără să depindă de nimeni altcineva... Da, ce bine ar fi ca Javier să fi murit şi să se fi prefăcut în amintire", m-am gândit din nou. „M-ar scuti de problemele de conştiinţă şi de teamă, de îndoieli, de ispite, de a trebui să hotărăsc, de dragoste şi de nevoia de a vorbi. Şi de ce mă aşteaptă acum, spre ce mă îndrept, care poate seamănă cu o scenă conjugală."

– Ce era atât de urgent? i-am trântit lui Díaz-Varela îndată ce mi-a deschis uşa, fără să-l pup pe obraz.

Abia l-am salutat intrând, m-am străduit să evit o privire făţişă, preferam încă să nu am contact cu el. Dacă începeam cerându-i socoteală, poate reuşeam să i-o iau înainte, să dobândesc un anumit avantaj ca să controlez situaţia, oricare ar fi fost: el o favorizase, aproape că o impusese, eu nu puteam să ştiu.

– Nu am prea mult timp, am avut o zi epuizantă. Hai, spune-mi, în ce privinţă voiai să mă consulţi.

Era bărbierit şi dichisit desăvârşit, de parcă nu ar fi stat acasă aşteptând şi pe deasupra fără siguranţa că nu e în zadar, asta deteriorează întotdeauna înfăţişarea, chiar dacă nu ne dăm seama, ci de parcă ar fi gata să plece. Pesemne că se luptase cu incertitudinea şi cu lipsa de acţiune bărbierindu-se la nesfârşit, pieptănându-se şi răvăşindu-şi părul, schimbându-şi cămaşa şi pantalonii de câteva ori, punându-şi şi scoţându-şi haina, calculând ce impresie va face cu ea şi fără ea, iar în cele din urmă ajunsese să arate ca şi cum astfel m-ar fi avertizat că întâlnirea aceea nu avea să fie precum celelalte, că nu vom sfârşi obligatoriu în dormitorul unde ne prefăceam că ne mutăm de fiecare dată fără intenţie. La urma urmelor, purta un obiect de îmbrăcăminte mai mult decât de obicei; cu toate că orice obiect de îmbrăcăminte se poate da jos sau nici măcar nu e nevoie. Acum mi-am ridicat privirea şi mi-am încrucişat-o cu a lui, visătoare sau mioapă ca de obicei, domolită faţă de vizita mea anterioară sau mai bine zis faţă de ultimele minute, când totul se răsturnase, când mi-a pus mâna pe umăr şi mi-a

dat de înţeles că ar fi putut să mă afunde doar apăsând lent. Mi s-a părut foarte atrăgător după atâtea zile, partea cea mai elementară din mine îi dusese dorul, ni se face dor de tot ce este în viaţa noastră, până şi de ce nu a avut timp să se statornicească, până şi de lucrurile dăunătoare. Privirea mi-a fugit numaidecât spre locul obişnuit, n-am putut niciodată să mă abţin. Când ni se întâmplă asta cu cineva, e un adevărat blestem. Să fii incapabil de a-ţi lua ochii de acolo, te simţi condus, supus, e aproape o umilire.

– Nu te grăbi aşa. Odihneşte-te puţin, respiră, bea un pahar, ia loc. Ce vreau să vorbesc cu tine nu se expediază în trei fraze şi nici în picioare. Ai răbdare şi fii generoasă. Stai jos.

Aşa am făcut, m-am aşezat pe sofaua unde zăboveam împreună când eram în sufragerie. Dar nu mi-am scos haina şi m-am aşezat pe margine, ca şi cum prezenţa mea acolo ar fi fost provizorie şi o favoare. Îl simţeam calm şi în acelaşi timp concentrat, ca mulţi actori înainte de a ieşi pe scenă, asta e, un calm artificial, pe care şi-l impun ca să nu o ia la fugă şi să se ducă acasă să se uite la televizor. Nu părea să fi rămas nimic din tot ce era imperios şi stringent în dimineaţa aceea, când mă sunase la slujbă şi aproape că mă somase să vin. Pesemne că era satisfăcut sau uşurat avându-mă la îndemână, avându-mă acolo, într-un fel căzusem din nou la mâna lui, nu doar în sens figurat. Dar acum mă eliberasem de acest tip de teamă, înţelesesem că el nu mi-ar face niciodată nimic, nu cu mâinile lui şi fără intermediari. Cu ale altuia şi fără să fie el prezent, fără a afla când se întâmplă, ci mai târziu, când va fi un fapt consumat, nu va mai exista leac şi îi va rămâne posibilitatea de a-şi spune ca unul care aude ceva pe neaşteptate: „Ar fi fost un timp pentru un asemenea cuvânt, ar fi trebuit să moară mai încolo", asta ar putea să fie.

S-a dus la bucătărie, mi-a adus un pahar, apoi şi-a turnat şi lui. Nu era nici urmă de alte pahare, poate îşi interzisese să bea cât aşteptase, ca să se menţină lucid, poate că profitase de timp ca să selecteze şi să ordoneze ce avea să-mi spună, chiar să memoreze vreo parte.

– Păi sunt așezată. Poți începe.

S-a așezat lângă mine, prea aproape de mine, deși n-aș fi gândit asta în altă zi, mi s-ar fi părut normal sau nici măcar n-aș fi băgat de seamă distanța dintre noi. M-am îndepărtat puțin, doar puțin, nu voiam nici să-i dau impresia că îl resping și pe de altă parte nu îl respingeam din punct de vedere fizic, am recunoscut că încă îmi plăcea intimitatea lui. A sorbit o înghițitură. A scos o țigară, a aprins și a stins bricheta de câteva ori ca absorbit sau ca și cum s-ar fi pregătit să-și ia avânt, în sfârșit a aprins țigara. Și-a trecut mâna pe bărbie, nu i se vedea albăstruie ca aproape întotdeauna, în asemenea măsură își desăvârșise bărbieritul de data aceasta. Acesta a fost tot preambulul și atunci mi-a vorbit, cu un zâmbet pe care se sforța să-l facă să se ivească din când în când, de parcă și l-ar fi recomandat lui însuși la un anumit număr de minute sau și l-ar fi programat și și-ar fi amintit târziu să-l activeze, dar pe un ton grav.

– Știu că ne-ai auzit, María, pe mine și pe Ruibérriz. N-are sens să negi și nici să încerci să mă convingi de contrariu, ca data trecută. A fost greșeala mea, să vorbesc așa, cu tine în casă, cu tine aici, o femeie atentă la un bărbat e întotdeauna curioasă față de tot ce are legătură cu el: prietenii, afacerile, gusturile, toate astea. O interesează totul, vrea doar să-l cunoască mai bine.

„A întors-o pe toate părțile, cum am prevăzut", m-am gândit. „Pesemne că a cântărit fiecare amănunt și fiecare cuvânt și a ajuns la concluzia asta. Bine că n-a spus «o femeie îndrăgostită de un bărbat», deși asta a vrut să spună și pe deasupra e adevărat. Sau a fost, nu mai știu, nu mai poate fi. Dar acum două săptămâni era, astfel că are dreptate".

– S-a întâmplat și nu mai e cale de întoarcere. O accept, n-am să mă amăgesc: ai auzit ce nu se cuvenea să auzi, ce nu se cuvenea să audă nimeni, dar mai ales nu tu, ar fi trebuit să ne despărțim curat, fără să ne lăsăm semne.

„El are acum o floare de crin", mi-am zis.

– Plecând de la cele auzite, probabil că ți-ai făcut o părere, ai pus lucrurile cap la cap și ai făcut presupuneri. Să vedem

presupunerile acestea, e mai bine decât să le ocolim sau să ne prefacem că nu sunt în mintea ta, că nu există. Pesemne că mă crezi îngrozitor şi nu te învinuiesc, lucrurile trebuie să ţi se fi părut înspăimântătoare. Dezgustător, nu? Îţi sunt recunoscător pentru că, în ciuda tuturor lucrurilor, ai venit, trebuie să fi luptat cu tine însăţi ca să mă mai vezi.

Am încercat să protestez, dar fără să insist; îl simţeam hotărât să abordeze problema şi să nu-mi lase nici o posibilitate de scăpare, să-mi vorbească pe şleau de crima prin intermediari. Nu putea să fie pe deplin convins că ştiu, însă chiar şi aşa se pregătea să-mi facă o mărturisire sau ceva asemănător. Sau poate să mă pună la curent, să-mi lămurească împrejurările, să se justifice cumva, să-mi povestească ceea ce eu probabil că aş fi preferat să ignor. Cunoscând detaliile mi-ar fi şi mai greu să nu acord importanţă sau să nesocotesc totul, lucru pe care îl izbutisem până în după-amiaza aceea, fără a exclude altă reacţie viitoare, ziua de mâine poate să ne schimbe şi să aducă un eu de nerecunoscut: stătusem liniştită şi lăsasem să treacă zilele, este cea mai bună reţetă pentru ca lucrurile să se dizolve şi să se descompună în realitate, chiar dacă dăinuie pentru totdeauna în gândurile noastre şi în cunoaşterea noastră, putrezite şi solide, emanând miasme brutale. Dar este suportabil şi se poate trăi cu o astfel de povară. Cine nu şi-o poartă pe a lui pe umeri.

- Javier, am vorbit despre asta. Ţi-am spus că nu am auzit nimic, iar tu nu mă interesezi atât de mult cum presupui...

M-a oprit cu o mişcare în formă de evantai a mâinii la înălţime medie („Lasă vrăjeala", spunea mâna aceea; „lasă mofturile"), nu mi-a dat voie să continui. Acum a zâmbit cu o oarecare bunăvoinţă, sau poate era autoironie, pentru că se vedea în situaţia evitabilă în care se găsea, din pricină că fusese atât de neglijent.

- Nu insista. Nu mă lua drept prost. Deşi nu se poate tăgădui că am fost foarte stângaci. Trebuia să ies pe stradă cu Ruibérriz îndată ce a apărut. Firește că ne-ai auzit: intrând în sufragerie ai spus că nu aveai habar că mai e cineva acolo, dar

îţi puseseşi sutienul ca să te acoperi măcar puţin în faţa unui necunoscut, nu de frig şi nu din vreun motiv afectat, iar când ai deschis uşa erai deja îmbujorată. Nu te-ai ruşinat de ce ai găsit, te ruşinaseşi tu singură dinainte pentru ce aveai să faci, să te arăţi pe jumătate goală în faţa unui individ nedorit, pe care nu-l văzuseşi în viaţa ta; dar îl auziseşi vorbind, şi nu despre orice, nu despre fotbal şi nici despre vreme, nu-i aşa?

„Deci a observat ceea ce mă temeam că are să observe", m-am gândit rapid. „De nici un folos nu mi-au fost anticiparea, micile mele şiretlicuri, precauţiile mele ingenue."

– Expresia de surpriză nu ţi-a ieşit rău, dar nici destul de bine. Mai e şi lucrul cel mai transparent: ţi s-a făcut deodată frică de mine. Te lăsasem încrezătoare şi relaxată în pat; ba chiar drăgăstoasă şi liniştită, mi s-a părut. Adormiseşi domol, iar când te-ai trezit şi ai rămas iarăşi singură cu mine, ţi s-a făcut deodata frică, ai crezut că n-am să remarc? Întotdeauna ne dăm seama când inspirăm teamă. Femeile poate că nu, rareori o inspiraţi şi nu cunoaşteţi senzaţia, decât poate copiilor, e adevărat: îi puteţi înspăimânta. Pentru mine nu e deloc plăcut, deşi pe mulţi bărbaţi îi încântă şi o caută, o senzaţie de forţă, de dominare, de momentană şi falsă invulnerabilitate. Pe mine mă stânjeneşte mult să fiu considerat o ameninţare. Vorbesc de teama fizică, bineînţeles. De alt tip e cea pe care o inspiraţi voi, femeile. Inspiră teamă exigenţa voastră. Inspiră teamă încăpăţânarea voastră, care adesea este doar orbire. Inspiră teamă indignarea voastră, un fel de furie morală care vă cuprinde, uneori fără nici un motiv. De două săptămâni trebuie să fi simţit asta faţă de mine. Nu ţi-o reproşez în cazul tău. În cazul tău era de înţeles, aveai un motiv. Şi nu pe de-a-ntregul eronat. Doar pe jumătate.

A făcut o pauză, şi-a dus mâna la bărbie, şi-a mângâiat-o cu o privire absentă (pentru prima oară, şi-a luat ochii de la mine), ca şi cum ar fi cumpănit ori s-ar fi întrebat cu sinceritate ceea ce a rostit în continuare:

– Dar nu pricep de ce ai apărut, de ce ai ieşit, de ce te-ai expus să se întâmple ce se întâmplă acum. Dacă ai fi stat liniştită,

dacă m-ai fi aşteptat în pat, aş fi considerat că nu ne-ai auzit, că nu ai aflat nimic, că totul era ca mai înainte, în general şi între tine şi mine. Deşi cel mai probabil este ca frica să ţi-o fi băgat de seamă, mai devreme sau mai târziu, în ziua aceea sau astăzi. Asta nu se schimbă odată ce se naşte şi nu se poate ascunde.

S-a oprit, a mai sorbit o înghiţitură, şi-a aprins altă ţigară, s-a ridicat în picioare şi a dat câteva raite prin sufragerie, apoi s-a oprit în spatele meu. Când s-a ridicat am tresărit, am sărit în sus, iar el a observat. A rămas câteva secunde nemişcat, cu mâinile la nivelul capului meu, iar eu m-am întors numaidecât, ca şi cum n-aş fi vrut să-l pierd din vedere sau să-l am în spate. Atunci a schiţat un gest cu mâna deschisă, ca pentru a indica o evidenţă („Vezi?", a zis mâna. „Nu-ţi place să nu ştii unde sunt. Acum câteva săptămâni nu te-ai fi sinchisit câtuşi de puţin de mişcările mele în jurul tău: nici nu le-ai fi acordat atenţie"). Adevărul este că nu aveam nici un motiv să mă îngrozesc, nici să mă neliniştesc, nu unul real. Díaz-Varela vorbea calm şi civilizat, fără a se irita şi fără a se înflăcăra, fără măcar să mă dojenească sau să-mi ceară socoteală pentru indiscreţia mea. Poate lucrul acesta era cel mai izbitor, îmi vorbea astfel de o crimă gravă, de un asasinat comis indirect sau pus la cale de el, ceva despre care nu se vorbeşte cu naturaleţe, sau cel puţin nu se obişnuia, într-un trecut nu prea îndepărtat, ci aproape recent: când se descoperea sau se recunoştea ceva asemănător, nu urmau explicaţii, nici disertaţii, nici discuţii liniştite sau analize, ci oroare şi mânie, scandal, ţipete şi acuzaţii vehemente ori se lua o funie şi se spânzura de un copac criminalul care şi-a mărturisit vina, iar acesta la rândul său încerca să fugă şi ucidea din nou, dacă era nevoie. „Epoca noastră e ciudată", mi-am zis. „Este permis să vorbeşti despre orice şi toată lumea este ascultată, indiferent ce a făcut, şi nu doar ca să se apere, ci de parcă relatarea atrocităţilor sale ar prezenta interes." Mi-a mai trecut ceva prin cap, surprinzându-mă până şi pe mine: „Este o fragilitate esenţială a noastră înşine. Dar nu-mi stă în putere să mă abat de la ea, căci aparţin acestei epoci şi nu sunt decât un pion".

N-avea nici un sens să mai tăgăduiesc, cum îmi spusese Díaz-Varela îndată ce începusem. El admisese destule lucruri înceţoşate („A fost greşeala mea", „Trebuia să ies pe stradă cu Ruibérriz", „În cazul tău era de înţeles, aveai un motiv, şi nu pe de-a-ntregul eronat, ci doar pe jumătate") ca să mai am de ales: trebuia să-l întreb despre ce dracu' vorbeşte, dacă mă menţineam pe poziţia mea. Dacă mă înverşunam să mă prefac că totul e nou pentru mine şi că nu am habar la ce se referă, nici aşa nu scăpam: aş fi fost silită să-i cer povestea şi s-o ascult, doar că de la început. Era mai bine să recunosc că ştiu, ca să fiu scutită de repetiţii şi poate de vreo născocire exagerată. Totul avea să fie dezagreabil, totul era dezagreabil. Cu cât mai puţin avea să-i dureze relatarea, cu atât mai bine. Sau poate că avea să fie o expunere riguroasă. Aş fi vrut să plec, dar n-am îndrăznit nici măcar să încerc, nu m-am clintit.

– Bine, aşa e, v-am auzit. Dar nu tot ce-aţi vorbit, nici tot timpul. Însă e adevărat că destul ca să mi se facă frică de tine, la ce te aşteptai. Gata, acum ştii sigur, până acum nu puteai avea certitudinea absolută, acum da. Şi ce-ai să faci? Pentru asta m-ai chemat, ca să te încredinţezi? Erai deja mai mult decât convins, am fi putut să lăsăm lucrurile aşa şi să nu ne mai facem semne, ca să folosesc cuvântul tău. După cum vezi, eu n-am făcut nimic, n-am spus nimănui, nici măcar Luisei. Presupun că ar fi ultima persoană căreia să-i spun. Adesea cei mai afectaţi sunt tocmai cei care vor cel mai puţin să afle, cei mai apropiaţi: fiii ce au făcut părinţii, părinţii ce au făcut fiii... Să le impui o revelaţie – am şovăit, nu ştiam cum să-mi termin

fraza, am tăiat în carne vie, am simplificat – e o responsabilitate prea mare. Pentru cineva ca mine.

„La urma urmelor sunt Tânăra Prudentă", m-am gândit. „N-am avut alt nume pentru Desvern."

– Cu siguranţă nu trebuie să te temi de mine. Ar fi trebuit să-mi permiţi să mă dau la o parte, să mă retrag din viaţa ta în linişte şi cu discreţie, cam aşa cum am intrat şi cum am rămas, dacă am rămas. N-a existat niciodată ceva care să ne oblige să ne mai vedem. Pentru mine, fiecare întâlnire era ultima, nu m-am bazat niciodată pe următoarea. Până la noi veşti, până la contraordinul tău, tu ai avut întotdeauna iniţiativa, tu ai propus mereu. Mai ai timp să mă laşi să plec pur şi simplu, habar n-am ce caut aici.

A făcut câţiva paşi, s-a mişcat, n-a mai rămas în spatele meu, dar nu s-a aşezat din nou lângă mine, ci a stat în picioare, adăpostit de un fotoliu, în faţa mea. Eu nu mi-am luat ochii de la el nici o clipă, acesta este adevărul. Mă uitam la mâinile lui şi mă uitam la buzele lui, prin ele vorbea şi, pe deasupra, era obiceiul meu, erau magnetul meu. Atunci şi-a scos haina şi şi-a pus-o pe spătar, cum făcea mereu. Apoi şi-a suflecat încet mânecile de la cămaşă şi, cu toate că era normal – întotdeauna şi le ţinea ridicate în casă, cu manşetele încheiate l-am văzut doar în ziua aceea şi pentru scurtă vreme –, acum gestul m-a pus şi mai mult în gardă, este de multe ori atitudinea celui ce se pregăteşte de o treabă, de un efort fizic şi acolo nu era nici unul în perspectivă. Când şi le-a terminat de îndoit, şi-a sprijinit braţele pe partea superioară a fotoliului, gata să peroreze. Câteva secunde m-a scrutat cu atenţie, într-un fel pe care i-l cunoşteam, însă chiar şi aşa mi s-a întâmplat ca data trecută: mi-am ferit privirea, m-au tulburat ochii lui imobili, deloc transparenţi şi nici pătrunzători, poate nebuloşi şi învăluitori sau doar indescifrabili, îndulciţi oricum de miopie (purta lentile), de parcă ochii aceia migdalaţi mi-ar fi spus: „De ce nu mă înţelegi?", nu exasperaţi, ci tânguitori. Iar poziţia nu-i era diferită de cea din alte după-amiezi, când îmi vorbea despre *Colonelul Chabert* sau despre orice îi trecea prin cap sau îi atrăsese

luarea-aminte, eu ascultam cu plăcere totul. „În alte după-amiezi sau inserări", mi-am zis, „fără putinţă de tăgadă ora cea mai îngrozitoare pentru Luisa şi pentru majoritatea oamenilor, ora celor două lumini, cea mai greu de îndurat, amurgurile când eu şi el ne vedeam". Mi-am dat seama numaidecât că gândesc la trecut, ca şi cum ne-am fi luat rămas-bun şi fiecare s-ar afla în viaţa anterioară a celuilalt; dar am continuat, „Javier nu se ducea acasă la ea, nu o vizita şi nu o distrăgea, nu-i ţinea companie şi nu-i dădea o mână de ajutor, cu siguranţă avea nevoie să se odihnească uneori – o dată la zece, douăsprezece zile – de tristeţea persistentă a femeii pe care o iubea cu statornicie, pe care o aştepta cu răbdare inepuizabilă; pesemne că avea nevoie să-şi ia de undeva energia, de la mine, din altă intimitate, de la altă persoană, ca să i-o ducă ei reînnoită. Poate că eu o ajutasem astfel puţin, fără să mi-o propun şi fără să mi-o imaginez, indirect, nu mă deranja. De la cine şi-o mai lua el oare acum, dacă plecam de lângă el. Mă va înlocui fără probleme, sunt sigură de asta". Şi gândind asta m-am întors în prezent.

– Nu vreau să-ţi rămână un semn zadarnic, unul care nu se cuvine, sau doar în privinţa celor întâmplate, nu şi a motivelor sau a intenţiilor, cu atât mai puţin în concepţie, în iniţiativă. Să vedem ce părere ţi-ai făcut, presupunerile, povestea pe care ţi-ai spus-o: eu am ordonat să fie ucis Miguel, de la mare distanţă. Am trasat un plan nu lipsit de riscuri (mai ales riscul de a nu ieşi bine), dar care mă lăsa pe mine în afara oricărei bănuieli. Eu nu m-am apropiat, n-am fost acolo, moartea lui n-a avut legătură cu mine şi era cu neputinţă să fiu pus în legătură cu un parcagiu ţicnit cu care n-am schimbat o vorbă. Alţii s-au ocupat de asta, de a-i investiga nenorocirea şi de a-i dirija şi manipula mintea fragilă. Moartea lui Miguel a rămas ca un teribil accident, ca un caz de un îngrozitor ghinion. De ce n-am recurs măcar la un asasin plătit, mai sigur şi mai simplu, în aparenţă? Astăzi sunt chemaţi dinadins de oriunde, din Europa de Est sau din America, şi nu sunt prea scumpi: biletul dus-întors, câteva diurne şi trei mii de euro, chiar mai puţin, sau ceva mai mult, depinde, să zicem trei mii de euro, dacă nu

vrei un diletant sau un ageamiu. Îşi fac treaba şi o şterg, când începe poliţia să investigheze ei sunt deja la aeroport sau în mijlocul zborului. Problema e că nimic nu-ţi garantează că nu vor repeta, că nu se vor întoarce în Spania pentru altă ispravă sau că nu le place şi se statornicesc. Unii indivizi care i-au folosit sunt foarte neglijenţi, uneori nu le trece prin cap decât să-i recomande câte unui prieten sau coleg (dar întotdeauna *sotto voce*, se înţelege) pe tipul care le-a făcut un serviciu sau pe acelaşi intermediar, care la rândul lui, delăsător, sună şi aduce acelaşi tip. Nimeni dintre cei care au acţionat nu mai e curat pe de-a-ntregul. Cu cât mai mult calcă pe teritoriu, cu atât cresc posibilităţile de a-i prinde până la urmă, dar şi să-şi amintească de tine sau de interpusul tău şi să stabilească o relaţie care poate fi greu de rupt, unii nu se mulţumesc să stea cu mâinile în sân şi să-şi întindă câte una din când în când. Iar dacă sunt prinşi, îşi dau drumul la gură. Până şi cei aflaţi în slujba vreunei mafii şi rămân din cauza asta, ca ficşi, iar în Spania acum sunt destui, aici este de lucru. Codurile tăcerii se respectă prea puţin sau deloc. Simţul camaraderiei nu mai funcţionează, nu mai există senzaţia de apartenenţă: dacă prind pe unul, să se descurce, nenoroc sau greşeala celui ce a căzut, vina lui. Nu e indispensabil şi organizaţiile nu se ocupă, şi-au luat măsuri ca să nu fie împroşcate complet cu noroi, ucigaşii plătiţi se duc orbeşte, din ce în ce mai mult, cunosc doar un singur element sau nici atât: o voce la telefon, iar fotografiile obiectivelor le sunt trimise pe mobil. Astfel că arestaţii răspund cu aceeaşi monedă. Astăzi toată lumea are grijă doar să-şi salveze pielea, să obţină reducerea capetelor de acuzare. Ciripesc cât trebuie şi se va vedea, important e să nu riste prea mult timp la închisoare. Cu cât mai mult stau acolo, liniştiţi şi uşor de localizat, cu atât mai mult riscă să fie curăţaţi de propria lor mafie: sunt inutili, o povară, un pasiv. Şi, întrucât ceea ce sunt în stare să ciripească despre ea nu e mare lucru, plusează: „Să vedeţi, i-am executat o comandă acum câţiva ani unui om de afaceri important, sau poate om politic, ori bancher. Cred că încep să-mi aduc aminte. Dacă-mi storc creierii,

ce câştig?". Mai mulţi oameni de afaceri au sfârşit la puşcărie din pricina asta. Şi vreun om politic din Valencia, ştii că pe acolo sunt ostentativi, nu înţeleg discreţia.

„De unde ştie oare Javier toate astea", m-am întrebat ascultându-l. Şi mi-am adus aminte de singura mea discuţie adevărată cu Luisa, şi ea era la curent cu practicile acestea, îmi vorbise despre ele, ba chiar folosise fraze asemănătoare cu ale admiratorului ei: „Aduc un tip, îşi face treaba, îl plătesc şi o şterge, totul într-o zi sau două, nu sunt descoperiţi niciodată...". În momentul acela am crezut că o citise în presă ori îl auzise vorbind despre asta pe Deverne, la urma urmelor era om de afaceri. Poate că pe Díaz-Varela îl auzise. Aveau, însă, păreri diferite în privinţa eficacităţii metodei, care după el nu era bună sau era plină de neajunsuri, părea mult mai informat. Luisa adăugase: „Dacă s-ar fi întâmplat aşa, nici măcar n-aş putea să-l urăsc din tot sufletul pe ucigaşul acela abstract... Dar i-aş urî pe cei ce l-au instigat, aş avea posibilitatea să-i bănuiesc pe unii şi pe ceilalţi, pe orice rival care-i purta pică sau căruia îi pricinuise daune, orice om de afaceri provoacă victime, cu voie sau fără voie; ba chiar şi pe colegii prieteni, cum am citit alaltăieri din nou în Covarrubias". Îl luase, un voluminos tom verde şi îmi citise o parte din definiţia cuvântului „invidie" din 1611, nici mai mult, nici mai puţin, în timpul vieţii lui Shakespeare şi a lui Cervantes, acum patru sute de ani, şi încă era valabilă, este dezolant că unele lucruri nu se schimbă niciodată în esenţă, deşi pe de altă parte este reconfortant ca unele lucruri să dăinuie, să nu se deplaseze nici cu un milimetru sau nici cu un cuvânt: „Cel mai rău este că veninul acesta se zămisleşte în piepturile celor ce ne sunt cei mai buni prieteni...". Javier îmi relata sau îmi mărturisea cazul acela, însă doar ca ipoteză, probabil pentru a o nega; descria ceea ce îmi imaginam eu, concluzia pe care o trăsesem după ce îi auzisem pe el şi pe Ruibérriz, presupuneam că pentru a o dezminţi numaidecât. „Poate că are să mă înşele spunându-mi adevărul", am cumpănit pentru prima oară, căci nu a fost singura. „Poate că acum îmi spune adevărul ca să pară minciună. Ca şi cum ar părea sau ca şi cum ar fi."

- De unde știi toate astea?

- Am aflat. Când vrei să știi ceva, afli. Cercetezi avantajele și dezavantajele, afli.

Asta mi-a răspuns foarte repede și apoi a rămas în tăcere. Avea aerul de a dori să mai adauge ceva, de exemplu cum aflase. N-a fost așa. Am avut impresia că întreruperea mea îl iritase, că îl făcusem să-și piardă impulsul momentan, dacă nu chiar firul. Poate că era mai agitat decât lăsa să se vadă. A făcut câțiva pași prin cameră și s-a așezat pe fotoliul pe al cărui spătar își depusese haina și se sprijinise. Era tot în fața mea, dar acum era din nou la înălțimea mea. Și-a dus altă țigară la buze, nu a aprins-o, când a vorbit din nou i se clătina. Nu-i ascundea gura, ci i-o scotea în evidență.

- Așa că povestea cu asasinii plătiți sună bine la început, pentru cine vrea să elimine pe cineva. Dar întotdeauna e periculos să intri în contact cu ei, oricâte precauții ți-ai lua și chiar dacă prin intermediari. Chiar dacă prin al patrulea sau al cincilea intermediar; în realitate, cu cât mai lung e lanțul, cu cât mai multe verigi are, cu atât mai ușor e să se desprindă vreuna sau să-și piardă cumpătul vreun individ. Într-un anumit sens, cel mai bine ar fi să iei legătura direct și fără mijlocitori: cel ce concepe moartea cu cel ce o va executa. Dar, firește, nici un plătitor final, nici un om de afaceri, nici un politician nu se vor arăta, s-ar expune prea mult șantajului. Adevărul e că nu există un mod sigur, nu e nici un fel adecvat de a ordona sau de a cere asta. Și, pe deasupra, mai sunt și bănuielile zadarnice. Dacă un om ca Miguel pare victima unei reglări de conturi sau a unei crime comandate, poliția se uită în toate părțile: mai întâi îi investighează rivalii și concurenții, apoi colegii, pe toți cei cu care făcea afaceri sau avea legături, pe angajații concediați sau pensionați anticipat, iar în cele din urmă nevasta și prietenii. E mult mai recomandabil, e mult mai sănătos să nu pară câtuși de puțin asta. Calamitatea să fie atât de clară, încât să nu fie nevoie să interogheze pe nimeni. Sau doar pe cel ce a ucis.

Putea să nu-i fie deloc pe plac, dar am îndrăznit să intervin din nou. Sau, mai bine zis, n-am îndrăznit, ci m-a luat gura pe dinainte, n-am fost în stare să mă stăpânesc.

– Pe cel ce a ucis şi nu ştie nimic, nici măcar că nu el a hotărât-o, că i-au băgat ideea în cap, că l-au instigat. Cel care a fost cât pe ce să greşească omul, am citit presa din zilele acelea; puţin înainte l-a bătut pe şofer, dar ar fi putut să-l înjunghie, aruncându-vă planurile pe apa sâmbetei, presupun că a trebuit să-l chemaţi la ordine: „Ai grijă, că nu e ăla, e celălalt care vine cu maşina; cel pe care l-ai lovit nu e vinovat, e doar un subordonat". Cel care a ucis şi nu ştie să explice sau îi e ruşine să spună în faţa poliţiei, adică a presei şi a lumii întregi, că fetele lui sunt prostituate şi preferă să păstreze tăcerea. Care refuză să dea declaraţii, bietul tău nebun, care nu indica pe nimeni, până în urmă cu două săptămâni, când v-a speriat de moarte.

Díaz-Varela m-a privit cu un zâmbet vag, nu ştiu cum să spun, cordial şi simpatic. Nu era cinic, nu era patern, nu era batjocoritor, nu era dezagreabil nici măcar în contextul acela obscur. De parcă ar fi constatat că reacţia îmi era cea potrivită, că totul mergea pe drumul bun. Şi-a aprins bricheta de vreo două ori, dar nu şi ţigara. În schimb, mi-am aprins eu una. A vorbit mai departe cu a lui în gură, avea să i se lipească de o buză, de cea superioară cu siguranţă, pe care adoram să o ating. Întreruperea mea n-a părut să-l deranjeze.

– A fost un noroc neaşteptat că a refuzat să dea declaraţii, că o ţinea una şi bună. Eu nu mă bazam pe asta, nu mă bazam

pe atât de mult. Mizam pe o relatare confuză, pe o explicație incoerentă, pe aiurelile lui, pe faptul că nu vor pricepe decât că a fost o răbufnire, produsul unei idei fixe bolnăvicioase și absurde și al unor voci imaginare. Ce legătură ar fi putut avea Miguel cu o rețea de prostituție, cu traficul de femei? Dar a fost și mai bine că s-a decis să nu scoată o vorbă, nu? Că nu exista nici un risc să implice mijlocitori, chiar dacă suna fantasmagoric; să pomenească de apeluri telefonice ciudate pe un mobil inexistent sau, în orice caz, cu neputință de găsit și niciodată înregistrat pe numele lui, o voce la ureche șoptindu-i chestii, semnalându-i-l pe Miguel, convingându-l că el a pricinuit nenorocirea fetelor lui. Am înțeles că le-au găsit și că n-au vrut să se ducă să-l vadă. Se pare că nu aveau nici un fel de relație cu el de câțiva ani buni, erau la cuțite și consideraseră că e imposibil, o lăsaseră baltă cu totul; parcagiul, cum se spune, era de ceva vreme singur pe lume. Și, după cum se pare, ele se ocupă cu prostituția, într-adevăr, dar din voință proprie, în măsura în care voința rămâne intactă în fața nevoii: să spunem că, dintre mai multe servituți posibile, optaseră pentru aceasta și nu le merge rău, nu se plâng. Cred că, dacă nu de prima categorie, sunt de categorie medie, se descurcă bine, nu sunt ieftine. Tatăl n-a vrut să mai audă de ele și nici ele de el, trebuie să fi fost într-o ureche dintotdeauna. Pesemne că după aceea, în singurătate, devenind din ce în ce mai dezechilibrat, și le amintea ca fetițe mai mult decât ca tinere, mai mult ca promisiuni și mai puțin ca decepții și s-a încredințat că au fost silite. N-a șters informația, însă poate că a șters motivele și circumstanțele, le-a înlocuit cu altele, mai acceptabile pentru el, deși mai revoltătoare, dar revolta dă forță și viață. Ce știu eu: ca să le ocrotească mai bine în imaginație pe fetele acelea, trebuie să fi fost printre puținele cu putință de salvat din tot ce-i rămăsese, figurile acelea, cea mai frumoasă amintire din vremuri mai bune. Habar n-am cine și nici ce a fost înainte de a fi vagabond; de ce să fi cercetat; toate poveștile de felul acesta sunt triste, te gândești la cine a fost unul dintre bărbații aceia, sau și mai rău,

una dintre femeile acelea, când nu-şi putea prevedea mizerabilul viitor şi devine dureros să arunci o privire trecutului ignorant al oricui. Ştiu doar că era văduv de mulţi ani, poate atunci i-a început decăderea. N-avea sens să mă informez, i-am interzis lui Ruibérriz să-mi dezvăluie ceva dacă află, aveam şi aşa mustrări de conştiinţă pentru că îl foloseam ca instrument, mi le înăbuşeam spunându-mi că acolo unde îl vor băga, unde e acum, are să-i fie mai bine decât în maşina şubredă unde dormea. Are să fie servit şi îngrijit mai bine şi, pe deasupra, s-a văzut că era un pericol. E mai bine să nu fie pe stradă.

„Avea mustrări de conştiinţă", m-am gândit. „E amuzant. În ciuda celor ce-mi povesteşte şi pe care le ştiam în general, încearcă să nu pară josnic, îşi arată scrupulele. Trebuie să fie normal, bănuiesc că la fel se comportă majoritatea celor care ucid, mai ales când sunt descoperiţi; cel puţin cei ce nu sunt asasini plătiţi, cei ce o fac o dată şi gata, sau aşa nădăjduiesc şi o trăiesc ca pe o excepţie, aproape ca pe un teribil accident în care s-au văzut implicaţi împotriva voinţei lor (ca o paranteză după care se poate continua): «Nu, eu nu voiam. A fost o clipă de orbire, de panică, în realitate m-a obligat mortul. Dacă n-ar fi întins coarda atât de mult şi n-ar fi dus lucrurile atât de departe, dacă ar fi fost mai înţelegător, dacă nu m-ar fi presat sau eclipsat atâta, dacă ar fi dispărut... Îmi produce o imensă tristeţe, nici nu-ţi închipui». Da, nu poate fi uşor de suportat conştiinţa celor făcute şi prin urmare are să se piardă puţin. Da, are dreptate, e cumplit să contempli trecutul dureros al oricui, de exemplu al bietului Desvern, cel lipsit de noroc, în dimineaţa aniversării, săracul de el, când îşi lua micul dejun cu Luisa şi eu îi observam cu bunăvoinţă de la distanţă, ca în orice dimineaţă inofensivă. Cred şi eu că e amuzant", mi-am repetat şi am simţit că mi se îmbujorează faţa. Dar am tăcut, n-am zis nimic, mi-am păstrat indignarea, cea de care se temea el la femei, şi pe deasupra mi-am dat seama la timp că pierdusem la un moment dat esenţa discursului său, în care ceea ce-mi povestea Díaz-Varela era încă doar o ipoteză sau o glosă a deducţiilor

mele plecând de la cele auzite, aceasta fiind, după el, o ficţiune, nu încape îndoială. Relatarea sau trecerea în revistă începuse astfel, ca o simplă ilustrare a presupunerilor mele, o formulare a bănuielilor mele, şi pe nesimţite dobândise pentru mine un aer sau un ton veridic, începusem să ascult de parcă ar fi fost vorba de o mărturisire în regulă şi ar fi fost cert. Exista încă posibilitatea să nu fie aşa, după el, mereu (n-aveam să ştiu niciodată mai mult decât îmi spunea el, iar pe de altă parte n-aveam să ştiu niciodată nimic cu certitudine absolută. Da, e ridicol ca, după atâtea secole de practică şi de incredibile progrese şi invenţii, să nu putem şti nici acum când cineva minte; firește că asta ne favorizează şi ne dăunează în egală măsură tuturor, poate este cea din urmă redută de libertate care ne rămâne). M-am întrebat de ce consimţisem, de ce încercasem să sune ca adevăr ceea ce avea să fie negat mai târziu. După ultimele lui cuvinte îmi era greu să aştept probabila negare anunţată („Nu vreau să-ţi rămână un semn zadarnic", aşa începuse); totuşi, asta îmi revenea, acum nu mai puteam să plec: să aud grozăvia, să mai aştept, să am răbdare. Toate gândurile acestea mi-au trecut prin cap ca o rafală, pentru că el nu s-a oprit, s-a limitat la o pauză minimă.

– Încât neaşteptata lui tăcere a fost ca o binecuvântare, ca o confirmare a faptului că o nimerisem în planurile mele hazardate, şi erau cum nu se poate mai hazardate, îţi dai seama: Canella ăla putea să fie imun la intrigile mele ori putea să creadă că Miguel e vinovat de pierzania fetelor lui şi nimic mai mult, ar fi putut să nu aibă nici o consecinţă.

M-a luat din nou gura pe dinainte, după ce mi-o ţinusem puţin mai devreme, de ce folos îmi mai era. Am încercat să-mi formulez frazele ca să sune mai degrabă ca o evocare decât ca o acuzare, ca un reproş, deşi nu încape îndoială că asta erau, m-am străduit să nu-l irit prea tare.

– Păi i-aţi dat un briceag, nu? Şi nu unul oarecare, ci unul extrem de periculos şi de dăunător, e interzis. Asta a avut consecinţe, nu?

Díaz-Varela s-a uitat o secundă la mine surprins, l-am văzut descumpănit pentru prima oară. A rămas tăcut, poate se străduia să-şi aducă repede aminte dacă vorbise cu Ruibérriz de briceagul acela în timp ce-i spionam. În cele două săptămâni scurse de atunci trebuie să fi reconstituit cu lux de amănunte tot ce spusese fiecare dintre ei, trebuie să fi cumpănit cu exactitate ce şi cât aflasem. Îl ajutase, cu siguranţă, prietenul lui, pe care îl înştiinţase de problemă. Nu mi-a plăcut deloc ideea că acela e la curent cu indiscreţia mea, după cum se uitase la mine. El nu avea habar că prinsesem discuţia cu întârziere şi că uneori îmi ajunseseră doar fragmente. Luase cazul cel mai rău, pentru orice eventualitate, considerase de la sine înţeles că auzisem totul, de aceea se hotărâse să mă cheme şi să mă neutralizeze cu adevărul, sau cu aparenţa adevărului, ori cu o parte din el. Chiar şi aşa, nu fusese conştient că se menţionase arma şi cu atât mai puţin faptul că ei o cumpăraseră şi i-o oferiseră parcagiului. Eu însămi nu eram sigură şi credeam că nu, mi-am dat seama de asta văzându-i perplexitatea sau neîncrederea bruscă în amintirile şi meticuloasele sale evocări. Era foarte posibil ca eu să fi dedus şi apoi să o fi luat ca sigură. A început să şovăie, trebuie să se fi întrebat numaidecât dacă ştiu ceva mai mult decât se cuvenea şi cum. Am avut timp să devin conştientă că, în vreme ce eu folosisem persoana a doua plural de mai multe ori, incluzându-i pe Ruibérriz şi pe anonimul trimis de acesta (tocmai spusesem „i-aţi dat"), el vorbea întotdeauna la persoana întâi singular (tocmai spusese „o nimerisem în planurile mele hazardate"), ca şi cum şi-ar fi asumat el singur crima, ca şi cum l-ar fi privit exclusiv pe el, în ciuda manipulării executantului şi a ajutorului acordat de cel puţin doi complici, cei care făcuseră treaba fără ca el să fi trebuit să intervină sau să se amestece. El rămăsese departe de tot ce era murdărie şi sânge, de parcagiu şi de loviturile lui de cuţit, de mobil şi de asfalt, de corpul celui mai bun prieten prăbuşit în mijlocul unei bălţi. Cu nimic nu avusese contact; era ciudat că nu se folosea de asta când povestea,

ci dimpotrivă. Că nu împărţea vina între cei ce participaseră. Asta o diminuează întotdeauna pe cea proprie, deşi e limpede cine a mişcat firele, a pus la cale totul şi a dat ordinul. Au ştiut-o conspiratorii din vremuri imemoriale şi de asemenea gloatele spontane şi acefale, asmuţite de capete străine care nu se remarcă şi pe care nu le distinge nimeni: nimic nu e mai recomandabil decât împărţirea, ca să scapi basma curată.

Nu i-a ţinut mult descumpănirea, şi-a revenit imediat. După ce a căutat în memorie şi nu a găsit nimic limpede în ea, trebuie să fi gândit că, în fond, era indiferent ce ştiam eu şi ce presupuneam, la urma urmelor depindea de el pe ambele terenuri acum, aşa cum depinde întotdeauna de cine ne povesteşte ceva, el hotărăşte de unde începe şi când se opreşte, ce dezvăluie, ce insinuează şi ce trece sub tăcere, când spune un adevăr, când o minciună sau le combină între ele şi nu permite să fie recunoscute, ori dacă înşală cu primul, aşa cum mi-a trecut prin cap că face el. Nu, nu e atât de dificil, e de ajuns să-l expui astfel încât să nu fie crezut sau să fie atât de greu de crezut, încât să se prefacă într-o posibilitate dată la o parte. Adevărurile neverosimile se pretează la asta şi viaţa este plină de ele, mai degrabă decât romanul cel mai prost, nici unul nu ar îndrăzni să cuprindă toate hazardurile şi coincidenţele cu putinţă, infinite într-o singură existenţă, să nu spunem în totalitatea celor apuse şi a celor prezente. Este stânjenitor că realitatea nu impune limite.

– Da, a răspuns, asta a avut consecinţe, dar putea să nu aibă nici una. Canella era liber să nu primească briceagul sau să-l ia şi apoi să-l arunce sau să-l vândă. Ori să-l păstreze şi să nu-l folosească. N-ar fi fost improbabil să-l piardă sau să-i fie furat înainte de vreme, printre nevoiaşi e un obiect valoros şi râvnit, căci se simt cu toţii ameninţaţi şi lipsiţi de apărare. Într-un cuvânt, să-i dai cuiva un motiv şi un instrument nu garantează că le va folosi, câtuşi de puţin. Planurile mi-au fost foarte hazardate

chiar şi după ce au fost îndeplinite. Omul a fost cât pe ce să greşească persoana, într-adevăr. Cu vreo lună înainte. Da, firește, a trebuit să-l instruim, să insistăm, să-l lămurim, o gafă ca asta ne-ar fi lipsit. Asta nu i s-ar fi întâmplat unui asasin plătit, dar ţi-am spus ce neajunsuri pot aduce, dacă nu imediat, cu siguranţă pe termen lung. Am preferat să-mi asum riscul de a da greş, de a nu-mi atinge scopul, decât să fiu descoperit.

S-a oprit, ca şi cum s-ar fi căit de ultima frază sau poate de a o fi rostit în momentul acela, era posibil să nu-i fi venit încă rândul; cine spune ceva pregătit îndelung, ceva elaborat, obişnuieşte să hotărască dinainte ce vine mai întâi şi ce vine pe urmă şi are grijă să nu se abată şi să nu altereze ordinea aceea. A băut, şi-a suflecat mânecile deja ridicate cu un gest maşinal pe care îl schiţa din când în când, şi-a aprins în sfârşit ţigara, fuma unele germane fabricate de firma Reemtsma, al cărei proprietar a fost sechestrat şi a trebuit să se plătească cea mai mare răscumpărare din istoria ţării sale, o sumă enormă, apoi a scris o carte despre experienţa trăită, am răsfoit-o în versiunea engleză la editură, ne-am gândit să o publicăm în Spania, dar în cele din urmă Eugeni a considerat-o deprimantă şi n-a vrut. Presupun că le mai fumează şi acum, dacă nu s-o fi lăsat, nu cred, nu e tipul care acceptă constrângeri sociale, la fel ca prietenul său Rico, după cum se vede face şi spune ce are chef şi îl doare-n cot de consecinţe (uneori mă întreb dacă are habar de ce a făcut Díaz-Varela, dacă măcar bănuieşte, dar e improbabil, mi-a făcut impresia că nu se interesează prea mult de lucrurile din jur şi contemporane, nici nu le bagă de seamă). Díaz-Varela părea să şovăie dacă să continue pe calea aceasta. A făcut-o, foarte succint, poate ca să nu-şi sublinieze căinţa cu o întorsătură prea bruscă.

– Oricât de ciudat ţi s-ar părea într-un caz de omor, să fie ucis Miguel era mult mai puţin important decât să fiu prins şi implicat. Vreau să spun că nu merita să mă asigur că va muri atunci, în ziua aceea sau în oricare alta, apropiată, dacă în schimb era un pericol cât de mic să fiu expus sau suspectat

vreodată, fie și peste treizeci de ani. Asta nu puteam să mi-o permit sub nici o formă, dacă exista posibilitatea, era mai bine ca el să trăiască mai departe, să dau la o parte orice plan și să renunț la moartea lui atunci. În treacăt fie zis, ziua n-am ales-o eu, ci parcagiul. Odată dusă la capăt sarcina mea, era totul pe mâna lui. Ar fi fost de un prost gust exagerat s-o aleg tocmai pe a aniversării lui. A fost o întâmplare, cine ar fi știut când are să se hotărască omul sau dacă are s-o facă vreodată. Dar toate acestea am să ți le explic mai târziu. Să continuăm cu ideea ta, cu presupunerile tale, pesemne că ai avut timp să le cumpănești în două săptămâni.

Voiam să mă stăpânesc și să-l las să vorbească până când obosește și încheie, dar iarăși nu am fost în stare, creierul meu captase două sau trei lucruri din zbor și mi s-a urcat sângele la cap, încât n-am putut să le trec numaidecât pe toate sub tăcere. „Vorbește de omor în punctul ăsta al povestirii, și nu de asasinat, cum e cu putință, dacă nu mai disimulează?", m-am gândit. „Din punctul de vedere al parcagiului, ar fi vorba de cel dintâi, la fel din punctul de vedere al Luisei, al poliției și al martorilor, al cititorilor presei care au dat într-o dimineață peste știre și s-au îngrozit văzând ce i se poate întâmpla unui om într-una dintre zonele cele mai sigure din Madrid, iar apoi au uitat din lipsă de continuitate și pentru că nenorocirea, pe de altă parte, odată potolită în imaginația lor, i-a făcut să se simtă în siguranță: «N-am fost eu», și-au spus, «și una ca asta n-are să se întâmple de două ori». Dar nu dintr-al lui, din punctul de vedere al lui Javier este un asasinat, nu-i poate fi de folos că planul lui are fisuri mari, elementul de hazard, că poate calculele nu i se îndeplineau, e prea inteligent ca să se înșele în această privință. Și de ce a spus «atunci» și a repetat? «Să mă asigur că va muri atunci», «moartea sa atunci», ca și cum s-ar fi putut amâna sau lăsa pe mai încolo, adică pentru «*hereafter*», cu certitudinea că va sosi. Și «Ar fi fost de un prost gust exagerat», spusese și asta, de parcă n-ar fi fost de ajuns prostul gust de a da ordin să-i fie omorât un prieten."

Mi-a rămas în minte ultimul lucru, ca întotdeauna, deşi nu era cel mai frapant, dar poate că era cel mai ofensiv.

- De un prost gust exagerat, am repetat. Dar ce tot spui, Javier? Tu crezi că amănuntul ăsta schimbă cu ceva esenţialul? Îmi vorbeşti de un asasinat. (Am profitat ca să-i rostesc numele.) Crezi că a fixa o zi sau alta poate să mărească sau să reducă gravitatea cazului? Să-i confere bun gust sau să micşoreze grozăvia? Nu te înţeleg. Dar nici nu aspir să înţeleg ceva, habar n-am de ce te ascult.

De data aceasta mi-am aprins eu a doua ţigară şi am băut, tulburată; m-am poticnit, aproape că mi-a rămas în gât, am băut când nu suflasem primul fum.

- Fireşte că înţelegi, María, mi-a răspuns prompt, şi de aceea mă asculţi, ca să te convingi, să-ţi adevereşti bănuielile. Ţi-ai povestit-o şi repovestit-o fără încetare, în fiecare zi şi în fiecare noapte din aceste două săptămâni. Ai înţeles că pentru mine dorinţele sunt mai presus de orice consideraţie, de orice obstacol şi de orice scrupul. Şi de orice lealitate, închipuie-ţi. Mie mi-a fost foarte clar, de ceva vreme, că vreau să-mi petrec cu Luisa cât mi-a rămas din viaţă. Că nu avem decât una, care este aceasta, şi că nu ne putem baza pe soartă, pe faptul că lucrurile se vor întâmpla singure, că piedicile şi dificultăţile vor dispărea ca prin farmec. Trebuie să treci la treabă. Lumea este plină de leneşi şi de pesimişti care nu reuşesc nimic, pentru că nu-şi dau deloc silinţa, apoi îşi permit să se plângă şi se simt frustraţi şi îşi hrănesc resentimentele faţă de exterior: aşa sunt majoritatea indivizilor, delăsători tâmpiţi, învinşi dinainte, de propria lor instalare în viaţă şi de ei înşişi. Eu nu m-am căsătorit în toţi anii aceştia; da, ani cu idile foarte măgulitoare distrându-mă, în aşteptare. Mai întâi în aşteptarea cuiva care să-mi arate slăbiciune şi pentru care să o am. Apoi... Pentru mine este singurul mod de a recunoaşte acest termen pe care toată lumea îl foloseşte cu dezinvoltură, dar n-ar trebui să fie atât de uşor, dat fiind că nu-l cunosc multe limbi, doar italiana în afară de a noastră, din câte ştiu eu, bineînţeles că vorbesc

puţine... Poate germana, habar n-am: îndrăgostirea. Substantivul, conceptul; căci adjectivul, starea, astea sunt mai cunoscute, cel puţin franceza le are şi engleza nu, dar se străduieşte şi se apropie... Ne desfată multe persoane, ne amuză, ne încântă, ne inspiră afecţiune, ba chiar ne înduioşează sau ne plac, ne farmecă, mai mult decât atât, ne înnebunesc momentan, ne bucurăm de corpul sau de compania lor ori de amândouă, cum mi se întâmplă cu tine şi mi s-a mai întâmplat de câteva ori, puţine. Unele ne devin indispensabile, puterea obişnuinţei este imensă şi sfârşeşte prin a întregi, chiar prin a înlocui totul. Poate înlocui dragostea, de exemplu; dar nu îndrăgostirea, trebuie să distingem între cele două. Deşi se confundă, nu sunt acelaşi lucru... Foarte rar este să simţim slăbiciune, adevărată slăbiciune faţă de cineva şi acel cineva să ne-o provoace, să ne facă slabi. Asta este hotărâtor, ne împiedică să fim obiectivi şi ne dezarmează pe vecie, făcându-ne să ne dăm bătuţi în toate luptele, cum s-a dat bătut colonelul Chabert în faţa nevestei când a văzut-o din nou între patru ochi, ţi-am vorbit de povestea asta, ai citit-o. O reuşesc copiii, se spune şi nu refuz să cred, pentru că trebuie să fie de altă natură, sunt fiinţe lipsite de apărare de când se ivesc, din prima clipă, slăbiciunea pe care ne-o aduc trebuie să fie impusă de lipsa lor absolută de apărare şi se pare că dăinuie... În general, lumea nu simte asta faţă de un adult, în realitate nici nu o caută. Nu aşteaptă, e nerăbdătoare, e prozaică, poate nici măcar nu o vrea, pentru că nici nu o concepe, astfel că trăieşte în concubinaj sau se căsătoreşte cu primul venit, nu e straniu, aceasta a fost norma toată viaţa, unii cred că îndrăgostirea este o invenţie modernă ieşită din romane. Oricum ar fi, o avem, invenţia, cuvântul şi capacitatea pentru sentiment.

Díaz-Varela lăsase câte o frază neterminată sau pe jumătate în aer, şovăise, fusese tentat să facă digresiuni la propriile-i digresiuni, se înfrânase; nu voia să ţină discursuri, în ciuda tendinţei sale, ci să-mi povestească ceva. Se trăsese în faţă, acum era aşezat pe marginea fotoliului, cu coatele pe genunchi şi cu

mâinile împreunate; tonul îi devenise vehement, în ciuda răcelii, iar ordinea era cea expozitivă, aproape didactică, pe care o folosea când perora. Şi, ca întotdeauna când vorbea fără întrerupere, nu puteam să-mi iau ochii de la faţa lui, de la buzele ce i se mişcau iuţi rostind cuvintele. Nu că nu m-ar fi interesat ce spunea, mă interesase în toate cazurile şi cu atât mai mult acum, când îmi mărturisea ce făcuse şi cum, sau ce credea el că cred eu şi avea dreptate. Însă, şi dacă nu m-ar fi interesat, aş fi continuat să-l ascult la nesfârşit, să-l ascult în vreme ce-l contemplam. A aprins altă lumină, a lămpii pe care o avea alături (uneori se aşeza pe fotoliul acela să citească), înserarea coborâse pe deplin şi lumina existentă nu mai era de ajuns. L-am văzut mai bine, i-am văzut genele lungi şi expresia ca de vis, şi atunci. Chipul nu-i vădea preocupare şi nici înverşunare faţă de cele ce spunea. Deocamdată nu-i era greu. Eu trebuia să-mi amintesc ce îngrozitoare îi devenea liniştea predominantă în circumstanţele acelea, căci nu-mi părea deloc astfel.

– Ştii că eşti absolut loial acelei persoane, a continuat, că o vei ajuta şi o vei sprijini în orice va face, chiar dacă ar fi vorba de o străduinţă oribilă (de exemplu, să lichideze pe cineva, te vei gândi că i-a dat motive sau că nu există altă soluţie), şi că vei face pentru ea orice va fi nevoie. Sunt persoane care nu doar că au graţie, în sensul cel mai nobil al termenului, ci îţi şi intră în graţii, ceea ce este altceva, este mai puternic şi mai trainic. După cum ştim cu toţii, lealitatea aceasta absolută nu are legătură cu raţiunea, nici măcar cu cauzele. Este ciudat, efectul este enorm şi nu sunt cauze, nu există de obicei sau nu pot fi formulate. Mie mi se pare că intervine, şi nu puţin, hotărârea, o hotărâre arbitrară... Dar, în sfârşit, e altă poveste.

Iarăşi îi venise chef să diserteze, se sforţa să nu cadă în ispită. Încerca să vorbească la obiect şi am avut senzaţia că, dacă se lungea în felul acesta, nu era împotriva voinţei sale şi pentru că nu s-ar fi putut abţine, ci căuta ceva prin asta, poate să mă învăluie şi să mă obişnuiască mai mult cu faptele. Din când în când, eu mă opream şi gândeam: „Vorbim despre ce

vorbim, despre o crimă, e ceva ieşit din comun; iar eu îi acord atenţie, în loc să-l spânzur de un copac". Şi imediat îmi venea în minte răspunsul dat de Athos lui d'Artagnan când acesta exclamase acelaşi lucru: „Da, o crimă, nimic mai mult". Şi o gândeam din ce în ce mai puţin.

– Aproape nimeni nu poate răspunde la întrebarea aceasta, pe care cei mai mulţi şi-o pun despre cineva, despre oricine: „De ce s-o fi îndrăgostit de ea? Ce-o fi văzut la ea?". Mai ales când cineva este considerat insuportabil, nu în cazul Luisei, cred eu; dar, în sfârşit, nu am dreptul să o spun eu, tocmai din motivul pe care l-am pomenit. Dar nici tu însăţi, María, ca să n-o mai lungim, n-ai putea să spui de ce ţi-am căzut eu cu tronc în ultima vreme, cu toate defectele mele şi ştiind bine de la început că mă interesează altcineva, că am de mult timp un scop la care îmi este cu neputinţă să renunţ, că nu există nici o posibilitate ca noi doi să mergem mai departe decât am mers. Vreau să zic că n-ai putea să spui nimic în afară de câteva bâlbâieli subiective, neclare şi deloc elegante, pe cât de discutabile, pe atât de indiscutabile: indiscutabile pentru tine (cine-ar îndrăzni să te contrazică?), discutabile pentru alţii.

„E adevărat, n-aş putea", m-am gândit. „Ca o proastă. Ce să spun, că îmi plăcea să-l privesc şi să-l sărut, să mă culc cu el, zbuciumul că nu ştiam dacă o voi face şi să-l ascult? Da, sunt motive tâmpite şi care nu conving pe nimeni, sau aşa sună întotdeauna în urechile celui ce nu simte acelaşi lucru sau n-a gustat nimic asemănător în viaţa lui. Nici măcar nu sunt motive, cum a spus Javier, sunt cu siguranţă mai legate de o manifestare a credinţei decât de orice altceva; deşi poate există cauze. Şi efectul este enorm, e adevărat. Este insurmontabil." Trebuie să mă fi îmbujorat uşor sau poate m-am foit pe sofa, stânjenită, ruşinată. Mă deranja să mă menţioneze pe şleau, să se refere la sentimentele mele pentru el, când eu fusesem mereu discretă şi rezervată în cuvinte, nu-l sâcâisem cu cereri şi declaraţii, nici cu aluzii subtile care să-l invite să-mi arate puţină afecţiune, mă abţinusem să-l fac să simtă vreo urmă de

responsabilitate, de obligaţie sau nevoie de răspuns, nici vorbă de aşa ceva; nici nu-mi făcusem speranţe că situaţia se va schimba, sau mi le făcusem doar în singurătatea camerei mele, contemplând copacii, departe de el, în taină, cum dăm cu toţii frâu liber fanteziei înainte de a ni se face somn, toată lumea are dreptul la asta, la a-şi imagina lucruri imposibile când starea de veghe bate în sfârşit în retragere, măcar asta şi se încheie ziua. Mă necăjea faptul că mă inclusese în toate acestea, ar fi putut să mă scutească; nu o făcuse inocent, avea el vreo intenţie ascunsă, nu-i scăpase. Mi-a venit din nou să mă ridic şi să plec, să ies din casa aceea iubită şi temută şi să nu mă mai întorc; dar acum ştiam că n-am să plec înainte ca el să termine, înainte ca el să-mi spună până la capăt adevărul sau minciuna ori adevărul şi minciuna, amândouă împreună, nu încă. Díaz-Varela mi-a băgat de seamă îmbujorarea sau neliniştea, ce o fi fost, căci s-a grăbit să adauge, umblând cu mănuşi:

– Atenţie, nu insinuez că tu eşti îndrăgostită de mine, că îmi păstrezi o lealitate absolută, nici că eu ţi-am intrat în graţii, nimic de felul acesta. Nu sunt atât de orgolios. Ştiu bine că nu e atât de mult, că eşti foarte departe de asta, că nu se poate compara ce simţi tu pentru mine de puţin timp cu ce simt eu pentru Luisa de atâţia ani. Ştiu că sunt doar o distracţie, că ţi-am părut nostim. Cum mi-ai părut şi tu mie, abia dacă e vreo diferenţă, mă înşel? Pomenesc de asta doar ca să dovedesc că până şi pasiunile cele mai trecătoare şi mai superficiale sunt lipsite de cauze. Să nu mai vorbim despre sentimentele care sunt mult mai mult, infinit mai mult decât atât.

Am păstrat tăcere un răstimp mai lung decât aş fi vrut. Nu eram sigură ce să răspund şi de data aceasta el făcuse o pauză parcă incitându-mă să spun ceva. În câteva fraze Díaz-Varela îmi înjosise sentimentele şi mi le adusese la cunoştinţă pe ale lui înfigându-mi un ghimpe inutil, întrucât eu eram la curent fără să-l fi auzit vreodată spunând-o atât de clar, sau nu în cuvinte care să mă rănească astfel. Oricât de prosteşti ar fi, aşa cum sunt în realitate toate sentimentele când sunt descrise sau explicate, ori pur şi simplu enunţate, le apreciase pe ale mele pentru el mult inferioare calităţii alor lui faţă de altcineva, cum să poată fi comparate. Ce ştia el despre mine, din moment ce fusesem întotdeauna tăcută şi prudentă? Înfrântă dinainte în asemenea măsură, lipsită de aspiraţii, prea puţin dispusă să rivalizez şi să lupt, sau mai bine zis deloc dispusă? Firește că eu nu eram capabilă să pun la cale şi să comand o crimă, dar cine ştie ce s-ar fi întâmplat mai târziu, dacă relaţia noastră de acum s-ar fi închistat ani de zile, sau mai degrabă cea de până acum două săptămâni, discuţia cu Ruibérriz dăduse totul peste cap, ori mai curând faptul că eu o auzisem. Dacă nu i-aş fi spionat, Díaz-Varela putea să aştepte mai departe la nesfârşit recuperarea lentă şi profetizata îndrăgostire a Luisei şi nu m-ar fi înlocuit, nici nu s-ar fi lipsit de mine între timp, nici eu nu m-aş fi îndepărtat, ci aş fi continuat să-l vizitez în aceiaşi termeni. Şi atunci, cine e liber să înceapă să iubească mai mult, să-şi piardă răbdarea şi să nu mai fie mulţumit, să simtă că a dobândit drepturi cu trecerea lunilor şi a

anilor identici, din simpla acumulare a timpului, ca şi cum ceva atât de nesemnificativ şi de neutru ca succesiunea zilelor ar presupune un merit din partea celui ce le parcurge, sau poate chiar este pentru cel ce le îndură fără să abandoneze şi să se dea bătut? Cel ce nu aştepta nimic sfârşeşte prin a pretinde, cel ce dovedea devotament şi modestie devine tiranic şi iconoclast, cel ce cerşea zâmbete, atenţie sau săruturi de la persoana iubită se lasă rugat şi devine trufaş, se zgârceşte acum cu aceeaşi persoană înrobită de simpla vijelie a timpului. Trecerea timpului exasperează şi condensează orice zbucium, chiar dacă la început nu se întrezărea nici un nor minuscul la orizont. Nu avem habar ce are să facă timpul din noi, cu straturile lui fine care se suprapun imperceptibile, în ce e în stare să ne prefacă. Înaintează pe nesimţite, zi de zi, ceas de ceas şi pas cu pas otrăvind, nu se lasă observat în truda lui subterană, atât de respectuoasă şi de delicată, încât niciodată nu ne îmboldeşte şi nu ne sperie. În fiecare dimineaţă se iveşte cu chipul său liniştitor şi invariabil, asigurându-ne de contrariul a ceea ce se întâmplă: că totul e bine şi nimic nu se schimbă, că totul e la fel ca ieri - echilibrul forţelor -, că nimic nu se câştigă şi nimic nu se pierde, că faţa ne e aceeaşi, aidoma părului şi siluetei, că acela care ne ura continuă să ne urască, iar acela care ne iubea continuă să ne iubească. Şi e exact pe dos, doar că nu ne permite să băgăm de seamă, cu minutele-i amăgitoare şi secundele-i viclene, până când vine o zi stranie, de negândit, când nimic nu mai e cum a fost întotdeauna: când două fete îmbogăţite de el îşi părăsesc tatăl muribund într-un hambar, fără o para chioară, când sunt arse testamentele supărătoare pentru cei vii; când mamele îşi despoaie copiii de avere, bărbaţii îşi jefuiesc nevestele, nevestele îşi omoară bărbaţii, slujindu-se pentru asta de dragostea pe care le-o inspirau, ca să facă din ei nebuni sau imbecili, iar apoi să trăiască în tihnă cu un amant; când alte femei dau copilului din prima căsătorie picături care trebuie să-i aducă moartea, spre a spori avuţia copilului zămislit din dragostea pe care acum o simt, deşi nu au habar cât

are să le țină; când o văduvă care a moștenit poziție și avere de la bărbatul militar, căzut în bătălia de la Eylau, pe frigul cel mai năprasnic, îl reneagă și îl acuză de șarlatanie dacă, după ani și cazne, izbutește să se întoarcă din morți; când Luisa îl va ruga stăruitor pe Díaz-Varela, spre care s-a întors atât de târziu, să n-o părăsească și să rămână lângă ea și se va lepăda de vechea iubire pentru Deverne, care va fi înjosită, nu va mai fi nimic și nu se va putea compara cu cea pe care o simte acum pentru acest al doilea soț nestatornic care amenință s-o părăsească; ziua când Díaz-Varela mă va implora pe mine să nu mă îndepărtez, să rămân lângă el și să împart pentru totdeauna perna cu el, râzând de dragostea înverșunată și naivă simțită pentru Luisa atâta vreme și care-l împinsese să ucidă un prieten, își va spune și îmi va spune: „Ce orb am fost, cum de n-am fost în stare să te văd, când încă aveam timp"; într-o zi stranie, de negândit, când eu voi pune la cale asasinarea Luisei, care se interpune între noi fără măcar să știe că există „noi" și împotriva căreia nu am nimic și poate că îmi duc planul la capăt, totul este cu putință în ziua aceea. Da, totul este o chestiune de timp exasperant, dar al nostru s-a întrerupt, pentru noi s-a isprăvit cel care consolidează și prelungește, dar în același timp putrezește și năruiește, întoarce roata și nu se observă în nici un caz. N-are să mă ajungă pe mine ziua aceea, pentru mine nu există „mai încolo" sau „începând de acum", cum n-a existat pentru Lady Macbeth, sunt salvată de amânarea binefăcătoare sau dăunătoare, aceasta îmi este nenorocirea și norocul.

– Cine ți-a spus că nu sunt îndrăgostită de tine? Ce știi tu, dacă niciodată nu ți-am vorbit de asta. Dacă niciodată nu m-ai întrebat.

– Hai, hai, nu exagera, a răspuns el fără să fie surprins.

Ultimele lui cuvinte fuseseră teatru, știa ce simt sau ce simțisem acum două săptămâni. Poate că și acum simțeam, dar mânjit și amestecat cu ceea ce nu poate mânji și nici nu se poate amesteca, cel puțin nu în îndrăgostiri. Știa bine, cel ce e iubit o percepe întotdeauna, dacă e în toate mințile și nu râvnește asta,

căci cel care râvneşte nu distinge şi interpretează greşit semnele. Dar el era străin de asta, nu voia ca eu să-l iubesc, nu făcuse mare lucru ca să mă încurajeze, trebuia să recunosc.

- Dacă ar fi aşa, a adăugat, n-ai fi atât de speriată de ce ai descoperit, nici nu ţi-ai fi tras concluziile atât de repede. Ai fi cu sufletul la gură, aşteptând o explicaţie acceptabilă. Te-ai gândi că poate nu fusese altă cale, din vreun motiv pe care nu-l cunoşti. Ai fi dispusă, ai dori să te înşeli.

N-am luat în seamă observaţiile insidioase care căutau să mă conducă în vreun loc prevăzut de el. Am răspuns doar la prima:

- Poate că nu exagerez. Poate că nu exagerez deloc, iar tu o ştii. Dar nu-ţi place responsabilitatea asta, deşi sunt conştientă că nu e cuvântul potrivit: nimeni nu poate fi făcut răspunzător de faptul că celălalt s-a îndrăgostit de el. Nu-ţi face griji, eu nu te fac răspunzător de sentimentele mele prosteşti şi care mă privesc doar pe mine. Dar este inevitabil să le vezi ca pe o povară. Dacă Luisa ar şti de intensitatea alor tale (poate că, în melancolia ei, a băgat de seamă doar lucrurile superficiale, curtoazia şi afecţiunea ta faţă de văduva celui mai bun prieten); să nu mai pomenim că, dacă ar şti ce au provocat, le-ar simţi ca pe o apăsare insuportabilă. Ba chiar ar fi posibil să se omoare, nefiind capabilă s-o îndure. De aceea, printre alte motive, n-am să-i spun nimic. Nu trebuie să-ţi faci griji pentru asta, nu sunt lipsită de inimă.

Nu luasem încă o hotărâre definitivă în această privinţă, intenţia îmi oscila pe măsură ce îl ascultam şi mă indignam, sau nu chiar atâta („Am să mă gândesc mai încolo, cu calm, singură, la rece", îmi ziceam), dar în orice caz îmi convenea să-l liniştesc, ca să pot pleca de acolo fără senzaţia de ameninţare, prezentă sau viitoare, deşi cea din urmă nu avea să dispară niciodată pe de-a-ntregul, presupuneam, în toată viaţa mea. Şi am îndrăznit să adaug cu puţină ironie, căci şi ironia îmi convenea:

- Bineînţeles că ar fi cel mai bun mod de a o da la o parte, de a face ce ai făcut tu cu Desvern, doar că murdărindu-mă mult mai puţin pe mâini.

Departe de a aprecia umorul – ce-i drept, un umor macabru –, observaţia aceasta l-a făcut să devină serios şi să se pună în gardă. Acum şi-a ridicat şi mai mult mânecile, cu două gesturi energice, de parcă s-ar fi pregătit să lupte sau să-mi facă o demonstraţie fizică, şi le-a suflecat până deasupra bicepşilor, ca un june prim tropical din anii cincizeci, Ricardo Montalbán, Gilbert Roland, unul dintre bărbaţii simpatici şi uitaţi de aproape toată lumea. N-avea să lupte, evident, nici să mă lovească, nu-i stătea în caracter. Am înţeles că îl contrariase peste măsură ceva şi că are să riposteze.

– Eu nu m-am murdărit pe mâini, nu uita. Am avut toată grija. Habar n-ai ce înseamnă să te murdăreşti cu adevărat pe mâini. Nu ştii cât te îndepărtează de fapte să le încredinţezi altora, habar n-ai cât de mult ajută să pui oameni la mijloc. De ce crezi că o face oricine poate, tam-nisam, în faţa primei situaţii stânjenitoare sau oarecum dezagreabile? De ce crezi că intervin avocaţi în litigii şi în divorţuri? Nu doar pentru pregătirea teoretică şi pentru vicleşuguri. De ce crezi că actorii şi actriţele au reprezentanţi, scriitorii agenţi, toreadorii împuterniciţi şi boxerii manageri, cât mai există box? Vor sfârşi cu toate puritanii de acum. De ce crezi că afaceriştii recurg la oameni de paie sau că orice criminal cu bani trimite bătăuşi sau angajează ucigaşi plătiţi? Nu doar ca să nu se murdărească pe mâini în sens literal, nici din laşitate, ca să nu-şi pună obrazul şi nici să nu rişte să fie prejudiciaţi. Majoritatea indivizilor care recurg în mod obişnuit la asemenea personaje (cu totul altceva sunt cei ce o fac în mod excepţional, ca mine însumi) au început îndeplinind aceleaşi sarcini şi poate că au fost maeştri în ele: ştiu prea bine să dea o mamă de bătaie sau chiar să tragă un glonţ în cineva, ar fi improbabil să iasă şifonaţi dintr-o astfel de întâlnire. De ce crezi că politicienii trimit trupe în războaiele pe care le declară, dacă se mai deranjează încă să le declare? Ei, spre deosebire de ceilalţi, n-ar putea să facă treaba soldaţilor, dar e mai mult decât atât. În toate cazurile e o autosugestie enormă, pe care o dau medierea şi distanţa faţă de evenimente,

privilegiul de a nu asista la ele. Pare incredibil, dar așa funcționează, eu am constatat-o personal. Ajungi să te convingi că n-are legătură cu ce se întâmplă la nivelul solului sau în lupta corp la corp, chiar dacă ai provocat și ai dezlănțuit toate acestea, plătind ca să se producă. Divorțatul sfârșește prin a se convinge că exigența meschină și înverșunarea nu sunt ale lui, ci ale avocatului. Actorii și scriitorii faimoși, toreadorii și boxerii se scuză pentru pretențiile economice ale reprezentanților sau pentru piedicile pe care le ridică, de parcă respectivii nu s-ar supune ordinelor lor și n-ar lucra după cum le cer. Politicianul vede la televizor sau în presă efectele bombardamentelor inițiate de el sau află de atrocitățile comise de armata sa pe teren; neagă din cap, arătându-și dezaprobarea și sila, se întreabă cum pot fi generalii atât de brutali sau de stângaci, cum de nu izbutesc să-și controleze oamenii când începe bătălia și îi pierd puțin din vedere, dar niciodată nu se vede ca vinovat de ce se întâmplă la mii de kilometri, fără ca el să ia parte și să fie martor: a reușit imediat să uite că totul a depins de el, că el a strigat „Înainte". Ca un *capo* care și-a lansat mardeiașii: citește sau este informat că aceștia au întrecut măsura, nu s-au mulțumit să omoare câțiva, conform indicațiilor sale, ci pe deasupra le-au tăiat capul și testiculele și li le-au băgat în gură; se înfioară o clipă imaginându-și scena și se gândește că zbirii lui sunt niște sadici, nu-și mai aduce aminte că i-a lăsat să dea frâu liber imaginației și le-a dat mână liberă, spunându-le: „Să îngrozească pe toată lumea. Să le fie învățătură de minte. Să se răspândească frica".

Díaz-Varela s-a oprit, de parcă enumerarea l-ar fi epuizat un moment. Și-a turnat alt pahar și a băut o înghițitură zdravănă, cu sete. Și-a aprins altă țigară. A rămas uitându-se în podea, absorbit. Câteva secunde am avut în fața ochilor imaginea unui om abătut, copleșit, poate năpădit de remușcări, poate căindu-se. Dar până acum nu fusese nimic din toate acestea, nici în relatare, nici în digresiuni. Mai degrabă dimpotrivă. „De ce se asociază pe el însuși cu acești indivizi?", m-am întrebat. „De ce mi-i aduce în memorie, în loc să mi-i alunge? Ce câștigă

dacă-i văd faptele în lumina aceasta atât de respingătoare? Întotdeauna se poate găsi vreuna care să înfrumuseţeze crima cea mai urâtă, care s-o justifice cât de puţin, o cauză nu pe de-a-ntregul sinistră, care măcar să permită să fie înţeleasă fără greaţă. «Aşa funcţionează, eu am constatat-o personal», a spus incluzându-se pe listă. E de înţeles în cazul divorţaţilor şi toreadorilor, nu în al politicienilor cinici şi al criminalilor profesionişti. Ca şi cum n-ar căuta paliative, ca şi cum ar vrea să mă îngrozească şi mai mult, uneori. Poate ca să mă predispună să admit orice scuză, cele ce vor veni după asta, trebuie să ajungă mai devreme sau mai târziu, nu e cu putinţă să-şi recunoască pur şi simplu egoismul şi mârşăvia, trădarea, lipsa de scrupule, nici măcar nu pune accentul pe îndrăgostirea lui de Luisa, pe pasionala lui nevoie de ea, nu s-a înjosit să rostească fraze ridicole, dar care uneori emoţionează şi înmoaie, ca «Nu pot să trăiesc fără ea, înţelegi? Nu mai suportam, pentru mine e ca aerul, mă înăbuşeam fără nici o speranţă şi acum, în schimb, am una. Nu-i doream nici un rău lui Miguel, dimpotrivă, era singurul meu prieten; dar stătea de-a curmezişul singurei mele vieţi, a singurei pe care o doresc, ghinion, iar ce ne împiedică să trăim trebuie să dăm la o parte». Se acceptă excesele îndrăgostiţilor, nu toate, firește, dar din când în când e de-ajuns să spui că cineva e foarte îndrăgostit sau a fost ca să nu mai fie nevoie de alte motive. «O iubeam atât de mult», se spune, «încât nu mai ştiam ce fac», iar lumea încuviinţează şi înţelege, de parcă ar fi vorba de ceva cunoscut de toţi. «Trăia pentru şi prin el, nu mai era nimeni pe pământ, ar fi sacrificat orice, de nimic altceva nu-i păsa» şi astfel se privesc cu îngăduinţă atâtea fapte ignobile şi abjecte, ba chiar unele sunt scuzate. De ce nu insistă Javier asupra stării lui maladive, de care crede că poate fi atinsă toată lumea? De ce nu o foloseşte ca pretext? O consideră de la sine înţeleasă, dar nu o subliniază, nu o scoate în faţă şi, deşi nu-l favorizează câtuşi de puţin, se pune în raport cu personaje reci şi demne de dispreţ. Da, poate că asta e: cu cât mai mult mă înspăimântă şi cu cât mă domină panica, cu atât

mai mult are să mă ia ameţeala, cu atât mai înclinată voi fi să mă agăţ de orice circumstanţă atenuantă. N-ar greşi, dacă acesta i-ar fi scopul. Doresc să apară vreuna, vreo explicaţie sau vreo circumstanţă atenuantă care să-mi uşureze povara. Nu mai pot cu faptele acestea, aşa cum sunt şi cum mi le imaginam din ziua blestemată când am ascultat după uşă. Eram de cealaltă parte în ziua aceea, acolo unde niciodată nu voi mai fi, fără putinţă de tăgadă. Chiar dacă Javier s-ar apropia şi m-ar îmbrăţişa pe la spate, dezmierdându-mă cu degete şi buze. Chiar dacă mi-ar şopti la ureche cuvinte pe care nicicând nu le-a rostit. Chiar dacă mi-ar spune: «Ce orb am fost, cum de n-am fost în stare să te văd, dar încă am timp». Chiar dacă m-ar trage spre uşa aceea şi m-ar implora."

În orice caz, nimic din toate acestea nu avea să se întâmple. Nici măcar dacă-l şantajam, dacă-l ameninţam că dezvălui totul sau îl imploram eu. Era cufundat mai departe în gânduri, ciudat de străin de cele din jur, cu privirea implântată în podea. În loc să profit ca să plec, căci era târziu, l-am scos din meditaţia lui. Aş fi preferat să rămân cu presupunerile mele sumbre şi să nu ştiu nimic sigur, după ce l-am ascultat; dar acum voiam să termine, ca să văd dacă povestea îi era mai puţin îngrozitoare, mai puţin tristă decât suna.

– Şi tu ce ai gândit? De ce ai reuşit să te convingi? Că nici în clin, nici în mânecă n-ai avut cu asasinarea celui mai bun prieten? E greu de crezut, nu? Oricât te-ai autosugestiona.

Şi-a ridicat privirea şi şi-a dat mânecile în jos până pe antebraţe, de parcă i s-ar fi făcut frig. Dar mâhnirea sau istovirea ce părea să-l fi cuprins nu l-a părăsit cu totul. A vorbit mai rar, cu mai puţină siguranţă şi fără tărie, cu privirea odihnindu-i-se pe chipul meu şi în acelaşi timp puţin pierdută, ca şi cum aş fi fost la mare depărtare.

– Nu ştiu, a spus. Da, e adevărat că ştii, ştii adevărul în fond, cum să nu, cum să-l ignori. Ştii că ai pus în mişcare un mecanism şi că ai putea să-l opreşti, nimic nu e inevitabil până când s-a întâmplat, iar acel «mai încolo» de care dispunem cu toţii încetează să mai existe pentru cineva. Dar în a-i însărcina pe alţii e ceva misterios, ţi-am spus. Eu i-am comandat ceva lui Ruibérriz şi din momentul acela simt că uneltirea nu mai e atât de a mea, cel puţin e împărţită. Ruibérriz i-a ordonat altuia

să-i facă rost de un mobil parcagiului şi să-l sune, i-au telefonat amândoi, pe rând, două voci conving mai bine decât una şi i-au făcut capul calendar; nici măcar nu ştiu prea bine cum i-a dat celălalt telefonul, i l-a lăsat în maşina unde stătea, cred, s-a trezit cu el acolo ca prin farmec şi la fel cu briceagul după aceea, ca să nu fie văzut, era cu neputinţă de anticipat rezultatul tuturor acestor lucruri. În orice caz, acela, al treilea, nu-mi ştie numele, nu ştie cum arăt şi nici eu nu-l ştiu pe el, iar prin intervenţia lui tainică totul se îndepărtează şi mai mult, e mai puţin al meu şi participarea mi se estompează, nu mai e totul în mâinile mele, ci din ce în ce mai împărţit. Odată ce activezi ceva şi îl încredinţezi cuiva, e ca şi cum i-ai da drumul şi te-ai descotorosi de el, nu ştiu dacă poţi să înţelegi, poate că nu, n-a trebuit niciodată să organizezi şi să pregăteşti o moarte.

Mi-a atras atenţia expresia folosită, „a trebuit"; ideea aceasta era absurdă, el nu „trebuise" să facă nimic, nu-l obligase nimeni. Şi spusese „o moarte", termenul cel mai neutru cu putinţă, nu „un omor", nici „un asasinat", nici „o crimă".

– Primeşti rapoarte succinte despre cum merg lucrurile şi supervizezi, dar nu te ocupi direct de nimic. Da, se produce o greşeală, Canella confundă omul şi eu primesc vestea, până şi Miguel îmi pomeneşte de necazul bietului Pablo, fără a bănui că are legătură cu cererea, fără a relaţiona un lucru cu altul, fără a-şi închipui că eu sunt în spatele faptelor, dacă nu cumva a disimulat foarte bine, de unde să ştiu.

Mi-am dat seama că mă pierd (Ce cerere? Ce relaţie? Ce disimulare?), dar el a continuat ca şi cum şi-ar fi luat deodată avânt, nu m-a lăsat să-l întrerup.

– Tâmpitul de Ruibérriz după asta nu mai are încredere în mijlocitor, îl plătesc bine şi îmi datorează favoruri, astfel că ia conducerea şi se duce la parcagiu, cu precauţie, pe ascuns, e adevărat că nu e nimeni pe strada aceea noaptea, dar se lasă văzut de el cu haina lui de piele, sper că le-a aruncat pe toate, ca să se asigure că n-are să se înşele din nou şi n-are să sfârşească prin a-l înjunghia pe sărmanul şofer, pe Pablo, şi să dea

totul peste cap. Da, incidentul acesta ajunge până la mine, de exemplu, dar pentru mine e doar o relatare care-mi este făcută acasă, eu nu mă mişc de aici, nu calc niciodată pe teren şi nu mă murdăresc, astfel că nu simt că, din toate acestea, ceva ar fi pe de-a-ntregul responsabilitatea sau opera mea, sunt fapte îndepărtate. Nu fi surprinsă, alţii merg şi mai departe: unii ordonă eliminarea cuiva şi apoi nici măcar nu vor să afle de proces, de paşii făcuţi, de cum se duce la capăt. Au încredere că la urmă are să vină un subordonat să le comunice că acel cineva a murit. A fost victima unui accident, i se spune, a unei grave neglijenţe medicale ori s-a aruncat de la balcon, l-au călcat cu maşina, l-au atacat într-o noapte, cu asemenea ghinion, că s-a luptat şi l-au curăţat. Şi, oricât de ciudat ar părea, cel ce a pronunţat sentinţa acelei morţi, fără a specifica nici cum, nici când, poate exclama cu sinceritate relativă sau cu o oarecare doză de uimire: „Doamne, Dumnezeule, ce tragedie", ca şi cum el ar fi cu totul străin şi destinul ar fi avut grijă să-i îndeplinească dorinţele. Asta am încercat eu, să mă văd cât mai străin posibil, chiar dacă în parte trasasem modul. Ruibérriz a cercetat care este drama din viaţa acelui vagabond, motivul cel mai important al furiei lui, care-i este ruşinea. Din întâmplare sau poate nu, nu ştiu, a apărut într-o zi cu povestea fiicelor care se prostituau obligate sau înşelate, el e uns cu toate alifiile, are contacte în toate mediile, şi prin urmare planul era al meu sau, în sfârşit, era al amândurora, era al nostru. Însă chiar şi aşa eu mă menţineam departe, izolat; însuşi Ruibérriz era la mijloc şi prietenul lui, mijlocitorul, şi mai ales Canella, care nu doar hotăra când, dar putea să hotărască la fel de bine să n-o facă, în realitate nimic nu depindea de mine. Şi atunci este atâta delegare, lucrurile sunt lăsate la cheremul altora, atâta hazard, atâta distanţă, încât când în cele din urmă se întâmplă aproape că eşti capabil să-ţi spui: „Ce legătură am eu cu asta, cu ce a făcut un ţicnit pe stradă, la o oră şi într-o zonă sigure? E limpede că era un pericol public, un violent, nu trebuia să umble slobod, mai ales după avertismentul cu Pablo. Vina e a

autorităţilor, care n-au luat măsuri, şi a nenorocului, care continuă să existe".

Díaz-Varela s-a ridicat şi a dat ocol sufrageriei, oprindu-se din nou în spatele meu, mi-a pus mâinile pe umeri, mi i-a strâns uşor, atât de diferit de felul cum mi-i strânsese acum două săptămâni, înainte să plec, eu şi el în picioare, reţinându-mă, era ca o lespede. Acum nu mi-a fost teamă, am simţit-o ca pe un gest de afecţiune, iar inflexiunea i se schimbase. I-o înnegurase un soi de zbucium sau de uşoară desperare în faţa iremediabilului (uşoară pentru că era retrospectivă) şi se scuturase de cinism, de parcă i-ar fi fost prefăcut. Începuse, de asemenea, să amestece timpurile verbale, indicativ prezent, perfect compus şi imperfect, cum li se întâmplă uneori celor ce retrăiesc o experienţă neplăcută sau îşi rememorează un proces din care cred că au ieşit şi nu este adevărat. Dobândise încetul cu încetul un ton de adevăr, nu dintr-odată, iar asta îl făcea mai credibil. Dar poate că acesta era cel prefăcut. Este detestabil să nu ştii, şi cele anterioare îmi sunaseră ca adevărate, avusese acelaşi ton, sau nu acelaşi, ci unul diferit, dar, în orice caz, tot verosimil. Acum tăcuse şi puteam să-l întreb ce nu înţelesesem, ce îi scăpase. Sau poate nu-i scăpase deloc, o spusese cu bună ştiinţă şi îmi aştepta reacţia, era încredinţat că reţinusem.

– Ai vorbit de o cerere a lui Deverne şi de o posibilă disimulare a lui. Ce cerere era aceea? Ce avea să disimuleze el? N-am priceput.

Şi, spunând asta, am gândit: „Ce dracu' fac, cum pot să mă refer într-un mod atât de civilizat la toate astea, cum pot să-i pun întrebări despre amănuntele unei crime? Şi de ce stăm de vorbă? Nu e subiect de discuţie, sau doar când au trecut mulţi ani, ca în povestea lui Anne de Breuil ucisă de Athos, când acesta nici măcar nu era Athos. În schimb, Javier este încă Javier, n-a avut timp să se transforme în altul".

Mi-a strâns din nou umerii cu delicateţe, aproape că era o mângâiere. Eu pusesem întrebarea fără să mă întorc, acum nu aveam nevoie să-l văd, nu-mi era necunoscută şi nici nu mă

îngrijora atingerea aceea. M-a năpădit o senzaţie de irealitate, ca şi cum am fi fost în altă zi, într-o zi anterioară iscodirii mele, când nu descoperisem nimic şi nimic nu mă speria, simţeam doar plăcere provizorie şi aşteptam cu resemnare şi cu dragoste, aşteptam să fiu concediată sau alungată de lângă el când avea să se îndrăgostească Luisa sau măcar avea să-i permită să adoarmă şi să se trezească zilnic în patul ei. Acum mi-a trecut prin cap că nu mai e mult până la asta, n-o mai vedeam de multă vreme, nici măcar de la distanţă. Cine ştie cum evoluase, dacă îşi revenise din lovitură, în ce măsură i se inoculase Díaz-Varela, îi devenise indispensabil în viaţa ei solitară de văduvă cu copii care-i deveneau uneori o povară, când voia să se închidă ca să plângă şi să nu facă nimic. Lucru pe care eu îl încercasem în viaţa lui solitară de burlac, doar că sfielnic, fără convingere şi fără tragere de inimă, înfrântă de la început.

În altă zi ar fi fost cu putinţă ca mâinile lui Díaz-Varela să alunece de pe umerii mei până pe sâni, iar eu nu doar că i-aş fi dat voie, ci l-aş fi încurajat în gând: „Descheie-mi vreo doi nasturi şi bagă-ţi-le sub puloverul sau sub bluza mea", aş fi ordonat în gând sau aş fi implorat. „Hai, fă-o, ce aştepţi?" Mi-a venit să i-o cer aşa, în tăcere, puterea expectativei, persistenţa iraţională a dorinţei, care uneori te face să uiţi circumstanţele şi cine este fiecare, ştergând părerea pe care o ai despre persoana care-ţi provoacă dorinţă, în momentul acela mă domina mai degrabă dispreţul. Dar azi el n-avea să cedeze la asta, era mai conştient decât mine că nu suntem în altă zi, ci în cea pe care o alesese ca să-mi lămurească toată conspiraţia şi faptele, apoi să-mi spună adio pentru totdeauna, după discuţia aceea n-aveam să ne mai putem vedea, nu era posibil, o ştiam amândoi. Astfel că nu şi-a coborât mâinile încet, ci şi le-a ridicat ca unul care a fost mustrat pentru că şi-a permis prea multe, ba chiar pentru că a întrecut măsura, deşi eu nu spusesem nimic şi nici atitudinea mea nu-i sugerase nimic. S-a întors pe fotoliul lui, s-a aşezat din nou în faţa mea şi m-a privit fix, cu ochi împăienjeniţi sau indescifrabili, care nu izbuteau niciodată să privească fix cu adevărat, şi cu zbuciumul sau desperarea retrospectivă care-i invadase vocea puţin mai înainte şi care nu avea să-i dispară, nici din ton, nici din privire, ca şi cum mi-ar spune încă o dată: „De ce nu mă înţelegi?", nu exasperat, ci tânguindu-se.

– Tot ce ţi-am povestit e adevărat, în ce priveşte faptele, mi-a răspuns. Doar că principalul nu ţi l-am spus încă. Lucrul cel

mai important nu-l ştie nimeni, sau numai Ruibérriz pe jumătate, iar el din fericire nu mai pune prea multe întrebări; doar ascultă, satisface, urmează instrucţiunile şi încasează banii. A învăţat. Problemele l-au transformat într-un om gata să facă multe în schimbul unui salariu, mai ales dacă i-l plăteşte un vechi prieten care n-are să-l bage în bucluc, n-are să-l trădeze, nici să-l sacrifice, a învăţat până şi să fie discret. E adevărat că aşa am făcut-o şi că nu aveam certitudinea că planul are să dea roade, câtuşi de puţin, aproape că era o monedă aruncată în aer, dar eu nu voiam să recurg la un ucigaş plătit, ţi-am explicat. Tu ţi-ai tras propriile concluzii şi nu ţi-o reproşez; sau puţin da, dar în parte te înţeleg: lucrurile par cum par, dacă nu cunoşti cauza. N-am să neg că o iubesc pe Luisa, nici că am de gând să rămân lângă ea, să fiu la îndemână, dacă într-o zi uită de Miguel şi face câţiva paşi spre mine. Eu am să fiu aproape, foarte aproape, ca să nu aibă timp să se gândească şi nici să se răzgândească pe drum. Cred că asta se va întâmpla mai devreme sau mai târziu, mai probabil e mai devreme; că are să-şi revină cum îşi revine toată lumea, ţi-am spus că lumea îi lasă în cele din urmă pe morţi să se ducă, oricât i-ar iubi, când bagă de seamă că propria-i supravieţuire e în joc şi că sunt un balast prea împovărător, iar lucrul cel mai rău pe care pot să-l facă este să se împotrivească, să se agaţe de cei vii şi să-i pândească, împiedicându-i să înainteze, să nu mai pomenim de întoarcerea lor, dacă ar putea, cum a putut colonelul Chabert din roman, făcându-i zile amare nevestei şi provocându-i mai mult rău decât îi provocase prin moartea lui în bătălia aceea îndepărtată.

– Mai mult rău i-a provocat ea lui, i-am răspuns, cu tăgăduirea şi cu tertipurile ei ca să-l menţină mort şi să-l lipsească de existenţă legală, ca să-l îngroape de viu pentru a doua oară, doar că acum nu din greşeală. El suferise mult, ce era al lui era al lui şi nu era vinovat pentru că mai era pe lume, cu atât mai puţin pentru că îşi amintea cine era. Chiar a spus ce mi-ai citit, bietul de el: „Dacă boala ar fi smuls din mine orice amintire a existenţei mele de odinioară, aş fi fost fericit!".

Dar Díaz-Varela nu mai avea chef să discute despre Balzac, voia să continue cu povestea lui până la capăt. „Ce s-a întâmplat contează cel mai puțin", îmi spusese vorbindu-mi despre *Colonelul Chabert*. „E o carte și ce se întâmplă în ea îți e indiferent și uiți îndată ce o termini." Poate se gândea că în cazul faptelor reale nu se întâmplă așa, în cazul celor din viața noastră. Poate că e adevărat pentru cel ce le trăiește, dar nu pentru ceilalți. Totul se preface în povestire și sfârșește prin a pluti în aceeași sferă, încât abia se mai deosebesc cele întâmplate de cele inventate. Totul devine narativ și sună la fel, fictiv, chiar dacă este adevărat. Astfel că a urmat ca și cum eu n-aș fi spus nimic.

– Da, Luisa are să iasă din genunea ei, să nu te îndoiești. De fapt, iese deja, puțin mai mult cu fiecare zi ce trece, eu o percep și asta nu are cale de întoarcere odată ce a început procesul de rămas-bun, al doilea și cel definitiv, cel care este doar mintal și ne pricinuiește remușcări, căci părem să ne descotorosim de mort, părem și așa este. Poate exista o recidivă ocazională, după cum ne merge în viață sau din vreun hazard, dar nimic mai mult. Morții au doar forța pe care le-o dau viii, iar dacă le-o retrag... Luisa se va elibera de Miguel, într-o măsură mult mai mare decât este capabilă să-și imagineze acum, iar el știa asta foarte bine. Mai mult decât atât, a hotărât să-i ușureze calea pe cât putea și în parte de aceea mi-a cerut ce mi-a cerut. Doar în parte. Firește, avea un motiv mai puternic.

– Despre ce vorbești iarăși? Ce ți-a cerut?

Nu mi-am putut stăpâni nerăbdarea, aveam senzația că vrea să încurce din nou iețele, bazându-se pe curiozitate.

– Despre asta vorbesc, asta e cauza, a spus. Ascultă bine. Cu câteva luni înainte să moară, Miguel simțea o oarecare oboseală generală nu prea semnificativă, nu destul de serioasă ca să se ducă la medic, nu era fricos și stătea bine cu sănătatea. Curând a avut un simptom deloc îngrijorător, vederea ușor încețoșată la un ochi, s-a gândit că e trecător și nu s-a dus imediat la oftalmolog. Când a făcut-o în cele din urmă, întrucât vederea deficientă nu ceda de la sine, acesta i-a

explorat ochiul pe îndelete şi i-a pus un diagnostic înspăimântător: un melanom intraocular de mari dimensiuni şi l-a trimis la un medic internist pentru o examinare generală. Internistul i-a făcut analize din cap până în picioare, i-a făcut o tomografie axială computerizată şi rezonanţă magnetică a întregului corp, ca şi analize clinice. Diagnosticul lui a fost şi mai îngrozitor: metastază generalizată în tot organismul, sau, cum mi-a zis că i-a spus în jargonul lui aseptic, „melanom metastatic foarte evoluat", în ciuda faptului că pe atunci Miguel aproape că nu avea nici un simptom, nu băgase de seamă nici o altă indispoziţie.

„Astfel că Desvern nu i-a putut spune lui Javier, cum îmi imaginasem eu la un moment dat: «Nu, nu prevăd că are să mi se întâmple ceva, nimic iminent şi nici măcar apropiat, nimic concret, n-am probleme de sănătate sau altceva de felul ăsta», ci dimpotrivă", m-am gândit. „Sau, în sfârşit, asta spune acum Javier." Îi spuneam încă aşa în după-amiaza aceea, dar lucrurile aveau să se schimbe curând, încă nu mă hotărâsem să-l evoc şi să mă refer la el pe numele de familie, ca să mă distanţez de apropierea noastră trecută sau ca să-mi dau iluzia aceasta.

– Şi ce însemna asta exact, pe lângă faptul că era ceva foarte rău? l-am întrebat.

M-am străduit ca în voce să mi se simtă scepticismul şi neîncrederea. „Spune, spune şi spune mai departe, n-am să înghit atât de uşor povestea asta a ta de ultimă oră, miros unde vrei să ajungi." Dar în acelaşi timp mă interesa ce începuse să-mi relateze, adevărat sau nu. Díaz-Varela izbutea uneori să mă distreze şi întotdeauna să mă intereseze. Astfel că am adăugat, iar acum mi-a ieşit un ton de îngrijorare sinceră, apoi şi de credulitate:

– Şi asta se poate întâmpla, să ai ceva atât de grav şi aproape să nu prezinţi simptome? Bine, ştiu că da, dar în asemenea măsură? Şi pe nepusă masă? Şi în stadiu atât de avansat? Te trec fiorii, nu?

– Da, se poate întâmpla şi i s-a întâmplat lui Miguel. Dar nu-ţi face griji, din fericire melanomul acela e foarte rar. Ţie

n-are să ţi se întâmple una ca asta. Nici Luisei, nici mie, nici profesorului Rico, ar fi prea mare coincidenţa.

Îmi băgase de seamă teama instantanee. A aşteptat ca profeţia lui lipsită de fundament să-şi facă efectul şi să mă liniştească aidoma unei fetiţe, a aşteptat câteva secunde înainte de a continua.

– Miguel n-a scos o vorbă până n-a avut toate datele, iar pe Luisa nu a anunţat-o nici măcar la început, când nu avea de ce să se sperie: că se duce la oftalmolog, nici că vede cam înceţoşat, ultimul lucru pe care-l dorea era s-o îngrijoreze degeaba, iar ea se îngrijorează cu uşurinţă. Cu atât mai puţin i-a comunicat după aceea. De fapt, n-a spus nimic nimănui, cu o excepţie. De la diagnosticul internistului ştia că e mortal, dar acesta nu i-a dat toate informaţiile, sau nu cu amănunte, ori poate că i le-a îndulcit, el n-o fi întrebat, habar n-am, a preferat să-l întrebe pe un medic prieten care n-avea să-i ascundă nimic, dacă el i-o cerea, un fost coleg de liceu, cardiolog, care-i făcea controale periodice şi cu care vorbea pe şleau. S-a dus să-l vadă cu diagnosticul definitiv şi i-a spus: „Spune-mi ce mă aşteaptă, spune-mi clar. Descrie-mi paşii. Spune-mi cum are să fie". Iar prietenul lui i-a schiţat o panoramă pe care n-a putut-o suporta.

– Mda, am repetat, ca unul ce se înverşunează în îndoială, refuză să creadă.

Dar în registrul acesta nu mi-a ieşit nimic altceva. Am încercat, m-am străduit şi am reuşit în cele din urmă să rostesc fraza aceasta, complet neutră, în realitate:

– Şi care erau paşii aceia cumpliţi?

Chiar dacă era minciună, mă înspăimânta naraţiunea procesului, a descoperirii.

– Nu doar că nu e leac, dată fiind extinderea în tot organismul. Abia dacă exista tratament paliativ, sau cel care exista era mai rău decât boala. Pronosticul de deces, fără tratament, era de la patru la şase luni, iar cu tratament nu mult mai mare. Puţin timp avea să câştige şi groaznic, în schimbul unei chimioterapii de o agresivitate extraordinară, cu efecte secundare

devastatoare. Dar nu era totul: melanomul în ochi face ca acesta să se deformeze şi să doară îngrozitor, durerea se pare că este de neîndurat, aşa l-a anunţat prietenul lui cardiologul, care i-a îndeplinit dorinţa şi nu l-a scutit de nimic din ce voia să afle. Singura măsură împotriva bolii este rezecţia ochiului, adică extirparea, ceea ce medicii numesc „enucleare", după cum a spus Miguel, din cauza mărimii tumorii. Îţi dai seama, María? O tumoră enormă în interiorul ochiului, care împinge în afară şi înăuntru, presupun; un ochi protuberant, o frunte şi un pomete care se arcuiesc, crescând; apoi un gol, o orbită goală care nu este nici ea ultima metamorfoză, asta în cel mai bun caz şi fără să folosească la ceva.

Această scurtă descriere grafică mi-a provocat şi mai multă suspiciune, era cea dintâi concesie făcută truculenţei şi imaginaţiei, până atunci relatase cu sobrietate.

– Aspectul pacientului devine oribil, deteriorarea progresivă este jalnică şi nu doar pe faţă, fireşte, totul este şubrezit într-un ritm vertiginos, iar prin extirparea şi chimioterapia aceea brutală nu se obţin decât câteva luni de viaţă. De viaţă în felul acesta, de viaţă moartă sau pre-moartă, de suferinţă şi de diformitate, de a nu mai fi cine este, ci un spectru angoasat care se limitează să intre şi să iasă dintr-un spital. Alterarea înfăţişării, aceasta era singura parte bună, n-avea de ce să fie imediată, nu avea să fie: dispunea de o lună şi jumătate, sau două luni înainte ca simptomele să apară pe chip, sau să devină vizibile, înainte ca ceilalţi să-şi dea seama, avea timpul acesta ca s-o ascundă întregii lumi şi să se prefacă.

Vocea lui Díaz-Varela suna într-adevăr afectat, dar poate că afecta afectarea. Trebuie să recunosc că nu mi s-a părut când a adăugat, cu un timbru de amărăciune sau de fatalitate:

– O lună şi jumătate sau două luni, acesta a fost termenul pe care mi l-a dat.

Intuiam răspunsul, însă tot am pus întrebarea, sunt relatări care înaintează anevoie fără câte o întrebare retorică. Aceasta ar fi înaintat oricum, i-am dat doar un impuls, voiam să se termine cât mai repede cu putință, în ciuda faptului că mă interesa atât de mult. Să aud totul, ca să plec acasă și apoi să nu mai aud niciodată.

– Ție? De ce? (N-am fost în stare să-mi stăpânesc pornirea de a-i spune că este previzibil ce are să-mi povestească.) Acum ai să-mi spui că el ți-a cerut, ca pe o favoare, să faci ce ai făcut: o mulțime de lovituri de cuțit în sarcina unui energumen de pe stradă, nu-i așa? Un mod alambicat și dezagreabil de a se sinucide, când există pastile și atâtea alte lucruri. Pe deasupra, foarte stânjenitor pentru voi, nu?

Díaz-Varela mi-a aruncat o privire de iritare și de dezaprobare, observațiile mele îi păruseră nelalocul lor.

– Să-ți fie clar un lucru, María, ascultă-mă bine. Nu-ți spun ce s-a întâmplat ca să mă crezi, mă doare-n cot dacă mă crezi sau nu, cu totul altceva ar fi cu Luisa, cu care sper să nu am niciodată o discuție asemănătoare, iar în parte are să depindă de tine. Ți-o spun din cauza circumstanțelor și gata. Nu-mi face deloc plăcere, după cum poți să-ți închipui. Ce am făcut eu și Ruibérriz n-a fost agreabil și e un delict la fel de grav ca o crimă, în orice caz. Mai mult decât atât, din punct de vedere tehnic asta a fost, iar unui judecător sau unei curți cu juri nu le-ar păsa câtuși de puțin de adevăratul motiv care ne-a împins să-l comitem și nici n-am putea dovedi că a fost

cel care a fost. Ei judecă faptele şi acelea sunt aşa cum sunt, de aceea ne-am alarmat când a început Canella să vorbească, despre convorbirile telefonice şi altele. Am avut nenorocul ca tu să ne auzi în ziua aceea sau, mai bine zis, eu am fost imprudent şi am lăsat să se întâmple asta. Pornind de aici, tu ţi-ai imaginat o poveste falsă şi inexactă. Cum e normal, nu-mi place să-ţi lipsească informaţia decisivă, cum să-mi placă una ca asta. De aceea îţi povestesc, în particular, pentru că tu nu eşti judecător şi poţi să înţelegi ce a fost în spate. După aceea, ai să vezi tu. Şi ai să ştii ce să faci cu informaţia. Dar dacă nu vrei nu mai spun nimic, n-am să te oblig. Nu depinde de mine să mă crezi sau nu, aşa că spune dacă vrei să încheiem aici discuţia. Uşa e acolo, dacă tu consideri că ştii totul şi nu vrei să mai auzi nimic.

Dar voiam să mai aud. Cum am spus, până la capăt, ca să terminăm.

– Nu, nu, continuă. Scuză-mă, am rectificat. Continuă, fii amabil, toată lumea are dreptul să fie ascultată, cum să nu.

Am încercat să pun, totuşi, o urmă de ironie în ultimele cuvinte, „cum să nu".

– Ţi-a dat termenul acela pentru ce?

Am simţit că mă năpădesc îndoielile din pricina tonului ofensat sau îndurerat al lui Díaz-Varela, deşi tonul acela este unul dintre cele mai uşor de simulat sau de imitat, aproape toţi vinovaţii recurg imediat la el. Bineînţeles că şi nevinovaţii. Mi-am dat seama că, cu cât mai mult îmi povesteşte, cu atât mai multe îndoieli voi avea, nu voi izbuti să ies de acolo fără nici una, asta e rău când laşi oamenii să vorbească şi să se justifice şi de aceea încercăm de atâtea ori să împiedicăm asta, pentru a păstra certitudinile şi a nu deschide poarta îndoielilor, adică minciunii. Sau adevărului. A zăbovit puţin înainte de a răspunde sau de a înnoda firul, iar când a făcut-o a revenit la tonul anterior, de mâhnire sau de desperare retrospectivă, în realitate nici măcar nu-l părăsise cu totul, doar că un moment i-l adăugase pe cel de persoană rănită.

- Miguel era gata să moară, dacă se poate spune asta, înțelege-mă, despre cineva pe punctul de a împlini cincizeci de ani și căruia îi mergea bine în viață, cu copii mici și o soție pe care o iubea, de care era îndrăgostit. Firește că era o tragedie, ca pentru oricine. Dar el a fost întotdeauna pe deplin conștient că ne aflăm aici printr-o neverosimilă conjunctură de hazarduri și că nu putem să protestăm din pricina sfârșitului. Lumea crede că are dreptul la viață. Mai mult decât atât, o susțin religiile și legile de peste tot, ca și constituțiile, dar el nu vedea lucrurile așa. Cum să ai dreptul la ceva ce n-ai construit și n-ai câștigat? obișnuia să spună. Nimeni nu poate să se plângă de faptul că nu s-a născut sau că n-a fost mai înainte în lume, că n-a fost mereu în ea, astfel că de ce ar trebui să se plângă cineva că moare sau că nu mai este după aceea în lume, că nu dăinuie mereu în ea? Ambele îi păreau la fel de absurde. Nimeni n-are obiecții față de data nașterii, n-ar trebui să aibă nici față de a morții, datorată tot unui hazard. Până și cele violente, până și sinuciderile sunt datorate unui hazard. Iar dacă am fost deja în neant, sau în inexistență, nu e atât de ciudat și nici de grav să ne întoarcem în el, chiar dacă acum avem termen de comparație și posedăm facultatea de a tânji. Când a aflat ce are, când a aflat că se sfârșește, și-a blestemat soarta ca oricare altul și s-a simțit dezolat, dar s-a gândit în același timp că atâția alții dispăruseră la vârste mai timpurii decât a lui; că al doilea hazard îi suprimase fără să le dea timp să cunoască nimic și fără să le acorde o șansă: tineri, copii, nou-născuți care nici măcar nu primiseră un nume... Astfel că a fost consecvent și nu s-a prăbușit. În schimb, ce n-a putut să suporte, ce l-a distrus și l-a făcut să-și piardă cumpătul a fost felul, detestabilul proces, încetineala în rapiditate, deteriorarea, durerea și deformarea, tot ce i-a anunțat prietenul lui medicul. Prin asta nu era dispus să treacă și cu atât mai puțin să le permită copiilor și Luisei să fie martori. În realitate, nu voia să fie nimeni martor. Accepta ideea de a pieri, nu și pe cea de a suferi fără sens, de a pătimi luni întregi zadarnic și fără compensație,

lăsând în urmă o imagine desfigurată şi cu un singur ochi, de bărbat complet lipsit de apărare. Nu vedea necesitatea acestora, împotriva lor era dispus să se răzvrătească, să protesteze, să modifice destinul. Nu era în puterea lui să rămână în lume, dar putea să iasă din ea într-un mod mai elegant decât cel hărăzit, era de ajuns să iasă puţin mai devreme.

„Iată atunci un caz", m-am gândit, „în care n-ar fi bine să spunem «*He should have died hereafter*», pentru că acest «mai încolo» ar însemna mult mai rău, cu mai multă suferinţă şi mai multă umilinţă, cu mai puţină integritate şi cu groază din partea celor apropiaţi, deci nu întotdeauna e de dorit ca totul să dureze puţin mai mult, un an, câteva luni, câteva săptămâni, câteva ore, nu întotdeauna ni se pare devreme ca să se pună capăt lucrurilor sau persoanelor, nici nu e adevărat că niciodată nu ni se pare momentul oportun, poate exista unul când noi înşine am spune: «Gata. Ajunge. E suficient şi e mai bine aşa. Ce vine de aici înainte ar fi mai rău, o decădere, o denigrare, o pată». Şi în care îndrăznim să recunoaştem: «Acest timp a trecut, chiar dacă este al nostru». Şi, chiar dacă sfârşitul definitiv ar fi în mâinile noastre, nu întotdeauna ar continua totul la infinit, contaminându-se şi mânjindu-se, fără ca nici un viu să devină mort. Nu doar că trebuie să lăsăm morţii să plece când zăbovesc sau îi reţinem; uneori trebuie să dăm drumul viilor". Şi mi-am dat seama că gândind asta, împotriva voinţei mele, dădeam momentan crezare poveştii pe care mi-o spunea acum Díaz-Varela. În vreme ce asculţi sau citeşti ceva ai tendinţa să crezi. Cu totul altceva este după aceea, când cartea este închisă sau vocea a amuţit.

– Şi de ce nu s-a sinucis?

Díaz-Varela m-a privit din nou ca pe o fetiţă, ca pe o naivă.

– Ce întrebare, şi-a permis să observe. Ca majoritatea oamenilor, era incapabil. Nu îndrăznea, nu putea stabili când: de ce azi în loc de mâine, dacă azi nu văd schimbări şi nici nu mă simt prea rău. Aproape nimeni nu găseşte momentul, dacă trebuie să-l hotărască. Dorea să moară înainte de ravagiile bolii,

dar îi era cu neputinţă să decidă acest „înainte": dispunea de o lună şi jumătate sau două, ţi-am spus, cine să fi ştiut dacă de ceva mai mult. Asemeni celor mai mulţi dintre noi, nu voia să ştie dinainte şi cu certitudine, nu voia să se trezească într-o zi ştiind cu siguranţă, spunându-şi: „Asta este cea din urmă zi a mea. N-am să văd apusul". Nici măcar nu-i era de vreun folos ca alţii să se ocupe în locul lui, dacă el ştia ce se va întâmpla, la ce se pretează, dacă avea informaţia dinainte. Prietenul lui i-a vorbit despre un loc din Elveţia, o organizaţie serioasă şi controlată de medici, numită Dignitas, complet legală, firește (bine, legală acolo), unde persoane din orice ţară pot solicita o sinucidere asistată când sunt motive suficiente, iar lucrul acesta îl hotărăsc cei din organizaţie, nu interesatul. Acesta trebuie să-şi prezinte dosarul medical în regulă şi i se verifică corectitudinea şi veridicitatea; după cum se pare, este un minuţios proces preliminar, cu excepţia cazurilor de extremă urgenţă, şi în primul rând se încearcă să se convingă pacientul să trăiască mai departe cu paliative, dacă există, care dintr-un motiv oarecare nu i-au fost administrate până atunci; se investighează dacă este în deplinătatea facultăţilor mintale şi dacă nu trece printr-o depresie temporară, un centru serios, mi-a explicat Miguel. În ciuda formalităţilor complicate, prietenul lui credea că în cazul lui Miguel nu ar fi obiecţii. I-a vorbit de centrul acesta ca de o posibilă soluţie, ca de răul cel mai mic, dar Miguel tot nu s-a simţit în stare, n-a îndrăznit. Voia să moară, dar fără s-o ştie. Nu voia să ştie cum şi nici când, cel puţin nu cu exactitate.

– Cine este prietenul acela medic? mi-a trecut prin cap să-l întreb deodată, sforţându-mă să-mi reprim credulitatea, care îl invadează întotdeauna, încetul cu încetul, pe cel ce ascultă povestea.

Díaz-Varela n-a fost prea surprins, poate doar puţin. Dar a răspuns fără să şovăie:

– Vrei să spui cum se numeşte? Doctorul Vidal.

– Vidal? Care Vidal? E ca şi cum nu mi-ai spune nimic. Sunt mulţi Vidal.

– Ce se întâmplă? Vrei să verifici totul? Vrei să te duci să vorbeşti cu el ca să-ţi confirme versiunea mea? Fă-o, e un om foarte binevoitor şi cordial, m-am întâlnit de vreo două ori cu el. Doctorul Vidal Secanell. José Manuel Vidal Secanell, are să-ţi fie uşor să-l găseşti, nu trebuie decât să te uiţi pe lista Colegiului Medicilor sau cum se numeşte, sigur e pe Internet.

– Şi oftalmologul? Şi internistul?

– Asta nu mai ştiu. Miguel nu mi-a pomenit niciodată numele lor sau, dacă a făcut-o, nu le-am reţinut. Pe Vidal îl cunosc, pentru că era prieten cu el din copilărie, ţi-am spus. Dar aceştia doi nu ştiu. Cu toate acestea, presupun că n-are să-ţi fie greu să afli cine era oftalmologul lui, dacă chiar vrei, ai să faci investigaţii? Dar mai bine să n-o întrebi direct pe Luisa, decât dacă eşti dispusă să-i spui totul, să-i spui restul. Ea n-a ştiut niciodată nimic despre asta, nici de melanom, nici de nimic, asta era dorinţa lui Miguel.

– Cam ciudat, nu? S-ar zice că pentru ea era mai traumatizant să ştie de boala lui decât să-l vadă ciuruit de lovituri de cuţit şi sângerând pe jos. Că şi-ar reveni mai degrabă după o moarte atât de violentă şi de sălbatică. Sau să se împace cu ea, cum se spune acum, nu?

– Poate, a răspuns Díaz-Varela. Dar, oricât de importantă ar fi consideraţia asta, pe atunci era secundară. Pe Miguel îl îngrozea să treacă prin fazele pe care i le descrisese Vidal şi ca Luisa să le contemple, de aceea nu era luată în calcul, era o preocupare mai mică, în comparaţie cu celelalte. Când devii conştient că te stingi, te închizi în tine însuţi şi te gândeşti prea puţin la ceilalţi, chiar şi la cei mai apropiaţi, la cei mai iubiţi, deşi te străduieşti să nu-i dai la o parte, să nu-i pierzi din vedere în toiul zbuciumului. Ştii că te duci singur şi că ei rămân, iar în asta este mereu un element supărător care te face să-i simţi îndepărtaţi şi străini, aproape să le porţi pică. Astfel că da, voia să o scutească pe Luisa de agonia lui, dar voia mai ales să se scutească pe el însuşi. În plus, ţine cont că el nu avea

habar în ce fel năprasnic avea să moară. Asta a lăsat-o în seama mea. Nici măcar nu știa dacă urma să aibă o moarte năprasnică sau nu va avea alternativă și va îndura evoluția bolii până la sfârșit, dacă nu cumva va găsi puterea de a se arunca de la o fereastră când se va simți mai rău, va începe să se deformeze și durerile vor fi insuportabile. Eu nu i-am garantat nimic, nu i-am spus niciodată că da.

– Nu i-ai spus niciodată că da la ce?

Díaz-Varela mi-a aruncat din nou privirea aceea a lui, care nu era pe de-a-ntregul o privire fixă, poate doar o învăluire. Acum mi s-a părut că văd în ochii lui o sclipire de iritare. Dar, ca orice sclipire, a fost fugitivă, căci mi-a răspuns numaidecât și când a făcut-o expresia aceea i-a dispărut.

– La ce oare. La cererea lui, bineînțeles. „Dă-mă la o parte", mi-a cerut. „Nu-mi spune cum, nici când, nici unde, să vină prin surprindere, avem o lună și jumătate sau două luni, caută un mod și pune-l în practică. Nu-mi pasă care va fi. Cu cât mai repede, cu atât mai bine. Cu cât sufăr mai puțin timp și cu cât mai puțină durere, cu atât mai bine. Cu cât mă aștept mai puțin, cu atât mai bine. Fă ce vrei, angajează pe cineva care să-mi tragă un glonț, fă să mă calce cu mașina când traversez o stradă, să se prăbușească un zid peste mine sau să nu-mi funcționeze frânele mașinii sau farurile, nu știu, nu vreau să știu și nici să mă gândesc, gândește-te tu, orice, ce îți e la îndemână, ce îți trece prin cap. Trebuie să-mi faci favoarea asta, trebuie să mă salvezi de ce mă așteaptă în caz contrar. Știu că îți cer mult, dar eu nu sunt în stare să mă omor, nici să mă mut într-un loc din Elveția știind că mă duc acolo doar ca să mor între necunoscuți, cine ar putea să facă o călătorie atât de lugubră, spre propria-i execuție, ca și cum ai muri de câteva ori pe drum și în timpul șederii, fără încetare. Prefer să mă trezesc aici în fiecare zi cu o minimă iluzie de normalitate și să-mi văd de viața mea atât cât îmi este posibil, cu teama și cu speranța că ziua aceea va fi cea din urmă. Dar mai ales cu incertitudinea, incertitudinea este singurul lucru care mă poate ajuta; și ce știu că

pot să suport. Dar nu pot să știu că depinde de mine. Trebuie să depindă de tine. Dă-mă la o parte înainte de a fi târziu, trebuie să-mi faci favoarea asta". Asta mi-a spus, mai mult sau mai puțin. Era desperat și mort de frică. Dar nu-și pierduse cumpătul. Meditase îndelung la asta. Dacă se poate spune, cu răceală. Și nu vedea altă soluție. Chiar nu vedea.

– Și ce i-ai răspuns? l-am întrebat, iar întrebându-l am băgat de seamă că dădeam o oarecare crezare poveștii lui, chiar dacă o crezare ipotetică și pasageră, chiar dacă îmi spuneam că în realitate întrebarea mea fusese: „Și, presupunând că toate acestea au fost așa, să ne imaginăm o clipă în situația aceasta, tu ce i-ai răspuns?". Dar adevărul este că nu i-am formulat-o așa, firește că nu.

– La început am refuzat categoric, fără a-i permite să insiste. I-am spus că una ca asta nu se poate, că îmi cerea prea mult, că nu putea să dea nimănui o sarcină care-i revenea numai lui. Să-și facă curaj sau să angajeze el însuși un ucigaș plătit, n-ar fi prima oară când cineva și-ar comanda și și-ar plăti propria execuție. A spus că știe prea bine că îi lipsește curajul acesta și că nici nu e în stare să angajeze el pe cineva, că asta însemna să știe dinainte, să fie la curent cu modul și aproape cu momentul: odată ce ar fi stabilit contactul, ucigașul s-ar pune în mișcare, sunt oameni expeditivi și care nu-și acordă amânări, fac ce trebuie să facă și își văd de treabă. Nu era prea diferit de vizita în Elveția, a spus, continua să fie hotărârea lui, însemna să fixeze o dată concretă și să renunțe la consolarea incertitudinii, iar dacă se simțea incapabil de ceva, era să hotărască dacă astăzi sau mâine sau poimâine. În cazul acesta ar fi lăsat lucrurile de pe o zi pe alta, ar fi trecut vremea fără ca el să îndrăznească, n-ar fi considerat niciodată că e momentul și în cele din urmă l-ar fi prins virulența bolii, pe care dorea s-o evite cu orice preț... Și da, eu îl înțelegeam, în circumstanțele astea e ușor să-ți zici: „Încă nu, încă nu. Poate mâine. Da, de mâine nu trece. Dar în noaptea asta am să mai dorm acasă la mine, în patul meu, am să mai dorm cu Luisa. Doar încă o zi".

„Ar trebui să mor mai încolo, să-mi ofer o palidă desfătare", m-am gândit. „La urma urmelor, după aceea n-am să mă mai pot întoarce. Şi, chiar dacă aş putea, morţii fac rău când se întorc." Miguel avea multe calităţi, dar era slab şi nehotărât. Probabil că aşa am fi cu toţii într-o astfel de situaţie. Bănuiesc că şi eu.

Díaz-Varela a rămas tăcut şi privirea i-a devenit absorbită, de parcă s-ar fi pus în locul prietenului sau ar fi rememorat timpul când o făcuse. A trebuit să-l scot din stupoarea lui, care făcea sau nu parte dintr-o reprezentaţie.

– Asta a fost la început, ai spus. Şi după aceea? Ce te-a făcut să-ţi schimbi părerea?

A stat gânditor alte câteva clipe, şi-a trecut mâna pe faţă de parcă ar fi verificat dacă îi mai ţine bărbieritul sau a început să-i crească barba. Când a vorbit din nou, vocea i-a sunat foarte istovită, poate era copleşit de propriile-i explicaţii şi de discuţia aceea în care el ducea toată greutatea. Şi-a menţinut ochii preocupaţi şi a murmurat ca pentru sine:

– Nu mi-am schimbat părerea. Nu mi-am schimbat niciodată părerea. Din primul moment am ştiut că nu am de ales. Că, oricât de greu mi-ar fi, trebuie să-i satisfac cererea. Una a fost ce i-am spus lui şi cu totul altceva ce aveam de făcut. Trebuia să-l dau la o parte, cum spunea el, pentru că el nu avea să îndrăznească niciodată, nici în mod activ, nici pasiv, iar ce îl aştepta era cu adevărat crud. A stăruit şi m-a implorat, mi-a propus să-mi semneze o hârtie în care îşi asuma responsabilitatea, ba chiar a vrut să mergem la un notar. N-am acceptat. Dacă o făceam, el ar fi avut senzaţia că a semnat ceva mai mult, un fel de contract sau de pact, ar fi luat-o ca pe un da şi tocmai asta voiam să evit, preferam ca el să creadă că nu. Dar în cele din urmă nu i-am închis uşa complet. I-am spus că am să mă mai gândesc, deşi eram sigur că nu-mi voi schimba părerea. Să nu conteze pe asta. Să nu-mi mai pomenească de asta şi să nu mă mai întrebe nimic. Că cel mai bine ar fi să nu ne mai vedem şi să nu ne mai sunăm deocamdată. I-ar fi cu

neputinţă să nu stăruie, dacă nu prin cuvinte, atunci cu privirea, cu tonul şi cu o atitudine expectativă, iar asta nu doream: o dată şi ajunge. Însărcinarea macabră, discuţia lugubră erau de neîndurat. I-am spus că am să iau eu legătura cu el, ca să aflu cum îi mai este, n-am să-l las singur, iar între timp să-şi vadă de viaţă, adică să-şi caute moartea fără să se bazeze pe participarea mea. Nu putea să implice un prieten în aşa ceva, trebuia să se descurce singur. Dar i-am insuflat îndoiala. I-am dat şi nu i-am dat speranţă în acelaşi timp: destulă ca să se poată instala în incertitudinea lui salvatoare, ca să nu-mi excludă cu totul ajutorul, dar fără să simtă în el o ameninţare reală şi iminentă, să nu aibă impresia că propria-i suprimare este deja pusă în mişcare. Doar astfel ar fi fost capabil să continue să trăiască atât cât mai avea de trăit „sănătos", cu o minimă aparenţă de normalitate, aşa cum spusese şi cum tânjea să se poată amăgi. Dar cine ştie, poate chiar a reuşit puţin, pe cât era posibil. Încât pesemne că nici măcar n-a asociat atacul parcagiului asupra lui Pablo, nici insultele, nici acuzaţiile cu cererea pe care mi-o făcuse, n-am cum să ştiu, nu ştiu. Eu am sfârşit prin a-l suna din când în când, ca să-l întreb cum se mai simte, dacă au apărut durerea şi simptomele sau încă nu. Ba chiar ne-am văzut de vreo două ori şi şi-a îndeplinit cu strictеţe promisiunea, n-a menţionat nimic şi n-a insistat, ne-am purtat de parcă discuţia aceea n-ar fi avut niciodată loc. Dar băgam de seamă că are încredere în mine, avea aerul să aştepte ca eu să-l scot din încurcătură, să-i dau lovitura de graţie prin surprindere, într-o bună zi, înainte de a fi prea târziu, îşi vedea în mine izbăvirea, dacă se poate numi aşa eliminarea sa violentă. Eu nu-i spusesem că da în nici un fel, dar în fond avea dreptate: din primul moment, de când mi-a explicat situaţia, capul meu a început să lucreze. Am vorbit cu Ruibérriz ca să-mi dea o mână de ajutor şi să se ocupe de punerea în practică, iar restul îl cunoşti. Capul meu a trebuit să lucreze, să pună la cale precum capul unui criminal. A trebuit să mă gândesc cum să ucid la timp, cum să fac ca un prieten

să moară la termen şi să nu pară o crimă şi nici să nu fiu suspectat. Da, am folosit intermediari, am evitat să-mi murdăresc mâinile, a intervenit voinţa altora, am delegat, am lăsat ţie la cheremul hazardului, am îndepărtat fapta de mine şi de posibilităţile mele, până am avut iluzia că nu am nici o legătură, sau numai la origine. Dar am fost mereu conştient că la origine a trebuit să gândesc şi să acţionez ca un asasin. Aşa că în realitate nu e atât de ciudat să ai despre mine părerea pe care o ai astăzi. Ce crezi tu, María, nu are prea mare importanţă. După cum probabil poţi să-ţi închipui.

Atunci s-a ridicat ca şi cum ar fi terminat sau ca şi cum n-ar mai avea chef să continue, ca şi cum ar fi considerat întrevederea încheiată. Niciodată nu-i mai văzusem buzele atât de palide, cu toate că i le-am privit atât de mult. Istovirea şi mâhnirea, desperarea retrospectivă vădite mai devreme i se adânciseră deodată. Acum părea epuizat, de parcă ar fi făcut un imens efort fizic, nu doar verbal, cel pe care îl anunţaseră de la început mânecile suflecate. Poate că la fel de sleit ar fi părut cel ce înfipsese cuţitul de nouă ori într-un bărbat, sau poate de zece, ori de şaisprezece.

„Da, o crimă", m-am gândit, „nimic mai mult".

IV

A fost ultima oară când l-am văzut între patru ochi pe Díaz-Varela, aşa cum îmi închipuiam, şi s-a scurs destul timp până m-am întâlnit din nou cu el, însoţit şi din întâmplare. Dar în tot acest timp mi-a dat târcoale ziua şi noaptea, la început cu intensitate, apoi zăbovind estompat, *„palely loitering"*, cum spune o jumătate de vers de Keats. Presupun că el considera că nu mai avem nimic să ne spunem, trebuie să fi rămas cu senzaţia că îşi îndeplinise cu vârf şi îndesat sarcina de a-mi da explicaţii pe care crezuse, fără îndoială, că nu va trebui să le dea nimănui. Fusese imprudent cu Tânăra Prudentă (de fapt, nu mai sunt şi nici nu eram atât de tânără) şi nu mai avusese de ales, fusese obligat să-mi spună povestea lui sinistră sau sumbră, după caz. După aceea nu mai era nevoie să rămână în contact cu mine, să se expună bănuielilor mele, privirilor, subterfugiilor, judecăţilor tăcute, nici eu nu dorisem să-l supun acestora, ne-ar fi învăluit o atmosferă de tăcere şi de indispoziţie. El nu m-a căutat şi nici eu pe el. Se produsese o despărţire implicită, se ajunsese la un final pe care nici o atracţie fizică şi nici un sentiment reciproc nu erau de ajuns să-l întârzie.

În ziua următoare, în ciuda istovirii, trebuie să fi simţit că îşi luase o piatră de pe inimă sau că, dacă o înlocuise cu alta, aceasta era mult mai uşoară; eu acum ştiam mai multe, asistasem la o confesiune şi era mult mai improbabil decât înainte să mă duc la cineva cu informaţiile mele care nu puteau fi demonstrate. În orice caz, pusese una pe inima mea: mai rău decât gravele bănuieli şi prezumţiile poate pripite şi nedrepte era să cunosc două versiuni şi să nu ştiu pe care s-o aleg, sau mai

degrabă să ştiu că trebuie să le păstrez pe amândouă şi că ele vor conviețui în memoria mea până când ea le va expulza, istovită de repetare. Ce ni se povesteşte ne rămâne încorporat şi începe să facă parte din conştiința noastră, chiar dacă nu credem sau suntem siguri că nu s-a întâmplat niciodată, este doar născocire, aidoma romanelor sau filmelor, ca îndepărtata istorie a colonelului Chabert. Şi, cu toate că Díaz-Varela respectase vechiul precept de a relata în ultimul rând ceea ce trebuia să figureze ca adevărat şi în primul ceea ce trebuia înțeles ca fals, cert este că regula aceasta nu e de ajuns pentru a şterge cele inițiale sau anterioare. Le-am auzit şi pe acelea şi, chiar dacă momentan sunt negate de ce vine pe urmă, contrazise şi dezminţite, amintirea dăinuie şi dăinuie mai ales amintirea propriei noastre credulități când ascultam, când încă nu aveam habar că va urma o tăgăduire şi o vom considera adevărată. Ce a fost spus se recuperează şi ne răsună în minte, dacă nu în timp de veghe, cu siguranță în moțăială şi în vise, când ordinea nu contează, rămâne zbătându-se şi palpitând ca un îngropat de viu sau un mort ce revine, pentru că în realitate n-a murit, nici la Eylau, nici pe drumul de întoarcere, nici spânzurat de un copac, nici în alt loc. Cele spuse ne urmăresc şi ne vizitează uneori ca fantomele, iar atunci ni se pare că n-a fost de ajuns, că discuția cea mai lungă a fost foarte scurtă şi explicația cea mai completă a avut lacune; că trebuia să întrebăm mult mai mult şi să fim mai atenți, să băgăm de seamă ce nu a fost verbal şi înşală mai puțin decât ceea ce este.

Mi-a trecut într-adevăr prin cap să mă duc să-l caut pe acel doctor Vidal, Vidal Secanell, cu al doilea nume de familie n-ar fi fost confuzii. Chiar am descoperit pe Internet că lucrează într-un loc numit Centrul Medical Anglo-American, un nume ciudat, cu sediul pe strada Conde de Aranda, în cartierul Salamanca, mi-ar fi fost uşor să-mi fac programare, să-i cer să mă asculte şi să-mi facă o electrocardiogramă, cine nu-şi face griji pentru propria-i inimă. Dar eu nu am spirit de detectiv sau nu-mi este aşa atitudinea, iar pe de altă parte mi-a părut o mişcare pe cât de riscantă, pe atât de zadarnică: dacă Díaz-Varela

îmi oferise datele fără nici o problemă, era sigur că medicul acela îmi va întări versiunea lui, adevărată sau nu. Poate că acel doctor Vidal era colegul lui, şi nu al lui Desvern, poate că era anunţat ce trebuie să-mi răspundă dacă mă duc şi îl chestionez; putea oricând să-mi refuze accesul la o fişă care poate nu existase niciodată, în chestiunile acestea domneşte confidenţialitatea şi, la urma urmelor, cine eram eu; ar fi trebuit să mă duc cu Luisa ca să i-o ceară şi ea nu era la curent cu nimic şi nu avea nici cea mai mică bănuială, cum să mă duc să-i deschid ochii dintr-odată, asta implica să iau mai multe hotărâri şi să-mi asum o responsabilitate enormă, cea de a-i revela cuiva ceea ce poate nu vrea să ştie şi nu se poate ghici niciodată ce nu vrea cineva să ştie, până când nu i se dezvăluie, şi atunci posibilul rău nu mai are soluţie şi este târziu ca să mai dăm înapoi. Acel Vidal putea să fie alt colaborator, să-i datoreze lui Díaz-Varela favoruri enorme, să facă parte din conspiraţie. Sau nici măcar nu era nevoie. Trecuseră două săptămâni de când spionasem discuţia cu Ruibérriz; Díaz-Varela avusese la dispoziţie multe zile ca să conceapă şi să pregătească o relatare care să mă neutralizeze şi să mă potolească; putea să-l întrebe pe cardiologul acela, cu orice pretext (romancierii de la editură, în frunte cu înfumuratul de Garay Fontina, consultau astfel fără încetare tot felul de profesionişti), ce boală dureroasă, dezagreabilă şi mortală justifică verosimil ca un om să prefere să se omoare sau să roage un prieten să-l dea la o parte, neîndrăznind singur. Vidal poate să fie cinstit şi naiv, să-i dea o informaţie de bună credinţă, iar Díaz-Varela s-a bazat pesemne pe faptul că eu n-am să mă duc niciodată să-l văd, chiar dacă m-aş simţi tentată, cum m-am simţit într-adevăr. M-am gândit că mă cunoaşte mai bine decât bănuiesc, că în timpul relaţiei noastre fusese mai puţin distrat decât lăsase să se vadă şi mă studiase cu sârguinţă, iar gândul acesta m-a măgulit puţin, în mod stupid, sau erau rămăşiţele îndrăgostirii mele; acestea nu se sfârşesc dintr-odată, nici nu se transformă instantaneu în ură, dispreţ, ruşine sau simplă stupoare, este cale lungă până la aceste posibile sentimente înlocuitoare, este o perioadă accidentată de

intruziuni şi amestec, de hibriditate şi de contaminare, iar îndrăgostirea nu se sfârşeşte niciodată pe de-a-ntregul, atâta vreme cât nu trece prin indiferenţă, sau mai bine zis prin silă, atâta vreme cât te gândeşti: „E în van să mă întorc în trecut, ce lehamite mă cuprinde la ideea de a-l revedea pe Javier. Ce lehamite să-mi amintesc de el. Departe de mintea mea vremea aceea, inexplicabilul, un coşmar. Nu e atât de greu, dat fiind că nu mai sunt cea care am fost. Singurul obstacol e că, deşi nu mai sunt, de multe ori nu izbutesc să uit ce am fost şi atunci, pur şi simplu, numele meu îmi este dezagreabil şi aş vrea să nu fiu eu. În orice caz, o amintire deranjează mai puţin decât o fiinţă, chiar dacă uneori amintirea este devoratoare. Dar aceasta nu mai este, nu mai este".

A durat până să mi se ivească asemenea gânduri, cum era de aşteptat şi cum este normal. Şi nu m-am putut opri să întorc pe toate feţele ce îmi povestise Díaz-Varela, cele două versiuni dacă erau două şi să-mi pun întrebări referitoare la amănunte ce nu-mi fuseseră clarificate în fiecare dintre ele, nu există poveste fără goluri, fără contradicţii, fără umbre şi fără erori, în egală măsură cele reale şi cele inventate, iar în privinţa aceasta – a obscurităţii care înconjoară şi învăluie orice povestire – nu conta deloc cine fusese fiecare.

Am consultat iarăşi ştirile citite pe Internet despre moartea lui Deverne şi în una dintre ele am găsit frazele care mi se învârteau în cap: „Autopsia cadavrului omului de afaceri a dezvăluit că victima a primit şaisprezece lovituri de cuţit din partea asasinului. Toate loviturile au afectat organe vitale. În plus, cinci dintre ele erau mortale, după cum a dedus medicul legist". Nu înţelegeam prea bine diferenţa dintre o rană mortală şi alta care afecta organe vitale. La prima vedere, pentru un profan, par acelaşi lucru. Dar lucrul acesta era secundar în amărăciunea mea: dacă intervenise un medic legist şi acesta redactase un raport, dacă avusese loc o autopsie, aşa cum trebuie să fie obligatoriu în caz de moarte violentă, sau cel puţin la orice crimă, cum era cu putinţă să nu se fi descoperit în timpul ei o „metastază generalizată în tot organismul", după

cum spusese Díaz-Varela că i se diagnosticase lui Desvern? În după-amiaza aceea nu-mi trecuse prin cap să-l întreb pe Díaz-Varela, nu-mi dădusem seama, iar acum nu mai voiam sau nu mai puteam să-l sun, cu atât mai puțin pentru asta, ar intra la bănuieli, s-ar pune în gardă și s-ar sătura, poate s-ar gândi la alte măsuri ca să mă neutralizeze, constatând că nu mă liniștise cu explicațiile lui sau cu reprezentația lui. Aș fi putut înțelege că ziarele nu au publicat asta sau că informația nici nu li s-a comunicat, neavând legătură cu faptele, dar mi se părea și mai ciudat că Luisei nu i se adusese la cunoștință o astfel de circumstanță. Când stătusem de vorbă cu ea era limpede că nu avea habar de nimic cu privire la boala lui Deverne, așa cum dorise el, tot după cum spunea prietenul și călăul său indirect, sau „la origine". Puteam să-mi imaginez și răspunsul acestuia, dacă aș fi avut ocazia să-l întreb: „Tu crezi că un medic legist care examinează un tip care a primit șaisprezece lovituri de cuțit are să se deranjeze să mai verifice și altceva, să cerceteze starea preliminară de sănătate a victimei? E posibil să nici nu-l fi deschis și prin urmare nici n-au văzut; să nici nu fi existat autopsie propriu-zisă și să se fi completat raportul cu ochii închiși, era limpede de ce murise Miguel". Și poate că ar fi avut dreptate: la urma urmelor, aceasta fusese atitudinea celor doi chirurgi neglijenți, cu două secole în urmă, deși ordinul li-l dăduse Napoleon însuși: știind ce știau, nici nu s-au deranjat să-i ia pulsul căzutului și nimicitului Chabert. Pe de altă parte, în Spania aproape toată lumea face doar strictul necesar ca să salveze aparențele, n-are nimeni chef să aprofundeze sau să piardă timpul cu lucruri inutile.

Mai erau și termenii extrem de specializați în gura lui Díaz-Varela: nu era probabil să-i fi memorat doar după ce îi auzise pronunțați de Desvern cu ceva vreme în urmă, nici măcar ca acesta să-i fi reprodus în relatarea nenorocirii, oricât i-ar fi folosit medicii, oftalmologul, internistul, cardiologul. Un om desperat și îngrozit nu recurge la lexicul acesta aseptic ca să pună un prieten la curent cu propria-i condamnare, nu e normal. „Melanom intraocular", „melanom metastatic foarte evoluat",

adjectivul „asimptomatic", „rezecția ochiului", „enucleare", toate expresiile acestea îmi sunaseră a recent învățate, recent auzite de la doctorul Vidal. Dar poate neîncrederea îmi era nefondată: la urma urmelor, nici eu nu le-am uitat și a trecut mult mai mult timp de când le-am auzit de la el, doar atunci. Și poate chiar le repetă și le folosește cine suferă de boala aceasta, de parcă astfel și-o poate explica mai bine.

În favoarea veridicității poveștii sale, sau a versiunii finale, era în schimb faptul că Díaz-Varela se abținuse să-și exagereze propriul sacrificiu, sau suferința, sfâșietoarea contradicție, ori durerea imensă pentru că s-a văzut obligat să-l suprime într-un mod năprasnic și violent – aproape singurul mod ca o suprimare să fie năprasnică este nenorocirea – pe cel mai bun prieten, celui căruia avea să-i ducă dorul cel mai mult. Cu timpul scurgându-se năvalnic împotriva lui și cu un termen de nedepășit, știind că tocmai în cazul acesta, mai mult decât oricând, *„there would have been a time for such a word"*, cum adăugase Macbeth după ce aflase de moartea inoportună a soției. Că, fără îndoială, fusese un răgaz „pentru-asemeni veste", adică „pentru o asemenea frază" sau „informație": lui Díaz-Varela i-ar fi fost de-ajuns să nu facă nimic, să decline însărcinarea și să respingă cererea, ca să permită sosirea acelui timp pe care el nu l-ar fi adus, nici grăbit, nici perturbat; să lase lucrurile să-și urmeze anunțatul curs natural, crud și funebru, ca toate celelalte. Dar, ar fi putut să elaboreze multă literatură despre blestem sau soartă, ar fi putut să dea însărcinării aceste nume, să-și sublinieze lealitatea, abnegația, ba chiar să încerce să-mi inspire milă. Dacă s-ar fi bătut cu pumnul în piept și mi-ar fi descris propria-i angoasă, cum trebuise să-și înăbușe sentimentele și să-și ia inima în dinți ca să-i salveze pe Deverne și pe Luisa de o suferință și mai mare, lentă și crudă, de deteriorare, de diformitate și de contemplarea ei, l-aș fi suspectat și mai mult și mi-ar fi rămas prea puține îndoieli în privința ipocriziei sale. Dar fusese cumpătat și mă scutise de toate acestea; se mulțumise a-mi expune situația și a-mi mărturisi contribuția lui. Ceea ce din primul moment, așa spusese, știuse că trebuie să facă.

Totul sfârşeşte prin a se atenua, uneori încetul cu încetul şi cu mult efort, cu multă voinţă; uneori cu o iuţeală neaşteptată şi împotriva voinţei, în vreme ce încercăm zadarnic să nu ne pălească şi să nu ni se estompeze chipurile, iar faptele şi cuvintele să nu ni se înceţoşeze şi să plutească în memorie cu valoarea neînsemnată a celor citite în romane şi a celor văzute şi auzite în filme: ce se întâmplă în ele ne este indiferent şi uităm, odată terminate, chiar dacă au facultatea de a ne arăta ce nu cunoaştem şi ce nu se întâmplă, cum spusese Díaz-Varela vorbind despre *Colonelul Chabert*. Ce ni se povesteşte seamănă cu ele, căci nu cunoaştem direct şi nici nu avem certitudinea că a fost, oricât am fi asiguraţi că povestea este adevărată, nu inventată de cineva, ci întâmplată. În orice caz, face parte din universul nestatornic al povestirilor, cu golurile, contradicţiile, umbrele şi erorile lor, înconjurate şi învăluite toate în penumbră sau în obscuritate, fără să conteze că se pretind exhaustive sau transparente, căci nimic din toate acestea nu le este la îndemână, nici transparenţa, nici exhaustivitatea.

Da, totul se atenuează, dar e la fel de adevărat că nimic nu dispare şi nu se duce pe de-a-ntregul, dăinuie slabe ecouri şi fugitive reminiscenţe care se ivesc oricând aidoma fragmentelor de lespede într-un muzeu pe care nu-l vizitează nimeni, cadaverice ca ruinele timpanelor cu inscripţii sfărâmate, materie trecută, materie mută, aproape indescifrabile, aproape fără sens, absurde resturi care se păstrează fără nici un scop, căci niciodată nu vor mai putea fi întregite şi sunt mai degrabă tenebre decât lumină, mai degrabă uitare decât amintire. Şi totuşi,

acolo sunt, fără ca nimeni să le distrugă și să le alăture bucăților împrăștiate sau pierdute de câteva veacuri; sunt acolo, păstrate ca niște mici comori și superstiții, ca martori valoroși că a existat cineva vreodată, că a murit și a avut nume, chiar dacă nu-l vedem complet și reconstrucția îi este imposibilă și nimănui nu-i mai pasă de acel cineva care astăzi nu este nimeni. Nu dispare cu totul numele de Miguel Desvern, chiar dacă eu nu l-am cunoscut niciodată și l-am văzut doar de la distanță, în fiecare dimineață cu bunăvoință, luându-și micul dejun cu nevastă-sa. Cum nu se duc cu totul nici numele fictive ale colonelului Chabert și al doamnei Ferraud, al Contelui de la Fère și al lui Milady de Winter, în tinerețe Anne de Breuil, care a fost legată cu mâinile la spate și a fost spânzurată de un copac, pentru ca în mod misterios să nu moară și să se întoarcă, frumoasă ca amoraşii sau ca îndrăgostirile. Da, morții greșesc când se întorc și cu toate acestea o fac aproape toți, nu cedează, se înverșunează să devină balastul viilor, până când aceștia îi alungă și merg înainte. Nu eliminăm niciodată cu totul vestigiile, totuși, niciodată nu izbutim să facem materia trecută să amuțească cu adevărat și pentru totdeauna, iar câteodată auzim o respirație aproape imperceptibilă, ca a unui soldat agonizând care ar fi fost aruncat gol într-o groapă, cu camarazii morți, sau poate ca gemetele imaginare ale acestora, ca suspinele înăbușite pe care credea că le mai aude în câte o noapte, poate din pricina atingerii îndelungate și a condiției atât de apropiate, căci a fost gata să fie unul dintre ei, sau poate chiar a fost, iar atunci peripețiile și peregrinările prin Paris, reîndrăgostirea, chinurile și năzuința de restituire n-au fost decât ale unui fragment de lespede într-o sală de muzeu, ale unor ruine de timpane cu inscripții indescifrabile, sfărâmate, ale unei umbre de urme, ecoul unui ecou, o curbă minimă, un fir de cenușă, ale unei materii trecute și mute care a refuzat să treacă și să amuțească. Ceva de felul acesta pot să fiu eu pentru Deverne, dar nici măcar asta n-am știut să fiu. Sau poate că n-am vrut ca nici măcar tânguirea lui cea mai imperceptibilă să se filtreze în lume, prin intermediul meu.

Procesul de atenuare trebuie să fi început a doua zi după ultima mea vizită la Díaz-Varela, după despărţirea de el, cum încep toate procesele când ceva se încheie, aşa cum a început cu siguranţă pentru Luisa cel al atenuării suferinţei a doua zi după moartea soţului, chiar dacă ea o vedea doar ca pe prima zi a veşnicei dureri.

Am ieşit de acolo în toiul nopţii, iar atunci am făcut-o fără nici o îndoială. Nu avusesem niciodată certitudinea că va mai exista o dată următoare, că voi reveni, că îi voi mai atinge buzele şi, firește, nici că mă voi mai culca cu el, totul rămânea întotdeauna indefinit între noi, ca şi cum de fiecare dată când ne întâlneam trebuia s-o luăm din nou de la capăt, ca şi cum nimic nu s-ar fi acumulat, nici sedimentat, nici nu se străbătuse înainte o bucată de drum, iar cele întâmplate într-o după-amiază nu ofereau vreo garanţie – nici măcar un anunţ sau vreo probabilitate – că se va mai întâmpla acelaşi lucru în vreo după-amiază viitoare, apropiată sau îndepărtată; doar *a posteriori* avea să se descopere că da, fără ca asta să fie vreodată de folos pentru următoarea ocazie: era întotdeauna un mister, întotdeauna se întrevedea posibilitatea că nu, deşi în egală măsură se întrevedea că da, cum este natural, sau nu s-ar fi întâmplat ce sfârşea prin a se întâmpla.

Atunci, în schimb, am fost încredinţată că uşa aceea nu mi se va mai deschide niciodată, după ce se va închide în urma mea şi mă voi îndrepta spre lift; casa aceea avea să rămână închisă pentru mine, ca şi cum proprietarul ei s-ar fi mutat, ar fi

plecat în exil ori ar fi murit, unul dintre portalurile prin fața cărora încercăm să nu mai trecem după ce am fost excluși, iar dacă trecem din neglijență sau pentru că ocolul ar fi prea lung și nu avem altă soluție, ne uităm cu coada ochiului înfiorați și tulburați – dacă nu cumva năpădiți de spectrul vechii emoții – și grăbim pasul, ca să nu ne cufundăm în amintirea a ceea ce a fost și nu mai este. În noaptea din camera mea, întinsă în pat în fața copacilor veșnic fremătători și întunecați, înainte de a închide ochii ca să dorm sau nu, mi-a fost limpede și așa mi-am spus-o: „Acum știu că n-am să-l mai văd pe Javier și este cel mai bine, deși mă cuprinde nostalgia după tot ce a fost, îmi plăcea atât de mult când mă duceam acolo. S-a terminat, și nu astăzi. Chiar mâine am să mă trudesc să prefac făptura în amintire, deși o vreme va fi o amintire devoratoare. Răbdare, căci va veni ziua când nu va mai fi așa".

Dar după o săptămână, sau a fost mai puțin, ceva a întrerupt procesul, când încă se străduia să se urnească. Am ieșit de la lucru cu șeful meu Eugeni și cu colega mea Beatriz, cam târziu, căci încercam să petrec acolo cât mai multe ore cu putință, în companie și cu capul ocupat cu lucruri de care nu-mi păsa, cum face toată lumea când se sforțează într-o asemenea sarcină lentă și încearcă să nu se mai gândească la lucrurile la care tinde inevitabil să se gândească. Când îmi luam rămas-bun, am observat pe trotuarul din față o siluetă înaltă care făcea scurte plimbări într-o parte și în alta, ca și cum ar fi așteptat pe cineva cu care avea întâlnire și îl lăsase cu ochii în soare, cu mâinile în buzunarele paltonului, pesemne înghețat din pricină că stătea de ceva vreme acolo, aproape de cafeneaua de pe partea înălțată a străzii Príncipe de Vergara, unde îmi luam încă micul dejun în fiecare dimineață, amintindu-mi mereu de perechea perfectă care se destrămase. Nu purta haină de piele, ci un palton demodat de culoarea părului de cămilă, poate chiar din blana acestui animal, l-am recunoscut numaidecât. Nu era o coincidență, nu încăpea îndoială că pe mine mă aștepta. „Ce face aici", m-am gândit, „l-a trimis Javier", iar în

gândul acesta mi s-au amestecat – încă o dată în legătură cu acel Javier de ultimă oră, căruia îi asociam două fețe, sau demascatul, ca să-l numesc astfel – o teamă irațională și o iluzie prostească. „Îl trimite ca să verifice dacă sunt neutralizată și liniștită, sau pur și simplu din interes, ca să aibă vești de la mine, ca să știe ce mai fac după revelațiile și poveștile lui, încă n-a reușit să mă scoată din minte, din vreun motiv oarecare. Sau poate e o amenințare, un aviz, iar Ruibérriz vrea să mă avertizeze de ce mi se poate întâmpla dacă nu păstrez tăcerea până la sfârșitul lumii sau dacă fac investigații și mă duc la doctorul Vidal, Javier e genul care întoarce lucrurile pe toate fețele după ce se produc, a făcut-o după ce i-am ascultat discuția". Și, în timp ce gândeam asta, șovăiam dacă să-l evit și să plec cu Beatriz, s-o însoțesc până unde e nevoie, sau să rămân singură, cum intenționam la început și să-l las să mă abordeze. Am optat pentru ultima posibilitate, curiozitatea a fost din nou mai puternică; mi-am luat rămas-bun și am făcut șapte sau opt pași spre stația autobuzului, fără să mă uit la el. Doar șapte sau opt, căci a traversat imediat strecurându-se printre mașini și m-a oprit, atingându-mi ușor cotul, ca să nu mă sperie, iar când m-am întors m-a izbit explozia zâmbetului lui, un zâmbet atât de larg, că, după cum observasem de prima dată, descoperea partea interioară a buzelor când cea superioară se răsfrângea în sus, frapant, ca și cum i s-ar fi întors pe dos. Avea aceeași privire masculină estimativă, cu toate că de data aceasta eu eram acoperită bine, și nu în fustă mototolită sau ridicată și în sutien. Nu conta, era cu siguranță un individ cu viziune sintetică sau globală: înainte ca o femeie să bage de seamă, a și examinat-o în totalitate. Nu m-am simțit prea măgulită pentru asta, îmi părea unul dintre oamenii care pe măsură ce îmbătrânesc își coboară criteriile de apreciere, nu au nevoie de prea multă încurajare și sfârșesc prin a se da în vânt după orice se deplasează cu o oarecare grație.

– Ce minune, María, ce coincidență, mi-a spus și și-a dus o mână la sprânceană, imitând gestul de a-și scoate pălăria.

cum făcuse data trecută luându-şi la revedere, când era gata să intre în lift. Îţi aduci aminte de mine, sper. Ne-am cunoscut acasă la Javier, Javier Díaz-Varela. Am avut privilegiul ca tu să nu ştii că sunt acolo, îţi aduci aminte? Ai fost surprinsă, eu am fost uluit, dar din nefericire uluirea a fost scurtă.

M-am întrebat de-a ce se joacă. Îşi permitea să simuleze o întâlnire întâmplătoare, când eu îl văzusem bine aşteptând, iar el îşi dăduse fără îndoială seama că îl observ, nu-şi lua ochii de la uşa editurii în timp ce rătăcea dintr-o parte în alta, stătea aşa cine ştie de când, poate de la teoretica oră când ni se încheie programul de lucru, de care ar fi putut să întrebe la telefon şi care nu avea legătură cu cea reală. Am hotărât să-i ţin isonul, măcar în primă instanţă.

– Ah, da, am zis şi am schiţat la rândul meu un zâmbet, din politeţe, ca să răspund. A fost cam stânjenitor pentru mine. Ruibérriz, nu-i aşa? Nu e un nume de familie prea comun.

– Ruibérriz de Torres, e compus. Deloc comun. O familie de militari, prelaţi, medici, avocaţi şi notari. Dacă ţi-aş spune. Pe mine m-au trecut pe lista neagră, sunt oaia neagră, te asigur, chiar dacă astăzi port o culoare deschisă.

Şi-a pipăit reverul paltonului cu dosul palmei, un gest dispreţuitor, de parcă n-ar fi fost obişnuit cu el, ca şi cum l-ar fi deranjat să nu poarte piele neagră Gestapo. A râs de mica lui glumă fără nici o legătură. Se amuza singur sau încerca să-şi contamineze interlocutorul. Avea toate trăsăturile unui golan, dar la prima vedere părea un golan cordial şi mai degrabă inofensiv, îţi era greu să crezi că fusese amestecat în fabricarea unei crime. La fel ca Díaz-Varela, avea aerul unui tip normal, fiecare în stilul lui. Dacă luase parte (şi luase parte în mod cât se poate de activ, nu încăpea îndoială, din orice motive, vag leale şi incontestabil josnice), nu părea capabil să recidiveze. Dar poate că aşa sunt majoritatea criminalilor, simpatici şi amabili, am cumpănit, când nu îşi comit crimele.

– Te invit să bem ceva ca să ne sărbătorim întâlnirea, ai timp? Chiar aici, dacă vrei. (A arătat cafeneaua micului dejun.)

Chiar dacă ştiu sute de locuri infinit mai distractive şi cu mai multă atmosferă, locuri care nici nu-ţi imaginezi că există în Madrid. Dacă ai chef pe urmă, putem merge în unul din ele. Sau să luăm cina într-un restaurant, cum stai cu foamea? Sau putem să mergem să dansăm, dacă preferi.

M-a înveselit ultima propunere, să mergem să dansăm, suna a alte vremuri. Şi cum să mă duc să dansez după ce ieşisem de la lucru, la o oră absurdă şi cu un necunoscut, de parcă aş fi avut şaisprezece ani? Şi, pentru că mă înveselise, am râs din toată inima.

– Ce tot spui, cum să mă duc să dansez la ora asta şi îmbrăcată aşa. Sunt aici de la nouă dimineaţa.

Am făcut un gest cu capul spre uşa editurii.

– Bine, ziceam după aceea, după ce cinăm. Dar cum doreşti, dacă vrei trecem pe la tine şi faci duş, te schimbi, apoi plecăm să ne distrăm. Tu poate nu ştii, dar sunt locuri unde se poate dansa la orice oră. Chiar şi la amiază. (A izbucnit în hohote. Râsul îi era lasciv.) Te aştept cât e nevoie sau te iau de unde îmi spui.

Era invadator şi şarlatan. După cum se purta, nu lăsa impresia că îl trimisese Díaz-Varela, deşi aşa trebuie să fi fost. Dacă nu, de unde ştia unde lucrez? Se purta, însă, de parcă o făcea din proprie iniţiativă, de parcă i-ar fi rămas în cap imaginea mea îmbrăcată lejer, cu câteva săptămâni în urmă, şi s-ar fi hotărât să-şi încerce norocul fără urmă de disimulare, să se arunce cu capul înainte, un capriciu fulminant, este tactica unor bărbaţi şi de obicei dă rezultate excelente, dacă sunt joviali. Mi-am amintit că atunci avusesem nu doar senzaţia că îmi contabiliza existenţa într-o clipă, dar mi s-a părut şi că faptul că fusesem prezentaţi, atât de sumar, îl considerase un pas înainte sau chiar o investiţie; ca să spun aşa, mă nota într-o agendă mentală ca şi cum ar fi sperat să mă revadă curând între patru ochi sau altundeva, ori chiar avea de gând să-i ceară mai târziu telefonul meu lui Díaz-Varela, fără nici o jenă. Poate că acesta se referise la mine ca la „o tipă", întrucât era singurul termen

pe care Ruibérriz de Torres era în stare să-l înţeleagă: pentru el eram cu siguranţă asta, „o tipă". Nu mă deranja, şi pentru mine există inşi care sunt „tipi" şi atât. El făcea parte din categoria aceasta de indivizi, a căror obrăznicie nu are limite, încât uneori devine dezarmantă. Eu îi asociasem atitudinea cu lipsa de respect reciproc, ştiindu-se complici, cunoscând fiecare cele mai îngrozitoare slăbiciuni ale celuilalt, fiind tovarăşi de crimă. Lui Ruibérriz părea să nu-i pese de relaţia mea cu Díaz-Varela. Sau poate, mi-a trecut prin cap, acesta îl informase că nu mai exista nici una. Ideea aceasta m-a iritat, posibilitatea să-i fi dat cale liberă fără nici o urmă de luptă, fără nici o rămăşiţă de simţ al proprietăţii, oricât de difuz ar fi fost – de simţ al descoperirii, dacă doriţi –, fără nici un strop de gelozie, iar asta m-a ajutat să devin şi mai serioasă, să-l opresc pe nerușinat, cu delicateţe, fără cuvinte, căci apariţia sa continua să mă intrige. Am acceptat să beau un pahar la cafenea, fără să ne întindem; atâta tot, l-am avertizat. Ne-am aşezat la masa de lângă fereastră, cea pe care o ocupa de obicei Perechea Perfectă când exista, m-am gândit „Ce decădere". El şi-a dat jos paltonul cu un gest hotărât, de trapezist, şi şi-a umflat numaidecât toracele, nu încăpea îndoială că e mândru de pectoralii săi, îi socotea un activ. Şi-a păstrat impunătorul *foulard*, credea pesemne că îi stă bine şi se asorta cu pantalonii foarte strâmţi, ambele obiecte de îmbrăcăminte fiind de culoare ecru: culoare distinsă, dar mai potrivită primăvara, probabil nu prea ţinea seama de ce sugerează anotimpurile.

Îmi lansa complimente, vorbea despre banalităţi. Complimentele erau directe, neruşinat de linguşitoare, dar nu de prost gust, încerca să agaţe şi să pară amuzant, dar izbutea mai degrabă când nu o pretindea, glumele îi erau previzibile, mediocre, cam naive, asta era totul. M-am impacientat, amabilitatea iniţială mi s-a diminuat, îmi era greu să râd, m-a cuprins istovirea pricinuită de nesfârşita zi de lucru, nu dormeam prea bine de la despărţirea de Díaz-Varela, hărţuită fiind de coşmaruri şi de agitaţia trezirilor. Ruibérriz nu-mi era antipatic, în ciuda lucrurilor pe care le ştiam – bine, poate că nu făcuse decât să întoarcă un serviciu sau ajutase un prieten care trebuia să treacă prin îngrozitoarea cumpănă de a-l ajuta să moară repede pe un alt prieten, care trebuia să moară ieri, înainte de vreme sau de vremea lui naturală, ori fixată (de al doilea hazard al său, e acelaşi lucru) –, dar nu mă interesa deloc, era un superficial, nici măcar nu puteam să-i apreciez curtoazia. Nu era conştient că îmbătrâneşte, trebuie să fi fost mai aproape de şaizeci decât de cincizeci de ani, dar se purta ca un bărbat de treizeci. Poate că, în parte, de aceea se păstra atât de bine, din punct de vedere fizic, nu se putea tăgădui, la prima vedere părea de patruzeci şi ceva.

– De ce te-a trimis Javier? l-am întrebat deodată, profitând de un moment de tăcere sau de lâncezeală a discuţiei: fie nu-şi dădea seama că toată curtarea lui îşi pierde vigoarea şi orice posibilitate de succes, fie tenacitatea îi era invincibilă, odată pus pe treabă.

– Javier?

Surpriza i-a părut autentică.

– Nu m-a trimis Javier, am venit pe cont propriu, aveam niște chestii de făcut prin zonă. Și chiar dacă n-ar fi fost așa, nu te subestima, știi că nu e nevoie ca un bărbat să fie încurajat ca să vrea să se apropie de tine.

Nu pierdea nici o ocazie să mă măgulească, trecea direct la subiect. Cum am spus, un capriciu urgent, iar la fel de urgent era să cerceteze dacă poate sau nu să și-l satisfacă. Dacă da, minunat. Dacă nu, găsește alta. Dar nu-l vedeam în stare să încerce de două ori, nici să zăbovească la nesfârșit într-o cucerire. Dacă de la primul atac ceva nu i-ar ieși bine, ar renunța fără să aibă senzația de eșec și nu și-ar mai aduce aminte. Acela era primul lui atac și probabil singurul, nu avea să mai piardă timpul în altă zi, având de unde să aleagă, fiind atât de puțin pretențios.

– Ah, nu? Și de unde ai știut unde lucrez? Nu-mi spune că treceai pe aici din întâmplare. Te-am văzut așteptând. De la ce oră stăteai acolo? E prea frig ca să te învârți pe stradă, prea mare deranjul ca să vii pe cont propriu și nu merit atât de mult. Când ne-a prezentat, Javier nici nu mi-a rostit numele de familie. Să-mi spui cum m-ai localizat cu o asemenea precizie, dacă nu te-a trimis. Ce vrea să știe, din moment ce i-am crezut povestea de prietenie și sacrificiu?

Ruibérriz și-a întrerupt pe îndelete unul dintre zâmbete; sau mai bine zis zâmbetul, căci nu-l părăsea nici o clipă, nu încăpea îndoială că își considera un activ dantura scăpărătoare în stilul lui Gassman, asemănarea cu actorul îi era vădită și îl făcea mai simpatic. Sau n-a fost pe îndelete, doar că buza superioară îndoită în sus i-a rămas agățată sau lipită de gingie, asta se întâmplă când nu este suficientă salivă, și i-a trebuit cam mult timp ca să și-o elibereze. Așa trebuie să fi fost, căci a schițat niște gesturi de rozător, destul de ciudate.

– E adevărat, nu ți-a pronunțat atunci numele de familie, a răspuns cu o expresie de uimire la reacția mea, dar după aceea am vorbit despre tine la telefon și i-au scăpat date suficiente ca să te găsesc în mai puțin de zece minute. Nu mă subestima. Nu

mă descurc rău la investigații, nu-mi lipsesc nici contactele, iar astăzi, cu Internet, Facebook și toate astea, nu se mai fofilează nimeni, dacă știi un amănunt. Nu-ți intră în cap că de când te-am văzut apărând mi-ai căzut cu tronc? Hai, hai. Îmi placi la nebunie, María, îți dai seama. Și azi, chiar dacă te văd în împrejurări și în haine atât de diferite de cele de prima oară, nu poți câștiga la loterie în fiecare zi. A fost un *flash*, mi s-au aprins călcâiele. Dacă vrei adevărul adevărat, de săptămâni întregi nu-mi pot scoate imaginea aia din cap.

Și-a recăpătat zâmbetul de parcă n-ar fi fost nimic. Nu se jena deloc să se refere mereu la scena goliciunii mele, nu-l îngrijora să pară insolent, la urma urmelor se presupunea că sosirea lui ne întrerupsese o tăvăleală mie și lui Díaz-Varela, sau cam așa ceva. Nu fusese așa, dar aproape. Spusese „mi-ai căzut cu tronc" și „mi s-au aprins călcâiele", expresii cam învechite; iar verbul „a se fofila" nu mai e la modă; vocabularul îi dezvăluia vârsta mai degrabă decât înfățișarea, căci era încă destul de chipeș.

– Ați vorbit despre mine? Și de ce naiba mi-ați făcut onoarea asta? Relația pe care am avut-o n-a fost deloc publică. Dimpotrivă. Nu i-a plăcut deloc să mă vezi, să ne întâlnim, sau nu ți-ai dat seama că murea de ciudă? Mă surprinde că a pomenit de mine pe urmă, credeam că vrea să uite întâlnirea aceea.

Am tăcut deodată, întrucât atunci mi-am adus aminte de ce presupusesem eu: că Díaz-Varela încercase să reconstituie împreună cu Ruibérriz dialogul pe care îl avuseseră în vreme ce eu ascultam după ușă, pentru a cântări cât și ce putusem să aud, cât aflasem; și că, după ce își recapitulase cuvintele, acela ajunsese la concluzia că e mai bine să mă înfrunte, să-mi dea explicații, să inventeze o poveste sau să-mi relateze cele întâmplate, în orice caz să-mi ofere o poveste mai favorabilă decât cea imaginată de mine, de aceea mă sunase și mă chemase după două săptămâni. Astfel că da, era probabil să fi vorbit despre mine, iar Javier îi spusese destule pentru ca Ruibérriz să mă caute pe cont propriu și fără să ceară voie, ca să spun așa. Nu încape îndoială că nu e genul care cere consimțământul

cuiva când vrea să agațe o tipă. O fi din cei ce nu respectă și nu-și interzic nici măcar soțiile sau iubitele prietenilor, sunt mai numeroși decât se crede și trec peste orice. Poate că Díaz-Varela nu avea habar că mă căutase, nu știa de incursiunea din după-amiaza aceea.

– Stai puțin, am adăugat numaidecât. Da, ți-a vorbit de mine, nu-i așa? Ca de o problemă. Ți-a vorbit cu îngrijorare, ți-a povestit că vă auzisem, că pot să vă bag în bucluc dacă îmi vine chef să mă duc să spun cuiva, Luisei sau poliției. De-asta ți-a vorbit de mine, nu? Și ce, ați inventat împreună povestea cu melanomul sau v-a dat o mână de ajutor Vidal? Poate ți-a venit ideea ție, ca om cu imaginație ce ești? Sau lui? Nu știu tu, acum că mă gândesc, dar el citește romane, așa că e foarte probabil să-i fi trecut prin cap.

Lui Ruibérriz i-a pierit din nou zâmbetul, fără tranziție de data aceasta, de parcă i-ar fi fost desenat cu cretă și șters deodată cu o cârpă. A devenit brusc serios, i-am văzut alerta în ochi, atitudinea nu-i mai era galantă și frivolă, ba chiar și-a îndepărtat scaunul de al meu, după ce se străduise să și-l lipească.

– Știi de boală? Ce altceva mai știi?

– Păi mi-a povestit toată melodrama. Ce ați făcut cu bietul parcagiu, chestia cu mobilul, apoi briceagul. Poate să-ți fie recunoscător, ți-a revenit partea cea mai rea, în vreme ce el stătea liniștit acasă, nu? Conducând operațiunile, un Rommel.

Nu mi-am putut stăpâni sarcasmul, pe Díaz-Varela îl disprețuiam.

– Știi ce-am făcut?

A fost mai degrabă o constatare decât o întrebare. A zăbovit câteva secunde înainte de a continua, ca și cum ar fi cumpănit descoperirea, pentru el așa părea să fie. Și-a dat în jos buza superioară cu degetele, un gest rapid și disimulat: nu-i rămăsese agățată, dar era cam sus. Poate dorea să se asigure că expresia nu îi mai este surâzătoare. Ceea ce tocmai aflase îl îngrijora sau nu-i pica deloc bine, dacă nu cumva se prefăcea. În cele din urmă a adăugat, pe un ton dezamăgit:

– Am crezut că n-are să-ți spună nimic, așa a zis. Că i se pare mai prudent să lase lucrurile așa cum sunt și să spere că n-ai auzit prea multe sau că n-ai să pui lucrurile cap la cap, ori pur și simplu ai să taci. Și că termină relația cu tine, asta da. Nu era solidă, mi-a mărturisit, putea s-o lase să moară fără probleme. Era de ajuns să nu te mai caute și să nu răspundă la apelurile tale ori să te amâne de azi pe mâine. Deși nu credea că ai să insiști. „E foarte discretă", mi-a spus, „nu așteaptă niciodată nimic". Nu existau nici obligații. Să te facă să uiți ce ai putut să auzi din discuția noastră. Mai bine să nu-ți dea informații, spunea, „iar timpul s-o facă să se îndoiască de cele auzite. Până la urmă va deveni ireal, se va gândi că au fost închipuirile ei. Imaginații auditive", nu era rău. De aceea am conchis că am cale liberă, vreau să spun cu tine. Și că despre mine nu știi nimic. Nimic de felul ăsta.

A rămas din nou tăcut. Făcea eforturi să-și amintească sau reflecta, iar următorul lucru l-a spus ca pentru sine, nu pentru mine:

– Nu-mi place, nu-mi place să nu mă informeze, să-și permită să nu mă pună la curent cu lucruri care mă afectează direct. El n-ar trebui să spună nimănui povestea asta, nu e doar a lui, de fapt e mai mult a mea. Eu mi-am asumat mai multe riscuri și sunt mai expus. Pe el nu l-a văzut nimeni. Mi-e drag ca sarea în ochi că s-a răzgândit și ți-a spus, știi? Iar pe deasupra fără să mă anunțe. Cu siguranță m-am făcut de râs, aici, cu tine.

Era foc și pară, cu privirea absorbită sau concentrată. Entuziasmul pentru mine îi înghețase. Am așteptat puțin înainte de a răspunde ceva.

– De fapt, să mărturisească o crimă comisă de mai mulți... am spus. Ar fi trebuit să-i consulte pe ceilalți, nu? Mai întâi. Măcar asta.

Nu mi-am putut stăpâni ironia. A sărit ca un arc, revoltat.

– Ei, ia ascultă. Asta nu e așa, nu întrece măsura. Nu e vorba de crimă. Se punea problema să-i oferim unui prieten o moarte mai bună, cu mai puțină suferință. Bine, bine, nu e nici una bună, iar parcagiul s-a înverșunat cu loviturile de cuțit, asta nu

puteam să prevedem, nici măcar nu aveam certitudinea că are să se hotărască să folosească briceagul. Dar cea care îl aştepta era înspăimântătoare, Javier mi-a descris procesul. Cea pe care a avut-o a fost măcar rapidă, dintr-odată şi fără etape. Etape foarte dureroase, cu deteriorare, iar soţia şi copiii l-ar fi văzut prefăcut într-un monstru. Asta nu se poate numi crimă, fugi de-aici! E altceva. E un act de caritate, cum a spus Javier. Un omor milostiv.

Părea convins, părea sincer. Astfel că m-am gândit: „Una din trei: ori melodrama e adevărată, nu e o invenţie; ori Javier l-a amăgit şi pe tipul ăsta cu boala; ori tipul ăsta joacă teatru la ordinele cui îl plăteşte. Iar în ultimul caz e foarte bun actor, trebuie s-o recunoaştem". Mi-am adus aminte de fotografia lui Desvern din presă şi pe care eu o văzusem de bine, de rău pe Internet: fără haină, fără cravată şi poate fără cămaşă, unde i-or fi ajuns butonii, plin de tuburi şi înconjurat de personal sanitar care îl manipula, cu rănile la vedere, în mijlocul străzii, într-o baltă de sânge şi atrăgând atenţia trecătorilor şi automobiliştilor, inconştient, sleit de puteri şi agonizând. El ar fi fost îngrozit să se vadă sau să se ştie expus astfel. Parcagiul se înverşunase, într-adevăr, dar cine-ar fi putut s-o prevadă, era vorba de un omor caritabil şi poate chiar era, poate că totul era adevărat, iar Ruibérriz şi Díaz-Varela acţionaseră de bună credinţă, cât era cu putinţă şi cât permitea complexitatea cazului. Dacă nu cumva buimăceala lor. Îndată ce am admis cele trei posibilităţi şi mi-am amintit imaginea aceea, m-a năpădit un soi de descurajare sau lehamite. Când nu ştii ce să crezi şi nici nu eşti gata să faci pe detectivul amator, oboseşti, îţi vine să arunci totul cât mai departe, abandonezi, nu te mai gândeşti şi nu-ţi mai pasă de adevăr sau, ceea ce este acelaşi lucru, de încâlceală. Adevărul nu este niciodată limpede, este întotdeauna nedesluşit. Până la lămurire. Dar în viaţa reală aproape nimeni nu are nevoie să investigheze şi nu se ocupă să investigheze nimic, asta se întâmplă doar în romanele puerile. Totuşi, am făcut o ultimă tentativă, deşi fără tragere de inimă, îmi închipuiam răspunsul.

– Mda. Şi ce se mai aude de Luisa, soţia lui Deverne? Faptul că Javier o consolează e tot un act de pietate?

Ruibérriz de Torres a fost din nou uimit ori s-a prefăcut de minune.

– Soţia? Ce-i cu ea? Despre ce consolare vorbeşti? Fireşte că are s-o ajute, că are s-o consoleze cât poate, ca şi pe copii. E văduva prietenului lui, sunt orfanii lui.

– Javier e îndrăgostit de ea de multă vreme. Ori s-a înverşunat să fie, nu contează. Pentru el a fost providenţial să-l dea la o parte pe soţ. Se iubeau mult, cuplul acela. N-ar fi avut nici cea mai mică şansă, cu el viu. Acum da, are câteva. Cu răbdare, încetul cu încetul. Stând aproape.

Ruibérriz şi-a recuperat o clipă zâmbetul, fără forţă. A fost un zâmbet timid, compătimitor, ca şi cum s-ar fi jenat că mă amăgesc atât de mult, că sunt atât de naivă, că înţeleg atât de puţin un bărbat care mi-a fost amant.

– Ce tot spui, mi-a răspuns cu dispreţ. N-a suflat o vorbă despre asta, nici eu n-am băgat de seamă. Nu-ţi face iluzii sau nu te consola gândindu-te că a terminat-o cu tine pentru că o iubeşte pe alta. Şi în asemenea măsură, e ridicol. Javier nu e din cei care se îndrăgostesc, e al naibii, îl cunosc de atâţia ani. De ce crezi că nu s-a însurat niciodată?

A forţat un hohot scurt, ce se pretindea sarcastic.

– Cu răbdare, spui. El habar n-are ce-i aia, cu femeile. De aia e burlac, printre alte motive.

A schiţat un gest de respingere cu mâna.

– Ce absurditate, nu pricepi nimic.

Şi, cu toate acestea, a rămas din nou gânditor sau încercând să-şi amintească. Ce uşor e să-i insufli cuiva îndoiala.

Da, cel mai probabil era ca Díaz-Varela să nu-i fi spus nimic, mai ales dacă îl trăsese pe sfoară. Mi-am amintit că în momentul când o menţionase pe Luisa în discuţia pe care o spionasem, nu-i rostise numele. În faţa lui Ruibérriz, eu fusesem o „tipă", dar ea fusese „doamna", doar atât, cu sensul neîndoielnic de soţie. Ca şi cum nu i-ar fi fost cineva apropiat. Ca şi cum ar fi fost condamnată să fie doar atât, soţia prietenului său.

Ruibérriz nu-i văzuse niciodată pe amândoi împreună, încât nu putuse să-i sară în ochi ceea ce pentru mine fusese evident din primul moment, în după-amiaza aceea, acasă la Luisa. Am presupus că şi profesorul Rico băgase de seamă, deşi cine ştie, părea prea preocupat de propriile-i cauze ca să fie atent la exterior, un distrat. N-am vrut să insist. Ruibérriz avea din nou privirea absorbită sau concentrată. Nu mai aveam despre ce să vorbim. El îşi lăsase baltă curtarea, în orice caz reală, nu încăpea îndoială, neplăcută surpriză avusese. Eu nu aveam să deslușesc nimic şi, pe de altă parte, nici nu mă interesa. Tocmai renunţasem, cel puţin amânasem până în altă zi, până în alt secol.

– Ce ţi s-a întâmplat în Mexic? l-am întrebat deodată, ca să-l scot din uluirea relativă, ca să-l încurajez. Am observat că nu mi-ar fi fost greu să-l simpatizez. Nu va exista ocazia, nu aveam intenţia să-l revăd vreodată în viaţă, la fel ca pe Díaz-Varela, la fel ca pe Luisa Alday, la fel ca pe ei toţi. Speram ca editura să nu achiziţioneze vreo carte a lui Rico.

– În Mexic? De unde ştii că mi s-a întâmplat ceva în Mexic?

Pentru el chiar că a fost o surpriză imensă, era imposibil să-şi aducă aminte.

– Nici măcar Javier nu cunoaşte toată povestea.

– Te-am auzit spunând-o acasă la el, când ascultam după uşă. Că acolo avuseseşi o problemă, cu multă vreme în urmă. Că acolo erai căutat sau erai în evidenţele poliţiei, ceva de genul ăsta ai spus.

– La naiba, atunci chiar că ai auzit.

Şi a adăugat numaidecât, de parcă ar fi trebuit să lămurească urgent ceva ce eu încă nu ştiam:

– Nici aia n-a fost o crimă, câtuşi de puţin. A fost în legitimă apărare clară, el sau eu. Aveam doar douăzeci şi doi de ani...

S-a întrerupt, pricepând că îmi povesteşte prea multe, că în realitate doar îşi amintea sau vorbea cu el însuşi, dar cu voce tare şi în faţa unui martor. Îl impresionase afirmaţia mea, numisem crimă moartea lui Desvern.

Am tresărit. Nu mi-aş fi închipuit niciodată că mai are un cadavru în spate, indiferent cum a fost. Mi se părea un escroc

normal, incapabil de fapte sângeroase. Povestea cu Deverne o văzusem ca pe o excepţie, ca pe ceva la care se simţise obligat, iar la urma urmelor el nu pusese mâna pe armă, delegase la rândul lui, ceva mai puţin decât Díaz-Varela.

– Eu n-am spus nimic, i-am răspuns repede. Doar te-am întrebat, nu ştiu despre ce vorbeşti. Dar aproape că prefer să nu ştiu, dacă a mai fost un mort la mijloc. Să lăsăm asta. E clar că nu trebuie să pui niciodată întrebări.

M-am uitat la ceas. M-am simţit deodată stânjenită pentru că eram aşezată unde obişnuia să stea Desvern, vorbind cu călăul său indirect.

– În plus, trebuie să plec, e foarte târziu.

Nu mi-a luat în seamă ultimele cuvinte, cumpănea mai departe. Îi insuflasem îndoiala, nădăjduiam să nu se ducă acum să-l interogheze pe Díaz-Varela cu privire la Luisa, să-i ceară socoteală, iar asta să-l facă pe Díaz-Varela să mă cheme din nou, ce ştiu eu, ca să mă dojenească. Dacă nu cumva Ruibérriz rememora cele petrecute în Mexic cu atâtea secole în urmă, era limpede că încă îl chinuiau.

– A fost din vina lui Elvis Presley, ştii? a zis după câteva secunde, pe alt ton, de parcă ar fi văzut deodată o ultimă posibilitate de a mă impresiona şi de a nu fi făcut drumul zadarnic. A rostit-o foarte serios.

Eu am râs puţin, nu m-am putut stăpâni.

– Vrei să spui Elvis Presley în persoană?

– Da, am lucrat cu el vreo zece zile, când se turna un film în Mexic.

Acum am izbucnit într-un hohot zgomotos, în ciuda contextului sumbru.

– Mda, am zis râzând. Mai ştii şi pe ce insulă trăieşte, după cum susţin admiratorii? Şi cu cine e ascuns, cu Marilyn Monroe sau cu Michael Jackson?

S-a supărat, mi-a aruncat o privire tăioasă. S-a supărat cu adevărat, pentru că mi-a spus:

– Tu eşti fraieră, fată. Nu crezi? Am lucrat cu el şi m-a băgat într-un bucluc.

Devenise mai serios decât oricând. Se ofuscase, se enervase. Nu putea fi adevărat, suna a fanfaronadă, a delir; dar era clar că pune la suflet. Am dat înapoi cum am putut.

– Bine, bine, scuzați-mă, nu voiam să vă jignesc. Dar e cam incredibil, nu? Înțelegi...

Și am adăugat, ca să schimb subiectul fără a-l abandona brusc, fără a începe o retragere care să-l facă să creadă că îi considerasem povestea imposibilă ori îl luasem drept smintit:

– Ascultă, ce vârstă ai atunci, dacă ai lucrat cu Regele, nici mai mult, nici mai puțin? A trecut atâta amar de vreme de când a murit, nu? Cincizeci de ani?

Tot mă bufnea râsul, dar din fericire am fost în stare să mă stăpânesc. Am observat imediat că își redobândea cochetăria. Însă, chiar și așa, mai întâi m-a certat.

– Nu exagera. Pe 16 august anul ăsta se împlinesc vreo treizeci și patru, cred. Nu cred că mai mult.

Știa cu exactitate, pesemne că era un fan în toată regula.

– Să vedem, câți îmi dai?

Am vrut să fiu amabilă, ca să mă revanșez. Fără a exagera, ca să nu-l măgulesc.

– Nu știu. Cincizeci și cinci?

A zâmbit satisfăcut, de parcă ar fi uitat deja ofensa. A zâmbit atât de deschis, încât buza superioară i-a luat-o din nou în sus, descoperindu-i dinții albi, dreptunghiulari și sănătoși, dar și gingiile.

– Mai pune zece, cel puțin, a răspuns satisfăcut. Ei? Ce părere ai?

Chiar că se ținea bine, atunci. Avea ceva infantil, de aceea era ușor să-l simpatizezi. Probabil că era altă victimă a lui Díaz-Varela, la care mă obișnuiam să mă gândesc nu folosindu-i prenumele, pe care i-l rostisem și i-l șoptisem de atâtea ori la ureche, ci numele de familie. Este la fel de infantil, dar te ajută să te detașezi de cei pe care i-ai iubit.

Începând de atunci procesul de atenuare a început cu adevărat, după primul gest de abandon, după ce m-am gândit pentru prima oară – sau fără a ajunge s-o gândesc, poate nu are legătură cu mintea, ci cu sufletul sau cu simpla respirație: „În realitate, mie ce-mi pasă, ce mă doare pe mine de toate astea". Asta este la îndemâna oricui întotdeauna, în fața oricărui fapt, oricât de apropiat și de grav ar fi, iar cei ce nu se descotorosesc de fapte în fond nu vor să o facă, fiindcă se hrănesc din ele și descoperă că dau un anumit sens vieților lor, aidoma celor ce duc povara persistentă a morților, gata cu toții să dea târcoale îndată ce sunt poftiți să rămână, aspirând să devină Chabert, în ciuda caznelor și tăgăduirilor, a strâmbăturilor cu care sunt întâmpinați dacă îndrăznesc să se întoarcă de-a binelea.

Firește că procesul este lent, firește că e anevoios, că trebuie să-ți încordezi voința și să te sforțezi, să nu te lași ispitit de memorie, care revine din când în când și adesea se deghizează în refugiu, când treci pe o stradă, miroși o apă de colonie sau asculți o melodie, ori vezi că la televizor se dă un film la care v-ați uitat cu plăcere împreună. N-am văzut niciodată nici unul cu Díaz-Varela.

Cât despre literatură, în care aveam experiențe comune, am alungat pericolul înfruntându-l imediat: cu toate că editura publică de obicei autori contemporani, spre frecventa nenorocire a cititorilor și a mea, l-am convins pe Eugeni să pregătim repede o ediție a *Colonelului Chabert*, într-o traducere nouă și foarte bună (cea mai recentă era într-adevăr

îngrozitoare), adăugându-i încă trei povestiri de Balzac, ca să obţinem un volum cu cotor, dat fiind că este o operă literară scurtă, ceea ce în franceză se numeşte *nouvelle*. După câteva luni era în librării şi eu m-am eliberat astfel de umbra lui, scoţând-o la lumină în limba mea şi în cele mai bune condiţii. Mi-am adus aminte de ea cât a fost nevoie, în timp ce redactam cartea, apoi am putut s-o uit. Sau măcar m-am asigurat că n-are să mă poată ataca mişeleşte şi n-are să mă ia niciodată prin surprindere.

Am fost gata să plec de la editură după manevra aceasta, ca să nu mă mai duc la cafenea, ca să nici n-o mai văd din biroul meu, chiar dacă mi-o acopereau parţial copacii; pentru ca nimic să nu-mi aducă aminte. Pe de altă parte, eram istovită să mă lupt cu scriitorii vii (ce plăcere cu cei care, ca Balzac cel desăvârşit, nu mai pot să te bată la cap sau să încerce să-şi măsluiască destinul); eram sătulă de telefoanele mieroase ale scârbosului de Cortezo, de exigenţele repugnantului Garay Fontina, de ifosele cibernetice ale falşilor tineri, care de care mai ignorant, mai incapabil şi mai încrezut, totul în acelaşi timp. Dar celelalte oferte, ale concurenţei, nu m-au convins, în ciuda măririi de salariu: peste tot ar fi trebuit să lucrez cu scriitori cu ambiţie nemăsurată şi care respirau acelaşi aer. În plus, Eugeni, cam delăsător şi cam absorbit, mă împuternicea pe mine din ce în ce mai mult şi stăruia să iau hotărâri, iar eu îl ascultam: speram să vină curând ziua când voi putea să mă lipsesc de vreun înfumurat fără să-i cer voie, mai ales de iminenta pacoste a regelui Carl Gustaf, care-şi tot şlefuia neobosit discursul în suedeza de baltă (cei ce îl auziseră repetând asigurau că accentul îi era îngrozitor). Dar, mai presus de orice, am înţeles că nu trebuie să fug de peisajul acela, ci să-l domin cu propriile-mi mijloace, cum făcuse Luisa cu casa ei, silindu-se să trăiască mai departe în ea şi să nu se mute precipitat; să-l curăţ de conotaţiile cele mai sentimentale şi triste, să-i confer un nou cotidian, să-l reconstitui. Da, îmi dădeam seama că locul acela se impregnase cu sentiment, iar pe acesta este cu

neputință să-l înșeli sau să-l ignori, deși este semi-imaginar. Trebuie doar să fiu în termeni buni cu el și să-l domolesc.

Au trecut aproape doi ani. Am cunoscut un alt bărbat, care m-a interesat și m-a distrat suficient, Jacobo (nici nu e scriitor, slavă Domnului), cu care m-am logodit la insistențele lui, am făcut pe îndelete planuri să ne căsătorim, pe care eu le-am amânat fără să le anulez, n-am fost niciodată înclinată spre căsătorie, m-a convins mai degrabă vârsta mea – treizeci și atâția – decât dorința de a mă deștepta în fiecare zi însoțită, asta nu mă atrage prea mult, dar presupun că nici nu e rău, dacă îl iubești pe cel cu care te culci și alături de care dormi, cum este și cazul meu, cum altfel. Sunt lucruri legate de Díaz-Varela cărora le duc dorul, asta este aparte. Nu am remușcări, nimic nu este incompatibil pe terenul amintirii.

Luam cina cu un grup la restaurantul chinezesc de la Hotel Palace când i-am văzut, la o distanță de trei sau patru mese, să zicem. Îi vedeam bine pe amândoi, din profil, de parcă m-aș fi aflat la parterul unui teatru și ei pe scenă, doar că la aceeași înălțime. Adevărul este că nu-mi puteam lua ochii de la ei, erau ca un magnet, doar dacă vreunul dintre comeseni mi se adresa, ceea ce nu se întâmpla prea des: veneam de la lansarea unui roman, câțiva erau prieteni ai îngâmfatului autor și nu-i cunoșteam deloc; se distrau între ei și nu mă prea sâcâiau, eu eram acolo ca reprezentantă a editurii și ca să mă ocup de nota de plată, firește; majoritatea erau ciudați amatori de flamenco și cel mai mult mă temeam să nu scoată chitarele din cine știe ce ascunzătoare și să se pună pe cântat cu entuziasm, între două feluri de mâncare. Asta, pe lângă momentul stânjenitor, i-ar fi făcut pe Luisa și pe Díaz-Varela să se întoarcă spre noi, ei fiind prea atenți unul la celălalt ca să-mi bage de seamă prezența în mijlocul unei adunături de dansatori de flamenco. Deși mi-a trecut prin cap că ea nici măcar nu m-ar recunoaște. A fost doar un moment când iubita romancierului și-a dat seama că eu mă uitam fără încetare într-o direcție. S-a întors fără să dimsimuleze și a zăbovit scrutându-i, pe Javier și pe Luisa. M-a

îngrijorat posibilitatea ca ochii ei atât de dezinhibaţi să-i alerteze şi m-am văzut obligată să-i explic:

– Scuză-mă, e o pereche pe care o cunosc şi nu i-am văzut de câteva secole. Şi atunci nu erau o pereche. Nu mi-o lua în nume de rău, te rog. Mă intrigă să-i văd aşa, mă înţelegi.

– Nu-i nimic, dragă, nu-i nimic, mi-a răspuns îngăduitoare, după ce a aruncat încă o privire impertinentă. Pricepuse numaidecât care e situaţia, pesemne că uneori sunt foarte transparentă. Frumuşel, nu? Nu mă surprinde. Nu-i nimic, fetiţo, tu vezi-ţi de ale tale, de ce contează. Nu mă lua în seamă.

Da, cred şi eu că erau o pereche, asta sare în ochi chiar şi când e vorba de oameni complet necunoscuţi, iar în cazul acesta eu îl cunoşteam prea bine pe el, pe ea nu, vorbiserăm o singură dată pe îndelete – ori a vorbit ea singură, eu trebuie să fi fost interşanjabilă în ziua aceea, o simplă ureche –, în realitate foarte puţin. Dar o contemplasem ani de zile într-o atitudine asemănătoare, cu perechea ei de atunci, care acum era mort de destul timp pentru ca primul gând al Luisei despre ea însăşi, în mod definitoriu, să nu fie: „Am rămas văduvă" sau „Sunt văduvă", pentru că nu mai avea să fie câtuşi de puţin, iar faptul acesta şi caracteristica aceasta se schimbaseră, chiar dacă rămâneau identice ca înainte. Astfel că mai degrabă îşi spunea: „Mi-am pierdut primul soţ şi se îndepărtează de mine din ce în ce mai mult. E prea mult timp de când nu-l văd şi, în schimb, acest alt bărbat este aici, lângă mine şi este mereu. Şi pe el îl numesc soţ, este ciudat. Dar şi-a ocupat locul în patul meu şi alăturându-se îl estompează şi îl şterge. Câte puţin în fiecare zi, câte puţin în fiecare noapte". Şi îi văzusem împreună, tot o singură dată, însă fusese suficient ca să observ îndrăgostirea şi solicitudinea lui şi ignorarea sau nebăgarea de seamă din partea ei. Acum totul era atât de diferit. Erau atenţi unul la celălalt, vorbeau cu însufleţire, se priveau din când în când în ochi fără să scoată o vorbă, îşi uneau degetele peste masă. El purta o verighetă pe inelar, se căsătoriseră civil cine ştie când, poate foarte recent, poate alaltăieri sau chiar ieri. Ea arăta mai

bine, iar el nu arăta mai rău, acolo era Díaz-Varela cu buzele lui dintotdeauna, ale căror mişcări le-am urmărit de la distanţă, sunt obiceiuri care nu se pierd sau se recuperează imediat, ca şi cum ar fi un automatism. Fără să vreau, am schiţat un gest cu mâna, ca pentru a i le atinge de departe. Iubita romancierului, singura care se uita la mine, a observat şi m-a întrebat cu amabilitate:

– Scuză-mă, vrei ceva?

Poate credea că i-am făcut semn.

– Nu, nu, nu-ţi face griji.

Şi am dat din mână de parcă aş fi adăugat: „Problemele mele".

Trebuie să mă fi văzut tulburată sau mai curând descompusă la faţă. Din fericire, ceilalţi comeseni toastau neîncetat şi strigau, fără să-mi acorde atenţie. Mi s-a părut că unul dintre ei începe să fredoneze în mod îngrijorător („Vai, fetiţo, fetiţo, Fecioară din Port", am izbutit să aud), nu ştiu de ce ofereau imaginea aceea de spectacol de flamenco, romancierul nu era aşa, era un tip cu pulover cu romburi, ochelari de violator sau de maniac şi înfăţişare de complexat, care în mod inexplicabil avea o iubită agreabilă şi frumoasă, iar pe deasupra vindea destule cărţi – o escrocherie cu pretenţii, fiecare din ele –, de aceea îl dusesem la un restaurant destul de scump. M-am rugat fierbinte la Fecioara din Port, deşi nu o cunoşteam, să se oprească imediat cântecul, nu doream să mă distragă. Nu puteam să-mi iau ochii de la masa ca o scenă şi deodată a început să mi se învârtească în cap o frază din ziarele vechi, cele ce anunţaseră ştirea în zilele nenorocite şi după aceea tăcuseră pentru totdeauna: „După ce s-a zbătut cinci ore între viaţă şi moarte, fără a-şi recăpăta cunoştinţa în nici un moment, victima a decedat în primele ore ale nopţii, fără ca medicii să poată face ceva ca s-o salveze".

„Cinci ore într-o sală de operaţii", m-am gândit. „Nu e cu putinţă ca după cinci ore să nu detecteze o metastază generalizată în tot organismul, cum a zis Javier că îi spusese Desvern." Şi atunci am crezut că văd limpede, sau mai limpede, că boala

aceea nu existase niciodată, dacă nu cumva informaţia despre cele cinci ore era falsă sau eronată, ştirile din ziare nu cădeau de acord nici asupra spitalului la care fusese dus muribundul. Nimic nu era concludent, firește, iar versiunea lui Ruibérriz nu o dezminţise pe a lui Díaz-Varela, în orice caz. Nici asta nu însemna prea mult, depindea de cât adevăr îi dezvăluise acesta când îi încredinţase sarcina sângeroasă. Presupun că iritarea m-a condus la credinţa aceasta momentană – sau a durat mai mult de o un moment, a fost un răstimp în restaurantul chinezesc – că acum văd mai limpede (apoi am văzut din nou mai întunecat acasă la mine, unde nu mai era prezentă perechea şi mă aştepta Jacobo). M-am enervat, cred, constatând că totul ieşise cum voise Javier, că izbutise, exact cum prevăzuse. La urma urmelor, eram puţin supărată pe el, deşi niciodată nu mi-am făcut iluzii şi n-aş putea să-l învinuiesc că mi-a dat speranţe false. Ceea ce simţeam nu era indignare morală, nici zel justiţiar, ci ceva mult mai elementar, poate meschin. De dreptate şi de nedreptate mă doare-n cot. Nu încape îndoială că m-a năpădit gelozia retrospectivă, sau pizma, îmi închipui că nimeni nu scapă. „Uită-te la ei", m-am gândit, „sunt acolo, după ce au trecut răbdarea şi timpul: ea mai mult sau mai puţin refăcută, iar el jubilând, căsătoriţi, au uitat de Deverne şi de mine, eu nici măcar n-am fost o povară. Aş putea foarte bine să distrug căsătoria asta chiar acum şi să-i distrug lui viaţa pe care şi-a construit-o, ca un uzurpator, acesta este termenul. Ar fi de ajuns să mă ridic, să mă duc la masa lor şi să spun: «Ia te uită, până la urmă ai reuşit, ai dat la o parte un obstacol fără ca ea să bănuiască». N-ar trebui să mai adaug nimic, nici să dau vreo explicaţie, nici să spun toată povestea, m-aş întoarce şi aş pleca. Ar fi de ajuns atât, câteva cuvinte răzleţe, ca să-i insuflu Luisei descumpănirea şi s-o fac să-i ceară socoteală la sânge. Da, e atât de uşor să-i provoci cuiva îndoială".

Şi, îndată ce am gândit toate acestea (dar am zăbovit multe minute gândindu-le, repetându-mi-le ca pe un cântec ce ţi se

învârteşte în cap şi astfel, aprinzându-mă în tăcere, cu privirea implântată în ei, nu ştiu cum de n-au băgat de seamă, cum de nu s-au simţit arşi şi nici străpunşi, ochii trebuie să-mi fi fost ca nişte cărbuni încinşi), îndată ce le-am gândit, din nou fără a o dori şi fără a o hotărî, la fel cum nu dorisem să schiţez cu mâna gestul de a-i atinge lui buzele, m-am ridicat în picioare fără să dau drumul şerveţelului şi i-am spus iubitei escrocului ospătat, singura pentru care mai existam şi care ar fi putut să-mi simtă lipsa, dacă întârziam:

– Scuză-mă, mă întorc imediat.

În realitate, nu știam ce intenție mă călăuzește, iar intenția s-a schimbat vertiginos de câteva ori, în vreme ce făceam cei câțiva pași – unu, doi, trei – care îmi despărțeau masa de a lor. Știu că mi-a trecut prin cap ideea aceasta fugitivă, care are nevoie de mult mai multă încetineală ca să se exprime, în timp ce mergeam fără să-mi dau seama – patru, cinci – că am în mână șervețelul mototolit și murdar: „Ea abia mă cunoaște și n-are de ce să mă identifice până când mă prezint și i-o spun, după atâta timp; pentru ea voi fi o necunoscută care se apropie. El mă cunoaște bine și mă va recunoaște numaidecât, dar teoretic, în ochii Luisei, are și mai puține motive să-și aducă aminte de mine. Teoretic, eu și el ne-am văzut o singură dată și aproape că n-am schimbat nici un cuvânt, amândoi în vizită la ea, într-o după-amiază, cu mai bine de doi ani în urmă. Ar trebui să se poarte de parcă n-ar avea habar cine sunt, în caz contrar ar fi ciudat. Așa că pot să-l demasc și în privința asta, noi, femeile, de obicei percepem numaidecât dacă altă femeie care vine să-l salute pe cel care e cu noi a avut cu el o relație în trecut. Dacă nu cumva amândoi disimulează la perfecție și nu se dau de gol. Și dacă nu cumva ne înșelăm, e adevărat și că uneori tindem să-i atribuim bărbatului nostru o mulțime de amante vechi și nu întotdeauna o nimerim".

Înaintând – șase, șapte, opt, trebuia să ocolesc câte o masă și să evit chelneri chinezi iuți, drumul nu era în linie dreaptă –, i-am văzut mai bine și i-am văzut mulțumiți și liniștiți, cufundați în discuția lor, mai curând străini de tot ce era în jur.

Am simțit pentru Luisa, la vreun pas, ceva asemănător bucuriei, sau poate era consimțământ ori ușurare. Ultima oară când o văzusem, cu atâta timp în urmă, îmi inspirase o nesfârșită milă. Îmi vorbea despre ura pe care nu putea s-o simtă față de parcagiu: „Nu, să-l urăsc nu servește la nimic, nu mă consolează și nici nu-mi dă putere", spusese. Și despre cea pe care nu putea s-o simtă nici față de un ucigaș recent sosit și abstract, dacă unul dintre ei l-ar fi ucis pe Deverne, la comandă. „Dar i-aș urî pe cei ce l-au instigat", adăugase și îmi citise o parte din definiția lui Covarrubias pentru „invidie", datată în 1611, lamentându-se pentru că nici măcar acesteia nu i se putea atribui moartea soțului ei: „Cel mai rău este că veninul acesta se zămislește în piepturile celor ce ne sunt cei mai buni prieteni și noi îi socotim ca atare, încrezându-ne în ei; și sunt mai neprielnici decât vrăjmașii pe față". Iar imediat după aceea îmi mărturisise: „Îmi e dor de el neîncetat, știi? Îmi e dor de el când mă trezesc și când mă culc, când visez și cât e ziua de lungă, de parcă l-aș purta cu mine mereu, ca și cum l-aș avea încorporat, în trupul meu". Și atunci m-am gândit, ajungând lângă ei – nouă, zece: „Pesemne că nu mai e așa, trebuie să se fi eliberat de cadavru, de mortul ei, de spectrul care a făcut bine, căci nu s-a mai întors. Acum are pe cineva în față și amândoi vor putea să-și ascundă unul altuia soarta, cum fac îndrăgostiții, conform unui vers pe care nu mi-l amintesc[1] bine, ceva de felul acesta spune versul vechi pe care l-am citit în adolescență. Nu-i va mai fi patul mâhnit, nici luctuos, în el va intra în fiecare noapte un corp viu, a cărui greutate o cunosc și era foarte plăcut s-o simt".

Am văzut că își întorc privirea când făceam ultimii pași și ei îmi băgau de seamă silueta sau umbra – unsprezece, doisprezece, treisprezece –, el cu spaimă, parcă întrebându-se: „Ce face asta aici? De unde a apărut? Și de ce a venit, să mă dea de gol?".

---

1. „Ah, dar ei nu fac decât să-și ascundă unul altuia soarta" (Rainer Maria Rilke, „Elegia întâia", în *Elegiile duineze*, traducere de George Popa, Polirom, 2000).

Dar ea nu i-a văzut expresia, căci mă privea pe mine cu simpatie, cu un zâmbet fără rezerve, foarte larg şi cald, de parcă m-ar fi recunoscut numaidecât. Şi aşa a fost, pentru că a exclamat:

– Tânăra Prudentă!

Era limpede că numele meu nu şi-l aminteşte.

S-a ridicat numaidecât în picioare ca să mă pupe pe amândoi obrajii şi aproape să mă îmbrăţişeze, iar atitudinea ei prietenoasă mi-a frânat brusc orice posibilă intenţie de a-i spune lui Díaz-Varela tot ce ar fi întors-o pe Luisa împotriva lui ori ar fi făcut-o să-l privească cu neîncredere sau cu stupefacţie, ori cu silă, sau să-l urască pe cel ce a instigat, cum mă anunţase; nimic care să-i distrugă lui viaţa şi prin urmare nici ei încă o dată, nimic care să le distrugă amândurora căsătoria, îmi trecuse prin cap să fac asta, puţin înainte. „Cine sunt eu ca să perturb universul?", m-am gândit. „Deşi alţii o fac, ca bărbatul din faţa mea, care se preface că nu mă recunoaşte, cu toate că l-am iubit şi nu i-am făcut nici un rău. Dar dacă alţii îl dereglează şi îl zbuciumă şi îl forţează în modul cel mai îngrozitor, nu mă obligă pe mine să le urmez exemplul, nici măcar cu pretextul că eu, spre deosebire de ei, aş îndrepta un fapt strâmb, aş pedepsi un posibil vinovat şi aş face un act de dreptate". Am mai spus că de dreptate şi de nedreptate mă doare-n cot. De ce să mă privească pe mine, din moment ce, dacă a avut vreodată dreptate Díaz-Varela, la fel ca avocatul Derville în lumea lui de ficţiune şi în timpul lui care nu trece, ci stă înmărmurit, avusese când îmi spusese: „Numărul de crime nepedepsite îl depăşeşte cu mult pe cel al crimelor pedepsite; de al celor neştiute şi ascunse nici să nu mai pomenim, e fără îndoială infinit mai mare decât al celor cunoscute şi înregistrate". Poate şi când îmi spusese: „Cel mai rău e că atâţia indivizi diferiţi, din orice epocă şi ţară, fiecare pe cont propriu şi pe riscul lui, în principiu fără să fie expuşi contaminării reciproce, despărţiţi unii de alţii de kilometri, ani sau secole, fiecare cu gândurile şi scopurile particulare şi netransferabile, iau cu toţii aceleaşi măsuri de furt, escrocherie, asasinat sau trădare împotriva prietenilor, colegilor,

fraţilor, părinţilor, fiilor, soţilor, soţiilor sau amantelor, de care vor să scape. Împotriva celor pe care pesemne că i-au iubit cel mai mult cândva. Crimele din viaţa civilă sunt dozate şi izolate, una aici, alta dincolo, manifestându-se ca o picurare, nu mai par strigătoare la cer şi nu mai iscă valuri de proteste, oricât s-ar succeda fără întrerupere: cum altfel ar putea fi, dacă societatea conviețuieşte cu ele şi este impregnată de caracterul lor din vremuri imemoriale". De ce ar trebui să intervin eu, sau poate să contravin, ce ar îndrepta asta în ordinea universului. De ce ar trebui să denunţ una răzleaţă cu privire la care nici măcar nu am certitudine absolută, nimic nu este sigur pe de-a-ntregul, adevărul este întotdeauna încâlcit. Dacă fusese o crimă autentică, premeditată şi cu sânge rece, cu singurul scop de a ocupa un loc ocupat deja, cel ce o provocase avea grijă măcar să consoleze victima, vreau să spun victima rămasă în viaţă, pe văduva lui Miguel Desvern, om de afaceri, căruia ea pesemne că nu-i mai duce dorul: nici când se trezeşte, nici când se culcă, nici când visează, nici cât e ziua e lungă. Din păcate sau din fericire, morţii sunt încremeniţi ca tablourile, nu se mişcă, nu adaugă nimic, nu spun nimic şi nu răspund niciodată. Şi fac rău când se întorc, cei care pot. Nu putea Deverne şi era mai bine.

Vizita mea la masa lor a fost scurtă, am schimbat doar câteva cuvinte, Luisa m-a invitat să iau loc un moment lângă ei, m-am scuzat argumentând că sunt aşteptată la a mea, nimic mai fals, decât ca să achit nota de plată. M-a prezentat noului ei soţ, nu-şi amintea că teoretic eu şi el ne văzuserăm acasă la ea, pentru ea el era în penumbră atunci. Nici unul nu i-am împrospătat memoria, ce mai conta, la ce bun. Díaz-Varela se ridicase aproape în acelaşi timp cu ea, ne-am pupat pe ambii obraji cum este obiceiul în Spania între un bărbat şi o femeie necunoscuţi, când sunt prezentaţi. Expresia de spaimă îi dispăruse, văzând că sunt discretă şi mă pretez la pantomimă. Şi atunci m-a privit la rândul lui cu simpatie, în tăcere, cu ochii lui migdalaţi, nebuloşi, învăluitori, greu de descifrat. M-au

privit cu simpatie, dar nu-mi duceau dorul. N-am să neg că am fost tentată să zăbovesc, în ciuda tuturor lucrurilor, să nu-l pierd încă din vedere, să mă amuz acolo în mod palid. Nu îmi revenea mie, nu se cuvenea, cu cât mai mult stăteam în compania lor cu atât mai mult putea Luisa să detecteze vreo urmă, vreo rămăşiţă, vreun foc mocnind în privirea mea: mi s-ar fi îndreptat unde se îndrepta întotdeauna, era inevitabil şi evident că involuntar, nu voiam să fac rău nimănui.

– Trebuie să ne vedem într-o zi, sună-mă, locuiesc în acelaşi loc, mi-a spus ea cu cordialitate sinceră, fără nici o bănuială.

Era una dintre frazele pe care şi le spun oamenii când îşi iau rămas-bun şi pe care le uită îndată ce se despart. N-aveam să-i revin în minte, nu eram decât o tânără prudentă pe care o cunoştea din vedere, mai ales, şi din altă viaţă. Nici măcar nu mai eram tânără.

De el am preferat să nu mă apropii încă o dată. După noile pupături de rigoare cu ea, am făcut numaidecât doi paşi spre masa mea, în timp ce răspundeam cu capul întors („Da, bineînţeles, te sun într-o zi. Nu ştii ce mult mă bucur pentru toate"), ca să fiu la o oarecare distanţă, şi atunci i-am făcut cu mâna, în semn de rămas-bun. În ochii Luisei mă adresam amândurora, dar eu mă despărţeam de Javier, acum da, acum definitiv şi cu adevărat, pentru că el îşi avea nevasta alături. Şi întorcându-mă la stupida lume editorială pe care o părăsisem cu doar câteva minute în urmă, dar care deodată mi-au părut foarte lungi. M-am gândit, ca pentru a mă justifica: „Da, eu nu vreau să fiu blestemata ta floare de crin pe umăr, cea care dă de gol şi semnalează, împiedicând să dispară delictul cel mai vechi; să fie mut trecutul, iar lucrurile să se dilueze sau să se ascundă, să tacă, să nu conteze, nici să nu aducă alte nenorociri. Nu vreau nici să fiu ca blestematele cărţi între care îmi petrec viaţa, al căror timp stă încremenit şi pândeşte închis mereu, cerând să fie dezvăluit ca să se scurgă din nou şi să-şi spună încă o dată vechea poveste repetată. Nu vreau să fiu aidoma cuvintelor scrise, care uneori par suspine înăbuşite, gemete scoase de o

lume de cadavre în mijlocul cărora zăcem cu toţii, îndată ce nu avem grijă. Nu e deloc regretabil ca unele fapte civile, dacă nu cumva majoritatea, să rămână neînregistrate, ignorate, cum este norma. Străduinţa oamenilor este de obicei contrară, totuşi, cu toate că dau greş de atâtea ori: să întipărească cu fierul încins floarea de crin care să perpetueze, să acuze şi să condamne, poate să declanşeze şi mai multe crime. Cu siguranţă acesta ar fi fost şi scopul meu cu oricine altcineva, sau chiar cu el, dacă nu m-aş fi îndrăgostit cu multă vreme în urmă, prosteşte şi în tăcere, încât îl mai iubesc puţin şi astăzi, presupun, în ciuda a tot, iar tot înseamnă mult. Va trece, trece deja, de aceea nu mă deranjează s-o recunosc în sinea mea. Să-mi fie scuză faptul că tocmai l-am văzut pe neaşteptate, arătând bine şi fericit". Şi am gândit mai departe, după ce îi întorsesem spatele şi paşii mi se îndepărtau pentru totdeauna de el, aidoma siluetei şi umbrei: „Da, nu e nimic dacă recunosc în sinea mea. La urma urmelor, n-are să mă judece nimeni, nu există martori ai gândurilor mele. Este adevărat că atunci când suntem prinşi în pânza de păianjen – între cel dintâi hazard şi al doilea – ne facem iluzii nesfârşite şi în acelaşi timp ne mulţumim cu orice firimitură – aşa cum ne mulţumim cu timpul dintre hazarduri, e acelaşi lucru –, să-l auzim pe el, să-l mirosim, să-l întrezărim, să-l presimţim, să se afle încă în orizontul nostru şi să nu fi dispărut pe de-a-ntregul, să nu se vadă încă în depărtare praful stârnit de picioarele lui fugind".

Ianuarie 2011